

414

NA 3
~~N.N. 2. 3.~~

CRUVEL (PIERRE) 1602–58.

7536. In Latin, on paper: written in 1654: $9\frac{1}{8} \times 6\frac{5}{8}$ in., 232 leaves: in contemporary leather binding, with arms (unidentified) on covers.

i (fol. 1), 'Compendium physicæ a dom. dom. Petro Cruuellio pastore et in Academiâ Montalbanensi phīe professore dictatum anno salutis 1654°'. ii (fol. 50), 'Prolegomena in physicam Aristotelicam'. iii (fol. 56), A series of 'prolegomena', commentaries and 'questiones' on Aristotle (Libb. naturalis auscultationis, De coelo, De ortu et interitu, and De anima), ending on fol. 204 'Finis curriculi physici'. iv (fol. 208), 'Compendium metaphysicæ, in 2 pts. v (fol. 221), 'Observationes in Theses publicas'. A few leaves are blank.

'E libris Rad: Thoresby pret: [*blank*]'. The library of Thoresby (1658–1725), antiquary, topographer and F.R.S., was sold by auction in 1764.

Bought from Hodgson, May 1915. [W. O.]

Cruvel was born and educated at Montauban, spent a year in Geneva, and was appointed professor of philosophy in the Protestant Academy of Montauban in 1645. A year after his death there occurred a trifling quarrel between Protestant and Jesuit students which resulted in the destruction of the fortifications of Montauban, the removal of the University to Puylaurens, and the transference of the buildings to the Jesuits.

7536

e libris Rad: Thoresby pret:

Compendium physicæ a dom. dom.
Petro Cruuellio pastore et in Academiâ
Montalbanensi phiæ professore dictatum anno
salutis 1654°

Cap. 1.um de præstantia et utilitate Physicæ

§. 1.a

Sicut geographi 1.o generalem synopsim universæ terræ exhibent deinde ad specialem regionum et terrarum descriptionem descendunt sic nos horum æmuli totam physicam Aristicam uno quasi intuitu conspiciendam repræsentabimus deinde singulas eius regiones duce Aristotele perlustrabimus et pictorum instar 1.o rudem quandam delineationem physiologiæ tradamus deinde vividis et vivis coloribus ex officina Aristica depromptis eam imbuamus

§. 2.a

In hoc primo cap. aliquot scientiæ naturalis utilitates delibabimus ex quibus manifeste constabit quanta sit illius præstantia ut ad eius studium physicæ candidati magis ac magis inflamentur et igniculi languentes qui in illud sunt facilius excitari possint ut solet flamma geminatis follium flatibus instaurari

§. 3.a

1.a physicæ utilitas est quod huius beneficio ad naturæ cognitionem pervenimus magni autem æstimandum est corporis naturalis principia et proprietates caelos illorum naturam et accidentia eorum partes divisiones nempe planetas et stellas fixas meteora ignea aerea et aquea quæ in aere vel in terra gignuntur elementorum nempe ignis aeris aquæ terræ et corporum mixtorum quæ ex iis componuntur essentiam et quamplurima alia scitu dignissima cognoscere hæc autem docet naturalis scientia

§. 4.a

2.o physica utilis est homini ad sui cognitionem quam præclarum sit seipsum cognoscere testatum reliquit vetus illud aureum foribus delphici templi inscriptum γνῶθι σεαυτόν dist nosce teipsum et sane irridendus esset homo si orbe tractus cæli soli et sali animo et cogitatione perlustraret sui autem ipsius ignarus esset ubi autem melius exprimitur homo quam in physicâ ubi melius spectandus exhibetur o solum in eo corpus ad diversorum repræsentam

sed potissimum ipsa causa eius natura et essentia facultate et munia depingunt et delineant

§. 5a

Deinde quod plus est physica confert ad Dei cognitionem cum enim totius huius universi dispositionem situm et elegantiam intuemur aptamque in ipso causarum et effectorum seriem et mirarum rerum varietatem per physicam contemplamur nemo dubitare potest quin praesit potentissimus aliquis conditor tanti operis illiusque sapientissimus moderator cuius et omnipotentiam revereri et sapientiam admirari et summam bonitatem amare debeamus sicut enim qui citharam affabre factam conspicit eiusque suavissimum audit concentum ipsum citharoedum et citharae artificem mente reputat utut sit sibi de facie ignotus ita qui huius mundi harmoniam intuetur a Deo mundum factum esse iudicat etsi eum non videat

§. 6a

Quid plura? physica etiam utilis est ad multas alias scientias et disciplinas addiscendas quae ut docet cognoscendas ut a sacra Theologia omnium scientiarum principe incipiam quis non videt in ea quamplurimas tractari quaestiones de ea hoc quae naturalis physicae cognitionem plane desiderant quamplurima etiam sunt in libris genesis psalmorum Jobi et Ecclesiastae plane physica quae physicae ignarus nullo modo intelligere poterit

§. 7a

Metaphysica omnium scientiarum humanarum domina et facile princeps sola architectonica et sine qua omnes ἀκέφαλοι sunt attamen ad pervestigandam intelligentiarum naturam impetrat a physica cognitionem primi motoris motuum caelestium et intellectus humani

§. 8a

Quam utilis sit medicinae nemo negat propter elementorum facultatum naturalium stirpium et corporis humani doctrinam testatur ipse Aristoteles in libro de sensu et sensili physicorum esse sanitatis et aegritudinis causas aperire

inde vulgatu illud in ore phorum ubi desinit physicus ibi incipit medicus

§. 9.a

Quantu conducat mathematicis disciplinis hstis ē tota cosmographia que nihil aliud ē quam corum que solertissime naa operata accurata et diligens descriptio Ethica plane ieiuna et sterilis eet sine cognitione potentiarum perturbationu, et operationu ae hois quam rerum cognito pendet a naa cognitione practica obscura sunt loga disputationes sine rerum naalium luce quin et Iurisperiti qui maxime se a physica immunire et alienos ee opinantur tamen ex hac scia multa accipiunt ubi de legibus naa Iure naali de hois communi Iudicio de caus efficitisq; reru politicaru saepissime disputant

§. 10.a

Utilis ē denique haec disciplina cunctis artibus tum quia ars imitatur naam vel adiuvat vel perficit tu quia omnium artium materia subiecta ē corpus naale nemo igit vestru ē qui phyam tanqua delphicum gladiu pluribus usibus idoneum amplecti o debeat

Cap. 2um

In quo continetur ordo quo in hoc systemate utemur

§. 1.a

hoc compendium a nobis eo ordine tradetr 1o agemus de phya et corpore naali in gre continebit autem haec tractatio doctrinam ab Arle traditam in 8o libris naalis auscultationis

§. 2a

2o. de corporibus simplicibus de caelo nempe et de elementis disseremus hoc autem in 4r libris de caelo ab Arle conscriptis explicantr

§. 3.a

3us tractatus complectetr gralem doctrina de corpore mixto eiusq; affectionibus quae apud Arlem habetr in duobus libris de graone et corruptione.

§. 4.ª

4.º agemus de corporibus imperfectè mixtis quæ vulgò meteora nuncupantur et in tribus prioribus libris meteorologicis a ph̄o scriptis explicantur.

§. 5.ª

5.º verba faciemus de corporibus perfectè mixtis et similaribus siue fossilibus quorum explicatio complete ō habetur apud Arlem sed 4.º lib. meteorologico tantum tangitur

§. 6.ª

In 6.º et ultimo tractatu de corpore aīato et dissimilari differemus hæc autem doctrina in tribus libris de aā ab Arle conscriptis et in paruis naalibus continetur

Cap. 3.um
quid sit phya et quæ sint eius partes

§. 1.ª

In hoc cap. videndum 1.º quibus nōibus insigniatur scia naalis 2.º quæ sit eius definitio essentialis et 3.º quas in partes diuidatur

§. 2.ª

Scia naalis vulgò vocatur phya ἀπὸ τῆς φύσεως idest a naā quia de rebus naā praeditis differit nuncupatur etiam physiologia id ē sermo de naā ex Cicerone lib. 1.º de naā Deorum

§. 3.ª

phyæ definitio essentialis hæc ē. phya ē scia corporis naalis quatenus ē naale. i.º phya vocatur scia atque iuxta sententiam Arlis qui eam in lib. 3.º physicæ auscultationis et in cap. 4.º præclaro hoc titulo insigniuit et hoc in loco contrariæ sententiæ assertores inscitiæ et erroris redarguit deinde propriè dictæ sciæ albo inscribi debet quia proprietates de subiecto verè scibili per veras caas necessarias et extra eam existentes demonstrat v.g. ostendit corpus humanum ēē corruptibile quia ex quatuor elementis compactum ē

§. 4.ª

2.º in hac definitione traditur obiectum phyæ materiale nempe corpus ō mathematicum quod nihil aliud ē quam trina

dimensio nempe longitudo latitudo et profunditas sed naturale id est ex materia et forma constans materia cum et forma honorifico naturae titulo insigniuntur

§. 5.ª

3.º etiam obiectum formale huius scientiae declarat quando addunt haec verba (quatenus est naturale) aliter enim a physico consideratur v. g. corpus naturale et aliter a medico a medico spectatur quatenus est sanitatis et morbi capax sed physicus illud quatenus naturam in se habet contemplatur

§. 6.ª

Partitio physicae maxime accomodata doctrinae Aristotelicae est in partem generalem et in partem specialem illa corpus naturale in genere eiusque principia et affectiones considerat haec vero reliquis tractatibus continetur et circa species corporis naturalis versatur

Cap. 4.um

De numero principiorum

§. 1.ª

1.or physica pars subdividitur in 2.as partes quarum 1.ª versatur circa principia et causas rerum naturalium 2.ª vero occupatur in explicandis proprietatibus corporis naturalis generatim considerati 1.º dicemus de illius corporis principiis et causis et deinde de eius affectionibus

§. 2.ª

In hoc cap. numerum principiorum declarare proposui inque sed prius videndum quid sit principium Aristoteles in cap. 5.º lib. 1.º physicae auscultationis hanc suppeditat principiorum definitionem principia sunt quae neque ex aliis neque ex se invicem sed ex iis omnia fiunt non fiunt ex aliis quia sunt prima non fiunt ex se invicem quia ex alio fieri principii naturam evertit denique omnia ex iis fiunt quia principium includit relationem ad principiatum hic notandum per omnia in hac definitione intelligi corpora naturalia

§. 3a

Postquã ita examinauimus principiorũ definitionem ex quã manifestè constet quæ sit eorum natã nunc de illorũ numero aliquid dicendũ ē itaq; 1o sciendũ ē alia ee principia externa ut causam efficientem et finalem et alia interna et de iis nos tantũ agere 2o notandum ē alia ee principia gñationis quæ ad rei gñationem ne=cessario requiruntur et alia constitutionis quæ rei gñatã naturam constituunt

§. 4a

Hoc ita posito tria tantũ ee principia intrinseca gñationis rerũ naturalium asserimus nec plura nec pauciora scilicet ee materiã formam et priuationem pronunciamus gñatio enim ē mutatio quædam naturæ viribus facta nulla autē mutatio ãd concipi pt sine uno termino a quo alteroque ad quem et medio vehiculo terminus a quo ē priuatio ter=minus ad quem ē forma et gñationis vehiculum siue subiectũ quod amittit priuationem ut recipiat formam ē materia

§. 5a

Si vero agamus de principiis constitutionis duo tantũ ee asserimus nempe materiã et formã quia corporis naturalis essentiã constituunt quod ô pt efficere priuatio quia post gñationem in re gñitâ ô manet nã a forma adueniente ex materia expellitur

cap. 5um

De materia prima

§. 1a

Ordinem naturæ seruantes 1o agimus de materia 1a quam dari hac ratione ostendimus quælibet substantia corporea di=stinguitur ab accidentibus Er. pt saltem ai cogitatione ab iis separari sola igitur separata vel ē simplex vel com=posita simplex ee ô pt cum partium multitudinem conti=neat ē igitur composita ab illa detrahamus formã illa detractâ aliquid superest vel nihil si nihil illa Er. erat per se existens quod ē absurdũ si vero aliquid hoc fulci=ebat et sustinebat formã illud autem vocamus materiã 1am

e siquidē illa subiecti fulciendi et sustinendi formas consti
tuenda igitur ē materia 1.a

§. 2.a

Doctrina de materiâ 1.a per obscura ē cognituq; difficilli
ma sensum enim om̄ino fugit et si in se spectetur valdè
tenuem vagam et indefinitam habet entitatem eius tamen
essentia ex variis ab Aristotele traditis illius description:
ibus aliquatenus nobis innotescit

§. 3.a

Duae sunt potissimum materiae 1.ae descriptiones quarum 1.a
negative exprimitur ab Aristotele in 7.o lib. Metaphys. et cap.
3.o hoc pacto materia ē quid neq; quantum neq; quale
neq; aliud eorum quibus ens determinatur sensus huius
definitionis hic ē materia 1.a nō ē substantia completa neq;
quantitas neq; qualitas neq; aliud aliquod ens certae et
determinatae speciei sed ē substantia incompleta quatenus
ē pars corporis naturalis

§. 4.a

Sed accuratior ē eius descriptio quae habetur apud eundem
Aristotelem in lib. 1.o phys. auscultationis et cap. ultimo hisce
verbis materia 1.a ē subiectum 1.um ex quo inexistente fit
unumquodq; et in quod unumquodq; ultimo resolvitur

§. 5.a

1.o materia 1.a vocatur subiectum quia ē formarum sustentaculum
2.o nuncupatur 1.um quia quamvis om̄ia corpora mixta ex
elementis oriantur et componantur illa tamen elementa ha:
bent se aliquid prius nempe illam materiam haec verba
(inexistente) distinguunt materiam a privatione quae in re
genitâ nō manet praeterea in hac descriptione dicitur unum:
quodq; fieri ex illâ ubi per unumquodq; intelligimus tam
corpora mixta quam elementa postrema huius descriptionis
verba sunt (et in quod unumquodq; ultimo resolvitur)
quibus ostenditur quia materia ē 1.um generationis principium
ideo in eandem res postremo redire debere et om̄em cor
ruptionem in eam necessario tandem terminari

Cap. 6.um

De forma

§. 1.^a

2.um principium constitutionis est forma quod materiam indeterminatam poliat et formet hic non intelligitur forma externa et sensibilis quae una cum figura 4.^am qualitatis speciem constituit sed forma interna quae est pars essentialis substantiae corporeae et idcirco ad substantiae categoriam refertur

§. 2.^a

Dari talem formam substantialem variis rationibus ostendi potest 1.º illud demonstratur ex compositione cum enim res physicae sint substantiae corporeae praeter materiam requiritur alia pars substantialis componens quae non est alia quam forma 2.º idem probatur ex rerum naturalium existentia haec enim existentia a substantia proficiscitur sed non a materia quippe quae nullam ex se habet existentiam promanat ergo a forma 3.º ex rerum distinctione idem declaratur si enim non esset forma substantialis cum una et eadem sit rerum materia omnes quoque res essent eaedem secundum essentiam nec differrent aut genere aut specie 4.º idem ostenditur ex rerum effectis singulae enim res habent propriam operationem quae vis manat a substantia non quidem a materia siquidem ea habet tantum vim patiendi est igitur a forma

§. 3.^a

Hic autem talis forma describi potest forma est actus simplex substantialis unum per se cum materia constituens dicitur actus ut distinguatur a materia quae est pura potentia per hanc quoque particulam distinguitur a composito physico quod neque potentia neque actus dici potest sed aliquid ex actu et potentia constans additur (simplex) ut distinguatur ab actu composito cuiusmodi est totalis essentia rei naturalis praeterea dicitur (substantialis) ut distinguatur ab accidentibus quae dici possunt actus simplices sed non substantiales

denique addunt haec verba (cum qua per se cum materia constituendo ens totum) ut distinguatur a substantiis separatis a Deo nempe et angelis qui licet sint actus simplices substantiales non tamen componentes rei naturalis possunt ingredi sed etiam ut distinguatur forma naturalis proprie dicta a forma artificiali, assistente aut etiam exemplari quae una cum materia non constituunt unum ens per se cum unione essentiali

§. 4.ª

Haec forma etiam ita describi potest forma est id quod pellit privationem a materia et per generationem in materiam primo introducitur dicitur primo introduci in materiam propter accidentia quae in materiam introducuntur non primario nec consilio sed 2.ario

Cap. 7.um

De privatione

§. 1.ª

Hactenus egimus de principiis constitutionis nunc de privatione agendum est quae non est constitutionis principium sed tantum generationis est terminus a quo incipit cuiuslibet rei generatio ~~duplex autem~~

§. 2.ª

Duplex autem est privatio una quae formam inducendam antecedit altera quae sequitur formam amissam hae duae privationes differunt quia prior coniuncta est cum potentia ad formam recipiendam posterior vero nullam habet potentiam coniunctam ad formam amissam recuperandam privatio animae in semine animalis est prioris generis privatio vero animae in cadavere est posterioris hic intelligitur privatio antecedens non subsequens

§. 3.ª

(Aristoteles in 5.º lib. Metaphys. cap. 22.º talem privationem ita definit privatio est absentia vel carentia formae in subiecto cum aptitudine materiae ad eam recipiendam

cap. 8.um

De natura

§. 1a

Nec sola materia nec sola forma sed ambae simul naturam constituunt ideo postquam de illis egimus separatim nunc de iisdem sub titulo naturae agendum est

§. 2a

Aristoteles in lib. 2o phys. ausc. et in cap. 1o naturam definit hoc pacto, natura est principium et causa motus et quietis in eo cui inest 1o per se et non per accidens

§. 3a

Singula huiusce definitionis verba examinanda sunt 1o natura dicitur esse principium nempe operationum effectivum et proprietatum naturalium quae naturam et essentiam corporis naturalis necessario consequuntur 2o non tantum dicitur principium sed etiam causa non enim omne principium est causa quamvis omnis causa sit principium 3o natura dicitur causa motus non tantum localis sed mutationis in genere et quietis ad quam tendit motus quaeque est finis cuius gratia unumquodque naturaliter movetur caeterum haec pars huius definitionis ita est intelligenda nempe naturam esse causam motus in illis quae moventur quietis in illis quae quiescunt et utriusque in illis quae moventur et quiescunt simul sunt enim quaedam quae semper moventur ut caeli quaedam quae semper quiescunt ut terra et quaedam quae modo moventur et modo quiescunt ut corpora mixta 4. natura dicitur esse causa in eo cui inest atque ita distinguitur ab arte quae non est in re artificiali sicut natura est in re naturali additur in hac definitione particula (primo) quia illa est in eo cuius est natura ut omnino nihil prius intelligatur et sic a definitione naturae excluduntur accidentia quae non sunt in subiecto tanquam aliquid primum quo nihil prius concipiatur sed naturam ipsam praesupponunt per quam subiectum in suo esse constituitur additur (per se) ut significetur naturam ad illius cuius motus et quietis causa est essentiam pertinere additur denique (non secundum accidens) ad excludenda ea omnia quae per accidens motus et quietis causae esse possunt

Cap 9.um

De Cais per se et per accidens

§. 1.a

Nunc de cais per se et per accidens dicendu e caa per se e cuius vi aliquid fit et per quod respondet ad quaestionem quamobrem.

§. 2.a

caa quadruplex e nempe efficiens materia forma et finis efficiens e caa a qua res e mau e caa ex qua res e forma e caa per quam res e et finis denique e caa propter qua res e sic hois cau efficiens e pater qui generat materia e semen forma aa raonalis quae caelitus infunditur finis e gloria Dei de cais exterioris nempe de efficiente et finali hic tantu agitur interdu fit ut agens naale suo fine et scopo frustretur tunc effectus tribui solet alicui caae per accidens huiusmodi autem caae sunt fortuna et casus

§. 3.a

fortuna e caa per accidens in iis quae ex consilio operantur ut si agricola fodiens terram ut sementem faciat thesauru inveniat quem non quaerebat illa Thesauri inventio e effectu fortuitu

§. 4.a

Casus e caa per accidens in iis quae sine consilio agunt ut si lapis ab alto decidat et laedat alicuius caput illa laesio erit effectu per accidens et casui tribuetur

§. 5.a

Hae caae per accidens non repugnant providentiae divinae nulla sunt effecta fortuita vel a casu respectu Dei sed respectu hominum aut aliorum agentium particularium quae suo fine frustrari possunt

Cap. 10.um

De Motu

§. 1.a

Hactenus de principiis et cais reru naaliu a nobis actu e nunc de affectionibus sive proprietatibus corporis naalis dicendu e

Sunt autem 4.or nempe mobilitas magnitudo locabilitas et temporalitas

§. 2.a

Motus bifariam considerari pt vel in actu vel in potentiâ motus in actu vel moveri actu ō ē affectio sive proprietas corporis naturalis sed mobilitas vel potentia ad motum quia ō ōe corpus naturale semper movetur actu sed ōe corpus naturale moveri pt attamen motus in actu vel moveri actu si sumatur una cum quiete per disiunctionem considerari pt proprietas corporis naturalis sicut par et impar numeri nam ōe corpus naturale aut movetur aut quiescit sicut ōis numerus vel ē par vel impar

§. 3.a

In hoc cap. haec praestabimus 1.o ostendemus quid sit motus et 2.o quotuplex sit motus ab Aristotele in 3.o lib. phys. auscul. et cap. 1.o sic definitur motus ē actus entis in potentia quatenus ē in potentia

§. 4.a

per actum in hac definitione ō debet intelligi forma quae acquiritur sed acquisitio formae cum tendentia ad formam quae via cum accessus ad formam ē actus cum perfectio rei mobilis quae debet intelligi per illud ens in potentia dicitur autem motus actus entis in potentiâ ō simpliciter et absolute sed quatenus ē in potentiâ ut intelligas motum ō ee actum rei mobilis nisi quatenus ulterius tendit ad formam v. g. acquisitio caloris ē motus quia ē actus cum perfectio aquae quae calefit quaeqi ē in potentia ad novam aliquam partem caloris quatenus continuò ad eius pergit

§. 5.a

Motus late accepti sunt sex species nempe generatio quae fit a ō ee ad ee in substantia corruptio qua substantia mutatur ab ee ad ō ee accretio qua maior quantitas substantiae accedit diminutio quâ minor alteratio qua subiectum mutatur ab una qualitate ad aliam a mutatio secundum locum qua corpus naturale acquirit novum ubi

Cap. 11.um

De Magnitudine

§. 1a

2a. affectio corporis naturalis est magnitudo quae constat trina dimensione nam omne corpus naturale habet trinam dimensionem nempe longitudinem latitudinem et profunditatem

§. 2a

Omne corpus naturale habet certos limites suae magnitudinis et parvitatis quos ultra citraque nequit forma consistere terminus autem magnitudinis et parvitatis rerum naturalium vel est extrinsecus vel intrinsecus nam corpus terminari potest secundum quantitatem vel extrinsece vel intrinsece

§. 3a

Quantitas corporis dicitur terminari extrinsece quando impeditur ab aliquo extrinseco ne maior fiat sic omnia corpora quae sub coeli ambitu comprehenduntur impediuntur a coelo quominus immensam molem et magnitudinem accipiant

§. 4a

Corpus aliquod dicitur habere quantitatem terminatam intrinsece quando ad sui conservationem requirit certum terminum magnitudinis aut parvitatis quem non potest excedere naturaliter sic in hominibus v.g. est certa et definita ratio quantitatis utrumque extremum versus ut neque in quantamcumque molem excrescere neque sub quantavis parvitate anima cum corpore cohaerere possit

Cap. 12.um

De loco

§. 1a

3a affectio corporis naturalis est locabilitas vel esse in loco per commensurationem partium corporis locati cum partibus loci

§. 2a

Aristoteles in 4o lib. phys. auscult. et cap. 4o locum ita definit locus est extremum 1um et immobile corporis ambientis

§. 3ª

Singula huius definitionis verba examinanda sunt 1º locus dicitur extremum id est superficies quia superficies est extremum sive terminus corporis 2º locus dicitur extremum primum vel superficies 1ª vel proxima atque ita excluditur superficies remotior a corpore locato excluditur etiam locus communis qui non est proxima superficies corporis ambientis neque proxime et immediate comprehendit corpus locatum sed eo maior est 3º dicitur superficies immobilis quia non movetur nisi per accidens et corpora naturalia moventur per se nam locus est receptaculum eius quod movetur idcirco ipse locus moveri non dicitur ne detur progressus in infinitum denique locus dicitur superficies corporis ambientis v.g. aeris hic sciendum est duplicem esse locum unum internum et alterum externum locus internus est circumscriptio corporis sine relatione ad corpus ambiens locus vero externus is est qui hic definitur per relationem ad corpus ambiens cuius superficies est

Cap. 13um

De ~~Lo~~ Tempore

§. 1ª

Ultima affectio corporis naturalis est temporalitas vel esse in tempore de qua nunc breviter dicendum.

§. 2ª

Tempus a nobis difficulter cognosci potest unde dicebat olim Augustinus in tempore sumus et quid tempus sit ignoramus hoc etiam Ægyptii designabant depictâ imagine serpentis caudam suam occultantis nihilominus tamen quid sit tempus aliquo modo sciri potest ex eius definitione quae habetur apud Aristotelem in 4º lib. phys. sect. et cap. 11º his verbis tempus est numerus motus per prius et posterius

§. 3ª

Tempus 1º dicitur numerus id est mensura 2º dicitur mensura motus et per motum intelligimus praecipue motum caelestium non dicitur mensura quietis quia eius est mensura per accidens et motus per se posterius additur in hac definitione per prius et posterius id est secundum partes quae in motu

designantur quatenus una pars motus fluxit alia fluit et alia fluxura est per hanc partem tempus distinguitur ab aeternitate aeternitas enim est quasi nunc stans nihil in illa praeteritum aut futurum nihil in ea prius aut posterius definitur enim a Boetio interminabilis vitae tota simul et perfecta possessio

finis tractatus primi

Tractatus 2us
De corporibus simplicibus

Caput 1um
De Mundo

§. 1a

Corpus naturale generali divisione dividitur in corpus simplex et corpus mixtum ideo postquam in 1o tractatu consideravimus corpus naturale in genere et eius principia et proprietates exposuimus ordo postulat ut de eius speciebus tractationem instituamus et a corpore simplici quod secundum naturam prius est corpore mixto exordium sumamus

§. 2a

Corpus simplex est corpus naturale quod non est compositum ex aliis corporibus naturalibus neque in alia corpora naturalia resolvi potest

§. 3a

Quinque sunt talia corpora simplicia nempe caelum et 4or vulgo dicta elementa videlicet ignis aer aqua et terra quae simul sumpta mundi appellatione continentur

§. 4a

Mundus a Graecis κοσμος dicitur quod vocabulum ipsum primus usurpavit Pythagoras teste Plutarcho in lib. 2o de

placita phorum cap. 1º hoc autem vocabulum significat ornatum et elegantiam Latini mundum (ut Varro vult) a munditia et puritate dixerunt hinc poeta

non alio mundus debebat nomine dici
nomen ab ornatu conveniente habet.

§. 5.ª

In lib. de Mundo quem Iustinus Martyr et non pauci alii Aristoteli attribuunt memorabilis extat mundi descriptio his verbis mundus est compages cœli et terræ et omnium quæ in illis sunt a Deo et propter Deum conservata

§. 6º

Mundi affectiones sunt tres præcipuæ nempe unitas finitudo et perfectio mundum non modo esse unum sed nec plures esse posse. Aristoteles nititur demonstrare in lib. 1º de cœlo cap. 8º nos tamen ingenue confitemur a Deum qui hunc unicum creavit mundum potuisse et posse plures creare hic secundum mundum non esse unum natura et essentiâ sed ordine et multarum rerum serie quomodo nominatur una exercitus unus una quoque civitas aut respublica

§ 7.ª

Mundum esse finitum ex eo patet quod omnes eius partes finitæ sint ideoque simul sumptæ molem infinitam conficere non possunt

§. 8.ª

Mundum esse perfectum constat ex incredibili varietate naturarum quibus absolvitur sicut enim in cantu concors aliquis et dulcis concentus efficitur ex diversarum vocum modulatione. ita ex dissonantium et diversarum naturarum consensu huius universitatis decor pulchritudo et perfectio plurimum efflorescit

Cap. 2.

De cœli natura

§. 1.º

præcipua species corporis simplicis est cœlum 1.um loco perfectione et efficacia 1.um loco quia supremum perfectione quia 1.arum corporis perfectiones continet efficaciâ quoniam

1.um agit in [illegible] oia corpora ideo de eo 1.o agendum est

S. 2.a

In cœlo consideranda est 1.o eius natura natura cœli est eius materia et forma ideireo 1.o de materia cœli et 2.o de forma agemus

S. 3.a

Cœlum materia carere olim docuit Averroes sed hæc opinio ut pote parum Aristotelica et nullomodo rationi consentanea a nobis improbatur 1.o enim unumquodque sub sensu cadit ratione materiæ cœlum autem videtur solem enim et lunam et reliquas stellas quæ sunt cœli partes videmus ideo necessario habet materiam 2.o cœlum est corpus mobile corpus autem mobile est naturale et naturale est quod ex materia et forma constat cœlum igitur materia non caret 3.o quantitas raritas et densitas comitantur materiam hæc autem omnia in cœlo reperiuntur ergo in illo necessario debet poni materia

S. 4.a

Hæc materia eadem est secundum essentiam cum materia rerum sublunarium differt tamen secundum existentiam quia in rebus sublunaribus subiacet formis corruptibilibus in cœlo vero subiacet formæ incorruptibili

S. 5.a

Variæ sunt sententiæ de forma cœli quidam secundum Aristotelem existimant cœlos moveri ab intelligentiis sed male nam cœli non sunt deterioris conditionis quam alia corpora quæ non indigent externis motoribus ut naturales suos motus obeant at vero orbiculare motum cœlo esse naturalem fatetur Aristoteles

S. 6.a

Alii arbitrantur cœlos moveri ab anima intellectiva sed falso nam anima definitur a philosopho in lib 2.o de anima cap. 1.o actus 1.us corporis organici potentia vitam habentis cœlum autem non est corpus organicum nullus est in eo organorum apparatus

§. 7a

Dicendum est cælum moveri a propriâ formâ quasi brutâ instructâ tamen certis quibusdam qualitatibus quae ad motum suum natae ordinatae sunt

Cap. 3.um

De cæli accidentibus

§. 1a

De naturâ cæli satis dictum est nunc de eius accidentibus dicendum multa sunt cæli accidentia sed duo praecipue nempe motum et figuram considerabimus

§. 2a

Ad motum cæli quod attinet proculdubio est circularis nam cælum est corpus simplex motus simplex qui debetur corpori simplici vel est rectus vel circularis motum rectum non convenire cælo vel ex eo patet quod cælum neque est grave neque leve ei igitur competit motus circularis

§. 3a

Egimus de motu cæli nunc de eius figurâ agendum cælum habet figuram orbicularem quae simplicissima perfectissima et pulcherrima est cælum habet figuram orbicularem seu rotundam quia illi corpori quo reliqua omnia corpora continentur debetur figura capacissima atqui figura rotunda est omnium figurarum amplissima Et cælo debetur quod omnia sub suo ambitu complectitur haec figura est simplicissima quia cum reliquae figurae diversis partibus constent haec sola ubique est sibi similis est perfectissima quia omnes alias figuras in se complectitur quia ad motum est aptissima imprimis ad gyrationem quoniam principio et fine caret est pulcherrima quia nihil asperitatis habet nihilque offensionis nihil incisum angulis nihil anfractibus nihil eminens nihil lacunosum

Cap. 4.um

De Stellis

§. 1a

Egimus de cælo secundum se totum nunc de eius partibus insignioribus dicendum est hae autem partes sunt Stellae

§. 2.a

Stella ita definiri pt. stella ē densior cœli pars globosa et lucis particeps 1o. debet ēē densa ut sit lucis particeps nā ex materia cœlesti contractione et condensatione orta ē lux in singulis sydeŕibus 2o. diciẓ pars globosa astra talem figuram habere ipsi sensus indicant lunam enim ēē rotunda videmus cum autem oīa astra sint eiusdem nãe idem de oībus statuendum ē denique in hac definitione diciẓ stellas ēē lucis participes lucent autem vel sola natiuâ luce vel mutuatitiâ solâ natiuâ luce lucet sol stella omnium maxima et clarissima quæ unica interdiu conspicitur reliquas oēs suo lumine offuscans mutuatitiâ lucent reli: reliquas oēs quæ ob propriæ lucis debilitatem et exilitatem a maximo illo luminari tanquā luminis fonte illustranẓ hic breuiter sciendū quid sit illa stellarū lux, lux ita a phis definiẓ lux ē qualitas corporis lucidi et perspicui ostendens sese et colorata corpora

§. 3.a

Stellæ duorum sunt gnum nempe fixæ et erraticæ fixæ appellanẓ quæ firmamento adhærent stellæ erraticæ sunt septem planetæ videlicet saturnus Jupiter Mars sol venus Mercurius et luna ut hic versiculus indicat

post Sim Sum sequiẓ ultima luna sub(e)

§. 4a

Hic obseruandū solem in medio planetarū collocatū ēē ut inde tam superioribus quam inferioribus astris lumen commodius impertiat

§. 5.a

Stellarū fixarū numerus magnus ē ō tamen infinitus astrologi in firmamento obseruarunt stellas mille vi: ginti duas et uniuersū hunc stellarū numerū ut melius et sine confusione cognosci posset in quadraginta octo asterismos seu imagines disposuerunt hi autem asterismi siue constellaões sunt quædam conglobaões stellarum effigiem aīalis vel alicuius alius rei aliquā ex parte exp: rimentes

§. 6a

De his asterismis plura dicendi nō ē locus hoc enim ad astrologos pertinet et physicae considerationis nō ē. tantum de motu stellarum dicendum stellas in orbibus moveri sensus ostendit ita ut nihil opus sit uberiori explicatione sed utrum per se moveantur an vero cum orbibus ipsas deferentibus controversia ē nos nō statuimus stellas moveri per se ut pisces in aquâ aut aves in aëre sed per aliud nempe per motum orbium ipsas deferentium haud aliter quam clavus rotae currus per se consideratus quiescit sed per motum rotae cui affixus ē movetur

Cap 5um

De numero caelorum

§. 1a

Quamvis ad astrologum magis quam ad physicum pertineat numerum orbium caelestium designare nos tamen nō gravabimur monere astrologos modernos docere undecim esse caelos seu orbes caelestes quorum decem sunt mobiles et unus immobilis

§. 2a

1us et supremus orbis ē caelum quod vocatur Empyreum beatorum angelorum et electorum sedes

§. 3a

Huic proxime subiectum ē 1um mobile quod omnes inferiores orbes secum rapit ab ortu per meridiem ad occasum et ab occasu rursus per septentrionem ad Austrum

§. 4a

Sequitur caelum Crystallinum quod astra defert a septentrione ad Austrum

§. 5a

Huic immediate subiicitur firmamentum quod stellas fixas vehit

§. 6a

Firmamento suo ordine subiiciuntur sphaerae planetarum videlicet Saturni Jovis Martis Solis Veneris Mercurii et Lunae qui singuli propter motus diversitatem suos sibi orbes postulant

Cap. 6.um

De Sphæra

§. 1.a

Ut melius materia de cælo a nobis intelligi possit pauca quedam de Sphærâ artificiali quæ totam cœlestium machinã designat dicenda sunt

§. 2.a

Sphæra artificialis ē instrumentũ quoddam rotundum variis circulis constans quibus cælorum motus commodissime explicanț

§. 3.a

Ad huius Sphæræ intelligentiam duo consideranda sunt 1.o puncta quedam immobilia quæ mundi poli sive cardines apellanț et circuli qui in illâ sunt

§. 4.a

Poli dicunț duo puncta in supremo cælo sibi invicem opposita circa quæ tota cæli machina circumvolvitur illorum polorum unus nobis perpetuo conspicuus a vicinâ ursæ constellatione arcticus dicitț ursa enim græcè ἄρκτος apellatț. alter nobis absconditus ab alterius oppōne antarcticus apellatț ἀντὶ enim contra signat

§. 5.a

Circuli in Sphærâ 10 describunț quorũ 6.ex dicunț maiores nempe æquinoctialis, Zodiacus, colurus, Solstitiorum, colurus æquinoctiorum, meridianus, et orizon. 4.or vero sunt minores nempe tropicus Cancri, tropicus Capricorni, circulus arcticus, et circulus antarcticus

§. 6.a

Circulus æquinoctialis seu æquator ē circulus Sphæram in duas partes æquales dividens et ex æquo secundum omes sui partes ab polis mundi distans ita autem apellatț quod Sol per illum transiens dies artificiales æquales noctibus faciat

§. 7.a

Circulus Zodiacus ē unus ex maioribus Sphaerae ē circulis illam in duas partes aequales dividens ipsumq; aequinoctialem circulum in duo aequalia intersecans ita autem nuncupat a graeco vocabulo Zoon quod latine vitam signat quia omnem planetarum motus sub illo fiunt qui vivifico quodam influxu vitam caeteris rebus impertiunt sol in hoc circulo existens 12.m signa suo motu peragrat haec autem signa ita apellant Aries Taurus gemini Cancer Leo Virgo libra Scorpius Sagittarius capricornus aquarius pisces

§. 8.a

Duo coluri sunt circuli maiores Sphaeram in duas partes aequales dividentes seq. etiam per mundi polos et ipsum aequinoctialem circulum intersecantes ita dicti sunt ab imperfecta sui conversione graeci enim imperfectum κολουρον vocant nunquam enim integri apparent nam pars in antarcticum vergens nostro se ingerit aspectui 1.us solstitiorum dicit quod solstitia distinguat aestivale scilicet in 1.o Cancri puncto et hiemale in 1.o Capricorni gradu posterior vero aequinoctiorum dicit quod distinguat aequinoctia vernale in 1.o gradu Arietis et autumnale in 1.o librae puncto

§. 9.a

Meridionalis circulus ē ille qui per polos mundi transit et per Zenith capitis nostri Zenith autem ē punctum illud verticale quod supra caput nostrum directe constituit dicit autem circulus ille meridionalis a medietate diei artificialis quia ubicumq; sit homo et quolibet anni tempore cum sol primi mobilis impetu raptus ad eius meridianum pervenit tunc ei fit meridies

§. 10.a

Orizon ē circulus maior Sphaeram in duas partes aequales dividens duoq; inde hemisphaeria efficiens unum superius quod habitantium oculis subiicit et alterum inferius quod pedibus subiacet dicit autem orizon

ideo terminator deffinitor a graeco vocabulo ὁρίζεσθαι quod terminare signat eo quod visu nostrum terminet

§. 11.a

Hactenus de sphaerae circulis maioribus diximus nunc de eiusdem minoribus quaedam dicenda sunt hi autem (ut diximus) 4or. sunt nempe tropicus Cancri tropicus Capricorni circulus arcticus et circulus antarcticus duo priores ita apellati sunt quoniam quum sol ad eos pervenit τρέπεται id est convertit et reflectit cursum suum

§. 12.a

Tropicus Cancri dicitur circulus a sole in principio 1° Cancri existente et ibi primi mobilis motu circumacto descriptus vocatur etiam aestivalis quod sole in Cancro existente et talem circulum describente aestas inciperet.

§. 13.a

Tropicus Capricorni est circulus descriptus a sole in 1° capricorni gradu existente et ibi primi mobilis raptu et impetu concitatissime in orbem acto dicitur quoque hyemalis quod sole in hoc circulo existente et talem circulum describente hyems oriatur

§. 14.a

Circulus articus est ille qui transit per polum zodiaci prope polum arcticum circulus vero antarcticus est ille qui a polo zodiaci circa polum mundi antarcticum describitur atque haec de sphaera artificiali ut ratio compendii postulat breviter dicta sunto cum

Cap 7

De reliquis corporibus simplicibus.

§. 1.a

Hactenus de caelo a nobis actum est nunc de reliquis corporibus simplicibus dicendum quae vulgo elementa apellantur

§. 2.a

De elementis in speciali in tractatu sequenti erit dicendi locus

mene tantum quid sint ratione nominis et rei deinde quid sit eorum numerus, et 3.º quae illorum figura declarandum est

§. 3.a

Elementa dicuntur quasi alimenta quoniam corpora mixta ex illis aluntur fouentur et conseruantur definiuntur autem corpora simplicia homogenea ex quibus ure ord.e con- . 1.º componuntur et in quae deinde resoluuntur

§. 4.a

Numerus horum elementorum quaternarius est quatuor enim sunt elementa nec plura nec pauciora nempe ignis aer aqua et terra nam tot sunt elementa quot sunt combinationes qualitatum siquidem 1.ae qualitates sunt principia elementorum atqui 4.or sunt tantum qualitatum earum combinationes quarum una est frigidi cum sicco qualis est in terra 2.a frigidi cum humido qualis est in aqua 3.a calidi cum humido in aere et postrema calidi cum sicco in igne

§. 5.a

Figura singulorum elementorum eadem est quae coeli a quo figuram accipiunt sed diu est per magis et minus quia coelum est perfecte rotundum elementa vero imperfecte et aqua et terra figuram rotundam appetunt quia sunt corpora grauia ideirco ad centrum mundi tendunt quare conglomerantur in orbem quia earum partes se mutuo premunt ut unaquaeque mundi centro proxima sit aer et ignis sunt etiam figurae sphaericae in suis locis naturalibus nam cum coelum et terra rotunda sint oportet duo elementa quae intermedium locum occupant rotunda quoque esse

Finis 2.i tractatus de corporibus simplicibus

3.us tractatus de corpore mixto gnatim con=sid'ato

Cap. 1.um De gnaone corruptione et alte=raone

§. 1.o

Hactenus de corporibus simplicibus egimus nunc de corporibus mixtis dicendu corpus mixtu e corpus com=positu ex corporibus simplicibus in quae etia resolui pt idcirco mixtu apellatr respectu materiae ex qua fit

§. 2.a

Huius corporis duae sunt potissimu affectiones nempe obnoxiu ee ortui et interitui et alterari posse secundu qualitates contrarias harum affectionu corporis mixti precipua e obnoxiu ee gnaoni et corruptioni ideo Arles gnalem doctrinam corporis mixti inscripsit de ortu et interitu

§. 3.a

In hoc cap. tria videnda sunt 1.o quid sit gnao 2.o quom=odo drat a corruptione et 3.o quid sit alteraó ut possim=us melius quid sit gnao cognoscere qua ex eius defin=itionibus quae habentr apud Arlem 1.a petitr ex lib. 8.o physicae auscultaonis textu 2.o hic verbis gnao e mutao a n ee ad ee 2.a ex 1.o lib.o de ortu et interitu cap. 4.o gnao e mutao totius nullo sensibili manente tanqua subto per mutaonem totius in hac definione intelligenda e mutao integritatis vel dissolutio compoonis na totum dicitr quod compositu e ex maa et forma ideoq: totum mutatr quando compositu variatr et mutatr se=cundu speciem et formam in eadem definione dicitr nullu sensibile manere tanqua subtum quia sola maa 1.a manet quae e insensibilis 3.a desumitr ex cap. 5.o eiusdem lib. textu 25.o

grao ē mutao a subto potētā ad subtāyactu in
māa hē bēē definiones graonis naāiy accurat explicant

§. 4ª.

Discrimey inter graonem et corruptione ē quod graone forma substālis producitz corruptione vērō depaditz grao enī ē mutao a ō ēē ad ēē et corruptio ē mutao ab ēē ad ō ēē atqi ita corruptio graoni priuatiuè opponitz

§. 5ª.

Alterao sic definitz alterao ē mutao secundū qualitatis aliquo sensibili manente tanquā subto ut cū aqua ex frigidâ fit calida dicitz alterari

Cap. 2um

De mixtione

§. 1ª.

Corpus mixtū denominatz a mixtione idcirco de mixtione cusqi cōia in hoc tractū necessario dicendū

§. 2ª.

Mixtio ab Arīle in lib. 1º de ortu et interitu et cap. ultimo sic definitz mixtio ē missibiliū alteratorū unio vocatz unio quia per mixtione corpus mixtū fitz et oīs grao ē unio vel coniunctio plurium ad unam naāiy constituendā illa autem plura debent ēē mixtilia vel apta ad mixtionem debent etiam alterari ut in unā naāiy coeant

§. 3ª.

Elementa videlicet ignis aer aqua et terra sunt mixtilia tamen commodè misceri et uniri possunt nisi prius alterentz hoc ē nisi calor ignis temperetz frigiditate aquæ et siccitas ignis et terræ temperetz humiditate aeris et aquæ itaqi postquā elementa alterata sunt fit unio elementorū alteratorū quoniā oīs formæ elementorū redigunt sub ditione 5a cuiusdam formæ quæ vocatz mixtio

Cap. 3.um

De causis mixtionis

§. 1.a

Definitione mixtionis a nobis proposita et exposita superius iam ut de eius causis dicamus causa efficiens mixtionis vel est universalis vel particularis 1.um de particularibus et deinde de universalibus verba faciemus

§. 2.a

Causae particulares sunt 4.or alteratrices qualitates nempe caliditas frigiditas humiditas et siccitas quae vocantur 1.ae quia caeterae ex his oriuntur ut durities mollities gravitas et levitas

§. 3.a

Aristoteles in lib. 2.o de ortu et interitu et in cap. 2.o ita definit calidum calidum est quod congregat omogenea et separat etherogenea frigidum vero definitur quod indiscriminatim et promiscue congregat tam etherogenea quam omogenea v.g. in massa aliqua glaciei concretam invenimus saepe numero lapides ligna paleas si illa massa calore dissolvatur fit congregatio corporum levium in unum locum et gravium in alterum quod si rursus fiat congelatio omnia corpora tam gravia quam levia in unum coalescunt hic notandum in hisce definitionibus homogenea dici quae levitate et gravitate similia sunt et etherogenea appellari ea quae dissimilia sunt secundum gravitatem et levitatem

§. 4.a

humidum ab Aristotele definitur quod est consistit sub propriis terminis et facile se accomodat terminis alienis vel quod se conformat figurae corporis continentis

v. g. aqua quae consistit sub proprio termino sed fluit et infusa vasi rotundo aut quadrato accommodat se figurae rotundae aut quadratae

§. 5.ª

Siccum definitur quod consistit sub proprio termino et difficulter se accomodat termino alieno ut lapis inmissus in vas rotundum non induit figuram vasis sed suam retinet

§. 6.ª

Ignis habet caliditatem et siccitatem aer caliditatem et humiditatem aqua humiditatem et frigiditatem terra frigiditatem et siccitatem in unoquoque elemento una ex his qualitatibus praedominatur nam ignis est summe calidum aqua est summe frigida terra est summe siccum et aer est summe humidus

§. 7.ª

Haetenus de causis efficientibus particularibus mixtionis egimus nunc de causa universali dicendum haec causa universalis est caelum quod lumine suo et motu alterat omnia sublunaria sol autem fons luminis caelestis per motum suum annuum et proprium quo ascendit et descendit per duodecim signa zodiaci facit vicissitudines veris, aestatis, autumni, et hyemis quarum tempestatum aliae ad generationem aliarum aliae vero ad eorum corruptionem aptae sunt

§. 8.ª

Haetenus de causis efficientibus mixtionis tam particularibus quam universalibus egimus nunc de causa finali dicendum finis mixtionis vel est communis vel proprius finis communis mixtionis est perfectio et decus universi nam admirabilis corporum mixtorum varietas mundum ornat et mirandam summi opificis sapientiam et opportune declarat

§. 9.ª

Proprius finis generationis mixtorum in unaquaque specie est conservatio speciei per individuorum propagationem nam omnes res naturales sunt affectae ad sui conservationem imo

et ad aeternitatem et cum non possint eam assequi in individuo nituntur eam habere in specie producendo prolem sibi similem.

§. 10.a

Sub finem huius cap. observandum est nos non hic agere de materia et forma mixtionis de illius materia non agimus quia mixtio utpote accidens non habet materiam proprie dictam non instituimus etiam tractationem de illius forma quia ex eius definitione antea tradita patet quae sit eius forma

Finis tractatus tertii de corpore mixto gratim considerato

4.us tractatus de corporibus imperfecte mixtis quae vulgo meteora apellantur

Cap. 1.um de Meteoris in gre

§. 1.a

Cum de corpore mixto in gre pro compendii modulo iam dictum sit de eius speciebus deinceps agendum nempe de corporibus imperfecte mixtis et de corporibus perfecte mixtis imperfecte mixta dicuntur ea corpora in quibus elementa imperfecte unita sunt ita ut cito separari et disiungi possint hanc definitionem esse veram exemplo nivis constat

§. 2.a

illa corpora a Graecis vocantur Metora a μετὰ αἴρω quod est elevo attollo quia pauca sunt quae non in sublime attollantur alii a vocabulo graeco quod suspendiculum significat ea derivant quoniam Metorologia

ut plurimum de illis agit corporibus quae quasi in aëre suspensa sunt alii ideo Metora dici censent quod aos homines suspensos e dubios eorum fluctuantes faciunt unde ipse Aristoteles fatetur se de quibusdam eorum adhuc dubitare quaedam vero aliquomodo attigisse.

§. 3a

In hac doctrina meteorologica 1° de Meteoris in genere deinde de varijs dicemus Meteororum speciebus in explicatione doctrinae generalis agemus de causa Meteororum et 1° de materia

§. 4a

Materia meteororum est duplex una remota et altera propinqua materia remota sunt aqua et terra non quidem quatenus sunt pura elementa sed quatenus sub sensus nostros cadunt sic enim sunt impura materia autem Meteororum propinqua sunt fumi et vapores e terra et aqua eliciti virtute et efficacia corporum caelestium

§. 5a

Fumus est exhalatio sicca quae e terra educitur et vapor est humida exhalatio quae elicitur ex aqua

§. 6a

Hactenus de materia meteororum ad eorum formam quod attinet quaedam meteora dicuntur ignea alia aërea et alia aquea a praedominante elemento nam ubi fumus vel exhalatio terrestris dominatur ignea fiunt vel aërea et ubi dominatur vapor meteora fiunt aquea

§. 7a

Causa efficiens Meteororum vel est remota vel propinqua causae efficientes remotae sunt sol et alia sydera causae vero propinquae calor et frigus

§. 8a

Finis meteororum est duplex unus ultimus nempe divinae gloriae manifestatio alter vero proximus videlicet vel utilitas stirpium et animalium vel ut sint signa tempestatum vel etiam propter alios usus nobis incognitos

Cap. 2.um

De meteoris consideratis secundum diversa loca in quibus gignuntur

S. 1.a

Cum de Meteoris in genere iam dictum sit eorum species deinceps explicandae sunt. Meteora dividuntur non solum ratione formae sed etiam secundum loca in quibus generantur quaedam enim gignuntur in supremâ aeris regione alia in mediâ alia in infima et alia denique in terrae visceribus

S. 2.a

Ut haec divisio melius intelligatur pauca de aeris regionum qualitatibus dicenda sunt itaque 1.a aeris regio calida est propter elementum ignis infima aeris regio repercussione a terrâ et aquâ radiis solaribus incalescit nam radii solis maiorem gignunt calorem quando reflectuntur sed radii solis nunquam reflectuntur usque ad summam aeris regionem idcirco spatium aeris intermedium frigidum est per antiperistasin quia hinc et inde a regione calida clauditur et obsidetur

Cap. 3.um

De meteoris igneis quae in supremâ aeris regione generantur

S. 1.a

Meteora ignea quae in supremâ aeris regione generantur sunt faces, trabes ignitae, stellae, caprae saltantes, scintillae volantes, stellae cadentes, et cometae.

S. 2.a

Fax est fumus continuus rarus et tenuis in longum et latum extensus qui in superiore parte aeris accensus instar candelae cum facibus inflammatae ardet Plinius lib. 2.o cap. 26.o refert eo tempore quo Germanicus Germania

reversus triumphum egit populoque Romano spectacula gladia torum exhibuit ante ora populi transiisse faciem ipsa meridie quod Geographi computant accidisse tertio anno post mortem Augusti et in Mense Junio cum biennio post Germanicus a Tiberio vocatus fuit

S. 3.ª

Trabs ignita ē fumus longus et densus qui aequaliter accensus trabis speciem repraesentat hoc meteorum praesagit siccitatem coniunctam cum halitibus venenatis et crassis a quibus et sterilitas agrorum et lues pestilentialis oriri solet Jacobus Millius super caput Plinii ante citatum refert se vidisse hoc meteorum in Mense Januario 1º quidem anno millesimo quingentesimo et vigesimo Viennae in Austriâ et tertio Anno 1523.º Witebergae

S. 4.ª

Telum ē fumus mediocriter longus qui accensus in summo aere et sursum tendens teli imagine refert Summo aere ... Plinius in loco ante a nobis citato dicit hoc meteorum visum fuisse cum arderet 1.um bellum civile post interfectum Julium Caesarem quando Octavius Augustus authoritate Senatus liberavit Decium Brutum obsessum Mutinae a Marco Antonio in quâ pugnâ duo consules Romani Hircius et Pansa ceciderunt

S. 5.ª

Caprae saltantes sunt fumi in longum magis quam in latum porrecti qui accensi motu suo et scintillatione caprarum more saltare videntur hoc meteorum variam aeris constitutionem propendentem modo ad siccitatem modo etiam ad ventos denotat ad siccitatem quidem quia halitus aridi denotant adeo causam efficientem siccitatis ad ventos vero quia massae densiores resolutae efficiunt flatus

S. 6.ª

Scintillae volantes sunt fumi in multas partes sparsi ita nuncupati quia scintillarum ē magnâ aliquâ ē fornace evolantium figuram repraesentant

§. 7a

Stella cadens est fumus mediocriter conglobatus qui accensus stellae e caelo decidentis similitudinem habet hoc meteorum frequenter siccitatem signat et producit quia oritur ex exhalationibus quae sua temperie calidae et siccae humores attenuant et absumunt unde et aquarum imminutiones sequuntur quia subtrahitur materia pluviae et exsiccantur terrae meatus in quibus fontes grabantur ventos etiam signant et causant quia vapores resolvuntur in halitus siccos et copiosos qui sunt materia ventorum

§. 8a

Cometa est exhalatio pinguis viscosa constans partibus bene inter se cohaerentibus in suprema aeris regione propter magnam eius caliditatem inflammata

§. 9a

Ex hac cometae descriptione sequitur cometas non esse stellas (ut quidam volunt) nam 1o quia stella eundem servat splendorem eandemque magnitudinem sed cometae eundem splendorem eandemque magnitudinem non servant quia observatum est cometas 1o exiguos esse paulatim vero crescere deinde decrescere donec sint absumpti 2o stellae habent certos et regulares motus quod de cometis dici non potest 3o quia stella est globosa sed variae sunt cometarum formae et figurae ut mox videbimus

§. 10a

Cometa secundum figuram triplex est nempe crinitus caudatus et barbatus, si exhalatio fuerit rotunda et quidem paulo spissior in medio et ad extremas partes rarior dicitur crinitus quia radios flammarum undique emittit si vero longiori tractu versus unam partem se extendat exhalatio tunc dicitur caudatus. denique si exhalatio quae parte rarior est modice in longum porrigatur dicitur barbatus quia radiorum scintillas instar barbae deorsum mittit

S. 11.a

Cometae solent maxime autumnali tempore gigni quia tunc maxime aestate desinente abundant exhalationes quae vigente adhuc solis calore commode subvehuntur facile possunt dissipari aere tunc paulatim defervescente nec tamen nimio frigore vel humiditate inhiberi

S. 12.a

Tempus cometis ad certam regulam non est definitum quamvis ultra sex menses raro videantur quod autem tamdiu durent causa est imprimis exhalationum copia deinde tenuitas ignis qui appositam sibi materiam sensim ac tenuiter depascit denique continua novi pabuli subministratio

S. 13.a

Non eodem in loco persistunt cometae aliquando enim videntur moveri ut cum raptu quodam ab ortu in occasum feruntur licet multo lentius quam ipsa aeris regio vel cum sursum calore solis vehuntur aut deorsum pondere materiae graviores facti deprimuntur aliquando moveri videntur licet revera non moveantur videlicet cum materia cum successive ex una parte in aliam accenditur simul etiam continue absumitur ideoque flamma videtur progredi

S. 14.a

Cometae sunt malia malorum effectorum indicia v. g. ventos, terrae motus, sterilitatem, famem, pestem, nonnunquam etiam bella, et regnorum, ac rerum publicarum mutationem portendunt, minitari vero regibus ac principibus mortem pro certo habetur apud vulgus sic Cornelius Tacitus narrat cometam apparuisse qui praenuncius fuit mortis Neronis opinionem illam irridet Scaliger exer citatione 89.a Sect. 2.a multi (inquit ille) sunt visi cometae quos nulla subsecuta est principum mors quod enim cantilatur a plerisque reges delicatulos esse habereque humores ad inflammationem accomodatiores proindeque facilius

inoffici a cometis factis potius quam dictum est videtur multis annis. Sunt infantuli ratione nati qui regibus delicatiores sunt quibus tamen cometae mortem non adferunt dicendum est cometas si mortem praesagiunt non praesagire ut causas sed ut signa ob id divinitus instituta

Cap 4um

De meteoris igneis quae in mediâ aeris regione generantur

§. 1a

In mediâ aeris regione generantur fulmen cuius comites sunt tonitru fulgur et lapis fulmineus

§. 2a

materia fulminis est fumus sive exhalatio calida et sicca in mediam aeris regionem subvecta et ne altius ascendat impedita per nubem densam frigidam et humidam quoniam autem vires caloris uniti augescunt ista exhalatio calida et sicca gremio nubis inclusa flammam concipit atque ita nubem findit et magno cum fragore in aerem liberum et apertum prorumpit

§. 3a

fragor ignis erumpentis e nube dum ignis nubem frangit appellatur tonitru et coruscatio sive emicatio flammae quam conspicimus vocatur fulgur

§. 4a

Res clarior erit familiari hoc exemplo gratia fulminis similis est inflammationi ~~[illegible]~~ pulveris pyrei in bombarda nam nubes frigida et densa exhalationem siccam et calidam quae futuri fulminis materia est includens et constringens est quasi ipsa bombarda vel canalis metallicus fulmen et exhalatio intra nubem accensa et magnâ vi exitum quaerens est quasi flamma ex pulvere nitroso grata intra bombardam et exitum magnâ vi celerique motu quaerens fragor sive tonitru in nube fit ut fragor

flammd e bombarda comparatis fulgur ē coruscāo ā flama ē voluti micāo flammae exilientis ā bombarda deniq; lapis fulmineus qui nonnunquā emittitz ē quasi pyla Metallica quae a bombarda eiicitz forma huius lapidis solet eē acuminata odor sulfureus color ex caeruleo nigricans duritie prouocans ferri duritiem durissima aiuy queque frangit sicut cernimus prius flammā ē bombarda quā audimus sonū ita prius videmus fulgur quā audimus tonitru hoc fit quia oculorū acies facilius percipit obiectum suū ē citius quā auditus suum percipere pt

§. 5.a

fulmen ratione effectorū triplex ē nempe terebrans discutiens ē urens fulmen terebrans subtile ē ita ut gladiū liquefacere possit vaginā integrā manente ē ossa frangere intactā carne discutiens ē quod vehementi flatu quasi vento rapido oīa discutit ē secum rapit deniq; fulmen urens ē quod materiam quā tangit amburit neq; penitius penetrat

Cap 5.um

De Meteoris igneis quae in infima äeris regione gignuntur

§. 1.a

In infima äeris regione gignuntz dracones volantes, ignes fatui, siue erratici, ē ignes lambentes.

§. 2.a

Draco volans ē fumus in sublime euectus ē accensus qui frigidae nubis impulsu curuatz ē flectitz ita ut draconis speciem prae se ferat.

§. 3.a

Ignis fatuus siue erraticus ē fumus crassior qui in infimo äere accensus decliuiora loca petit dicitz autem fatuus quod huc ē illuc discurrendo hominem mente captū referre videatz idēo etiam vocatz erraticus a vago ē erratico motu

quia plerumq; videt sequi fugientes et fugere sequentes et propterea viatores ignaros itineris sæpenumero in avia et præcipitia abducit apparet sæpe navigantibus et plerumq; antennis navium adhæret quando unus apparebat dicebat olim Helena et credebat naufragium portendere vel saltem magnas procellas sed si in duas partes divisus erat vocabat Castor et Pollux et credebat serenitatem et salutem pollicitare

§. 4a

Ignis lambens est fumus rarus et subtilis qui accensus hominum vestimentis aut capillis quandoq; vero equorum jubis adhærescit sed tactu quodam innocuo ita ut lambere videatur

Cap. 6um

De Meteoris Vere igneis quæ in terra fiunt

§. 1a

In terræ visceribus et penetralibus meteora ignea fieri declarant montes ignivomi ut Ætna et Vesuvius et fontes aquarum calidarum quæ naturaliter in plerisque Europæ locis scaturiunt nam ille aquarum calor non aliunde est quam à materiâ sulfureâ aut aliâ simili quæ in terræ visceribus incalescit et nonnunquam inflamatur

Cap. 7um

De Meteoris apparenter igneis quæ phasmata vocantur

§. 1a

Meteora ignea duorum sunt generum quædam revera sunt talia quædam vero videntur esse quæ autem sunt, Iris, chasma sive hiatus, corona, parelius, paraselene, virgæ perpendiculares, et varii nubium colores

§. 2a

Iris mille trahens varios adverso sole colores Jam nobis spectanda exhibet illius ergo pulchritudine invitati eundem parumper contemplemur et suspiciamus est enim

Iris apud Platonem Thaumantis id est admirationis filia

§. 3.a

Iris est arcus multicolor in nube rorida opaca et concaua apparens propter reflexionem radiorum solis et lunae

§. 4.a

Iris repraesentatur tanquam arcus non tanquam integer circulus quia altera circuli pars est extra hemisphaerium visibile

§. 5.a

Ut sciamus qua ratione verum sit Iridem esse arcum multicolorem haec duo tenenda sunt 1o colorum quosdam esse inhaerentes corporibus et illa formaliter colorantes quosdam vero apparentes tantum et non existentes realiter v. g. radii solares per vitrum viride aut rubrum transeuntes tingunt eodem colore et quodcunque per huiusmodi vitrum videmus videtur nobis isti vitro concolor huiusmodi sunt colores Iridis cum arcus caelestis qui videtur pingere nubem varijs coloribus revera tamen non ipsa nubes colorantur sed radii solares in nube sole diametraliter opposito nubi aqueae et densae hos colores efficiunt.

§. 6.a

Quod 2o loco observandum est illud nempe colores praecipuos qui in Iride apparent esse tres videlicet puniceum viridem et caeruleum hi colores apparent in Iride pro diverso situ variaque dispositione partium nubis respectu solis haud aliter quam in collo columbae quando oppositum est solis radiis diversi apparent colores

§. 7.a

Subiectum Iridis est nubes concaua non quidem continua et uniformis sed rorida id est divisa in plurimas rorid guttas ita ut inter eas exigua quaedam interstitia sint

§. 8.a

Causa quae efficit Iridem ut plurimum est sol quandoque etiam luna nam Iris duplex est una solaris quae interdiu videtur et altera lunaris quae nocte tantum apparet radii solis et lunae dum feriunt nubem oppositam franguntur et

reflectuntur atq; ita apparet arcus multicolor. De Iride lunari observandū ē tam rarissime fieri quia luna ō habet tam efficaces radios ut nubem implere et pingere possit

§. 9ª

Iris signat naaliter pluviam imminentem quoniam ō apparet nisi in nube rorida quae in imbrem facilè dissolui pt sed Iris supernaaliter et ex instituto divino denotat mundum diluvio nunquā interiturum nam post universale diluvium Deus Iussit hoïes quoties Iridem in nubibus cernerent pro certo habere ō fore aliud diluviū hic notandū ē rem dignā ee admiraoe Deum voluisse Iridem ee signum exhibendarū pluviarum quae suâ naâ signum ē illarum effusionis ita nimirum Deo placuit ex contrario de contrario fidem nostram stabilire

§. 10ª

Arcus ē hostile instrumentum et signat bella rixas et inimicitias Er. caelestis arcus nos aliquando Iratum et offensum habuisse Deum et in nos diluvii aquas tanquam sagittas iaculatū ee denotat cum autem certu ferire et impetere aliquem volumus nervum et cornua in nos convertimus convexum autem arcus in hostem sed si cordam dirigamus in hostem et convexum arcus in nos convertamus hoc signū ē pacis et reconciliaonis arcus enim cuius chorda convertitur in hostem ferire ō pt quemadmodū signū ē reconciliaonis et amicitiae si gladii aciem in nos convertendo manubrium adversae parti tradamus arcus caelestis ita dispositus ē ut chorda in terram hoc ē in nos dirigatur convexum vero arcus in Deum hoc signū ē ō amplius aquarum diluvio Deum ferire velle genus humanū sed nobis pacatum et reconciliatum ee

§. 11ª

Hactenus de Iride sequitur casma sive hiatus tunc autem fit quando caelum videtur aperiri et dehiscere propter nubem aliquam in medio densam et nigram sed in extremis lucidam et transparentem

§. 12a.

Sic se habet casma nunc de corona dicendum quae apparet quando radii solis aut lunae vel alicuius stellae maioris incidunt in nubem subiectam indeque ad nos refranguntur et quoniam radii in nubem incidunt circulariter ideo apparet circulus

§. 13a.

Parelius nihil aliud est quam imago solis a latere in nube densa plena humida et quiescente propter radiorum solis reflexionem expressa tunc nobis videtur quod plures videamus soles nam nubes rotunda densa uniformis et aequalis non directe subiecta soli sed a latere constituta imaginem solis arripit tanquam speculum et eandem nobis reddit

§. 14a.

Sequitur paraselene quae est imago lunae ex reflexione radiorum lunarium in nube densa aequali et humida in plenilunio potissimum repraesentatur et pluviam naturaliter signat futuram

§. 15a.

Sequuntur virgae perpendiculares quas solis radii in nubem humidam directe incidentes et refracti efficiunt

§. 16a.

Supersunt varii colores qui in nubibus apparent. 4or autem sunt nempe color albus niger ruber et viridis albus color in nube apparet quando in nubem rarioremque et ex vapore subtiliori partim condensato constantem lux solis aut lunae incidit eamque penetrat et in totum eius corpus aequaliter diffunditur hic color serenitatis nuncius est quoniam tenues et rarae nubes parum humoris habent et facile a radiis solis vel a vento dissipantur

§. 17a.

Ruber color apparet quando nubes in se habent aliquod humidum fumosum commixtum cum aliqua adustione tunc enim radius solis incidens in talem nubem non facile penetrat sed repercussus duplicatur et rubrum colorem gignit hic color serenitatem interdum vero tempestatem denunciat serenitatem ostendit nubes rubra vespertina quia denotat nubem diurno solis aestu exsiccatam tempestatem vero indicat matutina quia ostendit solem orientem multos vapores in sublime ferre ex quibus nubes

§. 18.ª

Nigra color apparet in nube constante ex densâ et crassâ materiâ quae ob suam densitatem et crassitiem parum luminis transmittit hic color nubis imbres largos denunciat quia densae et crassae nubes plurimum humoris habent nec facile dissipari possunt.

§. 19.ª

4.us color ē viridis qui accidit quando nubes ē humida et stillare incipit lumine in se recepto hic pluviam denotat quia nubes in qua apparet humida ē et jam dissolui incipit.

§. 20.ª

Praeter haec phasmata in caelo apparet circulus lacteus sive γαλαξιας qui nihil aliud ē quam lucidus candor caelo sereno conspicuus et crebrarum stellarum lucibus productus quoniam autem iste candor perpetuus ē et perpetuo apparet caelo sicco et sereno verisimilis ē sententia eorum qui existimant hunc circulum non ēē in aere sed potius ēē partem lucidam firmamenti in qua sunt stellae quae parte splendidior ē propter stellarum minutissimarum frequentiam

Cap. 8.

De Meteoris aëreis quae in ipso aere gerantur

§. 1.ª

Postquam egimus de Meteoris igneis tum veris tum apparentibus ordo postulat ut tractationem instituamus de aëreis quae vel in ipso aere vel in terrae visceribus gerantur

§. 2.ª

In aere fiunt venti qui ad multa utiles sunt aërem enim leviant et purgant pluvias importantque navigationi inserviant et ab aquis stantibus fetorem expellunt

§. 3.ª

Ventus nihil aliud ē quam exhalatio copiosa calida et sicca quae ab occurrenti aëris frigore repulsa in

obliquum retorquet et cum impetu per aerem ruit

§. 4ª

Cur venti oblique spirent a nobis sic explicatur multi
halitus qui ventorum materia sunt solis aliorumque
astrorum attracti in altum elevantur et ad mediam
aeris regionem elati ab eius nativo frigore protru:
duntur ac dissultanti impetu resiliunt contingit tunc
ut venti a sua levitate incitati sursum nitantur ascendere
et cum impetu frigidi aeris propulsi ad inferiora con:
tendunt neutra pars vincat sed quasi partita con:
tentione oblique progrediantur et in transversum agitantur

§. 5ª

Venti dividuntur in regulares et erraticos regulares dicuntur
qui cernuntur procedere a certa mundi plaga sed erratici
appellantur qui observare videntur neque a certa mundi plaga
procedunt

§. 6ª

Venti regulares vel certo et definito tempore spirant
vel incerto et indefinito qui certis et statis anni
temporibus spirant vocantur anniversarii quod quot
annis eodem tempore redeant tales autem sunt
ornichiae vel chelydoniae Etesiae

§. 7ª

Ornichiae vel chelydoniae vocantur venti quidam sep:
tentrionales qui vere circa adventum hyrundinum per
aliquod temporis spatium spirant venti vero Etesiae sunt
venti quidam septentrionales qui circa ortum caniculae
quando sol ingreditur leonem per quadraginta dies spirant
et caniculae ardorem suavissimo flatu leniunt

§. 8ª

Venti qui non spirant certa aliqua anni tempestate dividuntur
in cardinales et collaterales 4or sunt venti cardinales qui a
4or mundi cardinibus spirant et venti inter hos intercepti
nuncupantur collaterales a cardine orientali procedit subso:
lanus ab occidentali Zephyrus vel favonius a cardine
boreali septentrio et a meridionali Auster octo vero
sunt collaterales qui bini interseruntur inter quatuor
praecipuos ita ut omnino sint duodecim his versibus

comprehensi

Flat Subsolanus Vulturnus et Eurus ab ortu
Circius occasum Zephyrusq; favonius afflant
a mediâ de parte die Notus africus auster
conveniunt Aquilo boreas et corus ab arcto

§. 9a

Hactenus de ventis regularibus sequuntur irregulares et
erratici tales autem sunt Exhydrias Ecnethias
turbo et prester de quibus breviter dicendum

§. 10a

Exhydrias est ventus vehementissimus qui e nube impulsa et agitata prorumpens cum imbribus et grandine grassatur et obvia quaeq; prosternit

§. 11a

Ecnethias est ventus repentinus et vehemens qui ex multis exhalationibus densis et confertim coacervatis collectus a nube violenter compressa sine imbribus aut grandine erumpens magno cum impetu deorsum fertur

§. 12a

Turbo est ventus repentinus qui a nube fracta exiliens et in gyrum contortus obvia quaeq; corripit sursum attollit et circum versat

§. 13a

Prester est ventus cum igne coniunctus qui deorsum violenter propulsus obvia quaeq; non modo prosternit sed etiam comburit

§. 14a

Vento affinis est aura quae nihil aliud est quam levis aëris impulsus propter exiguam exhalationum copiam qualis est in ripis fluminum et sylvis cum frondes arborum con-cutiuntur

Cap. 9um

De Meteoris aëreis quae in terrae penetralibus fiunt

§. 1a

Hactenus de Meteoris aëreis quae in ipso aëre fiunt et

diximus nunc de iis quæ in terræ visceribus nascuntur agendum est hæc meteora sunt venti subterranei qui ex materia calida et sicca gignuntur in concavitatibus terræ ubique tumultuantes et exitum quærentes terram movent et concutiunt

§. 2a.

Itaque terræ motus est peculiaris effectus ventorum subterraneorum eorum est enim concussio et agitatio terræ visceribus re-incluso et foras exilire contendente spiritu nam cum talis spiritus viam qua erumpat non inveniat retro fertur et in se resolvitur et exitu frustra tentato oras movet angustias et tunc sonum et motum concitat

§. 3a.

Signa futuri terræ motus varia sunt 1o. magna aeris tranquillitas quæ ostendit exhalationes terræ sinu contineri nec in aerem libere prodire posse

§. 4a.

2o. Si interdiu vel paulo post occasum solis appareat nubecula tenuis et longa quæ demonstrat cælum vacare ventis et vaporibus

§. 5a.

3um signum est commotio et murmur maris ventis silentibus id enim ostendit magnam esse spirituum copiam qui e terrâ egredi conantur

§. 6a.

4m signum est si aqua in puteis ebulliat in hanc rem legimus Pherecidem Pythagoræ præceptorum cum aquam hausisset a puteo futurum terræ motum prædixisse

§. 7a.

Effectus terræ motus varia sunt sæpissime morbi pestilentiæ eum consequuntur quia halitus venenatus e terræ visceribus erumpens aerem inficiat quandoque magna ignium et flammarum irruptio fit aliquando terra dehiscens integras urbes absorbet et rursus hiatum claudit nullo vestigio relicto sic legimus apud Eusebium in chronicis imperante Nerone Laodiceam et Hierapolim terræ motu concidisse

Cap. 10.um

De Meteoris aqueis quæ in ipso äere generantur

§. 1a

Supersunt Meteora aquea quæ vel in äere generantur vel in terra describuntur quæ in äere generantur vel sunt in mediâ äeris regione vel in infimâ in mediâ äeris regione generantur nubes item pluvia et ~~ros~~ nix

§. 2a

Nubes est vapor humidus et crassus in mediam äeris regionem inductus qui frigore illius loci constrictus attractione solis pendet in äere sustentatus

§. 3a

Nubes aliæ sunt steriles et aliæ fœcundæ steriles dicuntur quæ quum nondum condensatæ sint vel a sole vel a ventis facilè dissipantur fœcundæ verò sunt crassiores et humidiores quæ pluviam pariunt hæ sunt veluti promptuarium Dei in quo vires superarum et inferarum rerum quasi concentratæ latent sunt utres cælestes a quibus effunduntur aquæ superiores ad fœcundandum hæc inferiora sunt orbitæ et semitæ Dei stillantes pinguedinem

§. 4a

Pluviæ generatio sic se habet quando nubes densa et spissa a calore solis resolvitur guttatim vel a frigore constringitur ita ut guttæ exprimantur tanquam ex spongiâ compressâ tunc fiunt guttæ vel globuli aquæ qui naturaliter decidunt simile quid videri potest in tubis seu campanis quibus rosæ aut alii flores distillantur nam vapor e rosis elatus in sublime frigore ambientis äeris condensatur in guttas

§. 5a

Hactenus de pluviâ nunc de nive nix generatur quando ex nube leviter condensatâ decidunt particulæ minutæ quæ inter decidendum leniter condensantur et congelantur minutæ

instar floccorum lanæ carminatæ magna ē nivis utilitas
nix enim agros quodammodo stercorat et fertiliores
efficit impedit ne calor internus terræ exhalet semina
tecta defenditq: adversus gelu

§. 6a

In infima äeris regione grando grando pruina et ros de
quibus singulatim agendū ē

§. 7a

Quemadmodū nix ē nubes congelata ita grando ē
pluvia congelata cuius guttæ concrescunt simul ac
nubes stillare incipit guttis aquæ Deus et utitur in
pœnam sternit segetes metit aut messem vitis vastat
spemq agricolarū intercipit aliquando grandinis globi
cadunt librali pondere aut pugni magnitudine
quæ necat armenta diffringit arbores et tecta ædifi:
ciorum perrumpit

§. 8a

Sequitur ros qui nihil aliud ē quā vapor subtilis et
humidus qui antequam sublevatus sit in mediā äeris
regionem a sole occidente destituitur a frigore nocturno
condensatur in guttas quæ n̄ali gravitate decidunt

§. 9a

Si ros antequam ad terram perveniat leniter conden:
setur vertitur in pruinam ē Er. pruina vapor humid:
terræ proximum in äerem eductus a frigore constrictus
qui inter decidendū condensatur a frigore nocturno

§. 10a

His meteoris aqueis quæ in äere generantur addi possunt ne:
bula et glacies nebula ē vapor densus sub ortum aut
occasum solis potissimum in infimo äere excitatus et
frigore paulatim condensatus et si densior fuerit ita ut
proximum äerem obscuret vocatur caligo glacies vero ē
aqua congelata ꝓpter äeris frigiditatem

Cap. iiium

De Meteoris aqueis quae in terrae penetralibus generantur

§. 1a.

In terrae penetralibus et cavernis generantur vapores dulces qui convertuntur in aquam non aliter quam nubes nam aqua fontana et fluvialis ex vaporibus in terrae cavernis a frigore condensatis et in aquam conversis gignitur haec aqua guttatim in locum aliquem capaciorem fertur et tandem continua accessione in loco aliquo opportuno erumpit

§. 2a.

Non tamen credibile est omnes fontes cunctaque flumina generari ex vaporibus subterraneis quomodo enim fieri posset ut ex vaporibus in terrae gremio tanta aquarum copia generetur ut tot stagnis fontibus et fluminibus sufficeret. Dr. dicendum est magnam aquarum partem e mari per occultos terrae meatus derivari et ibidem relabi quasi originis suae conscias

§. 3a.

Nec obstat quod fontium et fluviorum aqua dulcis est et aqua marina salsa nam aqua marina ex qua oriuntur fontes et flumina dum transit per limum terrae percolatur et salsuginem amittit

§. 4a.

Nec obstat etiam id quod diximus nempe omnes fluvios in mare relabi quod mare non augeatur tanta aquarum accessione nam 1° mare non augetur accessione fluviorum neque supra littora se extendit quoniam ille terminus a Deo illi praefixus est 2° quantum fluit tantum per terrae meatus exhauritur et 3° solis calor quotidie e mari quamplurimos vapores attrahit et exsiccat

§. 5ª

hic de Mari 4.º queritur 1.º cur aqua marina salsa sit respondeo salsuginem fieri ex adustione partium crassiorum postquam subtiliores exhalatae sunt nam sol quotidie innumeros e mari vapores elicit ad Meteororum aqueorum generationem quod reliquum e radiis solaribus adustum et torrefactum salsuginem acquirit

§. 6ª

2.º queritur cui ascribendus sit motus maris reciprocus Resp. hunc motum ascribendum esse motui lunae nam competit lunam dominari corporibus humidis Ergo luna dum supra orizontem paulatim se effert radios suos in mare spargit a exhalationes disgregat et dilatat quibus dilatatis mare paulatim intumescit rursus dum luna paulatim descendit ad orizontem obliquiores subinde radios spargens minus efficax est ideirco tunc temporis mare detumescit atque ita mare motui lunae se accommodans modo accedit ad littus et modo recedit secundum diurnum lunae motum qui in quadrantes divisus est ita ut singulis quadrantibus senae tribuantur horae ideirco mare singulis diebus vel spatio 24.ª horarum quater movetur nam bis fluit ad littus et totidem vicibus refluit

§. 7ª

3.º queritur quis sit maris reciprocationis finis Resp. finem esse ne mare putrescat sicut enim aer ventis ita hic motus aquas maris a putrefactione purgat ita hic motus aquas maris a putrefactione tuetur

§. 8ª

4.º queritur an sit unum tantum mare Resp. aliud esse mare universale et aliud particulares universale est quod reliqua maria vastitate et magnitudine vincit ambitque totam terram unde mare magnum sive oceanus vocatur particulare est quod per medias terras irrumpens diffunditur et mediterraneum vocatur specialeque aliquod nomen sortitur a finitima aliqua terra vel regione qua alluit ut germanicum gallicum persicum

Finis tractatus 4.ⁱ

de Meteoris

Tractatus 5.us
De corporibus perfecte mixtis et similaribus sive de fossilibus
Cap 1.um
De Metallis

§. 1.a

Doctrinâ de corpore imperfectè mixto eiusq speciebus ad finem perductâ proximum est ut agamus de corpore perfectè mixto in quo elementa perfectè mixta sunt ita ut nonnisi difficultèr dissolui possint

§. 2.a

Illud corpus quod est perfectè mixtum vel est inanimatum vel animatum corpora perfectè mixta et inanimata vel sunt metalla vel lapides vel metallica quae omnia generali fossilium appellatione continentur quoniam e terrâ effodiuntur

§. 3.a

Materia fossilium sunt 4.or elementa potissimum verò terra et aqua quae a Chimicis vocantur Sulfur et Mercurius causa efficiens est partim calor materiam miscens et temperans partim frigus superveniens materiam convenienter temperatam indurans praeterea ad generationem fossilium plurimum confert sydereum vis et matrix sive locus genitalis

§. 4.a

De Metallis in hoc cap. tria proponemus 1.o ostendemus quid sint ratione nominis 2.o quid sint ratione rei et 3.o quae quanam sint illorum species declarabimus

§. 5.a

Quod ad primum attinet metalla apellantur a verbo μεταλλαω quod est scrutor et inquiro quia metalla multo labore multisq sumptibus in terrae visceribus inquiruntur Plinius existimat hoc vocabulum derivari a μετα et ἀλλο id est Juxta aliud quoniam ubicunq

una vena unius metalli invenit̃ ō procul reperit̃ altera

§. 6.ª

Quod ad secundũ spectat metallum ita definit̃ Metallũ ē corpus perfectũ mixtũ inãatum in terra visceribus natum ex 4.ᵒʳ elementis precipue ex terrâ et aquâ calore contemperatis et frigore induratis

§. 7.ª

Superest jam ut quenam sint metallorũ species inquiramus sex sunt metalla propriè dicta nempe aurũ argentũ plumbum stannum æs et ferrum chimistæ septimũ addiderunt videlicet argentũ vivũ quod et idrargyrum apellat̃ sed hoc idrargyrũ videt̃ potius eẽ liquor quã metallũ ē enim fluidum ut aqua et facile separat̃ et in guttas rotundas format̃ alia metalla servant figurã quæ ipsis dat̃ sed argentũ vivum ē instabile et subinde figuram mutat

§. 8.ª

hæc Metalla quorum mentionem fecimus vel sunt pura vel impura Metalla pura sunt in quibus exquisitior facta ē concoctio talia sunt aurum et argentum reliqua Metalla sunt impura propter debiliorem concoctionem materiæ horum autem nonnulla plus habent aquæ vel argenti vivi quã terræ vel sulfuris ac proinde Molliora sunt ut plumbũ et Stannum alia plus habent terræ quã humoris ideireò duriora sunt ut æs et ferrum

§. 9.ª

Aurum ē metallum purissimũ constans ex partibꝫ bene compactis ex argento vivo puro unà cum sulfure purissimo optime temperato genitũ huius metalli proprietates sunt ō corrumpi ab igne paucissima edere excrementa nullã pati æruginẽ omniũ metallorũ maximè ductile eẽ suavissimũ habere saporẽ et cor humanũ in medicamentis cardiacis corroborare

§. 10.a

Argentum est metallum purum ex argento vivo claro candido et ex sulfure puro genitum non tamen argentum est aeque purum atque aurum non tamen resistit igni multas habet sordes quamplurimasque excrementa sed soliditate tenuitate substantiae et qualicumque dulcedine ad aurum proxime accedit

§. 11.a

Plumbum est metallum impurum ex plurimo crasso et impuro argento vivo et pauciori ac faeculento sulfure genitum

§. 12.a

Stannum est metallum ex multo argento vivo impuro et ex sulfure non bene cocto productum

§. 13.a

Aes est metallum impurum ex plurimo sulfure rubro et crasso et pauco argento vivo impuriore genitum eiusdem cum aere indolis est metallum aurichalcum

§. 14.a

Ferrum est metallum impurissimum et durissimum ex plurimo sulfure crasso et pauco argento vivo factum ferrum igne purgatum et aqua temperatum fit chalybs chalybs autem nihil aliud est quam ferrum densissimum igne purgatum et aquâ temperatum ideireo chalybs propter maiorem humiditatis concoctionem communi ferro densior et durior est

cap 2.um
de lapidibus gratim

§. 1.a

Sub 2.o gradu fossilium continentur lapides qui sunt corpora perfecte mixta et inanimata dura et sicca ex terrestri exhalatione unctuosa quadam humiditate permixta per temporis diuturnitatem vi caloris et frigoris ac virtute minerali coagmentata virtus mineralis nihil aliud est quam vis quaedam caelitus concessa loco et matrici metallorum et lapidum ad formandum hoc vel illud metallum hunc vel illum lapidem hic autem locus praecipue est terra solida

superficiei ex qua vapor expirare nequit

§. 2a

Natura in lapidis productione sub terra eodem modo se gerere videtur quo artifex laterem faciendo hic enim 1o cum terra commiscet aliquid glutinosum quo terrae partes cohaerere possint deinde studet illud contemperare et ad tempus permittit humidum permanere in materia glutinosa postea vero supervacaneum humidum partim sole et partim igne decoquit sic natura in lapidibus gignendis sese gerit terra enim 1o temperatur humido unctuoso deinde superfluum humidum separatur et reservatur quantum sufficit ad partium materiae continuationem et coniunctionem tandem materia digesta in lapidem concrescit quod si terra o temperetur humido fixo et permanenti non fit lapis sed pulvis cum arena

Cap. 3um

De variis lapidum differentiis et 1o de communioribus

§. 1a

Postquam egimus de lapidum genere nunc de variis lapidum speciebus agendum est 1o quidam lapides sunt vulgares quidam vero insigniores et rariores lapides vulgares et communiores dicuntur qui ex crassiori et impuriori materia fiunt et ob copiam et frequentiam viliores sunt dividuntur autem in porosos et solidos lapides porosi sunt qui ex materia parum compacta constant ideoque propter materiae raritatem caverniculas habent huiusmodi

Lapides sunt tophus et pumex

§. 2.a

Tophus est lapis asper et inaequalis sabulosus et facile friabilis

§. 3.a

Pumex est lapis cavernosus levis et aequalis integer quidem propter aerem in cavernis inclusum supernatat sed in pulverem comminutus fundum petit

§. 4.a

Hactenus de lapidibus porosis sequuntur solidiores quorum partes sunt magis continuatae et compactae de his lapidibus deinceps dicimus et eorum catalogum quendam instituemus

§. 5.a

Petra est lapis solidus maior et durior monti vel colli adhaerens

§. 6.a

Saxum est maius lapide specialiter accepto asperius et durius quod ex rupibus et lapidicinis excinditur

§. 7.a

Lapis specialiter acceptus est saxo minor et brevior quales sunt lapides fluviales et qui sparsim in terrâ iacent et ex eâ effodiuntur

§. 8.a

Silex est lapis solidus et durus cuius species est pyrithes hoc nomen dictus ad ignem excitandum hic tritus dum est scintillas ignis attritu scilicis excitari non quod tales scintillae in silice actu sint sed quia collisione silicis et ferri aer ita attenuatur ut ignescat

§. 9.a

Smyris est lapis impense durus quo vitrum finditur

§. 10

Sarcophagus est lapis solidus qui carnem absumit id circo defunctorum corpora in eo condita intra paucos dies consumuntur

§. 11.a

Cos ē lapis durissimus cujus in acuendo ferro usus frequentissimus ē hujus species ē lapis Lydius quo vera metalla ab adulterinis dignoscuntur

§. 12.

Cap. 4.um

De lapidibus insignioribus et minus pretiosis

§. 1.a

Hactenus de lapidibus vulgaribus et communioribus proximum ē ut agamus de lapidibus insignioribus qui duorum sunt generum nam alii minus pretiosi et alii pretiosiores sunt de minus pretiosis 1.o dicemus et hos lapides singulatim breviter describemus

§. 2.a

Amianthus ē lapis friabilis et ferrei coloris qui igne consumi nequit

§. 3.a

Calamochnus ē lapis ex arundinum spuma in palustribus locis genitus

§. 4.a

Corallium ē lapis in aqua viridis et mollis fruticis potius quam lapidis speciem præ se ferens sed quam primum extra aquam aëri exponitur rubiditatem et lapidis duritiem acquirit

§. 5.a

Chrystallus ē lapis candore et perspicuitate adamanti similis sed mollior frigoris vehementiâ concretus ideirco chrystalli nomen accepit quod sit veluti glacies frigore concreta et condensata

§. 6.a

Lapis cyaneus ē lapis cærulei coloris aureis maculis intermicantibus

§. 7.a

Galachtyte ē lapis coloris cinerei inclinantis ad albedinem

qui ex effectu nomen adeptus ē nam lac auget et partum accelerat

§. 8a

Hæmatites ē lapis ferruginei coloris venas habens sanguineas ideò Hæmatites dictus vel a tali figura vel ab effectu quia sanguinem sistit

§. 9a

Magnes ē lapis obscurus et ferrugineus cuius duæ sunt virtutes 1a ē quod ferrū attrahit unde et Sydeites dictus altera virtus ē quod acus ferreæ extremitas magnete illita in æquilibrio suspensa semper tendit ad Polum

§. 10a

Selenites ē lapis instar vitri perspicuus idcirco ve- teres hoc lapide vitri loco utebantur in fenestris et pro- pterea specularis apellabatur

§. 11a

Præter hos lapides qui in terrâ generantur sunt etiam alii qui in animalibus gignuntur hi autem sunt alectoreus qui in ventriculo galli gallinacei quandoque invenitur chelydonius qui in ventriculo pullorum hirundinis generatur Buphonius qui in cap. buphonis quadrupes qui in cere- bro vulturis reperitur Caurites qui in cap. limacis vel Caura nascitur Aetites qui ab aquila nomen acc- epit vel quod in aquilâ generatur vel saltem quod in eius nido reperiatur

§. 12a

ō tantum in animalibus terrestribus et volucribus generantur lapilli sed etiam in piscibus quos hic recitare nimis longū est tamen maximè receptam de margaritarum generatione sententiam recitabimus

§. 13a

Conchæ vel ostrea marina vere concipiendi desiderio vehementius stimulantur idcircò ad littus prodeunt et se extendunt in hiatum illabitur ros cælestis qui in margaritas concrescit hæ autem margaritæ in vasa fictilia statim conijciuntur et sale undique sparguntur ut

caro adhaerescens rodatur et omnem squalorem exuat

Cap 5um

De lapidibus insignioribus et pretiosioribus

S. 1^a^

Dicuntur lapides magni pretii qui ex subtiliori et splendidiori materia singulari caeli beneficio gignuntur et gemmae vocantur

S. 2^a^

Gemma est lapillus pretiosus tum materiae subtilitate et elegantia tum etiam viribus insignis nam plerasque gemmae occulta quadam virtute praeditae sunt nos hic praecipuas gemmas enumerabimus easque breviter describemus

S. 3^a^

Achates est gemma versicoloribus venis ita distincta ut plurimarum rerum imagines repraesentet venenis adversari dicitur

S. 4^a^

Adamas est gemma transparens et nitida omnium durissima et pretiosissima praesertim ille qui nucleum avellanae magnitudine adaequat tanta huius gemmae duritiae est ut ne mallei quidem ferrei super incude ictibus cedat neque igne alteretur hircino tamen sanguine dissolvi aiunt quod quidem si verum est occultae huius sanguinis proprietati tribuendum est

S. 5^a^

Amethistus est gemma transparens diluto violae colore umbilico admotum vini vaporem ad se trahere et discutere et sic a crapula vindicare author est Arbor

S. 6^a^

Carbunculus qui et pyropus apellatur est gemma lucidissima ignis flammam repraesentans cuius species est rubinus gemma rubra per tenebras in speciem scintillae alicuius micans

S. 7ª

Chrysolitus ē gemma lucida et aurei coloris qui ob suam frigiditatē sitim febricitantiū extinguit si sub eorū lingua ponatz

S. 8ª

Opalus ē gemma splendida et candida ita tamen ut carbunculi rubor amethisti color purpureus et smaragdi viriditas intermiscean̄z

S. 9ª

Saphyrus ē gemma pellucida cærulei coloris nonnunquā tamen hæc gemma aureis punctis distincta ē

S. 10ª

Topasium ē gemma coloris viridis quæ pp̄ter mollitiem facile poliri pt

S. 11ª

Turchoidis sive Turchous ē gemma cærulei coloris oculos et cor recreans

cap 6um

De succis Metallicis

S. 1ª

Supest 3ª pars huius tractatus quæ ē de metallicis seu de corporibus quæ media sunt natā et indolis inter metalla et lapides huiusmodi autem corpora in duplici sunt diñ nam quædam liquari possunt et apellan̄z succi metallici alia vero ñ possunt liquari nec tamen in lapidis duritiem concrescunt et vocan̄z terræ metallares de succis 1º deinde de terris agemus

S. 2ª

Præcipui succi metallici sunt argentum vivum sulfur sal alumen bitumen ~~et vitriolū~~ de quibus deinceps breviter agemus

S. 3ª

argentū vivum ē succus metallicus pp̄ter suam humiditatē admodū mobilis nam in eo dominatz exhalatio humida et aquea ideirco dicitz græcè ὑδράργυρος quasi dicas argentū aqueum

§. 4.

Sulfur est Succus Metallicus in quo dominatur exhalatio sicca et terrestris

§. 5.ª

Sal est Succus Metallicus vel corpus Metallare friabile et liquabile ex Succo aqueo et terreo mixtum et per calorem decoctum

§. 6.ª

Alumen est quidam salsus terrae sudor sive vapor qui concrescit fere in lapidis duritiem

§. 7.ª

Bitumen est Succus Metallicus pinguis tenax et picis instar ardens

Cap. 7.um

De terris Metallaribus

§. 1.ª

Hactenus de Succis Metallicis a nobis actum est Superest ut agamus de terris Metallaribus terrae Metallares sunt fossiles quaedam terrae portiones qualitatibus singularibus conspicuae quae liquari nequeunt ut Succi Metallici et Metalla neque etiam lapidum duritiem habent

§. 2.ª

Huiusmodi terrae sunt terra Sigillata terra Armenia terra etmpelytis terra Samia ocra rubrica argylla Creta gypsum calx Sandaraca Synnabaris antimonium sive Stibium et auri pigmentum

§. 3.ª

terra Sigillata est terra rubra quae in insula Lemno potissimum effoditur ideo Lemnia apellatur Sigillata autem dicitur quoniam antiquitus Sacerdotis Dianae sigillo obsignabatur ad fucum evitandum

S. 4.ª

Terra Armena ē terra subrubra quæ in Armenia reperit[ur] unde et appellationem accepit

S. 5.ª

Terra Ampelytis ē terra bituminosa et nigra ampelytis dicta quia vitibus circumlita vermes perimit

S. 6.ª

Terra Samia ē terra candida viscosa et glutinosa qua nobilissima vasa olim fiebant nomen accepit a Samo insulâ in quâ reperit[ur]

S. 7.ª

Ocra ē terra pallidi coloris ex quâ exustâ in ollis novis luto circumlitis fit rubrica fabrilis quæ nihil aliud ē quã rubra quædam terræ portio

S. 8.ª

Argylla ē terra pinguis ficitilibus vasis formandis idonea idcirco vocari etiam solet terra figularis

S. 9.ª

Creta ē terra candida sic dicta ab insulâ Cretâ ubi invenit[ur] optima

S. 10.ª

Gypsum ē terra candida tenax et glutinosa vasis fingendis et poliendis idonea

S. 11.ª

Calx ē terra sicca quæ aquâ accendit[ur] viva dicit[ur] non quod propriè vitam habeat sed propter occultum calorem quã autem cum calx effusâ aquâ accendat[ur] videt[ur] hæc esse in meatibus calcis vehementer siccæ ignis ē qui effusâ aquâ excitat[ur] id enim aquæ ingressum fugiens constipat[ur] et condensatione acuit[ur] atque ita calcis gleba quæ extra aquam emicat incalescit recepto igne et calore qui sese subduxit propter contrarium frigoris oppugnationem

§. 12.ª

Sandaraca ē minerale rubrum odore sulfureo

§. 13.ª

Cynnabaris ē minerale rubri coloris aptum ad tingendū

§. 14.ª

Antimonium ē minerale coloris plumbei splendore radiante arenosum et friabile

§. 15.ª

auri pigmentum sive Arsenicū ē minerale unctuosū calidum et siccum quod venenū presentissimum ē

Finis tractatus ꝗ quinti

Tractatus 6.ᵘˢ

de corpore perfecte mixto et aīato

cap. 1.ᵘᵐ

de duplici aīæ definitione

§. 1.ª

Corpus n̄aale ḡrali divisione dividit in corpus simplex et corpus mixtum corpus mixtum in corpus imperfectē mixtū, et perfectē mixtū corpus perfectē mixtū in aīatū et in inaīatum hucusq; egimus de corpore n̄aali in ḡre de corpore simplici eiusq; variis speciebus de corpore mixto ḡratim considerato de corpore imperfectē mixto et de corpore perfectē mixto et inaīato ut igit de oibus corporis n̄ralis speciebus aliquid dicamus superest ut agamus de corpore perfectē mixto et aīato

§. 2.ª

In hoc tractatu tria prestabimus 1.º de aīa eiusq; facul:tatibus agemus et sic in epitomen libros de aīa ab Arle

conscriptos contrahimus 2.º varias corporis perfecti miati et aati species persequemur et 3.º de affectionibus corporum aatorum disseremus quorum doctrina in libris parvorum naalium apud Arlem continetur

§. 3.ª

Antequam aae definitionem ab Arle propositam tradamus sciendum est 1.º partem physicam quae est de aa operosiorem esse et difficiliorem aliis partibus quia aa est invisibilis et eius naam sensus nostri non penetrant oia autem nostra cognitio incipit a sensu adde quod insitum est oi agenti agere extra se et rectam (ut ita loquar) lineam sed oportet ut aa ut seipsam cognoscat reflectat vim suam in seipsam et agat in semet ipsam

§. 4.ª

Sciendum 2.º hanc aae cognitionem praestantissimam esse et valde necessariam haec physica pars plusquam caetera nos ducit ad Deum qui aabus nostris imaginem suam impressit corpus habemus in multis rebus simile belluis sed aa nostra cognata est spiritibus angelicis itaque in hac contemplatione aa quodammodo se supra seipsam attollit et eius ergo cognitio praestantissima sed etiam valde necessaria alioquin enim est nostra conditio si perambulantes totum mundum nos ipsos ignoramus et si circa externas seduli in rebus nostris hospites et plane rudes simus et cognitionem rei per quam caetera cognoscimus negligamus

§. 5.ª

Iam videndum est quid sit aa quid sit melius nobis innotescere non pt quam ex duplici eius definitione quarum una desumpta est a respectu ad corpus et altera a proprietatibus aae

§. 6.ª

aa respectu corporis aati sic definitur a pho aa est actus 1.us corporis organici potentia vitam habentis aa dicitur actus quia enim forma sit materiam actuat actus dividitur in 1.um et 2.um aa vocatur actus 1.us quia ab eo promanant oes actiones quae apellantur actus 2.i quum autem phus dicit aam esse actum 1.um corporis organici potentia vitam

habentis per corpus organicum intelligit corpus quod vario organorum apparatu instructum est et quod constat partibus non modo natura a temperamento dissimilibus sed ad diversos usus variasque functiones a natura comparatis diciturque illud corpus potentia vitam habere quia ad functiones vitales et operationes quas nomine vitae intelligit per potentiam activam quam habet exercet minus enim eius non est corpus organicum non vivere actu sed potius habere in se potentiam agendi et se movendi principio interiori

§. 7a

anima respectu functionum quarum effectrix est definitur hoc pacto anima est id quo primo vivimus movemur sentimus et intelligimus id est anima est causa efficiens prima et principalis vivendi sentiendi de loco movendi et intelligendi

Cap. 2um

De facultate vegetativâ et de facultatibus ei subordinatis

§. 1a

hactenus vidimus quid sit anima et quae sint eius facultates in genere nunc singulatim de his dicendum est et 1o. de facultate vegetativâ quae omni viventi competit

§. 2a

haec facultas tres habet sibi subordinatas nempe facultatem nutricem auctricem et genitricem facultati nutrici per quam vivimus et nutrimur famulantur quatuor aliae facultates nempe facultas alteratrix facultas attractrix facultas retentrix et facultas expultrix

§. 3a

facultas alteratrix necessaria est ut alimentum quod est dissimile corpori alendo ei simile fiat et in eius substantiam converti possit et quoniam partium alimenti quaedam puriores sunt et aliae impuriores et inutiles corpori viventi datae sunt duae facultates una attractrix quae partes alimenti puriores attrahat et altera expultrix quae partes impuriores expellat denique alteratio alimenti non potest fieri

in momento sed aliquem temporis tractu postulat ideireo viventibus data e facultas tenuvix quae retineat alimentum donec legitimam alterationem subierit

§. 4.ª

Alimenti alterationes sunt tres 1.ª fit in ventriculo et vocatur chilificatio 2.ª fit in iecinore et nuncupatur sanguificatio 3.ª fit in extremitatibus venarum quae deferunt sanguinem ad omnes corporis partes et vocatur assimilatio, seu perfecta mutatio alimenti in partes corporis alendi

§. 5.ª

Haec omnia fiunt hoc pacto ab ore ad ventriculum defertur alimentum per aesophagum qui e canalis carneus et mollis alimentum in ventriculo receptum in illo tanquam in olla coquitur calore natali et virtute insita ipsi ventriculo et vertitur in humorem quendam qui chilus nuncupatur

§. 6.ª

Ventriculus suo munere defunctus dimittit chilum ad intestina ubi fit 1.ª purgatio vel defecatio alimenti nam utiles chili partes attractae a venis quas vocant mesaraicas ad iecur deferuntur sed inutiles partes per longos anfractus intestinorum ad anum tandem veniunt et expelluntur

§. 7.ª

Utiles chili partes secundam concoctionem in iecinore recipiunt ubi propria illius vi in sanguinem transmutantur serum sanguinis defertur ad renes et per via urinaria expellitur sanguis purgatus et separatus a flava bili et pituitâ dispensatur a iecinore ad venas per omnes corporis partes et paulatim partibus alendis assimilatur per 3.am alterationem sive concoctionem et huius 3.ª concoctionis purgatio fit per sudorem et insensibilem emissionem variarum sordium quae in cute nonnunquam apparet

S. 8.ª

Ita se habet facultas nutrix et ita fit nutritio nunc de facultate auctrice agendũ cãa principalis efficiens accretionis ē aa instrumenta sunt spiritus nãalis et calor quibus qa utit ad extendendas oẽs corporis partes finis accretionis ē ut corpus vivens Justam et suæ speci debitã magnitudinẽ et robur consequatur ad facultatis suæ speci convenientes exercendas materia accretionis ē alimentum conversum in substaãm corporis viventis quod augetur

S. 9.ª

De hac accretione tres conditiones tenendæ sunt 1.º quod propriè crescit et augetur secundum oẽs sui corporis partes crescere et augeri debet 2.º accretio propriè dicta fit per accessionem novæ materiæ nempe alimenti quod 1.º alteratur deinde convertitur in substaãm corporis aliti 3.º in accretione propriè dictâ idem numero subjectum eademq; forma substaãlis manere debet

S. 10.ª

Hic sciendũ ē vivens quamdiu vivit ñ crescere hujusce rei rão reddi pt multiplex 1.º nãa nihil frustra facit sed cum assecuta ē finem suum quiescit atqui finis accretionis ē Justa magnitudo corporis idonea ad exercendas functiones speci convenientes quare nãa postquã assecuta ē hanc Justam magnitudinẽ nihil amplius facit

S. 11.ª

2.ª rão ita se habet quandoq; plus alimenti convertitur in sanguinem quã reparandũ ē in corpore viventi aliquando minus quandoq; tantundem si alimentũ conversum in sanguinem superet portionem substæ quæ effluxit tunc fit accretio in 1.ª ætate si minus fit diminutio ut in senectute si tantundem manet eadem moles membrorũ ut in statâ et mediâ ætate

§. 12a

Reddi pt etiam rão desumpta a condiõne membrorum corporis viventis nam quandiu partes solidæ teneriores sunt ita ut extendi possint fit accretio quando autem solidæ partes ita induruerunt ita ut amplius extendi nequeant tunc cessat accretio

§. 13a

Superest facultas genitrix quæ grãonis principium et caã ē efficitq; ut corpus aatum gnet sibi simile ad speci conservaonem hic enim ē grãonis finis

§. 14a

eius caã efficiens principalis ē aã efficiens minus principales sunt propriæ vires certis quibusdam corporis partibus insitæ mãa grãonis ē semen prolificū quod in aalibus fit ex sanguine optimo et vehementer concocto

cap 3m

de facultate sensitivâ

§. 1a

hac usq; egimus de facultate vegetativâ et de facultatibus illi subordinatis nunc de facultate sensitivâ quæ sensionis fons et origo ē nobis ē agendū de sensibus autem 1o grali et 2o speciatim agemus

§. 2a

de sensibus in grē tractādū ē 1o om̄ sensionem sive actū sentiendi requirere hæc tria nempe sensibile sensum et sensorium ide obiectū facultatem et organū

§. 3a

obiectum sensus vel sensibile duplex ē nempe sensibile per se et sensibile per aliud sensibile per se duplex ē nempe propriū et commune sensibile propriū ē quod ab uno sensu tantū percipit sic color ē tale sensibile quia tantū videt sensibile commune ē quod a pluribus sensibus percipit ut magnitudo quæ a visu et a tactu percipi pt

sensibile per aliud est quod a sensu per se non percipitur sed tantum per eius accidentia tale sensibile est substantia non enim videmus hominis substantiam sed eius accidentia videlicet colorem figuram motum magnitudinem

§. 4a

De sensibili proprio et sensione quae circa illud versatur notandum est hoc theorema sensus circa sensibile proprium numquam hallucinatur nisi impedimentum sit aut in organo aut in obiecto aut in medio Ut ne sensus erret in suo iudicio haec requiruntur 1° ut organum sit integrum et non vitiatum propter defectum huius conditionis palatum febricitantium male iudicat de saporibus 2° ut subiectum sensibile non sit nimis vehemens sic solis meridiani aspectus perstringit aciem oculorum obiectum etiam non debet esse nimis remotum nec nimis propinquum inter nimis remota referuntur ea quae etsi sint propinqua attamen propter parvitatem admovenda sunt ut possint videri nec possunt videri nimis propinqua sic liber tangens oculum non potest legi 3° oportet ut medium sit purum et bene dispositum propter huius conditionis defectum quae per vitrum inaequale aspiciuntur videntur obtorta et per vitrum viride viridia si aqua tegit nummum in fundo aquae videtur tumere

§. 5a

De facultate illud notandum est facultas sentiendi non agit in obiectum sed ab eo patitur quia sentimus per receptionem speciei sensibilis in organo non autem per emissionem alicuius rei ab organo ad obiectum sentire igitur quamvis sit verbum activum signat passionem

§. 6a

Organa sensuum vel sunt in capite vel a capite et cerebro originem suam ducunt et spiritibus animalibus inde tamquam a fonte manantibus implentur et ad opus suum peragendum idonea redduntur

cap. 4.^m

De Spiritibus

§. 1.^a

Ut quod diximus de organis sensuum intelligi possit de spiritibus breviter dicendum est

§. 2.^a

Hic 1.º sciendum est duplicem esse spiritum unus enim est insitus et alius influens spiritus insitus est purissimus halitus qui fixus et plantatus est in unoquoque membro a 1.^a membrorum conformatione

§. 3.^a

Spiritus influens est tenuissima sanguinis pars in halitum conversa et e certis fontibus per universum corpus ad subsidium spiritus fixi sive insiti derivata

§. 4.^a

Spiritus influens triplex est naturalis vitalis et animalis spiritus naturalis est qui in iecinore formatur et inde per venas una cum sanguine in omnia corporis membra ad facultatem vegetativam sustentandam derivatur

§. 5.^a

Spiritus vitalis est qui ex purissimo sanguine formatur in corde et inde per arterias in omnia corporis membra influit

§. 6.^a

Spiritus animalis est qui formatur in cerebro et inde per nervos influit in cetera corporis membra et sensum ac motum illis tribuit

§. 7.^a

Ex hac doctrina colligi potest iecur venarum cor arteriarum et cerebrum nervorum fontem et originem esse

cap. 5.^m

de numero sensuum

§. 1.^a

In hoc cap. videndum quot sint sensus sensus vel sunt interni vel externi sensus interni sunt qui habent sedem

intra cerebrum et sensum externorum interveniente obiectorum species percipiunt. Sensus vero externi dicuntur qui organa habent externa extra cerebrum a quibus obiecta percipiuntur

S. 2a.

Sensus externi sunt quinque nempe visus auditus olfactus gustus et tactus duo posteriores sensus videlicet gustus et tactus animali necessarii sunt ad esse sed tres priores videlicet visus auditus et olfactus necessarii sunt tantummodo ad bene esse de his sensibus singulatim agemus et in unoquoque sensu haec tria considerabimus obiectum proprium medium et organum

cap. 6.um

De visu

S. 1a

Iure merito in tractatu speciali de sensibus a visu exordium sumimus caeteros enim omnes longe antecellit tum ob admirabilem oculi fabricam tum ob nobilitatem obiecti tum etiam propter modum percipiendi obiecta qui promptissimus et celerrimus est

S. 2a.

Obiectum visus vel est lux vel lumen vel color vel splendor nocturnus illius rei quae interdiu habet proprium colorem

S. 3a.

Deus creationem mundi orsus est a luce dicens fiat lux haec vocari potest filia dei primogenita quia ipse lux est et pater luminum sine luce in mundo nullum esset discrimen inter pulchra et deformia est que 1a pulchritudo

S. 4a.

Lux est qualitas corporis fulgidi ut solis aut lunae sed lumen est splendor profluens a corpore lucente offusus per diaphanum et qui reddit aerem actu luminosum hoc lumen non est in sole sed a sole funditur in ambitum similitudine suae lucis

S. 5a

Color vero et proprie dictus est qualitas corporis ediaphani

a lumen et transmittentis orta ex certa contemperatione 4r primarum qualitatum in corpore mixto

§. 6a

Splendor nocturnus corporum interdiu proprios colores habentium ut in squammis et oculis piscium in ver: mibus quibusdam et in lignis putridis haec enim et alia huiusmodi corpora colores habent interdiu visibiles sed nocte lucent

§. 7a

Hactenus de obiecto visus nunc de medio dicendum est medium videndi per quod interpositum fit visus est corpus perspicuum et pellucidum haec autem corpora sunt aër aqua vitrum Chrystallus lapis specularis et alia huiusmodi

§. 8a

Quemadmodum in corpore humano caput eminet nobilitate et in capite nihil est pulchrius facie ita in facie nihil est pulchrius oculo qui est organum visus cuius anatomiam breviter repraesentabimus

§. 9a

oculus est globulus quidam constans ex tribus humo: ribus et 4r tunicis in quem per nervum opticum spiritus animalis ex cerebro influit ad percipiendas rerum visibilium species accomodatus

§. 10a

In medio oculi est humor chrystallinus sic dictus quod chrystalli instar pellucidus sit in anteriore oculi parte quae conversa est ad obiectum est humor aqueus sive albugineus et a posteriori parte cerebrum versus est humor vitreus

§. 11a

hi sunt tres humores oculi nunc dicendum de oculi tunicis quae ambiunt et continent predictos humores. humorem vitreum et chrystallinum ambit tunica tenuis quae vocatur aranoides quia araneae est similis constat

cujus ex tenuissimis filamentis instar operis aranearū humorem aqueum tegit tunica quae vocatz uvea vel racemiformis quia folliculo uvae similis ē hac autem tunica ō ē admodū pellucida ideoq; ne visionem impediat perforata ē in anteriori parte et ne humor aqueus per foramen effluat obducta ē tunica cornea quae dura et pellucida ē tanquā cornu politū denique totū oculū complectitz tunica 4a quae adnata et consolidativa apellatz

§. 12a

oculus movetz sex musculis quorū unus attollit alter deprimit 3us eū vertit nasū versus 4us extrorsū 5us et 6us eum circumrotant

§. 13a

ad utrumq; oculū a cerebro procedit nervus opticus sive visorius qui defert spiritū animalem et inservit visioni itaq; visio fit quando imago objecti penetravit tunicā corneā et recepta ē in humore chrystallino pleno spiritū animaliū qui e cerebro per nervū opticū illuc manarunt

Cap. 7m
de auditu

§. 1a

postquā egimus de visu agendū ē de auditu hic sensus valde praestans ē per illū enī tanquā per ianuam latissimam ē aditus documentorū ad mentem hoc sensu excipimus sermonem qui ē interpres cogitationum et praecipuū vinculū commercii et societatis humanae et quo homo distinguitz a bruto

§. 2a

objectum auditus ē sonus qui generatz ex collisione duorum corporū aere vel aquā interveniente sive etiam ex laceratione fractura aut separatione corporū quae coniuncta erant

S. 3.ª

Variæ sunt soni divisiones inter illas duæ præcipuæ sunt 1.º in sonum rectum et reflexum si sonus directe ad aures accidérit appellatur sonus rectus sin autem reflectatur et repercutiatur a corpore duro antequam ad aures perveniat vocatur sonus reflexus sive Echo est enim Echo sonus ab äere repulso ab aliquâ concavitate quæ repulsio si ter fiat aut quater ingeminatur Echo

S. 4.ª

2.º Sonus dividitur in vocalem et non vocalem vocis formandæ instrumenta sunt musculi thoracis pulmones aspera arteria Epiglotis sive operculum asperæ arteriæ nam vox est sonus ab animali respirante editus per motum anhelitus a pulmone ad asperam arteriam ejusque operculum exeuntis pulmonibus compressis äer extruditur per asperam arteriam et iisdem dilatatis recipitur

S. 5.ª

Vox duplex est una inarticulata et altera articulata ad hanc posteriorem plura requiruntur instrumenta nimirum nempe gargarion sive columella palatum lingua labia et dentes sed præcipuum vocis articulandæ instrumentum est lingua quæ multiplici suo motu et lubricâ volubilitate vocem distinguit et quasi in articulos interscidit

S. 6.ª

hæc de objecto auditus nunc de medio dicendum medium auditus multiplex est nempe äer, aqua ignis vitrum et corpora quoque opaca sed præcipuum audiendi medium est äer tum propter suam tenuitatem et raritatem tum etiam propter mobilitatem unde fit ut sonus in eo facilius multiplicetur

S. 7.ª

Restat ut de medio auditus superest organum quod duplex est externum et internum organum auditus externum et visibile est auris hic observandum est inter animalia quæ habent aures prominentes solum hominem eas habere immobiles internum organum est äer vernaculus et nativus qui a primâ origine insitus est intercapedini et concavitati auris ad quam a cerebro tendit nervus auditorius qui audiendi facultatem defert

mans per longos anfractus via quadam est ad os quod petrosum dicitur a duritie lapidea in illo osse est intus capsula et concavitas plena aeris domestici et nativi huic concavitati seu foramini obducta est membrana quae tympanum vocatur tum ne aer internus exeat tum etiam ne aer externus suo appulsu aerem internum offendat ac perturbet via quae ducit ad illam concavitatem anfractuosa est ac sinuosa ut organum auditus tutum sit ab externis iniuriis quibus facile obnoxium esset si esset aliquis meatus directus

Cap. 8m

De olfactu

§. 1a

hactenus de auditu nunc de olfactu qui nihil aliud est quam sensus externus recipiens odores et de iis iudicans

§. 2a

obiectum olfactus est odor qui est qualitas patibilis in corpore mixto orta ex certo primarum qualitatum contemperamento ita tamen ut siccitas praedominetur humiditati efficiens causa odoris est calor qui miscet ac temperat humidum cum sicco ista assertio duobus indiciis probari potest 1o in regionibus calidioribus plura grana odorifera 2o odor frigore quasi consopitus accedente calore excusitatur quae cum dum frigida sunt nihil fere olent calefacta odorem exhalant

§. 3a

Medium odorandi est aer vel aqua nos quidem non percipimus odorem nisi per aerem quia ad olfactum requiritur aeris inspiratio sive attractio sed pisces in aqua olfaciunt

§. 4a

Nares non sunt organum iudicans de odoribus sed tantum canalis ac via ad organum verum organum olfactus sunt processus mamillares ex cerebro procurrentes in summam partem narium idque quia membrana circa hos processus est continua cum dura matre cerebri hos processus suam membrana afficitur ac titillatur odoribus

Cap. 9.^m
De gustu

§. 1.^a

Supersunt duo sensus externi nempe gustus et tactus obiectum gustus est sapor qui est qualitas orta ex certo primarum qualitatum contemperamento ita ut tamen humiditas predominet siccitati

§. 2.^a

Gustus non eget medio externo et disiuncto ab ipso animali illud autem est caro lingua exterior porosa et spongiosa ideoque apta ad imbibendum humorem qui saporis vehiculum est illud autem vehiculum est saliva per quam sapor transmittitur ad organum gustandi omnis autem saporis expers esse debet aliter enim impediret externi saporis perceptionem hoc experimento constat nam illi qui per morbum aut aliâ de causâ habent salivam salsam omnia quae gustant salsa et amara videntur

§. 3.^a

Organum gustus proximum et immediatum est unica quaedam lingua nervosa et carnis spongiosae substratae in mucrone vel acumine linguae gustatus exquisitissimus est quia nervi in eâ parte in unum cohaerent et creberrimi sunt

Cap. 10.^m
De tactu

§. 1.^a

Tactus de gustu sequitur tactus qui pro obiecto habet primas qualitates nempe caliditatem frigiditatem humiditatem et siccitatem et alias nonnullas qualitates a primis ortas nempe duritiem mollitiem asperitatem et lenitatem

§. 2.^a

Medium internum et cum animali coniunctum est cutis interdum tamen aquam et aerem in contactu duorum corporum esse tactus medium concedimus

§. 3.a

Organum tactus est parva pellicula per totum corpus instru-
ctis extensa e cerebro et spinosis medullae nervis orta

Cap. II.um
De sensu communi

§. 1.a

Sensus a nobis antea divisi fuerant in externos et internos
cum igitur jam dictum sit de sensibus externis proximum
est ut agamus de sensibus internis

§. 2.a

Sensus interni vulgò statuuntur tres nempe sensus commu-
nis phantasia et memoria sed memoria non est proprie
sensus sed thesaurus in quo sensibilium simulachra post
ipsum sentiendi actum conservantur et inde a phantasia dep-
romuntur quoties opus est

§. 3.a

De praedictis facultatibus deinceps dicturi hunc ordinem obse-
rvabimus 1.o de obiecto 2.o de officio et necessitate et 3.o de or-
gano et sede uniuscujusque facultatis dicemus

§. 4.a

Sensus communis obiectum ex ipso nomine notum est ita enim
appellatur quia omnia sensuum externorum obiecta et illorum appre-
hensiones tanquam communis quidam judex percipit et
cognoscit omnia ergo sensuum externorum obiecta sensus commu-
nis obiecta censenda sunt.

§. 5.a

officium sensus communis est judicare 1.o an sensus externus
aliquid percipiat necne 2.o sensus communis etiam judicat
quid sit illud quod sensus externus percipit nam v. g. oculus
percipit speciem coloris sed non judicat sitne color necne hoc
enim pertinet ad sensum communem ut judicet et cognos-
cat oculum percipere speciem coloris praeterea sensus commu-
nis datus est animalibus ut propria sensuum externorum
obiecta distinguat inter se atque ita omni confusionem
tollat

§. 6.ª

Denique sensus externi percipiunt tantum accidentia quae per se sensibilia sunt at vero sensus communis percipit etiam ea quae sunt sensibilia per accidens v.g. communis sensus qui percepto colore et figurâ animis iudicat ee aquam et ovis audito balatu agni per eandem facultatem cognoscit ee suum agnum qui balat.

§. 7.ª

Ad organum sensus communis quod attinet quidam generaliter phi et medici dicunt sensum communem suum domicilium habere in anteriore cerebri parte ubi sunt duo ventriculi sive capacitates quarum una dextra et altera sinistra e

Cap. 12.um
De phantasiâ et memoriâ

§. 1.º

Hactenus de sensu communi sequitur phantasia vel facultas imaginatrix cuius obiectum a sensus communis obiecto bifariam differt nam 1.º sensus communis postulat ut obiectum praestò sit sed phantasia versatur circa obiecta praesentia et absentia argumento e quod phantasia nonnunquam operatur quando sensus externi feriuntur nam somnia sunt fatus phantasiae quae nobis cum belluis communis e

§. 2.ª

2.º sensus communis nihil percipit nisi quod ab aliquo sensu externo sibi concreditum e at vero fantasia imaginatur et efformat sibi varia simulacra qualia sub sensus externos nunquam ceciderunt fingit mille monstra centauros chimeras montes aureos praecipue per nocturnam quietem

§. 3.ª

Officium phantasiae geminum e 1.º enim phantasmata fingit et format dum species a sensu communi receptas relambit et recognoscit 2.º sensus communis de obiectis iudicat tantum contemplativè sub ratione veri sed phantasia de iisdem iudicium facit sub ratione boni vel mali amplectendi vel fugiendi res clara erit hoc exemplo qui sitientes

Sensus communis iudicat id quod videt esse aquam sed eius phantasia iudicat aquam esse potandam ut sitis extinguatur

§. 4a

phantasia secundum quosdam philosophos collocatur in medio cerebri ubi unus tantum habetur ventriculus

§. 5a

Haec de phantasia sequitur memoria quae pro obiecto habet quodcunque a sensu communi et a phantasia accepit cuius servandum eius officium est conservare fideliter quae sibi concredita sunt et ea reddere quoties reposcunt sedes memoriae creditur esse in occipite adstruunt fidem huic opinioni quod vulneratis a parte posteriore capitis memoria labefactatur et quod ad revocanda semi oblita solemus scalpere occiput addo quod cerebrum ibi est solidius ideoque aptius ad conservationem receptarum specierum

§. 6a

Inter stupenda Dei opera et quae digna admiratione ducuntur vix ullum est admirabilius quam quod memoria hominis linguarum et scientiarum periti et qui multa confecit negotia et multas regiones peragravit inhaereant imagines tam rerum distinctae et aliae impressae ut novae superadditae obtinebant priores aut delerent

cap. 13m

De facultate locomotiva

§. 1a

3a ea facultas est facultas locomotiva qua animalia loco moventur incitantur appetitu vel rationali qui nihil aliud est quam voluntas vel sensitivo qui est promotio et incitatio ad conservationem vel fugam eius quod sensu iudicatum est gratum vel molestum

§. 2a

Motus localis spontanei de quo iam loquimur causa efficiens vel est principalis vel instrumentalis causa principalis est anima deinde facultas motrix quae animam comitatur et ab ea manat causa instrumentaria sunt nervi

musculi articuli quidam corporis et basis quaedā externa cui aal innititr dū ita movetr

§. 3.ª

Nervi qui motui inserviunt a cerebro mediatè pro-manant oriuntr enī a medullā spinae dorsi quae et ipsa quaedā ē propago cerebri hi nervi deferunt spiri-tus aalos quibus vires motricis insita sunt

§. 4.ª

Musculus ē pars carnosa nervo adiuncta tanquā in-strumentū quoddam

§. 5.ª

articuli et coniunctiones ossiū inserviunt etiā motui perfectorū aalium nam si in toto aali unicū eet os continuū ō posset moveri nisi saltando itaq; ossa variis vinculis coagmentata sunt ita ut unū supra alterū moveatr sicut janua sub ansis ferreis a car-dinibus vertitr

§. 6.ª

bazis vel fulcrū illius motus externū ē terra vel aliud corpus quo aal quando se movet sustinetr et quod resistendo aali impetū dat ō tantū aalia terrestria cuidam fulcro innituntr sed etiā aquatilia et vola-tilia natantia incumbunt aquae ab eaq; retinentur sustinentr et impetū capiunt volucres alis suis complectuntr aerem subiectū et inde vires inter volandū accipiunt

§. 7.ª

hic observandū ē quod oia aalia motū inchoant a parte dextrā huius rei indicium ē istud cum aalia volunt inchoare motum 1.º firmant sinistram partem quod indicat motus initiū duci a parte dextrā deinde ab eā parte inchoari debet motus quae robustior ē et nobilior at talis ē pars dextra si eū sinistra comparetr

S. 8.ª

2.º tuendū ē vix quicquā motu spontaneo ē mi-
rabilius si consideremus quomodo fiat et per quot
gradus eò nāa perveniat ē ōimū longa concatenatio
causarū illius motus v. g. leporis imago ingredit
oculū canis venatici hæc imago ab oculo transit
ad sensū communem et a sensu communi ad phan:
tasiam phantasia mota movet appetitum appetitus
commovet spiritus aālis hi spiritus movent nervos
nervi musculos et tendines musculi moti concitant
totū corpus canis et cursu et hæc ōia fiunt mo-
mento ētq; harū caarū tam potens et arcta con:
catenatio ut impervii difficultas disceruatz ab obsequio
hic Er. Sheperda ē Dei potentia et sapientia

Cap. 14.um
De facultate intellectivâ

S. 1.ª

Supest 4.ª aīæ facultas nempe facultas intellecti-
va ōium præstantissima.

S. 2.ª

Intellectus differt a sensibus eò quod sensus 1.º et
per se rerū accidentia percipiant sed intellectus ō
tantū accidentia cognoscit sed etiam substās tam
materiales quā immateriales

S. 3.ª

Intellectus comparatus cū suo obto quod ē ens in
totâ suâ amplitudine (nam ens et intelligibile rai
proquantz) considerari pt vel in potentia vel in actu
intellectus diciz ē in merâ potentiâ respectu obti
intelligibilis quando nihil quicquā intellexit talis
ē intellectus infantis recens nati qui ex Arte tabula
rasæ cui nullæ sunt impressæ imagines similis
ē intellectus in actu bifariam considerari pt vel
cui ē in actu 1.º vel in actu 2.º intellectus in actu 1.º ē

qui adeptus ē habitū quem ō exercet talis ē intellectus viri sapientis interea dū dormit intellectus dicitr ee in actu 2º quando exercet habitū iā acquisitū et actu intelligit et cogitat

§. 4ª

2º. intellectus dividi pt in agentē et patientē ō quod in uno et eodem hoc sint duo intellectus realiter distincti verū quia unus et idem intellectus partim agit et partim patitr intellectus dicitr agens quatenus ex phantasmatis propositis efformat sibi species intelligibiles et patiens apellatr quatenus easdem species recipit et intelligit hoc autem ut melius intelligatr sciendum ē qd phantasma ēe quoddam singulare quia repraesentat rē singularē ideoq; ut intellectus formet conceptum universalē oportet separare phantasma a circumstātiis quibus individua a se invicem distinguntr hae autē abstractio et separatio speciei a circumstātiis singularibus ē operatio intellectus agentis et illius abstractionis interventu fit notitia rei universalis haec autē cognitio ē opus intellectus patientis

§. 5ª

3º intellectus dividitr in theoreticū et practicū intellectus dicitr theoreticus quando nudē contemplatr et nudā cognitionem quaerit practicus vero apellatr quando deliberat de agendis vel efficiendis

§. 6ª

4º. intellectus sive potius ipsa intellectio dividitur in simplicē et compositā intellectio simplex ē apprehensio unius rei ut quando intellectus apprehendit hoēm intellectio composita ē apprehensio plurium rerū quae vel componuntr vel dividuntr in hac autem intellectus operatione veritas ē aut falsitas

Cap. 15m

De appetitu rationali

§. 1a

Duae sunt facultates animae rationalis intellectus et appetitus rationalis qui nihil aliud est quam voluntas perfectio intellectus est cognitio veri perfectio vero voluntatis est adeptio boni per intellectum docti aut indocti per voluntatem vero boni aut mali perhibemur.

§. 2a

Voluntas nihil aliud est quam promotio animi nostri ad electionem vel fugam eorum quae videntur bona vel mala

§. 3a

actiones voluntatis duplices sunt aliae a scholasticis vocantur elicitae et aliae imperatae actiones elicitae dicuntur quas ipsa voluntas per se et immediate edit ut velle et nolle actiones imperatae sunt quas ipsa voluntas non edit per se et immediate sed imperat edendas a facultate inferiori ut loqui ambulare

§. 4a

facultates inferiores sunt facultas vegetativa sensitiva et facultas locomotiva voluntatis in vegetativam facultatem nullum est absolutum imperium non enim corpus palpitat aut crescit ex voluntatis arbitrio aliud duabus voluntas imperat non tamen pari effectu appetitus enim sensitivus saepe numero contumax est quia sequitur sensum et fantasiam sed facultas locomotiva sine repugnantia aut mora voluntatis iura capessit

Cap. 16m

De plantis

§. 1a

Tres sunt corporum animatorum species quaedam praeditae sunt sola anima vegetativa ut plantae quaedam praeter vegetationem habent sensum et se ipsa movent praevia cognitione ut brutae quaedam praeter vitam sensum et motum habent

intelligentia et rationem ut hoc de hal. tribus corporum aatorum Speciebus. breviter agemus et 1º de plantis

§. 2ª

Plantae juxta Aristotelem est corpus perfecte mixtum aa vegetativa praeditum quod e terra nascitur vivit viret alitur et augetur

§. 3ª

Ex hac definitione patet plantas vivere hoc certum est grant enim senium habent incrementum in omnem partem habent organa quibus attrahunt alimentum nempe radices quae possunt appellari os plantae calore naali concoquunt alimentum et vertunt in suam substantiam grant foenetus senescunt et moriuntur extincto vitali calore et exhausto humido primogenio haec mors est naalis sed si exscindantur aut evadicantur haec mors est violenta

§. 4ª

Plantae noe intelligimus herbas arbores et frutices herbarum noe includitur quidquid siliquas habet et vaginis aut folliculis siliquae includitur fruticum noe intelligitur quidquid habet lignum sed in formam et arboris altitudine non excrescit ut rosarium rubus.

§. 5ª

Plantarum quaedam sponte crescunt et absque humana industria ut gramina et herbae pratenses quaedam seminantur ut olera lactucae quaedam inseruntur ut arbores frugiferae quarum insitio fit immisso surculo in caudicem arboris aut inter corticem et lignum quaedam plantantur quaedam propagantur arte naturam adiuvante

§. 6ª

Plantae sunt inter minima Dei opera in eis tamen Deus stupenda exerit sapientiam et potentiam quae maxima etiam est in minimis tantae est diversitas et tam variae species plantarum odores colores pulchritudo et eis corporibus aalium salutaris ut Dei virtutem hac in parte nulla mens capere nulla oratio consequi possit

cap 17.mi
De animalibus

§. 1a.

Quo magis progredimur eo magis elucescit divina virtus et maior panditur miraculorum officina plantis enim praestantiora sunt animalia utpote sensu et appetitu praedita et motu locali praevia aliqua cognitione

§. 2a.

Animal est substantia corporea animata sentiens et vel est rationale ut homo vel irrationale ut bellua

§. 3a.

Animalia a se invicem differunt multis modis 1° differunt domicilio nam quaedam volant in aere quaedam natant in aquis quaedam gradiuntur super terram aut repunt quaedam petris marinis adhaerent ut polypus sunt quibus geminum est domicilium haec sunt quae amphibia vocantur talia sunt rana testudo crocodilus anseribus Deus triplex domicilium assignavit nam volant in aere natant in aquis et supra terram incedunt

§. 4a.

Motu quoque differunt nam quaedam se trahunt in ventrem et tractim se promovent ut serpentes et vermes quaedam incedunt pedibus quaedam saltatim progrediuntur ut pulices et locustae

§. 5a.

Animalium quaedam sunt politica et inter se certis legibus et naturali societate coniuncta et cum quaedam societatem servant nullo duce et praeeunte ut formicae quaedam habent regem ut apes in longa volantium serie una agmen ducit una excubat aliis dormientibus

§. 6a.

Inter illa etiam magnum est discrimen ratione pastus nam quaedam vivunt terrae fructibus quaedam cadaveribus

ut corvi et vultures quædā hominibus in terrā sparsis ut columbæ quædam vivunt prædâ ut lupi quædā sunt quæ cibum congerunt quasi in cella penuariam ut formicæ apes

Cap. 18.

De homine

§. 1ª

Qui extollunt perfectionem hoīs solent dicere hoiem eē epitomen mundi et parvū mundū nec id abs re hoō enī habet id commune cū rebus inaīs quod existit habet hoc commune cū plantis quod existit et vivit cū belluis vero quod existit sentit et se movet motu locali cum angelis vero habet commune intelligentiā ita ut sit epitome oīum creaturarum

§. 2ª

hoō duabus constat partibus nempe aīā et corpore de illius aīā antea egimus sequitū jam ut de eius corpore disseramus corpus hūanū tribus partibus constat nempe capite corporis trunco brachiis et cruribus trunci corporis duæ sunt partes quæ separantū musculo membranoso qui diaphragma apellatū id ē interseptimentū supra diaphragma sunt cor et pulmones sub diaphragmate ē jecur et ventriculus sub his sunt intestina et partes inservientes eiectioni excrementorū et generationi

§. 3ª

Immensum opus eēt singularū corporis hūani partium explicationem tradere ideoq; tantū de præcipuis illius partibus nempe de cerebro de corde et de hepate aliquid dicemus

§. 4ª

Cerebri substā ē mollis et alba et eius duæ sunt partes una anterior et altera posterior quæ vocatū cerebellum quia longē minus ē anteriori cerebro cerebrū anterius divisū ē in duas partes similes duabus mammis de

mutuò tangentibus 2a pars cerebri sita est in poster-
iori capitis parte color eius est cineritius substantia d-
urior habent intrinsecus sinum seu ventriculum in
quem transmissi ab aliis 4or ventriculis spiritus
animales magis elaborantur ibi est origo nervorum qui
per septem coniugationes in varias capitis partes spar-
guntur

§. 5a.

Cor est pars corporis in quâ Deus locavit principium
et originem vitæ in corde enim est origo spirituum
vitalium in quibus vita consistit substantia cordis est
solida et firma eius formæ similis est nuci pineæ
eius radix est in medio pectoris inde paulò vergit
ad sinistram includitur membrana quasi sacculo quæ
pericardium vocatur hoc pericardium plenum est aquâ in quâ
cor natat hæc aqua prodest ad humectandum cor et hu-
mectandum eius calorem

§. 6a.

Partium humani corporis quæ sunt infra diaphragma
facilè princeps est hepar vel iecur venarum est principium
et origo et officina sanguinis et spirituum naturalium
substantia et color eius est subrubeus in nigrum vergens substantia
eius non est caro sed sanguis ad siccitatem usque conc-
retus et coagulatus illius forma ab exteriori parte
est convexa et rotunda et levis substantia vero habet
inæquale superficiem

§. 7a.

Ex hepatis bona constitutione dependet integritas
facultatum naturalium ex cutis in vultu colore digno-
scitur status hepatis nam ex concoctionis perfectione
quæ fit in illo color vividus in facie efflorescit
si æstuat iecur facies rubicundis tuberculis infla-
matur si iecur languet facies fit pallore decolorata si
flavam bilem non exonerat ut oportet tingitur cutis
totius corporis flavo colore

cap 19.m

De ~~Sam~~ Vitâ et morte de sanitate et morbo

§. 1.a

Postquam egimus de variis corporum animatorum speciebus jam secundum ordinem antea a nobis propositum coronidis vice explicandae sunt quaedam affectiones corporum animatorum quas Aristoteles in libris qui parvorum naturalium titulo inscribuntur explicavit et 1.o agemus de vitâ

§. 2.a

Vita nihil aliud est quam efficax praesentia animae in corpore vel (ut Aristoteles in lib. de respiratione deffinit) est mansio animae cum calore in corpore per calorem non intelligimus calorem elementarem qui partibus corporis viventis inest ratione temperamenti neque etiam calorem febrilem intelligimus qui a morbo procedit sed calorem nativum et vitalem quem partes ex calore seminis sibi insitum habent

§. 3.a

Hic calor habet humidum sibi associatum quod vocatur primogenium sive radicale quod a 1.a partium conformatione generatur ex pinguibus et aereis seminis partibus

§. 4.a

Si causas brevioris vitae velitis scire paucis excipite brevioris vitae causae hae sunt 1.o humidum aqueum paucum 2.o superfluitas et abundantia excrementorum 3.o soli inclementia 4.o temperamentum frigidum et siccum 5.o nutrimenti necessarii defectus et 6.o victus ratio inconveniens

§. 5.a

Mors autem evenit propter extinctionem caloris nativi calor autem nativus dupliciter extingui potest nempe naturaliter et violenter ideirco alia est mors naturalis et alia violenta calor naturalis cum vitalis extinguitur naturaliter deficiente humido radicali quo sustentatur non secus ac lucerna extinguitur deficiente oleo calor vitalis extinguitur

violenter quando humidũ primogeneũ adhuc superest a ca-
lor marcessit vel alia de caã extinguitz voluti lucerna
quamvis oleum ñ deficiat diversis de caũs extingui
pt ut a vento aqua suffocaõne et äeris defectu

S. 6.ª

Nunc breviter de sanitate et morbo dicendũ nam altior
harũ rerũ consideraõ ad medicũ pertinet sanitas ẽ
constitũo corporis apta et conveniens oĩbus ad facult:
atibus facile et sine impedimento exercendis

S. 7.ª

Contra verò morbus ẽ constitũo corporis præter naãm
qua una vel plures äe facultates læduntz et impediuntz

Cap 20.m

de Respiratione

S. 1.ª

Respiraõ ẽ etiã affectio corporis aãti quæ ita definiri
pt respiraõ ẽ motus thoracis et pulmonis quo äer
inspiratz et expiratz

S. 2.ª

Fit autem hoc pacto attrahitz äer externus per arteriam
vocalem intermente diaphragmatis ad pulmones hi sese
dilatando quasi follis äerem attrahunt in cor effundunt
frigidã et qualitatem impertientes sed mox reciprocã
vicissitudine eundem äerem astu cordis calefactum se
contrahendo foras eiiciunt

S. 3.ª

Ex prædictis patet partes respiraõnis ẽẽ duas nempe
inspiraõnem et expiraõnem inspiraõ ẽ qua äer in pulm:
ones inspirando attrahitz expiraõ verò äerem calefactũ
et cũ eo halitus fuliginosos expirando reddit

S. 4.ª

Caã respiraõnis sunt tres nempe efficiens principalis
instrumentalis et finalis efficiens principalis ẽ äa
et facultas motrix quæ a cerebro in reliquũ corpus influens

motū efficit hec ad respiraōnem excitanda utitr calore cordis ut pot sine quo aīa in corpore nihil efficit

§. 5ª

Instrumenta respiraōni dicata sunt cor diaphragma arteria venosa arteria vocalis sed imprimis pulmo cuius corpus leve rarū et spongiis simile ē ut dilatari et attolli multumq; aëris haurire possit

§. 6ª

finis respiraōnis ē refrigeraō nisi enim cor aëris inspiraōne tanquā flabello quodā ventilaretr pericutū foret ne ob perennes motus caloremq; immoderatū incendio in conflagraret

Cap 21.

De Somno et Vigiliâ

§. 1ª

Hactenus de respiraōne nunc de somno et vigiliâ dicendū ē

§. 2ª

Somnus ē naālis cessaō operaōnū aīae sensitivae ut salus aālium virium restauraōne conservetr

§. 3ª

Præcipua caā somnū producens ē retractio spirituum aālium intra cerebrū ita ut ad sensuū organa pervenire ñ possint hec autem retractio spiritū aālium varias habet caās sed præcipua ē obstructio nervorum per quos a cerebro emanant spiritus aāles

§. 4ª

Hec autē obstructio tum potissimum fit quum vapores stomacho cibū consequunt et ab aliis visceribus potissimū verō a corde ad cerebrū ascendunt et insinuant se in nervos et ductus spirituum aālium ibiq; per frigiditatem cerebri condensantr atq; ita obstructionis nervorum caā sunt

§. 5.ª

quum autem quies et cessão operãonu' aee Sensitivæ ñ semper totalis sit et completa somnus rectè distinguitr in perfectu' et in imperfectu' somnus perfectus ē in quo oēs sensus ita ligantr ut nulla operão apparet sed somnus imperfectus dicitr in quo ñ oēs sensus consopiti sunt sed quorundã operãones cernuntr inde ñ mirum eos qui imperfectè dormiunt vocantes audire loqui imo ambulare et quædã vigilantiu' opera perficere

§. 6.ª

aal ē somno expergiscitr vel sponte vel ab aliquâ caâ externâ sponte quando spiritus aalis incipiunt laxari et effluere per consuetos meatus a cerebro ad organa sensuu' externoru'

§. 7.ª

aal etiam excitatr a causis externis potissimum a clamore et a vellicatione quia spiritus aalis raro ita includuntr quin vestigia maneant in organis sensuum externoru' quæ quidē ñ sufficiunt ad mediocria objecta percipienda percipiunt tamen vehementia et talibus objectis perceptis ceteri spiritus aales qui in cerebro latent agmine facto erumpunt

§. 8.ª

finis somni ē ut spiritus aales crebro sensuum usu consumantr idcirco ad sui reparãonem alternam requiem postulant datus erg. ē somnus aalibus pp̃ter recreãonem et reparãonem spirituum aaliu' unde Tertullianus eleganter alicubi dicit somnus ē recreator corporu' reintegrator viru' probator valetudinu' pacator operu' et medicus labor

§. 9.ª

Ex prædictis patet quid sit vigilia opposita somno vigilia enĩ nihil aliud ē quã occupão aee sensitivæ quando sensus soluti per spiritus aales sua munia obeunt

Cap 22^m

de insomniis

§. 1.ª

Somnium nihil aliud ē quā operaẽo fantasiæ cæteris sensibus ab opere cessantibus nam fantasia spẽes a sensuū operaẽone relictas assumit et varüs modis inter se con iungit unde Jam oino vera mox falsa et minus cohærentia in somniis effinguntz

§. 2.ª

fantasia excitatz ad spẽes et phantasmata agitanda hoc pacto vapores ē stomacho ascendentes et somnum inducentes postquā se insinuarunt in cerebrū illud movent agitantq; ex hac agitaẽone fit ut phantasia moveaz et simulacra rerū in memoriâ recondita se exerant modò clarius et modò obscurius pro halituū paucitate aut multitudine tenuitate aut crassitie quemadmodū enī in aqua aut nulla effigies redditz aut tortuosa quiescente autem aquâ res natiuo colore propriâq; formâ apparent ita dormientibus cum sedū enim vapores in cerebro exuberanda motione condensantz aut phantasmata penitus obruuntz aut turbulenta et prodigiosa apparent

§. 3.ª

Somnia vulgò dividuntz in supernaalia et naalia Somnia supernaalia dicuntz quæ immissa sunt vel a Deo vel a diabolo nā diabolus pt movere fantasiam et spectra obiicere dormientibus

§. 4.ª

Somnia naalia sunt quæ causas habent naales et triplicia sunt nā quædā oriuntz a naali temperamento corporis quædā ab affectibus aā quædam motivo r modo

§. 5.ª

a Naali corporis temperamento fit ut somnia imitent conditionem humoris predominantis sic melancholici monstra et terribilia phlegmatici frigida et humida aquas pluvias et submersiones colerici sicca et calida incendia iras altercationes sanguinei calida et humida amores voluptates et alia amana somniant

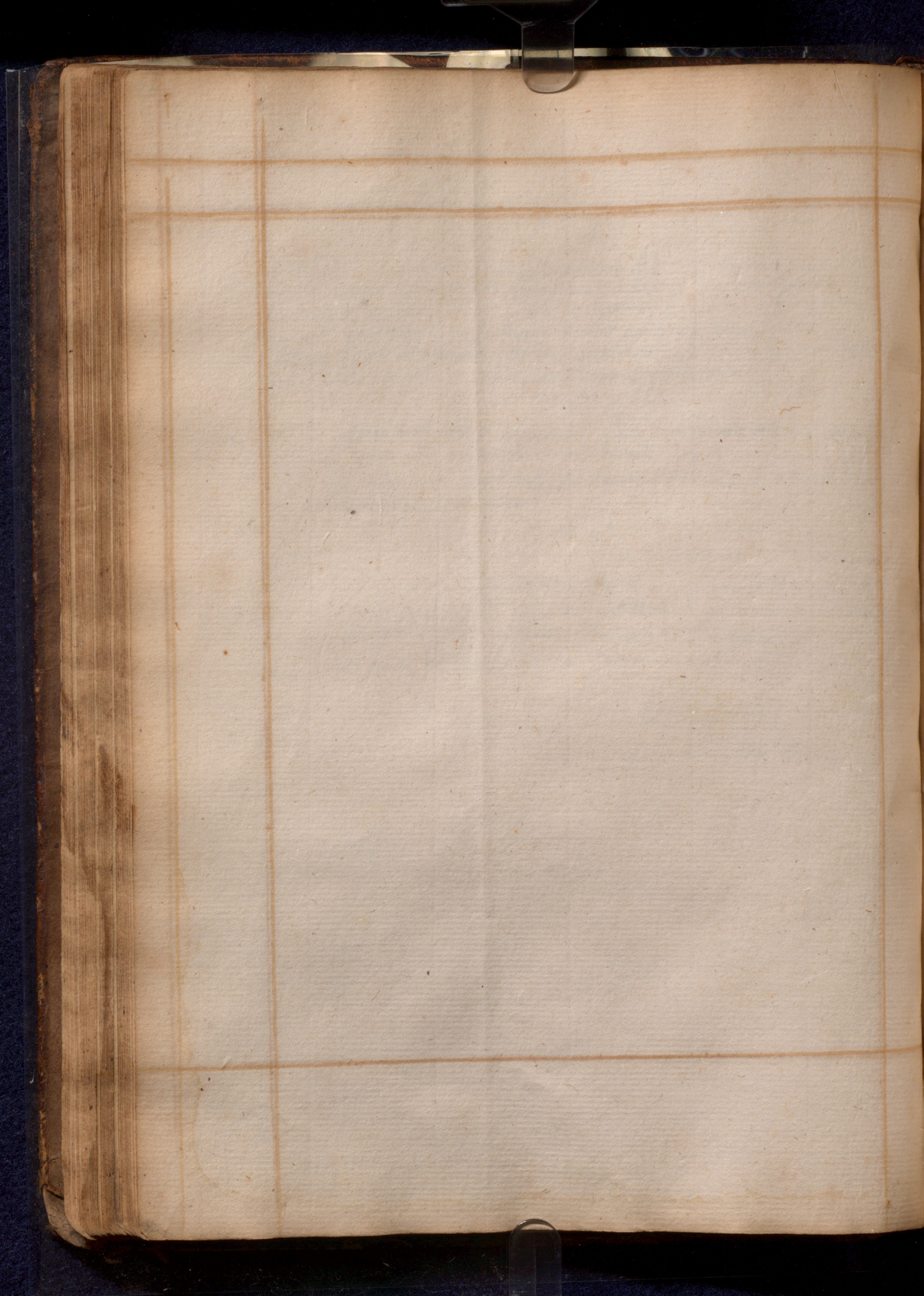
§. 6.ª

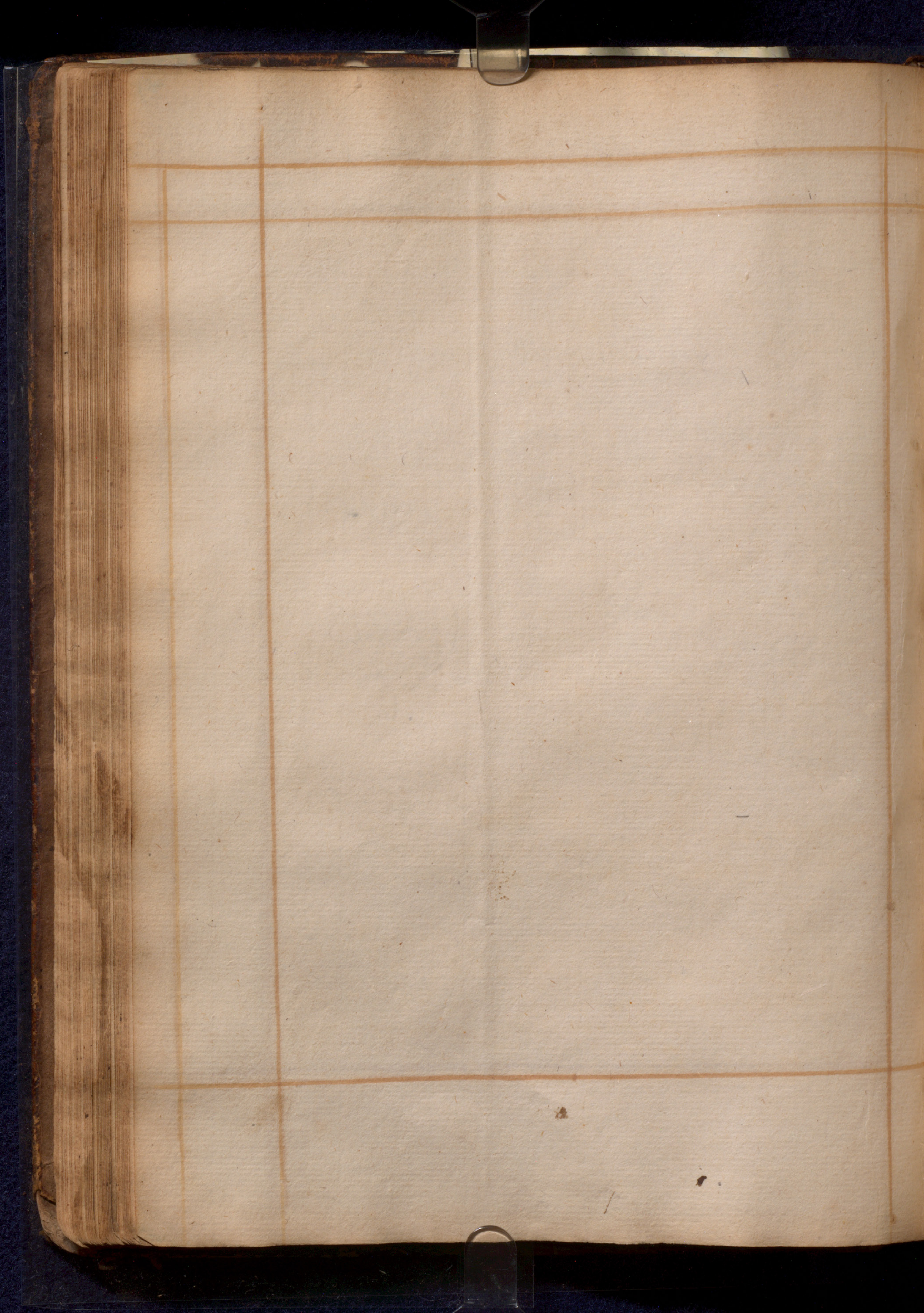
ab ai affectibus sunt somnia que sequuntur mores consuetudine vivendi appetitu et desiderium metum vel iram vel aliu ai affectum quare huiusmodi somnia ō absurdè vocari possunt moralia

§. 7.ª

Somnia neutra sunt que neq: a temperamento nec ab humoribus corporis nec ab affectibus ai oriuntur sed contingentes occurrunt cerebro agitato per vapores et phantasmatis que in memoria sunt tamquam confusia

Finis compendiū physicæ

Prolegomena in Physicam Aristotelicam

Prolegomenon pars prior, de philosophia naturali in genere

Praefatio

§ 1.

Nos Deus Op. Max. in hoc mundo posuit tanquam in mercatu et conventu aliquo celeberrimo in quo alii quidem emunt alii vendunt et sordida vilia et abiecta consectantur sed ingenui et altae suae originis memores caeli huius conventus et quae in eo sunt perscrutantur quis istum mundum condidit et architectatus est quis illum administrat temperat et moderatur caelum terram et totam hanc rerum universitatem volucri contemplatione percurrunt inter quos eam huic speculationi se totos tradunt praestantissimum omnium est hoc studium haec aspicere (inquit Seneca cap. 1 quaest. naturalium) haec discere his incumbere nonne est transilire mortalitatem suam et in meliorem transcribi sortem et ut ait Cicero Romani lumen columenque fori lib. 2 Academ. quaest. consideratio naturae eiusque contemplatio est animorum et ingeniorum naturale quoddam pabulum huius (inquit) beneficio erigimur humana despicimus et superiora atque caelestia cogitantes haec nostra ut exigua et minima contemnimus

§ 2.

Nos igitur iure merito praestantissimae huius disciplinae philosophiae theoricae partis amantissimi et huius universi amphitheatri amplissimi pulchritudine illecti postquam eum uno quasi intuitu conspiciendum repraesentavimus iam singulas regiones duce Aristotele perlustrabimus et hic usque a nobis rudi sua delineatione tradita sunt

eam Veris et vivis coloribus ex officina Aulica depromptis induamus

S. 3a

Pythagoras Samius olim praecepit ex itinere praeter propositum iis aedes sacras non esse ingrediendum neque etiam pedibus calceatis esse adorandum et sacrificandum hoc enigmate nos docere voluit in sacra philosophiae adyta sine idonea praeparatione non esse ingrediendum adeo in ipso vestibulo quaedam praemonenda sunt

S. 4a

In prolegomenis logicae multa a nobis de philosophia ingrediendae fuerunt adeo ut actum agere videamus paucioribus. Ita communi divimus a hac tantum pertractabimus 1o an philosophia realis in contemplativam et activam recte dividi possit 2o an philosophiae contemplativae divisio in Metaphysicam Mathematicas disciplinas et physicam bona sit et accurate. Deinde ad physicam propius accedemus et quaeremus 1o an sit vera et proprie dicta scientia et 2o quodnam sit eius subiectum his quaestionibus utilissimis et scitu dignissimis a nobis pertractatis Aristotelem nostrum philosophiae coryphaeum et sectae peripateticae principem salutabimus et illius scriptorum physicorum explicationem a libris acroamaticis sive naturalis auscultationis iuxta rectam methodum exordiemur

Quaestio 1a
an philosophia realis recte dividatur in contemplativam et activam

S. 1a

Ut hac quaestio recte pertractari possit duo tenenda sunt 1o aliam esse philosophiam rationalem et aliam realem philosophia rationalis quae res rationis considerat ut logica philosophia vero realis est illa quae res extra animum existentes considerat earumque cognitionem tradit

S. 2a

2o sciendum est quid sit proprie philosophia contemplativa quid

Item activa phia contemplativa est illa quae consistit in cognitione sui obiecti et ulterius non progreditur activa vero dicitur illa quae cognitionem quam habet ad operationem dirigit

§. 3.ª

His ita expositis nos asserimus divisionem phiae realis in contemplativam et activam esse bonam et accuratam et hanc assertionem his rationibus confirmamus

§. 4.ª

1.º Duo sunt actionum humanarum principia nempe intellectus et appetitus ille per phiam contemplativam hic vero per activam perficitur nam ut oculi hominibus dati sunt non tantum ad solem et caetera sydera spectanda et gaudium ex pulcherrimarum rerum intuitu capiendum sed etiam ut sint duces pedum ne forte in foveam incidamus ita intellectus homini datus est non solum ut sibi intelligat et in veritatis cognitione acquiescat verum etiam ut appetitum sensitivum ducat et dirigat phia ergo contemplativa intellectum perficit quatenus sibi vacat activa vero quatenus regit et moderatur appetitum

§. 5.ª

2.º Phia realis est animi medicina quae eius morbos sanat hi autem morbi sunt ignorantia veri in intellectu et pravitas affectuum in appetitu contra priorem morbum antidotum praebet phia contemplativa et contra posteriorem activa

§. 6.ª

3.º Duplex est humana felicitas nempe contemplativa et activa illa per sapientiam haec vero per prudentiam acquiritur illi famulantur virtutes intellectuales et huic morales Ergo phia realis quae comparata est ad hominem felicitandum partim debet esse contemplativa et partim activa

§. 7.ª

4.º Phia est conformitas et similitudo hominis cum Deo Deus autem contemplatur et agit idcirco duplex etiam est phia realis una quae cognitione et altera quae actione hominem Deo similem reddit

§. 8a

Scire Er. (ut paucis rem compleatur) a ex penitissimis ipsarum rerum medullis depromptum est phiam duo in contemplativam et activam quae ex duplici intellectu genere ino felicitatis gradu binque vitae instituto a duplici virtutum choro firmamentum foeneraz

§. 9a

His rationibus addere possumus testimonium Plutarchi qui in 1o lib. de placitis phorum phos ipsam phiae partionum tradidisse et laudasse eo quod vir perfectus debeat esse speculator entium a actor decentium

§. 10a

Adversus hanc assertionem variae adferuntur obiectiones quarum hae praecipuae sunt 1o quod relativum non pt esse divisio entis absoluti atqui esse Theoreticum vel practicum denotat relaonem ad finem et obiectum phia vero est quid absolutum cum sub 1a qualitatis specie numeretur sub habitu continetur Resp. phiam quatenus est habitus mentis qui eam perficit esse quid absolutum sed quatenus respicit obiectum includere quandam relaonem

§. 11a

2o istae divisiones non sunt oppositae Er. non sunt verae divisiones pt ant. 1o quia cognitio et contemplatio quaeritur in utraque phiae parte 2o quia una a eadem disciplina pt esse Theoretica et practica ut patet exemplo disc medicinae 3o una et eadem disciplina unius hominis respectu pt dici Theoretica et alterius practica nam si quis continuus sistit mera cognitione disciplina erit theoretica si alius cognitionem suam referat ad actione disciplina erit practica

§. 12a

ad singula Resp. hoc pacto ad 1um licet in utraque phiae parte requiritur cognitio non tamen utrobique eodem modo requiri cognitionem cognitio requiritur in phia Theoretica tanquam finis ultimus qui habitum Theoreticum et ciuta

actu terminat sed cognitio quaeritur in practica non tanquam finis sed tanquam medium et adminiculum necessarium ad finem consequendum

§. 13a

Ad 2um. dico unam eandemque disciplinam non posse esse Theoreticam et practicam quia in disciplinis constituendis habenda est ratio summi finis qui quidem si respiciatur fieri nequit ut una et eadem disciplina sit contemplativa et activa ad inst. Resp. divisionem Medicinae in contemplativam et activam ab ultimo fine desumptam non esse. Deinde dico quando artis medicae pars dicitur esse practica practicae vocabulum non ita intelligi ut in partitione philosophiae realis in Theoreticam et practicam nam medicina practica non est activa sed effectiva quia eius finis est effectio

§. 14a

Ad 3um Resp. fines disciplinarum non esse aestimandos ex intentione aut proposito discentis sed ex ipsa natura cuiuslibet disciplinae ita ut proprius finis ad quem suapte natura destinatur non autem id quod in disciplina addiscenda aliquis sibi proponere sit

Quaestio 2a

An sit bona divisio philosophiae contemplativae in metaphysicam mathematicas disciplinas et physicam

§. 1a

Hanc philosophiae contemplativae divisionem bonam esse et accuratam asserimus et tamen his rationibus confirmamus

§. 2a

1o formae et essentiae vel sunt sequestratae ab omni materiae contagione et de his est Metaphysica vel cum materia coniunctionem habent et circa tales versatur physica vel denique mediae naturae et conditionis sunt ita ut reipsa in subiecto a materia sint sed ratione et consideratione ab ea abstrahantur et de his sunt disciplinae mathematicae cum igitur philosophia

contemplatiua formas et essentias rerum considerat ex omni: bus in triplici differentia sint necesse est ut phia contempla: tiua 3.a sit quia scientia sorantur res

§. 3.a

Scholastici alia desumunt probationem a varietate abstractionum quia abstractio constituit modum considerandi in qualibet scientia contemplatiua hanc autem probationem sic instituunt abstractio 3.ex est una a materia singulari et sensibili quae constituit scientiam naturalem alia est abs: tractio a materia singulari et uniuersali et haec inuenitur in mathematicis disciplinis quia mathematicus abstrahit quantitatem non solum a materia singulari sed etiam ab omni materia ... v.g. considerat circulum ligneum aut aeneum sed circuli et cuiuslibet figurae affectiones contemplatur nulla subiecti ratione habita. 3.a abstractio est ab omni materia et re et ratione cum consid: ... et talis est metaphysica cum igitur tres sint abstrah: ... modi hinc sequitur triplicem esse phiam contemplatiuam nempe metaphysicam mathematicas disciplinas et physicam

§. 4.a

Nunc refellenda sunt argumenta quae sententiae nostrae obesse videntur 1.o omne genus significat naturam quandam diuer: sam a natura suarum specierum proprietates habet diuer: sas et prius et antiquius est suis speciebus atqui nulla est phia contemplatiua quae naturam habeat diuersam ab his tribus quae prior et antiquior sit illis et quae diuersas habeat proprietates Ergo phia contemplatiua non est genus respectu illarum partium Resp. naturam generis non esse reipsa diuersam a suis speciebus sed tantum ratione ratiocinata et talem esse naturam phiae contemplatiuae

§. 5.a

2.o tota natura generis est in qualibet specie sed tota phia contemplatiua non continetur in unaquaque harum specierum nisi quis dicere velit quamlibet harum partium contem: plari omnia quae sub contemplatione cadunt atqui vere dub-

frustra esset. Ex. phia contemplatiua ὸ ē gnē respectu illarum partiū. Resp. totam naam gnis esse in quid ē speciebus ὸ tamen secundū modū et determinaonem quā accipit ab illis sic tota naa phiae contemplatiuae ē in qualibet harū partiū na. qualibet continuta ē cognitione veritatis ὸ tamen secundū quemlibet modū et per propriā denominaonem quae desumitur a subto proprio

S. 6.a

3o. Si phia contemplatiua esset gnē respectu illarum triū partiū tunc 4r essent, scilicet contemplatiuae una gralis et tres speales. Resp. phiam contemplatiuā ὸ statuere quartā phiam reipsa distinctā a suis speciebus quia gnē cū suis speciebus numerū ὸ facit.

S. 7.a

4o. Subta harū partiū phiae contemplatiuae nullum habent gnē commune in quo aequaliter conueniant. Ex. neqi hae tres partes possunt conuenire aequaliter in noe et definitione phiae contemplatiuae. Resp. obta harū triū partiū conuenire in contemplabili et scibili tanquā in communi gre

S. 8.a

5o. oīs diuisio gris in species ē bimembris quia fit per drias oppositas. Ex. Arle 6o. lib. Metaphs. cap. 10o. sed unū uni tantū contrariū ē. Resp. 1o ex Arle in 1o lib. de partibus aīaliū cap. 7o. diuisionem gris quandoqz fieri in plura membra ob quae duo ob defectū contrarū driarum. Resp. 2o. drias dici contrarias contrarii: etate impropie dicta. Resp. 3o. hanc diuisionem posse reuocari ad bimembrē hoc pacto oīs scia contemplatiua vel ē gralis vel specialis gralis ē Metaphya quae ens in gre considerat. scia specialis quae versatz circa aliquod entis gnē vel circa substantiā versatz vel circa accidens substāa vel ē incorporea vel corporea substantia corporea

contemplat specialis metaphysica pars et substantia corporea physicam constituit accidens circa quod versatur physica contemplativa tanquam circa proprium subjectum et quantitates quae considerantur in mathematicis disciplinis

Quaestio 3a
an physica sit vera et propriè dicta scientia

§. 1us

physicam esse veram et propriè dictam scientiam asserimus 1o. Aristotelis authoritati innixi qui in 3o. lib physicae ausc. cap. 2o. in lib. 1o. de partibus animalium cap. 1o. et in lib. 4o. Metaphysicae cap 5o. eam esse veram et propriè dictam scientiam pronuntiat

§. 2a.

2o. illud idem validissima ratione confirmamus hoc pacto illa est vera scientia quae concludit proprietates de suo subjecto scibili ex causa, cum existunt per veras et legitimas causas et necessarias sed physica illud facit ostendit siquidem ignem ferri in locum superum quia levis est et terra petere inferiore quia gravis est et corpus mixtum esse corruptibile quia componitur ex elementis

§. 3a

Multa tamen sunt argumenta quibus quidem ostendere hoc conantur physicam non esse scientiam 1o. sic argumentantur rerum infinitarum nulla est scientia atqui res naturales sunt infinitae ergo rerum naturalium non est scientia minor non est minus nota maiore quis enim non videt in capacissimo mundi gremio varia et infinita naturae opera dispersa ergo resp. rerum naturalium non esse sciam quatenus respectu nostri quasi innumerabiles et penè infinitae sunt sed quia ratione sub aliquo certo et finito genere comprehenduntur non enim agit de singulis animalibus et plantis qua

in vasto terrarum orbe continentur sed servetur tantum universa animalium et plantarum naturam

§. 4a.

2o. Scientia est universalium ex 1o lib. post. analyt. cap. 24. 2o lib. de anima cap. 6o. 1o Metaphys. cap. ultimo et 6o Ethi. cap. 6o. sed res naturales non sunt universales cum certo loco et tempore circumscribantur. Ergo rerum naturalium non est scientia. Resp. non quidem haberi res naturales esse singulares ut cadunt sub scientiam non cadere sed quatenus ad universalem speciem rediguntur. licet enim quidquid certo loco et tempore circumscribitur singulare sit hoc ipsum tamen (loco et tempore circumscribi) est universalis proprietas quae non uni rei tantum singulari sed omnibus competit

§. 5a.

3o. Sensibilium non est scientia sed res naturales sunt sensibiles. Ergo rerum naturalium non est scientia. Resp. sensibile dici dupliciter uno modo per se utendum quod terminat proxime actum potentiae sensitivae ut colores [illegible] et talium non esse scientiam alio modo per aliud quia videlicet est in his quae sentiuntur per se sicut natura universalis [illegible] scientiam et ut res naturales quatenus in physica considerantur sunt sensibiles per aliud non per se

§. 6a.

4o. entia per accidens non possunt sciri teste Arist. in 6o lib. Meta. cap. 2o. sed res naturales sunt entia per accidens quia constant ex rebus diversarum categoriarum ex materia videlicet sensibili et qualitatibus. Ergo rerum naturalium non est scientia. Resp. duplex esse ens per accidens unum secundum causam et alterum secundum attributionem quod per accidens secundum causam est quod nullam habet causam per se a qua fluat [illegible] secundum attributionem cuius attributum est accidens. [illegible] quando ergo Arist. dixit entia per accidens non posse sciri intellexit entia per accidens secundum causam non vero secundum attributionem sed natura sensibilis non est ens per accidens secundum causam sed secundum attributionem

§. 7.a

5.o rerum mutabilium non est scientia sed res naturales sunt mutabiles ergo rerum naturalium non est scientia. Resp. quamvis res naturales in singulari sint mutabiles tamen dicitur scientia posse constitui scientiam quia hoc saltem demonstrari potest eas esse mutabiles stabilemque servare in sua mutabilitate constantiam res sublunares sunt quidem mutabiles sed eas esse mutabiles est prorsus immutabile. Ideoque est male physica a quibusdam definitur rerum mutabilium immutabilis scientia

§. 8.a

6.o physica non cognoscit essentiam sui subiecti quia solum Metaphysica rerum essentias et quidditates considerat teste Aristotele in 4.o lib. Meta. cap. 2. ergo physica non est dicenda scientia. Resp. Metaphysicam considerare essentias rerum secundum praedicata communia et physicam rimari essentiam corporis naturalis secundum praedicata specialia

Quaestio 4.a

Utrum corpus naturale sit physicae subiectum

§. 1.a

In hac quaestione variae sunt philosophorum sententiae sed nos eam amplectimur quae asserit corpus naturale quatenus est naturale esse physicae obiectum totale formale et adaequatum

§. 2.a

Antequam sententiam nostram confirmemus sciendum est 1.o quid per corpus et 2.o quid per naturale intelligamus

§. 3.a

Corpus duplex est unum quod est species quantitatis et alterum quod est species substantiae prius appellatur mathematicum posterius vero physicum prius est trina dimensio posterius vero est subiectum cui haec trina dimensio inhaeret hac quaestio non instituitur de corpore priori modo considerato sed posteriori quo ultimo respectu nihil aliud est quam substantia corporea

§. 4.º

Naale variis modis dicit 1º illud dicit naale quod ẽ naae consentaneũ et sic opponit ei quod ẽ praeter contra vel supra naam sic v.g. motus deorsũ dicit naalis lapidis motus vero sursũ contra naam 2º naale sumitur pro eo quod ẽ innatũ et congenitũ alicui et sic opponit adventitio ut cũ qualitas aliqua dicit ee naalis alia vero adventitia 3º pro eo quod opponit violento ut cum mors alia dicit ee naalis et alia violenta 4º pro necessario seu õ voluntario opposito voluntario ut cũ motus pulmonis dicit naalis õ vero voluntarius 5º pro eo quod õ ẽ morale aut artificiale ut cũ actio alia dicit naalis alia moralis et alia artificialis et deniq. naale dicitur quod ex principiis naalibus intrinsecus nempe ex maã et formâ substaali compositũ ẽ et in hoc sensu hoc vocabulũ hic usurpamus

§. 5ª

his ita expositis sententiã nostram quã asserimus corpus quod ẽ spes subste et naale quod ex maa et formâ constat quatenus ex illa maâ et formâ substaali coalescit ee phyae subtum totale et formale confirmamus 1º authoritate Arlis qui in lib. 2º phys. aus. cap. 1º et in 3º lib. de caelo illud disertis verbis affirmat

§. 6ª

2º illud idem hac raone confirmamus illud ẽ totale adaequatũ et formale alicuius disciplinae subtum quod neque eam excedit neq. ab eã exceditur atq. ita se habet corpus naale respectu phyae Er. ẽ illius obtum formale totale et adaequatũ maa probaõne õ indiget mi. pr. hoc pacto 1º. certũ ẽ corpus naale õ excedere phyam quia in nullâ aliâ disciplinâ tractatio instituit quã in illâ saltem sub hoc respectu quatenus ẽ naale medicus quidem de corpore naali agit sed sub hac consideraõne quatenus ẽ sanitatis et morbi capax õ vero inquantũ maam et foam in se habet õ etiam corpus naale a phya exceditur quia nulla ẽ huius scie pars in qua vel de eius principiis et affectionibus vel de eius speciebus õ agat

§. 7a

Contra opinionem nostram quaedam afferuntur ad quae breviter resp. 1º. fortuna casu et vacuum considerari in physica quae ad corpus naturale revocari non possunt. Resp. quaedam per se tractari in physica quaedam vero per accidens principia proprietates et species corporis naturalis in hac scientia per se tractantur sed fortuna casus et vacuum per accidens fortuna quidem et casus quatenus sunt causae per accidens opposite causis per se et vacuum inquantum ostenditur nullum dari vacuum quod ita amovetur a loco qui est proprietas corporis naturalis

§. 8a

2º. obiicitur de Deo opt. max. in physica tractationem institui qui tamen nullo modo ad corpus naturale referri potest Resp. de Deo in hac scientia agi quatenus est principium extrinsecum motus qui est proprietas corporis naturalis

§. 9a

3º. affertur obiectio desumpta ab intelligentiis Aristoteles (inquiunt) in lib. de caelo egit de intelligentiis quae tamen non possunt dici corpora naturalia neque ad ea revocari possunt Resp. Aristotelem aliquid dixisse de intelligentiis quia eas esse circumrotantes orbibus caelestibus occupatas existimavit orbes autem caelestes sunt corpora naturalia

§. 10a

obiicitur ultimo tractatum in physica institui de anima rationali quae est incorporea et spiritualis atque ita sub corpore naturali comprehendi non potest Resp. doctrina de anima considerari a physico quatenus anima cum corpore coniuncta est non cum corpus consideratur a physico ut est ἄψυχον de inanimatum sed potius ut est ἔμψυχον id est animatum

Finis prolegomenon in Physicam

prolegomena particularia In libros naalis auscultaonis ab Arle conscriptos

§. 1.^a

Quoniam libri physici in quibus communis phyae pars continetz primi oium a nobis explicandi sunt ideo de eorũ inscriptione subto ordinone pauca quedã praefabimur

§. 2.^a

Quod ad 1.^m hi libri vocantz φυσικῆς ἀκροάσεως ide naalis auscultaonis cur autem ita apellentz dantz indagandũ ẽ sciendũ Er. ẽ librorũ Arlis quosdam dici ἀκροαματικοῖς ide auscultatorios alios vero ἐξωτερικοῖς ide extraneos auscultatorii dicantz hi libri qui sp̃ie abstrusũ ac difficile dicendi gnẽ a rerũ in iis tractarũ difficultatem vix capi possunt nisi viva voce ab aliquo doctore explicantz extranei vero vocantz illi libri qui faciliores erant et ad captũ rudiorum accomodatiores et ita a quibusuis intelligi poterant etiam ab iis qui Arlicae sectae nomina õ dederant

§. 3.^a

Diunt auscultatorii a exoterici libri 1.º in maa quia in libris exotericis (ut dam diximus) continetz doctrina facilis popularis ne ex intimis phiae recessibus deta: mpta at vero in acroomaticis subtiliora a spinosiora docentz

§. 4.^a

2.º diunt raone stili in exotericis enĩ reperitz facile a populare dicendi gnẽ at vero in auscultatoriis ẽ paulo gravior sublimior a obscurior invenitz stilus

§. 5.^a

3.º diunt docendi tempore quia doctrina librorũ exoteri: corũ vespari tradebatz in lyceo auscultatoriorum vero matutino tempore quod ad rerũ arduarũ a sublimiũ naas contemplandas accomodatius ẽ solet

§. 6ª

diunt etiam ratione auditorum quia ad librorum extraneorum
doctrinā intelligendā obuii quicunq; admittebantur sed ad
librorum auscultatoriorum explicationem ñ patebat aditus nisi
iis quorum aut ingenium in discendo studium et diligentia expl-
orasset Arlis

§. 7ª

Cur autem Arlis hoc obscuro et difficili dicendi genere usus
fuerit duae reddi possunt rationes 1ª ē gralis quia olim
veteres in hac sententia fuerunt ut nefas iudicarent nat
arcana in vulgus proferre unde alii fabularum involucris
ut prisci illi Orpheus Musaeus alii enigmatibus ut Pyth-
agorici et Platonici alii dictionis obscuritate ut heraclitus
qui circo σκοτεινος seu tenebricosus fuit apellatus res
phicas occultarunt hanc viā tenuit et approbavit Arlis
ut tarda et plumbea ingenia profanos hoos et desidiosa ver-
itatis indagatores a sacris istis phicis arceret

§. 8ª

Altera rao fuit Arli propria is cum praeceptor Alex-
andri magni fuisset sciret aut Alexandrum Magnum
invidiâ flagrantem noluisse rerum arduarum doctrina quam
docuerat in vulgus efferri iram regis vitans noluit quidē
quae longo studio et indefesso labore invenisset toti posteritati
invidere et tamen sic scripsit ut vix intelligi possint
unde (ut testatur Plutarchus in vitâ Alexandri magni)
cum litteris ad Arlem missis conquestus eet Alexander
quod libros de rerum nura conscriptos divulgasset sic ad-
eum rescripsit Arlis auscultatorias disputationes quas editas
quereris scito editas ñ ee ab iis cum solum qui nos audie-
runt poterunt intelligi

§. 9ª

Quare inscribuntur hi libri phyae auscultationis quasi
praelectionis de rebus naturalibus quia propter difficultatem
rerum quae in illis continentur et dictionis obscuritatem vix
ac ne vix quidem intelligi possunt nisi praeceptorem vivâ
voce explicantem et enucleantem audias

§. 10a

Quod ad subiectum horum librorum attinet iure merito corpus naturale horum subiectum statuitur hoc enim est statuendum alicuius operis subiectum cuius principia et proprietates in illo explicantur sed in his lib. agitur de materia forma et privatione quae sunt principia generationis corporis naturalis item de motu loco et tempore quae sunt eiusdem affectiones et proprietates hoc igitur tenendum est horum libr. subiectum imo et adaequatum

§. 11a

Sed dices quomodo corpus naturale potest esse horum librorum subiectum quum sit adaequatum subiectum totius physicae nihil enim potest esse subiectum adaequatum totius et partis huic obiectioni resp. dicendo corpus naturale trifariam considerari posse et sumi 1o pro genere praecise sumpto ab omnibus suis speciebus per intentionis abstractionem liberato 2o pro ipsa specierum corporis naturalis collectione et 3o pro genere una cum speciebus collectis corpus naturale 1o modo sumptum est subiectum horum librorum 2o modo acceptum est subiectum partis propriae physicae et 3o modo consideratum est adaequatum totius naturalis scientiae subiectum.

§. 12a

Superest ut videamus quomodo doctrina quae in his octo libris ab Arist. tradita et conscripta continetur dividi possit Arist. totum hoc opus partitus est in 8o lib. quorum in 1o agitur de principiis rerum naturalium nempe materia forma et privatione in 2o de natura et causis externis rerum naturalium item de modo quo natura operatur et quod nihil frustra faciat sed propter finem aliquem suum opus intendat ostenditur in 3o lib. tractatio instituitur de motu et de infinito in 4o de loco vacuo et tempore in 5o de speciebus unitate et contrarietate motus in 6o de continuo et divisione motus in partes continuas et quantitativas in 7o et 8o motus aeternitas explicatur et de primo motore agitur

Comment. in 1.^{m} Librum naalis auscultaonis

prefatio grali

§. 1.º

In hoc 1.º lib. incipit Arles agere de principiis gnaois corporis naalis nempe de maa forma et privaone ut autem tota huius lib. series melius a nobis percipiatur totum hunc librum dividimus in tres partes in 1.ª continetur 4.^{m} caput scia naalis 1.º premittitur ab Arle proemium seu prefao in totum sciam naalem que prefao continetur et absolvitur in 1.º cap. in 2.ª parte quoniam tempore Arlis longe lateque disseminati erant de corporis naalis principiis veterum phorum errores ne malum latius diffunderetur a pho carpuntur et corriguntur in 3.ª et ultimâ parte ut mali medicinam faciat Arles quid ex rei veritate sentiendum sit de corporis naalis principiis aperit.

Summa eorum que in singulis primi libri phye auscultaonis capta continentur

§. 1.º

In 1.º cap. 1.º phus ostendit quo ordine progrediendum sit in scia naali et docet in explicaone phye exordium sumendum esse a principiorum enucleaone 2.º demonstrat qua methodo uti debeamus in eorum expositione et ostendit utendum esse methodo a notioribus nobis et 3.º docet que sint illa que sunt nobis notiora probatque universaliora esse notiora nobis quam minus universalibus

§. 2.º

Universaliora esse notiora nobis quam minus universalibus triplici similitudine illustrat Arles 1.ª est huiusmodi quemadmodum totum est notius nobis ut tota domus 1.º enim

in sensus antiquā patant singularia cum rursus sic univ:
salius notius ē quia ē totum quoddā respectu suorū
inferiorū nempe totum potentiale 2ª similitudo hec ē
quemadmodū definitū quod ē totū quoddā respectu partiū
definitionis prius cognoscitur quā ipsa definitio ut prius cog:
noscitur circulū confuse antequā sciās ēē figuram ex
cuius centro omnes lineae ad circumferentiā ductae sunt aeq:
uales sic universale quod ē totū quoddam respectu suorū
inferiorū debet ēē notius 3ª similitudo ita se habet quae
pueri sola naē instinctu ducti prius cognoscunt sunt
notiora nobis atqui quod universalius ē 1º cognoscitur
pueri dando vero quod ē minus universale Ergo quod
universalius ē nobis notius ē min. huius syllog: sic
confirmat Arist. 1º pueri omnes viros appellant patres et
omnes mulieres matres postea vero dum crescunt aetas adc:
lescit in eis iudicium incipiunt patrem et matrem ab
aliis viris et mulieribus discernere huius rei ratio ē quia
pueri 1º patrem cognoscunt sub communi et universali ratione
quatenus ē hoc dein ad specialem cognitionem progredientes
patrem incipiunt apprehendere ut patet ē

§. 3ª

In 2º cap: varias veterū phorum opiniones circa rerum
naturalium principia proposuit easque in certas classes redigit
in sequentibus cap. illas examinaturus

§. 4ª

Parmenides et Melissus dicebant oia ēē unum ens immo:
bile. phys. vero existimabant oia ēē unū ens mobile
per physicos intelligit Arist. eos qui motū ē tollebant qui
enim tollit motū tollit naturam quae ē principium motus
qui autem tollit naturam physicus dici ē pt phys. autem qui
unū principium posuerunt divisi sunt in varias sectas
alii aerem ut Diogenes et Anaximenes et alii aquam
ut Thales et reliqui 6º sapientes tale principiū ēē exi:
stimarunt Democritus existimavit principia ēē unū
quid gñe ex forma figuraque tantū differens Anaxagoras
vero ex infinitis corpusculis contrariis ratione qualitatum

dissidentiā oia coaluisse volebat.

§. 5ª

In 3º cap. refutat Arles sententiā Parmenidis et Melissi asserentiu oia ee unū immobile hac praecipue raones. Si oia sunt unū ens vel oia sunt substaa vel accidens vel substaa simul et accidens si dicant omnia ee substantiā simul et accidens unū sequitur multa ee entia quia substaa et accidens n sunt unum ens si vero oia sunt accidens sequitur absurdū scilicet accidens ee sine substaa et proinde sine subto. Si vero oia dicant ee una substaa sibi ipsis contradicunt nam Parmenides voluit illud unū ens ee finitū Melissus vero infinitū. finitū autem et infinitū sunt affectiones quantitatis, ut si oia dicant ee una substaa nullū n quantū, et proinde nullū finitum aut infinitū

§. 6ª

In cap. 4º Arles refutat raones Melissi et Parmenidis et 1º Melissi. igitur Melissus sic argumentabatur ut probaret oia ee unū ens infinitū quidquid factum n principiū habet Er. quod n e factū n habet principiū sed ens n e factū. Er. n habet principiū et per consequens nec finem ac proinde e infinitū. Resp. Arles hanc argumentatioem peccare in mau quia hanc propoonem (quidquid factū principiū habet) intelligebat Melissus tu de principio rei sive magnitudinis tum de principio temporis vera autem e de principio temporis n de principio rei cum in plerisq; qualibus ex accidenti oes partes mutantur simul id experimur in aquae congelatione lactis coagulatione et aeris illuminatione oes enim tantum rerum partes simul mutantur

§. 7ª

2º Melissus probabat ens ee immobile hoc pacto ens e infinitū ut iam probatū fuit, ac proinde oia loca replet Er. e immobile quo nam moveri posset cum oia loca repleat hanc argumentatioem refellit Arles duplici raone 1º quamvis quod e infinitū n posset

moveri de loco in locum moveri tamen pt in loco quē occupat ut aqua movetꝫ in vase quod occupat calū in suo spatio mare in suo alveo 2ª responsio ē quod ē infinitū licet ō moveatꝫ secundū locū ō 2 tamen ē absurdū moveri alia spēe motus vdc secundū alterationem

§. 8.

3º Molissus sic probabat oīa ee unū ens ē infinitum Er. ē unū Resp. phus hinc sequi si ens eet infinitum ee unū maā ō tamen. ppreā ee unū spēe et formā ut dicebat Molissus videmus eñ quasdā substaās ee separatas ut sunt Deus et Angeli videmus etiā quasdā qualitates ee contrarias quæ spēe dunt Er. oīa ō sunt eadem spēe ut dicebat Molissus

§. 9ª

Postea refutat Arles argumentū Parmenidis sic aut argumentabatꝫ ut probaret oīa ee unū ens ens uno modo dicitꝫ Er. oīa sunt unū ens 1º ostendit Arles falsū ee antecedens quia ens multis modis dicitur deinde ostendit ō valere consequentiā ponatꝫ enim album unū signare ō tamen sequitꝫ oīa ee unū albū licet præter albū nihil sit poterunt eñ ē multa alba

§. 10º

In cap. 5º refutat Arles opinionem Anaxagoræ qui existimabat infinitas rerū oīum partes singulares minimas ee principia nālia idq; multis rōnibus 1º si infinitæ illæ particulæ sint principia nālia infinita erunt rerū nālium principia quod si infinita fuerint rerū nālium principia sciri ō poterunt quia quod ē infinitū pertransiri ō pt ignoratis autem principiis rerū nālium reliqua oīa ignorantꝫ et ita sequitꝫ ex opinione Anaxagoræ nihil in physa sciri posse 2ª rāo hæc ē si in qualibet re sint minimæ rerū particulæ ut voluit Anaxagoras sequitꝫ aālium et plantarum partes posse ee quantæcunque magnitudine quod ē absurdū cuiuslibet eñ rei certa definita et determinata quantitas 3º si oīa sunt in oibus vdc infinita

rerū particulæ in qualibet re contineantr ut voluit Anaxagoras sequitr res infinitas ēē in re finitā quod ē absurdū 4º. Si in oībus corporibus sint infinitæ rerū particulæ et secundū Anaxagorā ēē infinita corpora sequitr ñ solū ēē infinitū actu sed etiam infinita infinitis multiplicari quod prorsus ridiculum ē

S. 11ª

In cap. 6º in quo incipit 3ª et ultima pars huius libri Arlēs ut numerū ternariū principiorū commodius investiget probat contraria ēē principia et per consequens principia ēē contraria illud autem probat hoc pacto principia sunt quæ neq; ex aliis neq; ex se invicem sed ex iis oīa fiunt atqui 1ª contraria sunt huiusmodi ergo sunt principia Min. propõnem probat Arlēs per singula membra et 1º. quod 1ª contraria ñ fiant ex se invicem quia sunt contraria contraria aūt se mutuò perimunt ñ igitr unū fit aut componitr ex alio neq; etiam ex aliis fiunt 1ª contraria quia sic ñ ēent 1ª 3ium aūt ē quod ex alio ñ fit aut dependet quod oīa fiant ex contrariis quia oīs gnāo posita ē inter duos terminos a quo et ad quem qui se simul ñ compatiuntr sed adveniente uno perit alter ideo gnāo reperitur tantū inter contraria et quidquid gnatr ex contrariis gignitr

S. 12ª

Hic duo notanda sunt 1º. particulā (ex) ñ denotare hoc in loco habitudine partis componentis sed potius habitudine termini a quo cū termini recedentis ita ut contrariū ex contrario gnari sensus sit unū contrariorū gnari altero pereunte notandū ē 2º. Arlēm hoc in loco per 1ª contraria ñ intelligere contraria stricte sumpta sed in latiori signaōne privative opposita ut sunt forma et privaō

S. 13ª

In cap. 7º 4r. præstat Arlēs 1º. probat ñ ēē unum tantū rerū nālium principiū 2º. ñ ēē infinita numero principia 3º. ñ sufficere duo tantū ēē principia et 4º. tria tantū ēē

S. 14.ª

Quod ad primum attinet Arlus probat non unum dari rerum naturalium principium hoc pacto ~~principia~~ contraria non possunt esse unum sed principia sunt contraria Ergo non potest esse unum principium rerum naturalium Ma. pr. Arlus quia contrarietas reperitur ad minimum in duo cum contraria se mutuo destruant

S. 15.ª

2.º probat Arlus numerum principiorum non posse esse infinitum hoc modo si infinita sunt rerum naturalium principia sub scientiam non cadunt quia infinita pertransiri non possunt sed si principia non sciuntur non datur scientia naturalis

S. 16.ª

3.º probat phus non sufficere duo tantum rerum naturalium principia. sed esse plura duobus quia ex principiis rerum naturalium omnia componuntur et constant sed ex duobus principiis contrariis nihil constat et componitur quia contraria se mutuo destruunt nec se compatiuntur Ergo duo contraria non sunt tantum principia

S. 17.ª

4.º et ultimo demonstrat Arlus in hoc cap. tria esse rerum naturalium principia quia cum duo sint principia contraria necesse est duobus contrariis subiici 3.am aliquam naturam quia contraria ita se habent ut se mutuo destruant et adveniente uno recedat alterum necesse igitur concedere subiectum aliquod medium quod vicissitudines huiusmodi contrariorum sustineat

S. 18.ª

In cap. 7.º duo precipue praestat Arlus 1.º per generationem tam substantialem quam accidentalem colligit dari 1.am materiam 2.º materiam 1.am iter inventam describit per analogiam et similitudinem quam habet cum rebus artificialibus

S. 19ª

Quod ad 1ᵐ phus ostendit in graonibus tā acciden:
talibus quā substaalibus requiri aliquod subtum i
hoc verū ē in graonibus accidentalibus quae fiunt
quando accidens aliquod quod antea ō erat incipit ēe
de novo in his enī substernitur aliquod subtum quum
accidens ō possit subsistere sine subto 2º. idem probat
in graonibus substaarum cum enī formae substaales
materiā deposcant in qua suscipiuntur necesse ē in oī
graone substaali substerni maam aliquā quae formam
advenientem sustineat et subsit privationi formae introdu:
cendae quae per illius adventū recedit

S. 20ª

2º. quod ad 2ᵐ spectat quomodo cognoscenda sit materia
1ª per analogiam ad maam rerū artificialiū sic docet
ut se habet aes aut lignū ad statuam sic maa 1ª ad
res naales nam quemadmodū aes aut lignū ex se nullis
adornatur formis ~~substaalibus~~ artificialibus sic maa
ex suā naā nullas habet formas rerū naalium et
ut maa rerū artificialiū licet ex se nullas habeat
in se formas oēs tamen habere pt quarū interventu
fit aliquid in gre rerū artificialium sic maa 1ª ad
nullas quidem rerū naalium formas naaliter determ:
inata ē oēs tamen habere pt quarū adventu fit hoc
aliquid in gre rerū naalium

S. 21ª

In cap. 9º. refutat phus raonem quorundā veterū phorū
qui oēm ōino graonem de medio tollere nitebantur rao
illorū haec erat si ens fiat vel fit ex ente vel ex ō ente
sed neqi ex ente neqi ex ō ente fieri pt Er. nullo modo
fit et per consequens nulla ē rerū grao ma. vera ē quia
ens et ō ens medio carent cū sint contradictoria ne:
cesse ē Er. ut quidquid fit vel ex ente vel ex ō ente
fiat mi. sic illi probabant ens ō fit ex ō ente quia
ex nihilo nihil fit ens quoqi ō fit ex ente quia sic ens
ēet antequā fieret quod ē absurdū Er. neqi ex ente neqi
ex ō ente aliquid fit

§. 22.ª

Resp. Arlis quidquid fit fieri ex ente potentiali hoc ẽ ex mãã tanquã ex altera sui parte nec inde sequi ens ee antiquã gratz quod enĩ gratz ẽ ens actu idẽ compositũ naale quod õ gratz ex ente actu sed ex ente potentiali quod ẽ mãa quae ppter nãe suae exiguitatem et imperfectionem dicitz potentia Ergo antiquã gratz ens actu õ ẽ ens actu sed ens potentiale scilicet mãa praeexistens

§. 23.ª

In cap. 10.º et ultimo tria praestat phus 1.º discrimen ostendit quod intercedit inter mãam 1.ªm et priuãonem 2.º ostendit quo sensu mãa 1.ª sit ingrabilis et incorruptibilis et 3.º mãae 1.ª definitionem affert

§. 24.ª

Mãa 1.ª et priuão diffunt quia priuão õ ẽ substa sed absentia formae substãlis at vero mãa 1.ª substa ẽ

§. 25.ª

Mãam 1.ªm ee ingrabilẽ et incorruptibilem probat Arlis hoc pacto quidquid fit aut gratz fit ex praeexistente mãa siquidem ex nihilo nihil fit sed mãa 1.ª õ fit ex praeexistente mãa sic enĩ daretz mãa 1.ª prior prima quod ẽ absurdũ mãa igitz ẽ ingrabilis quod autem sit incorruptibilis sic demonstrat Arlis quidquid interit interuit in mãam 1.ªm sed mãa 1.ª õ interit in mãam 1.ªm sic enĩ mãa 1.ª superstes maneret post sui ipsius interitũ mãa 1.ª igitz õ interit

§. 26.ª

In 3.ª parte huiusce cap. Arlis definit mãam 1.ªm hoc pacto mãa 1.ª ẽ subtum 1.ªm ex quo insito fit aliquid per se a õ per se accidens dicitz subtum ut distinguatz a forma quae õ ẽ subtum sed in subto informãonis vocatz 1.ªm ut distinguatz a mãa 2.ª additz (ex quo insito) ut distinguatz a priuãone quae õ ẽ principiũ insitũ aut permanens sed terminus recedens distinguitz etiã per hoc a causa externa ut efficiente et finali res enĩ õ dicitz fieri ex sed ab efficiente nec ex fine sed propter finem additz denique per se et õ per accidens ad distinctionẽ priuãonis quae õ principiũ essentiale ut mãa sed accidentale

Finis expositionis 1.ⁱ lib. phycae auscultãonis

Quaestiones In i.m Librum physicae auscultationis:

Quaestio 1.a

Utrum universaliora sint notiora nobis minus universalibus

§. 1.a

Antequam hanc quaestionem ex cap. 1.o Lib. i phys. auscul: tationis a nobis expositi desumptam determinemus omnes status ponendi sunt.

§. 2.a

Sciendum Ex. 1.o per universale hic non denotari eas res universales quae cum longe distant et removeantur a sensibus non possunt dici nobis sed nostra notiora per universalia hic nos intelligimus gradus communes et universales qui in pluribus sunt et a pluribus participantur ut sunt substantia corpus vivens aut inter quos species infima est minime universalis et genus summum est gradus omnium universalissimus

§. 3.a

2.o notandum est duplicem esse cognitionem unam distinctam alteram vero confusam distincta rei cognitio est quando res cognoscitur accurata cognitione una omnibus quae in ea continentur ut aedificium distincte cognoscitur lustratis et inspectis omnibus et singulis eius partibus confusa autem rei cognitio est cum res cognoscitur non cognitis omnibus quae in ea continentur ut aedificium aliquod confuse cognoscitur quando eminus tantum videtur non cognitis iis quae in interioribus eius penetralibus occultantur

§. 4.a

observandum 3.o cognitionem adhuc duplicem esse una est originalis altera vero habitualis cognitio originalis est

1.a apprehensio rei quam antea non cognovimus talis est 1.a cognitio puerorum quando incipiunt cognoscere res quas antea numquam cognoverunt habitualis vero cognitio est notitia rei quam antea saepe cognovimus ut quando philosophus e somno excitatus incipit res eas meditari quas saepenumero meditatus est dicitur cognoscere cognitione habituali dicitur autem ea cognitio habitualis quia est rei cognitio ab habitu promanans quemadmodum alia dicitur originalis quoniam est 1.a apprehensio et quasi origo omnis subsequentis cognitionis

S. 5.a

His ita expositis haec quaestio sic a nobis determinatur cognitione originali confusa universaliora in sensu antea a nobis allato sumpta sunt notiora nobis minus universalibus quod cum pueri nullos habeant rerum habitus ordo quo incipiunt cognoscere hic est 1.o res universaliores concipiunt deinde minus universales

S. 6.a

Veritas huius conclusionis innititur 1.o authoritati Aristotelis qui in cap. 1.o lib. 1.i physicae auscultationis disertis verbis docet universaliora esse notiora minus universalibus

S. 7.a

2.o idem probatur hac ratione eodem ordine progreditur intellectus in intelligendo quo sensus in sentiendo quia omnis intellectus cognitio originem ducit a sensibus sed accidentia magis universalia prius apprehenduntur a sensibus Ergo etiam magis universalia prius cognoscuntur ab intellectu

S. 8.a

Ut minor constet probatur sciendum est nullam esse naturam communem quae non habeat accidentia quaedam per quae cognoscatur ut natura viventis cognoscitur per accretionem nutritionem et generationem natura sensitiva vero per motum et sensum humana natura per sermonem staturae rectitudinem officium corporis et reliqua huiusmodi

§. 9.a

hoc ita posito certum est accidentia naturae communiora prius sentiri quam accidentia naturae minus communis ut accidentia naturae animalis prius sentiuntur quam accidentia naturae humanae a accidentia viventis quam accidentia animalis ratio 1.a est 1.o quia accidentia naturae communioris fortius movent ut si e longinquo videas aliquod animal statim iudicabis esse corpus nec tamen illico percipies esse vivens vel animal 2.o ad apprehensionem corporis sufficit sola dimensionum apprehensio sed ut cognoscatur esse animal requiritur aliud nempe quod ex se moveatur et sentiat

§. 10.a

Contra afferuntur duo loci ex Aristotele deprompti quibus respondendum est 1.us locus desumptus est ex 1.o lib. Metaphys. cap. 6.o ubi Aristoteles dicit universaliora a nobis difficulter intelligi quia a sensibus nostris multum remota sunt sed Resp. Aristotelem hoc in loco intelligere universale in causando nempe Deum opt. max. qui difficulter a nobis cognoscitur. non vero universale in predicando ut animal

§. 11.a

2.o adfertur locus Aristotelis in opinionis contrariae patrocinium ex lib. 1.o de demonst. cap. 5.o ubi singularia vocat notiora nobis naturae tamen minus nota contra vero universalia notiora naturae nobis tamen minus nota Resp. Aristotelem hoc in loco per singulare intellexisse singulare certum ut Petrum aut Joannem quod singulare notius est universali quia apprehenditur cognitione sensitivâ et universale per intellectum sed quando nos dicimus universalia esse nobis notiora non comparamus universalia cum singularibus sed cum minus universalibus

Quaestio 2.ª

an sint tria rerum naturalium principia nec plura nec pauciora

§. 1.ª

Ut haec quaestio recte determinari possit, sciendum est 1.º alia esse principia intrinseca et alia extrinseca 2.º notandum alia esse principia generationis quae ad generationem necessario requiruntur et alia constitutionis quae rei naturam et essentiam constituunt.

§. 2.ª

His ita positis hanc quaestionem his duabus assertionibus determinamus quarum 1.ª ita se habet tria sunt principia intrinseca generationis nempe materia forma et privatio 2.ª vero talis est duo sunt principia constitutionis nempe materia et forma

§. 3.ª

Priorem assertionem confirmamus 1.º authoritate Aristotelis qui in cap. 8.º lib. 1.º physicae auscultationis a nobis explicati ita asserit et multis rationibus confirmat

§. 4.ª

2.º eadem haec ratione validissima ostendimus ea sunt principia interna generationis sine quibus explicari et definiri nequit generatio atqui sine illis allatis principiis nempe materia forma et privatione non potest concipi nec definitione explicari generatio illis vero retentis optime concipitur atque definitur ergo tria sunt generationis principia materia forma et privatio. Sic probatur generatio cum sit transitus a non esse ad esse non potest concipi sine termino a quo termino ad quem et medio vehiculo terminus a quo est privatio terminus ad quem est forma et medium vehiculum est materia ergo sine tribus illis principiis generatio concipi non potest

§. 5ª

Posteriorem conclusionem duplici ratione confirmamus quarum
1ª ita se habet unumquodque ex iis tanquam principiis compo-
nitur in quae etiam resolui potest sed res naturalis resoluntur in materiam
et formam ergo ex iis tantum componuntur 2ª ex illis res naturalis
tanquam principiis coalescit quae se habent ut actus et po-
tentia nam ex iis duabus rebus res qualibet constitui debere
author est Aristoteles in 8 lib. Meta. cap. 6º et in 2º lib. de anima
cap. 1º sed materia 1ª habet locum potentiae forma vero actus
ergo ex illis tanquam principiis tantum componitur

§. 6ª

Contra has duas assertiones quaedam adferuntur quibus res-
pondendum est 1º quidam probare conantur plura esse principia
generationis 4º sunt principia generationis nam praeter haec tria
datur causa efficiens Resp. causam efficientem esse principium generationis
extrinsecum non vero intrinsecum quo sensu dicimus haec tria esse
principia sed contra aliquis instare posset dicendo causam
efficientem aeque videri internam generationi quam sit privatio
sicut enim generatio non potest intelligi sine privatione et ideo censetur intr-
insecum generationis principium sic etiam generatio cum sit actio absque
causa efficiente concipi non potest Resp. generationem duobus modis
considerari posse 1º quatenus est actio a generante proficiscens
et sic sine causa efficiente concipi non potest 2º quatenus est via:
ad esse et sic agentis conceptione non eget
ut intelligatur sed tantum opus habet conceptione materiae formae
et privationis hoc autem ultimo modo hic a nobis concipitur

§. 7ª

2º unio videtur etiam principium compositi quia sine unione
neque esse neque concipi potest compositum Resp. unionem posse
dici principium quo compositum fit non ex quo componitur
at quando dicimus duo esse principia compositi intelli-
gimus principia ex quibus compositum fit tanquam partibus
et talia sunt materia et forma

§. 8ª

Qui pauciora principia tribus assignant multis utuntur rãdonibus quarũ 1ª ita se habet ea tantũ possunt ẽẽ 1ª principia que sunt 1ª contraria ut docet Arĩs in cap. 6º lib. 1 physicæ ausc. sed contrarietas solũ intercedit inter duo extrema nã unũ uni tantũ contrariatur Er. duo sunt tantũ principia Resp. 1º contrarietatem propriè dictã tantũ inter duo extrema intercedere verũ quia in oĩ contrarietate debet subiectũ aliquo utriq; extremo conuenire et quod pulso uno statĩ altero informetur ppter hanc cãam preter duo extrema contraria aliquod subiectum constituendũ ẽ et ita sunt tria principia Resp. 2º propositum Arĩs in cap. laudato continuã ẽẽ indefinita et de tribus principiis õ ẽẽ intelligenda sed tantũ de formâ et priuatione

§. 9ª

2º priuaõ et mãa sunt idem re et radne Er. absurdũ ẽ facere priuadonem distinctũ principiũ a mãa ant. pr. ex Arĩe qui sepius docet in physicis mãam et priuaõnem ẽẽ unũ quid numero Resp. mãam et priuaõnẽ dici unũ quid numero ede subto quia priuaõ ẽ in mãa tanquã in subto sed tamen mãam et priuaõnem dici res diuersas essentiã et definiõne ut patet ex cap. 10º et ultimo lib. 1 phys. ausc.

§. 10ª

3º forma õ videtur ẽẽ principiũ gradõnis quia finis gradõis õ ẽ eius principiũ finis aut et principiũ opponuntur sed forma ẽ finis gradõis cũ adueniat forma perficiatur grão Er. forma õ ẽ gradõis principiũ Resp. finem dupliciter sumi 1º pro eo ppter quod res ẽ et 2º pro termino ad quem productionis rei forma 1º modo sumpta õ ẽ gradõis principiũ sed tantũ 2º prout vocabulũ principii õ sumitur pro initio rei sed pro eo unde aliquid procedit sed dico si forma ẽ principiũ gradõis ut ẽ terminus ad quẽ sequitur

compositi ee quoq; principiu Resp. gradonem videor ad forma introducenda ut terminu qui dicitur produci ut quo et ad compositu tanqua ad terminu qui dicitur fieri ut quod atq; ita compositu nullo modo posse dici principiu

S. 11ª

4º ō ens ō pt ee principiu gradois sed privao ē ō ens Er. ō pt ee gradois principium Resp. ō ens ē simpliciter et absolute sumptu ō posse ee gradois principiu sed ō ens secundu quid presupponens aptitudine in subto posse ee principiu ō ut ē pars componens sed ut ē terminus a quo sicut ē privao componens

S. 12ª

5º Si privao sit principiu vel ē principiu quando ē vel quando ō ē atqui neq; ē principiu quando ē neq; quando ō ē Er. ō ē principiu pr. mi. hoc pacto pª ō ē principiu quando ē quia quandiu ē grao ō ē neq; etia quando ō ē quia quod ō ē ō pt principiare Resp. privaonem principiare quando ō ē ō quidem simpliciter scilicet quandiu ō ē eu per tota sui ō ee sed secundu quid videlicet per ium sui ō ee vel in sed secundu quid videlicet per ium sui ō ee vel in 1º desitionis sue momento hinc quidem ō pt ee principiu ut ē pars componens sed tantu ut terminus a quo

S. 13ª

6º quidquid corpus naale destruit ō pt ee principiu sed privao corpus naale destruit Er. ō pt ee principiu Resp. privaonem ō solu ee causam destructionis sed etia gradois imo fine eius principale ee gradonem destruit autem hanc rē ut alia grez ē g. privao ō tantu ē caa eius casus putrescat sed etia quod vermis inde grez Resp. 2º privaonem ō ee principiu respectu illius rei que corrumpitur ō eni ē absentia forma per: ountis aut preterite sed respectu nove gradois ē enim absentia forma future

Quaestio 3a

an detur maa 1a

§. 1a.

Quia maa 1a difficulter a nobis cognosci pt ideo quidā eam negarunt nos vero dari maam 1am asserimus 1o Aristis authoritati innixi qui in cap. 7o lib. 1i phys. auscult. eam ee rerū naalium principiū affirmat

§. 2a.

Idem etiam quibusdā raonibus a nobis pt. quarū 1a desumitur ex rerū transmutaone experimur enim unā rem in aliam converti ut ignem in aerem aerem in aquā impossibile autem ē imaginari quod ipse ignis fiat aer aut una substā fiat altera dicendū Er. ē recedere formam unius et succedere formam alterius in eadem maā cū om̄ sint valde diversa nisi aliquid haberet commune nempe maam ō posset talis fieri mutaō

§. 3a.

2o. sic ita ostenditur quod generatur vel fit ex nihilo vel ex praejacente maā sed quod generatur ō fit ex nihilo cum ex nihilo nihil fiat naē viribus Er. quod generatur fit ex praejacente maā et per consequens datur maa

§. 4a.

3o. quod corrumpitur vel abit in nihilū vel in aliquod maale sed quod corrumpitur ō abit in nihilū quod cū maale ē ō pt annihilari naē viribus Er. quod corrumpitur abit in aliquod maale et per consequens datur maa 1a

§. 5a

Denique per analogiā maa 1a demonstratur nā sicut artefactorū maa in varias formas et figuras ab artifice mutatur ut cera nunc homunculi mox scatelli postrā vero cervi formā recipere pt ita etiā naē utitur maa primā tanquā subto communi quod per vices induit formas

§. 6.ª

Qui existimant non dari materiam 1.am ita 1.o argutantur mutatio simpliciter 1.a nullum ens supponere potest eo quod per eam ens simpliciter et absolute compararetur sed generatio substantialis est mutatio simpliciter 1.a Ergo nullum ens supponere potest atqui supponit materiam Ergo materia non est ens Resp. majorem esse falsam nam quamvis per mutationem simpliciter 1.am qualis est generatio substantialis producatur ens simpliciter quod est totum praesupponit tamen ens quod est potentiam subiectum et materia ut ex ea totum oriatur

§. 7.ª

2.o omne ens dividitur in substantiam et accidens ex Aristotele in 6.o lib. Met. cap. 7.o sed materia 1.a neque est substantia neque accidens quia neque est quid neque quantum neque quale neque unum eorum quibus ens determinatur ut docet ipse Aristoteles in 7.o lib. Met. cap. 6.o Ergo materia 1.a non est ens Resp. Aristotelem dicere materiam 1.am neque esse quid neque quantum neque quale quia non habet certam et determinatam naturam ex se ut homo vel leonis non tamen desinere esse substantiam sed incompletam

§. 8.ª

3.o ita arguunt ex duobus entibus nihil per se oriri potest sed entia materialia ex materia et forma tanquam partibus oriuntur Ergo altera earum erit non ens hoc autem de forma dici nequit cum sit actus cuiusque rei Ergo materia erit non ens Resp. ex duobus entibus si utrumque fuerit in actu non posse aliquod ens per se oriri verum si unum fuerit in actu et alterum in potentia proindeque cum materia sit pura potentia forma vero actus ex his poterit totum materiale quod est unum per se oriri

Quaestio 4.ª

Quaenam sint nomina a Veteribus philosophis materiae 1.ae imposita

In hoc cap. breviter de nominibus quae materiae 1.ae a Veteribus

phiā imposita fuerunt agenda ē ut ad eius notitiam facilius perueniamus

§. 2ª.

1º ab illis vocata fuit Chaos eo quod confusa permixta et perturbata ratione rerū oium naliũ formas complectatur 2º. dicta ē sylva quia ut ex arboribus in aliquâ sylvâ consistit res innumeræ artificiales con: fici possunt ita ex mâ innumeræ et quasi infinitæ res nales oriuntur nuncupata ē etiā mater quia sicut mater in prolis gratione respectu viri dicitur principiū passiuū sic mâa ee ē principiū passiuū respectu formæ apellatur quoq: matrix quia ut matrix suo gremio complectitur prolē eamq: suo sinu fouet ac tuetur ita mâa in se suscipit formā eamq: fouet atq: conseruat

§. 3ª.

Turpis etiā noē indigitata ē quia ex se caret oī decore et venustate malefica etiā noē ē insignita quia quemadmodū mulier malefica proprii viri interitū molitur ut adultero liberius frui possit sic mâa 1ª molitur interitū formæ quā habet ut liberius frui possit eâ quâ caret deniq: dicitur fundamentū naē quia ut fundamentū toti structuræ supponitur ita mâa 1ª supponitur oī agenti in qualibet gratione

Quæstio 5ª

Quomodo deus et mâa 1ª differant

§. 1ª.

Tanta ē humana inscitiæ caligo tanta male philantiū prauitas et peruersitas ut nihil fingi pt adeo absurdū aut a veritate alienum quod aliquem deffensorem aut patronum nactū ō fuerit hoc manifeste constat ex hac abominandâ sententiâ quæ statuit mâam 1ªm nihil aliud

qua Deum qua Albertus magnus in commentariis suis in physicam tribuit Alexandro cuidam Epicureo

S. 2a.

Hanc sententiam multis refutare opus non est ideirco tantum ex comparatione Dei et materiae primae eius absurditatem indicabimus

S. 3a.

Certe nihil Deo dissimilius esse potest quam materia prima ille est actus purus haec est pura potentia ille est ens summum et quodam modo ipsum esse haec est ens infimum et quodam modo nihil ille fons omnium bonorum et perfectionum in rebus haec radix omnium defectuum et imperfectionum ille luminum abyssus haec abyssus tenebrarum ille ob nimiam lucem incomprehensibilis haec ob nimias tenebras ignota ille omnia in se continet eminenter et nobiliori modo quam in seipsis sunt haec omnia continet deficienter et modo ignobiliori ille formosissimus et ornatissimus haec maxime deformis et turpis

S. 4a.

Qui eo impudentiae et audaciae devenerunt ut materiam primam nihil aliud esse quam Deum dicere ausi fuerint suam sententiam hac ratione confirmant Deus et materia non differunt ergo sunt idem probatur hoc pacto antecedens quae differunt differentia differunt si ergo Deus differret a materia prima aliqua differentia differret et sic ex differentia componeretur et ita non esset quid simplex sed compositum quod dici nequit cum Deus sit simplicissimus Resp. eos qui hanc tenuerunt sententiam levi arguto in gravem errorem incidisse non enim intellexerunt discrimen quod est inter differens et diversum quod tradit ab Aristotele in 2o. lib. Metaph. textu 12. differunt inter se quaecunque in aliquo conveniunt et in aliquo distinguuntur ut homo et leo conveniunt in genere quia uterque est animal et distinguuntur per proprias differentias alter enim est rationis particeps alter vero expers diversa autem sunt quaecunque seipsis distinguuntur quoniam simplicissima sunt hic distinguuntur inter se primo summa genera 2o. differentiae ultimae sic denique Deus et materia prima cum sint duo extrema in latitudine entis sunt maxime disiuncta

Quaestio 6a.

an materia prima sit corpus

S. 1a.

Quidam ex recentioribus inter quos Zabarella nomen suum profitetur materiam primam esse corpus existimant hanc sententiam nos reiicimus et primo argumenta nostra adferemus et 2o. rationes quae opinionem ipsorum obscure videntur refutabimus

S. 2a.

1o. igitur ita argumentor omne corpus est compositum sed materia prima non est composita ergo materia prima non est corpus maior et minor confirmatione indigent

S. 3a

2o. de corpus vel ē mathematicū vel artificiosum vel phyūm
sed nullū horū ē māa 1a. 1o. māa 1a. ō ē corpus mathematicum
quia tale corpus ē quantitas et sic accidens sed māa 1a. ē substāa
ō ē etiam artificiosum quia principiū rerū naalium ō pendet ab arte
ō ē quoq; phyūm quia tunc eēt vel formatum vel informe ō form:
atum quia sic ex māa et formâ componeretur ō informe quia sic
oīa corpora eent informia quod enī dicitur essentialiter de superiori
dicitur etiā de inferiori

S. 4a

3o. si māa sit corpus vel ē finitū vel infinitū ō infinitū quia
tale ō datur cū mundus finitus sit ō ē finitū quia sic terminis
suis finiretur sed māa 1a. nullos habet terminos nisi quos habet a
forma

S. 5a

Qui vero contra sentiunt ita 1o. arguunt ex incorporeo ō pt
fieri corpus sed oīa corpora fiunt ex māa ergo māa ō ē incor:
porea Resp. corporeum dupliciter sumi pro spirituali et immaāli
et sic verū ē ex incorporeo ō fieri corpus vel corporeum accipi
pro eo quod ō ē actu corpus bene tamen potentiā et secundum
et tunc ō magis absurdū ē ex incorporeo fieri corpus quā ex
ovo pullum ita ovum ō ē pullus actu sed tantū potentiā
sic māa ō ē corpus actu sed tantū potentiā

S. 6a

2o. quod dat corporeitatem illud ē corpus sed māa dat corporei:
tatem ergo māa ē corpus ma. confirmatur quia nihil pt dare aliquid
quod ō sit illud Resp. distinguendū eē illud verbū dandi aliquid di:
citur dare duobus modis vel per se vel cum alio nihil pt per se aliquid
dare quod ō sit illud vel eminenter vel formaliter sed quod ō dat per
se sed cum alio illud necessario ō continet in se quod datur
sed tantum ē caa illius et principium sic forma ē caa exist:
entiae sed ipsa forma ō subsistit sed totum compositum sic
māa ē rao corporeitatis cum tamen ipsa ō ē corpus nam
māa ō dat corporeitatem per se sed sub formâ sicut forma
ō dat existentiam per se sed in māa

S. 7a

3o. subiectum magnitudinis ē corpus sed māa ē subiectum
magnitudinis ergo ē corpus Resp. maiorem veram eē de sub:
iecto denominaonis ō vero de subio inhaesionis sed māa
prima ō ē subiectum denominaonis tale enim ē totum
compositum sed subiectū inhaesionis

Quaestio 7ª

an materia 1ª habeat formam corporeitatis

§. 1ª

Avicenna et quidã alii qui eũ secuti sunt existimant
mãam 1ªᵐ habere quandã formã substialem illi coæ-
vã imperfectã quã vocant formã corporeitatis quod
sit quasi seminariũ et inchoamentũ omnium formarum
nãalium quæ in mãã 1ª inchoatæ delitescunt quasi
mãa 1ª sit instar lapidis hõis in communi effigiem rep-
resentantis ita tamen ut nulli hõi in spẽe similis
appareat donec probus statuarius lapidem illũ exculpens
distinctiusq; adornans alicui similem efficiat sic mãa
ẽ iam formata et vere corpus secundũ hanc opinionẽ
ppter formã inhærentẽ sed nullius adhuc corporis in
spẽe similitudinẽ præ se fert donec ab agente nãali de-
terminet et magis perficiat

§. 2ª

hanc sententiã his argumentis refutamus 1º si mãa
habet formã corporis ex mãã illâ et formâ vel fit
unum quid per se vel per accidens si unũ quid per acci-
dens Er. cũ per accidens ẽ prius eo quod per se ita ex mãã
et formâ speciali fit unũ quid per se si ex mãã et illâ
formâ corporis fit unũ quid per se Er. quidquid ad-
venit accidentariũ ẽ ac proinde ex mãã et formâ
speciali fit unũ quid per accidens quod ẽ absurdũ

§. 3ª

2º. omnis forma terminat et distinguit sed hæc forma
corporis nihil tale facit õ cũ ppter hanc formam
mãa magis coarctat quia ponit et cogua Er. hæc for-
ma officio formæ nullomodo fungi pt

§. 4.ª

3.º Si daretur talis forma vel eet metaphysica vel mathematica vel physica non metaphysica quia non est separata a materia non mathematica quia non est accidens non physica quia sic eet ~~[struck]~~ principium motus et terminus generationis quod ridiculum est.

§. 5.ª

Denique si datur forma corporis in materia omnia sunt eadem essentialiter et diversa tantum accidentaliter atqui hoc est absurdum Ergo et illud patet consequentia ma. hoc pacto forma corporis ponitur ee inchoatio aliarum formarum Ergo forma illi advenientes vel est substantia vel accidens si substantia Ergo ~~[struck]~~ materia est quid compositum ex diversis substantiis nimirum ex forma corporis et forma naturali advenienti quod est absurdum si forma adveniens est accidens Ergo omnia corpora naturalia tantum accidentaliter differunt et essentialiter sunt eadem et sic homo est essentialiter asinus

§. 6.ª

Qui contrariam tuentur sententiam ita 1.º argutantur forma non inducitur in materiam nisi quantam et extensam sed quantitas praesupponit formam substantialem in materia quae nulla alia ee potest quam forma corporis Ergo datur talis forma Resp. ut materia sit extensa formam corporis non debere ee extensam sed sufficere quantitatem proximam materiae inhaerentem quae est interminata et non praesupponit formam ut quantitas terminata quae quidem nullibi ee potest nisi ubi est forma terminans.

§. 7.ª

2.º nisi eet forma corporis in materia nulla eet forma ut naturalium generatio quia forma naturalis producitur ex aliquo vel ex nihilo si ex nihilo non vere generatur si ex aliquo Ergo vel ex materia vel ex forma aliqua in materia praeexistenti

ō ex mãa quia mãa ē ens imperfectissimum ideireo ex
eâ ō pt oriri forma quæ ē actus et perfectio si ex formâ
in mãâ præexistente Er. datz forma corporis resp. ad
productionem ō ēe propriè formæ sed totius compositi si
igitz totum compositum præsupponit mãam ex quâ producitz
grão ō ē creão dico 2o. formas mães ō educi penitus
ex nihilo nã potentia mãæ ē quasi inchão omnium for
marum ex quâ potentiâ oēs formæ producuntz et educuntz

§. 8a

3o. oppositorum eadē ē rão sed potentia et actus sunt opposita
Er. potentiæ et actus ē eadem rão sed datz una commu:
nis potentia Er. datz unus communis actus resp. sicut
potentia se habet ita se habet actum vel formam at potentia
mãæ ō ē una numero sed una gñe ideirò mãa ō respicit
unā numero formam sed formā indefinitè Er. ō datz una
numero forma in mãâ illi coæterna sed tantum mãa
formā indefinitè et in communi respicit

Quæstio 8a

an mãa 1a. habeat dimensiones interminatas

§. 1a.

Nos in eâ sumus sententiâ ut existimemus mãam 1am
habere trinā dimensionem ōēs formas substantiales ante:
cedentem hanc trinā dimensionem dicimus ēe intermina:
ta ō quod sit infinita nā huiusce mundi finibus circu
mscribitz sed quia quatenus a formis mãlibus termi:
netz in seipsa tamen ē interminata cui proximè in:
hæret hanc quantitatem unā ēe asserimus quamvis
varias habeat figuras ex finge tibi globum ceræ in quo
variæ spẽs a figura subinde efformentz figuræ semper
mutatz quantitas tamen ceræ fixa stabilisq: manet

sic mãa cũ suâ quantitate unâ in rebus õibus figuraõne tantũ unitaz

§. 2a

Hanc sententiã his raonibus confirmamus 1o. si quantitas õ esset õ reciperet plures formas nã reciperet vel in eadẽ parte vel in diversis partibus õ in eadẽ quia sic formæ essent in eodẽ et cũ formæ sint oppositæ simul eẽt opposita si vero formæ naales reperiunz in diversis partibus Et in mãa ẽ distinctio partiũ, et divisio, sed õ pt ẽe divisio partiũ sine quantitate Et in mãa ẽ quantitas

§. 3a

2o. si quantitas õ inhæreat mãæ 1a. quæro a quo producatz aut cũ producitz ab agente naali aut a formâ aut a qualitate aut a Deo. creatore sed nullo horũ modorũ produci pt 1o. ab agente naali õ producitz quia agens naale præsupponit subiectũ quantũ quoniã actio agentis ẽ actio transiens ut grão at actio transiens requirit subiectum quantũ in quo recipiatz neqi etiam producitz a forma quia õẽs phi tenent quantitatẽ fluere a mãâ sicut qualitates a forma neqi etiam a qualitate quantitas producitz quia qualitas ẽ posterior quantitate sed posterius õ pt ẽe cãa prioris neqi quantitas ẽ a Deo per creaõnem quia pendet a subto in ẽe suo

§. 4a

3o. forma supponit mãam quantã Et. quantitas ẽ in mãâ pr. ant. hoc pacto vel supponit mãam indivisibilẽ vel divisibilẽ si indivisibilẽ tunc ex mãâ et formâ õ fit aliquid divisibile nã quomodo ex indivisibili fieret divisibile si divisibilem cũ divisio sit a quantitate sequitz quantitatẽ ẽe in mãâ

§. 5a

Qui contrariã tenent sententiã 1o. ita arguitant quantitas

ē proprietas corporis nā cū corpore reciprocatur ōe
cū quantū ē corporeū et vice versa Er. proxime ō inhaeret
māe quia māa ō ē corpus Resp. quantitatē sumi vel definitē
vel indefinitē si sumatur definitē tunc ē proprietas
corporis et hoc sensu dicimus oē corpus ēē quantū
si vero sumatur indefinitē tunc ē proprietas māe

S. 6ª

2º. Si quantitas ē in māā aut distinguit partes māe
aut ō si distinguit Er. māa distinguitur et determinatur
absq. forma quod ē contra oēs phos si vero quantitas
ō distinguit māam Er. ē inutilis et superflua at sicut
māa ō deficit in necessariis ita ō abundat in superfluis
Er. nulla ē quantitas in māa Resp. quamvis quantitas
actu ō distinguat et dividat māam eā propterea ō ēē
inutilē ē eni praeparaāo ad distinctionē et divisionē 1ª sine
qua māa nulla formā aut distinctionē susciperet

S. 7ª

3º. Si daretur quantitas interminata illa ēēt in categoria
quantitatis at ō ē in illa categoria quia Aristoteles
dicit in categoria quantitatis oē quantū significare
certā aliquā et determinatā rei quantitatē Resp. qu:
antitatē interminatā ēē in categoria quantitatis sed
2ario et ad locū Aristotelis Resp. Aristotelem intelligere solā
quantitatē terminatā vel actualē ēē 1ario et directe
in categoria quantitatis ō tamen negare quantitatem
interminatā quae posterior ē terminata ēē reductive et 2ario
in eadē categoria

Quaestio 9ª

an māa 1ª sit pura potentia

S. 1ª

Ut hoc quaestio quae multas habet in se difficultates facilius
intelligi possit sciendū ē 1º duplicem ēē potentiā unā activā

et alteram passivam potentia activa definitur ab Aristotele potentia transmutandi aliud quatenus aliud est ut potentia quam ignis potest calefacere aquam dicitur potentia transmutandi illam a frigore in calorem potentia vero passiva est quam unum transmutatur ab alio quatenus aliud est ut potentia quam aqua potest calefieri ab igne dicitur passiva quia transmutari potest a frigiditate in calorem ab igne

§. 2ª.

2º. notandum est duplicem adhuc esse potentiam unam universalem et alteram particularem universalis est potentia quaedam materiae ad omnes formas recipiendas eas que indistincte confuse et in communi non magis unam quam alteram aspiciendo particularis vero est qua materia ita unam formam intuetur ut aliam nequeat simul intueri

§. 3ª.

3º. observandum est duplicem esse actum unum metaphysicum et alterum physicum physicus est forma quae una cum materia totum constituit metaphysicus vero duplex est 1us et ultimus 1us est essentia per quam res 1º et essentialiter habet esse ultimus vero est existentia quae rem trahit extra suas causas

§. 4ª.

His ita explicatis hanc quaestionem his sequentibus assertionibus determinamus 1ª assertio haec est materia 1ª habet ex se actum aliquem metaphysicum entitativum scilicet essentiam quia est ens substantia 1um subiectum quae omnia actum aliquem essentiae prae se ferunt

§. 5ª

2ª assertio talis est materia ex se suaque natura nullum habet actum physicum quia nullam habet certam a definitam formam sed est in potentia ad omnes simulque una uiterius altera informari hoc Plato in Timaeo docet et eleganter illustrat duabus similitudinibus ab omnibus (inquit) speciebus alienum esse oportet id quod omnia genera in se ipso suscepturum est quemadmodum in unguentis odoratis liquores qui suscepturi sunt

odoris et qui in mollibus figuras quasdam imprimere volunt nullā figurā manifesta ee sinunt eodem modo et quod omnium fit effigies suscipere debet ab oibus speebus alienū ee conuenit

S. 6.ª

3.ª assertio talis ē māa 1.ª ē pura potentia respectu actus existendi nullū actū huius gnis naâ suâ includ: ens

S. 7.ª

hanc sententiā 1.º variis ex Arlis locis deprompsis confirmamus Arles enim id disertē profitetur in cap. 8. lib. 1.¹ phy. ausc in lib. 1.º de ortu et interitu cap. 3.º in lib. 7.º Meta. cap. 2.º in 8.º Metaph. cap. 6.º et in 2.º de aa cap. 2.º in his enī oibus locis māam 1.ªᵐ potentiā imo et purā potentiā nuncupat

S. 8.ª

2.º idem his raonibus probamus sicut datur actus purus ita etiā datur pura potentia sed datur aliquis actus ita purus ut nullā potentiā passiuā habeat sed oem a se respuat nempe Deus opt. max. Er. datur aliqua potentia passi: ua ita pura ut nullū actū in se contineat haec autem nulla alia ē quā māa 1.ª Er. māa 1.ª ē pura potentia

S. 9.ª

2.º māa ita se habet ad potentiā ut forma ad actum forma autem tota ē actus māa itaq; ē tota potentia

S. 10.ª

3.º in unoquoq; gne assignari debet aliquod 1.ᵘᵐ a quo reliqua oia talia ee dicantur ut docet Arles in lib. 2.º Meta. cap. 1.º Er. in gne potentiarū passiuarū assignari debet aliqua 1.ª potentia quae ex se sit talis et a quā reli: qua pati posse dicantur et haec nulla alia ee pt quā māa 1.ª

§. 11a

Denique, materia vel est essentialiter potentia vel potentia est eius accidens at non est potentia dici eius accidens esse quia 1o saltem simplici conceptu materia 1o possit intelligi absque potentia sed hoc fieri nequit licet enim omnia accidentia concipiantur sublata a materia adhuc tamen materia erit substantia per se instituta ad recipiendas formas 2o si potentia est accidens aliquod a materia distinctum recipitur in materia tanquam in subiecto est igitur in materia potentia alia ad recipiendum illud accidens tum quaero de illa potentia num sit accidens necne si dicas esse accidens dicendum est dari progressum in infinitum est igitur de eius essentia imo substantialiter potentia seu pura potentia

§. 12a

Qui contrariam tenent sententiam ita 1o arguunt si materia haberet existentiam a forma tunc sequeretur materiam oriri et interire ac proinde non esse ingenerabilem et incorruptibilem quod est contra philosophum Ergo materia non habet existentiam a forma probatur consequentia hoc pacto quidquid novam existentiam acquirit illud oritur quidquid etiam veterem existentiam amittit illud interit at si materia haberet existentiam a forma novam existentiam acquireret et proinde alteram existentiam amitteret quia accedente nova forma acquireret novam existentiam et recedente forma amitteret acceptam existentiam Ergo si materia haberet existentiam a forma oriretur et interiret Resp. distinguendo existentiam in intrinsecam et extrinsecam intrinseca est quae fluit a natura rei vel ab aliquo quod est illi essentiale et intrinsecum extrinseca vero vocatur quae manat ab aliquo extrinseco existentia intrinseca est v. g. existentia hominis quia fluit a principiis quae sunt homini essentialia existentia extrinseca est existentia materiae quae non fluit a principiis essentialibus materiae sed a forma quae non est de materiae essentia Iam ad argumentum Resp. hoc pacto illud oritur et interit quod novam existentiam acquirit et veterem amittit si sit intrinseca conc. si sit extrinseca nego Iam existentia materiae non est intrinseca sed extrinseca

§. 13a

2o si materia haberet existentiam a forma non esset una numero

atqui mãa ē una numero Er. ō habet existentiā a formâ ac proinde habet aliquē actū ex se atq. ita ō ē pura potentia pr consequi ma. quidquid admittit multiplicatiōnē existentiarū ō ē unū numero at si mãa haberet existentia a formâ admitteret multiplicaõnem existentiarū quia mãa admittit varias formas Er. si mãa habet existentia a formâ ō ē una numero Resp. 1º distinguendo unitatem numericā quæ ē in mãa ē enī duplex vel positiua vel negatiua positiua unitas dicitr ab unâ formâ quare cū infinitis propemodū formis subiiciatr mãa dicendū ē mãam ō ēē unū numero unitate positiua unitas autem negatiua dicitr a negaõne omnis formarū quæ competit mãæ ex se quia etiamsi mãa subiicitr certè alicui formæ tamen suâ naâ ad oēs ē indifferens itaqi dicimus mãam ēē unã numero unitate negatiuâ & quod hæc unitas sit a parte rei quia a parte rei mãa ē numero multiplex sed ita concipitr ab intellectu in seipsâ considerata Resp. 2º distinguendo ut supra existentiā intrinsecā ab extrinsecâ hoc pacto unū & idem numero ō pt admittere multiplicaõnē existentiarū intrinsecarū con. ō pt admittere multiplicaõnem existentiarū extrinsecarū nego cum igitr existentia mãa sit extrinseca nihil impedit quin & si sit una numero plures existentias admittat

§. 14ª

3º oēs facultates naâles reipsa dnt a suis subiectis sed potentia mãæ ē facultas naâlis mãæ Er. reipsa differt a mãâ & per consequens mãa ō ē potentia Resp. distinguo facultates naâles naâ aliæ sunt quæ destinatæ & ordinatæ sunt ad essendū cuiusmodi sunt proprietates transcendentes ut sunt vnū verū bonū aliæ sunt proprietates ordinatæ ad agendū ut calor in igne con. facultates posterioris ordinis reipsa distingui sed nego facultates prioris ordinis ita distingui talis autē ē potentia mãæ ē enim facultas naâlis ordinata ad essendū

§. 15ª

Qui existimant mãam ... ō ēē purā potentiā 4º. ita arguunt quæ diuersis productionibus fiunt diuersas habent existentias cū oīs productio ad existentiā aliquā terminetur

quapropter si fuerint diversæ productiones diversas existentias mittit ē esse sed māa et forma diversis productionibus fiunt nā māa per creaonem facta ē forma vero per graonem Ergo māa et forma diversas habent existentias existit itaq; māa sed quidquid existit ē ens actu Ergo māa ē ens actu Resp. 1º. ma. esse falsa et ad confirmationem dicimus productionē ō semper terminari ad distinctā existentiā sed tantū quando loquimur nullū ordinē nullamq; habitudinē inter se habent Resp. 2º māam et formā una productione conditas fuisse in exordio mundi e quando enī Deus creavit māam 1ᵃᵐ ō eam nudā condidit sed ornatā formis corporū cœlestiū et elementorū

S. 16ª

5º subjectum graonis ē actu ō autem potentiā sed māa est se et suā māā ē subjectum graonis Ergo ē actus ō aut potentia Resp. verū esse subjectum graonis semper existere ō tamen propriā sed alienā existentiā formæ nimirū

S. 17ª

6º quidquid habet essentiā habet etiā existentiā quia existentia ab essentiā fluit sed māa habet essentiā habet igitur existentiā atq; ita ē actu et per consequens ō ē pura potentia Resp. falsū esse quidquid habet essentiā a se habere etiā existentiā a se hoc enī tantū verū ē si essentia fuerit actualis ō vero potentialis ut ē essentia māæ 1ª

S. 18ª

7º quæ ita affecta sunt ut uno multiplicato alterū ō multiplicetur reipsa distinguuntur sed ita se habent māa et potentia multiplicatis enī formis multiplicantur potentiæ ō tamen propterea māa multiplicatur Ergo māa et potentia reipsa distinguuntur et per consequens absurdū ē dicere māam esse purā potentiā Resp. potentiā particularē quā nos admittimus diversā a māa multiplicari posse ō vero universalē

S. 19ª

8º corruptibile et incorruptibile reipsa differunt sed māa 1ª ē incorruptibilis potentia vero corruptibilis adveniente siquidem forma potentia quæ erat ad illā corrumpitur māa integra et incorrupta manente Ergo māa et potentia realiter distinguuntur et per consequens absurdū ē dicere māam esse purā potentiā cū nequidem potentia sit Resp. potentiā quidem particularē

ēē corruptibile ō vero universale

S. 20a.

reliqua argumenta quæ contra sententiā adferuntur probant tantū materiam 1am ēē actu Metaphysicum et entitatiuū quod nos libenter admittimus

Quæstio 10a.

an dentur formæ substantiales

S. 1a.

Hactenus de materiā nunc de formā agendū ē de eā autem quæritur an dentur formæ substantiales huic disputationi ansā præbuerunt quidā qui existimarunt āām nihil aliud ēē quam crasin siue temperamentū 4r. 1am qualitatū sed illi ut quod res ē liberè dicam magnā cerebri intemperie laborarunt

S. 2a.

Hæc opinio explodenda ē ppter sequentes rationes 1o. hæc sententia tollit omnem generationem substantialem ō enī ē talis generatio si ō sit forma substantialis tunc enī aliquid hoc pacto dici generari cū acquirit nouā formā substantialem

S. 3a.

2o. hæc sententia tollit omnes actiones nostras nā quomodo operabimur an per accidentia sed accidentia agunt vel virtute alterius vel suā si suā a se quoq; poterunt existere quod ē contra rei veritatem ut fuse probauimus in quæstione logā an accidens possit existere sine subiecto si alienā ergo vel a materiā vel a forma ō a materiā cū ō sit principiū actiuū sed passiuū ergo a forma

S. 4a.

Qui contrariū tenent ita 1o. argutantur quod ē in aliquo tanquā in subiecto ō ē substantia sed omnes formæ sunt in materiā tanquā in subiecto inhæsionis quia illud dicitur ēē in tali subiecto quod ē in aliquo ō tanquā pars et a quo separari nequit formæ autē sunt in materiā et ō sunt illius pars nequeuntq; ab illa separari ergo nullæ dantur formæ substantialis Resp. per (aliquod) eniuis mentio fit in

descriptione quod quod e in subio ad Arile in antepr
edicamentis allata n debere intelligi subiectum incom-
pletum quale e materia sed subiectum completum quale e
totum compositum per hanc distinctionem formae substantiales
ab hac descriptione excluduntur quamvis enim n sint
partes materiae sunt tamen partes compositi atque ita n
sunt accidentia

§. 5^a^

2°. si ob aliquam causam constituendae erent formae substantiales
illud praecipue foret ut ipsae erent principia aliqua
et virtutes agendi sed ad agendum sunt rebus omnibus tributae
certae qualitates ut calor igni et aquae frigiditas Resp.
1°. formas n esse praecipue constituendas ut sint prin-
cipia operandi sed ut sint rationes essendi Resp. 2°. quia eo
esse sequuntur operationes formas illas esse 1a principia
operandi qualitates vero minus praecipua et 2a sunt
enim instrumenta formarum quarum virtute operantur

§. 6^a^

3°. quod n e obiectum sensus illud n e sed formae substantiales
n sunt obiecta sensuum Er. n sunt Resp. si haec maior vera
esset dari animam rationalem dari angelos dari Deum opt.
max. negandum esse haec oia sunt impia falsissima igitur
haec ma. e Deus opt. max. sensibilis nobis e per sua
effecta ita per suos effectus formae substantiales se produnt

§. 7^a^

Multae aliae quaestiones de formis scitu dignissimae per-
tractari possent ut v. g. an omnes formae sint divisibiles
et extensae quomodo formae educantur e potentia materiae
et quenam illae sint an omnes formae sint mortales an in
uno vivente sint plures formae substantiales sed quia co-
mmodior erit in tractatu de anima de his rebus dis-
serendi locus ideo has quaestiones et multas alias nobi
lissimas ad hunc locum remittimus de privatione etiam
nihil hic separatim dicimus quia privatio a physico con-
sideratur tantum tanquam principium generationis sed quando hanc
quaestionem pertractabimus an sint 3a rerum naturalium prin
cipia argumenta quae videntur ostendere privationem n esse gradus
rerum naturalium principium a nobis soluta fuere ideo de hac nihil
amplius dicendum e

Finis quaestionum in
1um Lib. physicae auscult.

Commentarius in 2um Libru. naalis auscul.

prefatio

§ 1o

hic liber in tres praecipuas partes distribui pot in 1a agit Arlis de principiis constitutionis naae scilicet et forma quae naae vocabulo comprehenduntur haec autem 1a pars continetur in cap. 1o et in eo absolvitur in 2a parte continetur explicatio discriminis quod intercedit inter phyum et alios artifices quae absolvitur cap. 2o in 3a vero parte quae a cap. 3o usque ad finem libri continuatur agit 1o de cais per se 2o de cais per accidens nempe de casu et de fortuna

In cap. 1um

§ 1o

hoc 1um cap. in quo Arlis agit de naa dividitur in duas partes magis praecipuas in priori phus docet quid sit naa et in posteriori quotuplex sit

§ 2a

Quod ad priorem partem attinet naa ita definitur a pho naa e principium et caa motus et quietis in eo cui inest 1o per se et o per accidens singula huius definitionis verba a nobis exposita fuere in compendio nostro phyco ideo o e quod actu agamus et in quaestionibus in hunc libru objectiones quae contra hanc naae definitionem afferri possunt a nobis proponentur et solventur

§ 3a

In altera huius cap. parte docet Arlis quotuplex sit naa et dicit duplicem ee nempe maam et formam

maam ee naam nullus veterum phorum unquam negavit imo quidam reperti sunt qui eam ee solam naam existimarunt ideo Arlis raonibus nearum ee naam confirmat duas tantum precipue raonibus affert quibus formam ee quoque naam declarat

§. 4ª

1ª rao ita se habet quemadmodum res dicitur habere aliquid artis vel ee secundum artem priusquam habeat formam artificialem ita res dicitur ee naalis vel habere aliquid naae priusquam habeat formam naalem ut res dicitur habere naam carnis quando est tantum potestate caro sed quando est actu caro est autem potestate caro per maam et actu per formam

§. 5ª

2ª rao ita proponitur illud est magis naa per quod res naale in actu est atqui res naales in actu est non per maam sed per formam quia forma est actus et perfectio maa vero est pura potentia Ergo forma est magis naa quam maa

In cap. 2um

§. 1ª

hoc caput in duas partes dividi pt in quarum priori phus distinguit naalem phum a mathematico in posteriori vero tum maae tum formae explicaonem ad phum pertinere docet

§. 2ª

phus et mathematicus in hoc differunt quod mathematicus considerat lineas superficies aliasque corporis naalis affectiones non quatenus insunt corpori naali sed quatenus mente a cogitaone ab omni corpore separantur at vero easdem tractat phus quatenus sunt termini corporis naalis et inquantum corpori naali insunt

§. 3ª

In posteriori huiusce capitis parte tribus raonibus probat Arlis maae et formae consideraonem ad phum pertinere 1ª rao desumitur a similitudine quae est inter artem et naam ars naam imitatur sed ars considerat tum maam tum formam

Sic in arte aedificandi ō tantū consideratʒ forma domus sed etiā māa ut sunt lapides et ligna Er. phȳa considerat etiā tū māam tum formam

§. 4.a

2.a rāo sic proponitʒ eiusdē artificis ē considerare finem et quae referuntʒ ad finē sed forma ē finis māa vero refertʒ et dirigitʒ ad formā tanquā ad finem Er. eiusdem artificis ē et māam et formā considerare sed in confesso ē physicum considerare māam considerabit Er. etiā formā

§. 5.a

3.a et ultima rāo sic se habet relata in eadem sciā debent considerari ō cuius cognoscitʒ definitū unū relatorum quin etiam cognoscatʒ alterum sed māa et forma sunt relata māa enim habet ordinem ad formā et vice versâ forma refertʒ ad māam debent igitʒ in eadem sciâ et per consequens in physicâ considerari

In cap. 3.m

§. 1.a

Haec ē 3.a et ultima pars huius libri in qua Arles incipit disputare de cāis usq. ad illius finē huius autē cap. tres a nobis constitui possunt partes in 1.a Arles agit de singulis cāarum generibus in 2.a Theoremata quaedā ad cāarum cognitionem assequenda necessaria declarat et in 3.a quasdā cāarum divisiones tradit

§. 2.a

Ad 1.am partem quod attinet Arles docet quatuor ee cāarū gra nempe māam formā cāam efficientem et finem deinde harū cāarum definitiones tradit 1.o māae hoc pacto māa ē id ex quo insito aliquid fit 2.o formae hoc modo forma ē rāo quidditatis ita autem appellatʒ quia ē praecipua pars ultimus terminus et ultima perfectio quidditatis 3.o affertʒ a pho definitio cāae efficientis dicitʒ enī id unde ē 1.um mutationis et quietis principium tandē cāa finalis dicitʒ ee illud cuius gratiâ agens operatʒ

S. 3.ª

In 2.ª part. huius cap. Arles quedā theoremata tradit quorū 1.um ita se habet unius et eiusdē effectus plures possunt ēē caa per se, in diverso. gñe caa ut æs et Statuarius sunt caa statuæ illud in gñe caa mālis hic vero in gñe caa efficientis

S. 4.ª

2.um theorema hoc ē sunt quedā caa que sunt sibi invicem caa res ita se habet in sanitate et exercitatione exercitatio enī ē caa efficiens sanitatis et sanitas ē caa finalis exercitationis Er. hoc theorema intelligendū ē de diversis caarum gñibus intendū tamen in eodē gñe caa caa et effectū sunt sibi mutuō caa sic hō grat ab hoc et hōm quoq; grat sic etiam nubes ē caa pluviæ et pluvia rursus caa nubis sed distinctio ē penes diversa individua nā unus idēq; hō qui gñat ō grat illū a quo grātus fuit sed aliū idem de pluvia et nube ē intelligendū

S. 5.ª

3.um Theorema tale ē idē pt ēē caa contrariorū ut nauta per presentiā pt ēē caa salutis et per absentiā caa submersionis navis sic sol ad nos accedens ē caa ortus a grationis rerū recedens vero caa hyemis et rerū corruptionis

S. 6.ª

In 3.ª huius cap. part. explicatis caarum theorematibus phus adiungit varias earū divisiones 1.ª divisio ē quod caarum aliæ proximæ sint aliæ vero remotæ proxima ē que proxime et immediatē tingit effectū remota vero que mediatē ut hō ē caa proxima hōis aāl vero caa remota aāl enī ō producit hōem nisi mediante hōe

S. 7.ª

2.º eas dividunt in caas per se et caas per accidens caa per se ē que agit quatenus ē talis sic Statuarius ē caa per se statuæ quia statuā producit ut statuarius ē caa per accidens ē que ō agit ut ē talis sed secundū aliquid quod ei accidit sic Policletus ē caa per accidens statuæ quia ō producit statuā ut Policletus sed ut statuarius ē accidit aūt Policleto ut sit statuarius

§. 8.ª

3.ª divisio causarum haec est causarum alia est actu alia vero potentia causa in potentia est quae reipsa non operatur sed habet facultatem operandi sic architectus dicitur causa aedificandi non quod actu aedificet sed quia potest aedificare causa vero in actu est quae actu operatur ut aedificans

§. 9.ª

Denique Aristoteles dividit causas in simplices et complexas per causas simplices intelligit vel causas per se vel causas per accidens separatim sumptas ut sunt Policletus vel statuarius dicitur esse causa simplex per eandem complexam vel coniunctam intelligit Aristoteles causam per se et per accidens simul sumptas ut si dicas Policletum statuarium

In cap. 4.um

§. 1.ª

Egit Aristoteles in cap. superiori de 4.or causarum generibus a quibus per se proficiscuntur effectus quia vero multi sunt in rerum natura eventus inopinati qui communiter fortuiti dicuntur ideo disputat Aristoteles hoc in loco de casu et de fortuna

§. 2.ª

1.º in hoc cap. in medium adfert opinionem eorum qui omnem omnino fortunam et casum de medio tollebant hoc autem utebantur argumento nullus est effectus qui non habeat certam definitam et determinatam causam nulla igitur est fortuna cons. patet quia fortuna admittitur propter inopinatos et contingentes effectus quorum nulla habetur determinata causa ant. sic probabant illi si quis in forum proficiscatur emendi causa et incidat in suum debitorem quem non sperabat se reperturum nos dicemus fortuito inventum fuisse debitorem sed illi huius effectus certam reddebant causam scilicet voluntatem aliquid emendi in foro haec enim est causa cur venerit in forum et invenerit suum debitorem

§. 3.ª

Ad hoc argumentum formaliter respondemus dicendo inventionem debitoris non habere certam causam sed tantum emptionem non enim necessarium est ut voluntatem emendi sequatur inventio debitoris

§. 4a

Deinde Arles affert aliorum phorum sententiā qui volue:
runt fortunā et casū eē causas tantū cæli et primarum
mundi partiū hanc opinionem duplici argūto refutat Arles
quorū 1.um ita se habet nobiliori effectui debet nobilior caa
cælum autem ē effectus nobilissimus Ergo ei debet nobilissima
caa q̄ igit fortuna 2.m argumentum ē quod in cælo nihil
casu aut fortuito accidere videat sunt enī ibi certi perpe:
tuiq; motus et conversiones æquali et uniformi serie
procedentes

§. 5a

Deniq; in hoc cap. Arles affert in mediū 3.am opinionē
eorum qui cum multos inopinatos eventus nullā habere
cū certā et determinatā caā connexionē adverterent
fortunā constituerunt tanquā numen aliquod excellens quod
rebus humanis præsideret unde illud pöeta

Te facimus fortuna deam cæloq; locamus

quod veteres fortunā nobis depinxerunt cæcā aliquā deam
furenti similem saxo volubili insistentem ut indicarent for:
tunā res oēs cæco et temerario quodā impetu regere huma:
na oīa sursū deorsū volvere vagā eē nec nisi in inconstantiā
et levitate suā constantem hanc opinionē q̄ dignatus ē phus
refutare quia seipsā destruit

§. 6a

In hanc rem afferā tantū locū Augustini desumptum
ex Lib. 4o. de civitate Dei cap. 18. hoc in loco Augustinus
hanc opinionē impiā hac ratione refutat quomodo fortuna
Dea si aliquando bona et aliquando mala aut forte quando
mala ē Dea ē nomine tunc in malignū dæmonē repente
convertit talis ē huius argūti vis Deus semper bonus
ē neq; unquā pt eē malus sed fortuna aliquando bona
ē et aliquando mala Ergo nihil in ea pt eē divinitatis

In cap. 15.um

§. 1a

Examinatis aliorū de casu et fortunā sententiis accedit
Arles ad propriā sententiā explicationem docetq; an sit et
quid sit fortuna huius autem cap. textus a nobis præcipuè

constitui possunt partes in 1.a ostendit Aristoteles dari fortunam in 2.a docet quid sit fortuitum et in 3.a quid sit fortuna declarat

§. 2.a

Ad 1.am partem quod attinet ita ratiocinari videtur Aristoteles ut probet dari fortunam ubi sunt effectus raro contingentes et praeter intentionem agentis ibi constituenda est fortuna sed multi sunt effectus in rerum natura raro contingentes et praeter agentium intentionem Ergo in rerum natura constituenda est fortuna

§. 3.a

In 2.a parte ut quid sit fortuna melius cognosci possit cum concreta notiora sint abstractis docet philosophus quid sit fortuitum et dicit ad effectum fortuitum tres requiri conditiones 1.a est ut raro fiat quia quae semper vel plerumque fiunt nemo dicet esse fortuita 2.a est ut sit ex eorum numero quae fiunt propter aliquem finem quod intelligendum est de actu sed potestate vero quae ita se habent ut de actu quidem intendantur ab agentibus quia fortuitum non est quod non accidit praeter intentionem agentis sed tamen intendi possunt ab agente si ea praescivisset 3.a conditio est ut sit per accidens effectus ille dicitur fieri per accidens qui fit praeter expectationem agentis coniungitur tamen cum eo quod intenditur per se

§. 4.a

3.as illas conditiones declarat Aristoteles hoc exemplo si aliquis in forum proficiscatur emendi causa et debitorem praeter spem offendat a quo pecuniam recipiat haec pecuniae receptio dicitur fortuita 1.o quia hoc raro evenit ut eunti in forum emendi causa pecunia reddatur a debitore 2.o haec acceptio pecuniae est ex eorum numero quae possunt fieri propter aliquem finem et intendi ab agentibus si enim creditor scivisset se inventurum suum debitorem et pecuniam ab eo accepturum libenter huius rei causa in forum venisset 3.o haec acceptio pecuniae facta est per accidens quia evenit praeter intentionem euntis in forum non enim ibat ut pecuniam acciperet sed ut aliquid emeret

§. 5.a

In 3.a huius cap. parte docet philosophus quid sit fortuna eamque definit hoc pacto fortuna est causa per accidens in iis quae raro fiunt propter aliquem finem et secundum proelectionem unde colligitur

tres requiri conditiones ut aliquid possit dici fortuna 1a. ē ut sit caā per accidens effectus raro contingentis ut fodiens terrā ē caā per accidens inventionis thesauri quatenus inventio thesauri coniungit cū effossione terre que ē effectus per se intentus a fodiente 2o. ut operetur pp̄ter aliquē finē cū enī effectus fortuitus eveniat preter intentionē agentis necesse ē ut agens aliud sibi proponat quā productionē effectus fortuiti 3a. ē ut agat ex prelect-ione et ut sit caā rationalis unde Arles dicit in eodē versari mentem et fortunā

In cap. 6.um

§. 1a.

In hoc cap. Arles docet 1o. quomodo conveniant casus et fortuna conveniunt 1o. quod sunt caē per accidens ratione effectus cū effectus tā casuales quā fortuiti eveniant preter intentionē agentis conveniunt quoque quia effectus tā casuales quā fortuiti raro contingunt ō solū ratione temporis sed etiā ratione caē

§. 2a.

2o. Arles discrimen quod inter casū et fortunā intercedit declarat dicens 1o. quia fortuna reperit in iis tantū caīs que agunt ex prelectione sed effectus casuales cadunt in belluas et pueros ut si equus in prelio in quo reliqui equi occisi sunt dominū exuat et ad vicinū amnem bibendi gratiā confugiat atque ita salutē sibi compararet ut si puer lud-ibundus inveniat margaritam dicemus equum casu servatū fuisse et puellulū casu hanc margaritā invenisse 2o. casus differt a fortunā quia ea que fiunt preter intentionē hoc ē preter naē intentionē ut monstra ō fortunā sed casu dicuntur evenire

In cap. 7.um

§. 1a.

In hoc cap. duo precipue ostendit Arles 1o. 4r. ē caūrum gena nec plura nec pauciora et 2o. hec 4r. caūrū gena ē considerationis phyē

§. 2a.

Quod ad 1m hoc arguto quaternarium causarum numerum, concludit philus tot sunt causae quot sunt modi quibus Resp. ad quaestionem cur res fiat vel sit sed 4r tantum modi de Resp. ad quaestionem cur res fiat vel sit Er. 4r sunt tantum causarum gratia

§. 3a.

Quod ad 2m Aristoteles docet has 4r causas esse physici consid: rationis hoc pacto qui versantur in tractatione gratia rerum naturalium 1o considerant quid sit generatio hoc est forma cum res non gignatur nisi fiat novae formae introductio, 2o quaerunt eius causam efficientem quia illud produxerit 3o considerant materiam ex qua res fit finale quoque esse physici considerationis hac ratione concludit natura agit propter finem Er. physicus qui est naturae speculator finem contemplari debet

In cap. 8m

§. 1a

Aristoteles antea dixit naturam agere propter finem id Aristoteles quibusdam rationibus confirmat in hoc cap. contra sententiam quorundam veterum physicorum naturam in agendo sibi finem aliquem proponere 1a ratio ita se habet si natura non agat propter aliquem finem temere igitur et fortuito vel casu operatur sed natura temere aut casu non operatur operatur igitur propter aliquem finem ma: huius syllogismi vera est quia quidquid fit vel fit praeter intentionem agentis et ita temere aut casu vel secundum intentionem agentis et ita propter aliquem finem minorem probat Aristoteles quia quae casu fiunt aut temere raro contingunt non autem semper aut plerumque operationes autem naturae non raro fiunt sed semper aut plerumque oper: ationes igitur naturae non fiunt casu

§. 2a.

2a ratio haec est quemadmodum in arte unum fit post aliud ita quoque in natura apparet eam progredi ab uno ad aliud ab imperf: ectioribus ad perfectiora et sicut in arte id quod est primum refertur ad id quod est postremum tanquam ad finem ita quoque

in nãa et deinde sequitr eã agere ppter finẽ

§. 3.a

3.a rão haec ẽ quantia bruta tã concinne et eleganter opera sua praestant ut aranea suã telam hirundo suũ nidũ tantã in victu quaerendo adhibent industriã tantã diligentiam in foetibus educandis aliisq; defendendis a potentiorũ insolentiã ut multi arbitrati fuerint ea rãone et consilio operari certũ igitr et indubitatũ ẽ ea agere ppter aliquẽ finẽ nãam quoq; in plantis ppter finẽ aliquẽ agere ẽ minus certum ẽ quod enĩ folia emittant fit tegendi fructus gratia quod radices ẽ sursũ sed deorsũ producant fit ut alimentũ attrahant a terra nãa igitr agit ppter finẽ

§. 4.a

In eodẽ cap. Arles occurrit duabus obiectionibus quibus veteres phi probare nitebantr nãam ẽ agere ppter finem pr proponitr hoc modo si nãa deficiat et aberret plerumq; a suo fine ẽ agit igitr ppter finẽ sed nãa plerumq; aberrat a suo fine Er. ẽ agit ppter finẽ min. propõnem confirmabant illi per partus monstrosos in his enĩ nãa ẽ assequitr suũ finẽ sed aberrat ab eo

§. 5.a

huic obiectioni Resp. Arles per negatiõnẽ consequentiae maquemadmodũ enĩ artifex ẽ semper assequitr suũ finẽ quia saepe ẽ facit opus conveniens cũ regulis artis nec tamen inde sequitr artificem ẽ agere ppter finẽ ita quoq; ẽ pt nãa deflectere a suo finẽ nisi finẽ aliquẽ sibi proponat hic obiter notandũ ẽ quid sit monstrũ monstrũ nihil aliud ẽ quã aberrãio nãae a fine proposito ex aliquo principio corrupto aut ppter defectũ vel abundantiã mãae aut imbecillitatẽ cãae efficientis aut malã temperiem elementorũ

§. 6.a

Deniq; Arles Resp. huic obiectioni qui ẽ deliberat de his quae pertinent ad finẽ consequendũ ẽ agit ppter finẽ sed nãa de-

ō deliberat Er. ō agit ꝓpt̃ finē sed tamē de casu huic obiect: ioni Resp. Arlēs dicendo hanc raonem ēē absurdā naā in artibus ō ē deliberaō grammaticus eñi v. g. ō deliberat a quibus litteris scribat hoc nomen (aal) ars habet certam raonē et regulā quā sequitz a nihilominus agit ꝓpt̃ finē dē dicendū dē naā

In cap. 9^{m} et ultimū

§. 1.°

In hoc cap. ultimo Arlēs tractat hanc quæstionē qualis sit necessitas in rebus naalibus ut autem hæc quæstio recte intelligatz sciendū ē duplicem ēē necessitatē absolutam unā et alterā ex hypothesi absoluta ē qua aliquid ē absolutē necessarium nullo posito ut (Deum ēē) ex hypothesi verò qua aliquid ē necessariū ō divino sed alio posito ut aali necessariū ē alimentū ad vivendū

§. 2.a

ē Er. quæstio an in iis quæ naā fiunt a constant sit ne: cessitas absoluta hoc ē necessitas māæ ut quia māa talis ē sit necessarium rem hoc modo fieri et habere talē formam nullā habitā raone finis an verò necessitas sit ex hypothesi dē ex fine ita ut quia talis futurus ē finis ꝓpterea necessū sit sumi talē māam ut res eo modo fiat

§. 3.a

Priorē necessitatē admiserunt veteres phi existimarunt enim ēē necessitatē absolutā ex solā māā perinde ac si aliquis diceret domū habere talē finē necessario et hoc modo fieri ꝓpt̃ māam naā quia gravia feruntz deorsū et levia sursū ꝓpterea lapides ut potē gravissimos occupares locū infimum lapides verò quia sunt leviores efficere parietes et ligna quæ sunt adhuc leviora efficere tecta a habere supremum locū

§. 4.a

Posteriorē verò necessitatē admittit tantū Arlēs a docet in rebus ēē necessitatē ex hypothesi sumptā ex fine v. g

quia domus habet talem finem ut sit tegumentum quod nos defendat ab iniuriis caeli propterea fit ex hac materia et hoc modo et contra et quia serra facta est ad secanda ligna propterea constat ex ferro et autem quia ferrum est propterea fit serra habens dentes accommodatos ad secandum sic etiam in iis quae naturâ fiunt et quia materia talis est propterea res necessario fit et sequitur talis forma sed quia talis est forma futura propterea sumitur talis materia ut quia futura est forma homo debet sumi tale semen et talis fieri transmutatio

§. 5ª

hac opinio proculdubio vera est nempe rationem necessitatis sumi a fine gratia enim necessario feruntur deorsum et levia sursum et caelum ambit regionem elementarem sed haec omnia statuit Deus et sub eo natura omnis ministrat propter finem nempe continuam rerum generationem

Finis expositionis
Lib. 2i. phy. ausc.

Quaestiones in 2m. lib. naturalis auscult.

Quaestio 1ª
an definitio naturae ab Aristotele tradita sit accurata

§. 1ª

Physicum rerum naturalium contemplatorem et ipsius naturae mystam nihil magis decet quam naturae definitionem diligenter et accurate cognoscere ea igitur a nobis iam examinanda est et obiectiones quae contra eam adferri possunt solvendae

§. 2ª

1º. quidam dicunt hanc definitionem competere arti et prudentiae a qua consequens est esse bonam ant. probant quia multae sunt artes quae sunt principia motus in ipsis artificibus recepti ut ars saltandi est principium saltandi in ipso saltante

dicunt etiā prudentiā ee principiū internū et cāam actionū nostrarū Resp. artē ō ee principia motus sed modi tantum figurae et ordinis illius ut quod saltans moveatur cāa ō ē ars sed nāa quod vero hoc vel illo modo vel in numerū moveatur cāa ē ars rāo ē quia ars ō ē 1.^m operandi principiū idē dicendū de prudentia actionū nostrarū regulā nempe cam ō ee 1.^m agendi principiū cū actiones sint actus a voluntate eliciti ē igitur tantū principiū recte agendi dirigit cū actiones voluntatis iisq; modū praescribit

§. 3.^a

2.º contra nāae definionem obiicitur nāam terrae ō ee principiū motus quia terra suis ponderibus librata immobilis stat et inconcussa neq; etiā ee cāam quietis in caelo quia caeli nunquā quiescunt sed indefessā et indesinenti vertigine volvuntur Resp. in definione nāae particulā illā (et) ō coniuncti solū sed parti disiuncti et parti coniuncti ee accipiendā ita ut sensus sit nāam ee principiū a cāam motus et quietis simul in iis corporibus quae moventur et quiescunt principiū vero motus tantū in corporibus quae solū moventur ut sunt corpora caelestia et quietis solū in iis quae quiescunt tantū ut ē terra

§. 4.^a

3.º unū et idē ō pt ee cāa oppositorū Ergo nāa ō pt ee principiū et cāa motus et quietis quae sunt opposita Resp. 1.º unū et idē posse ee cāam oppositorū ita sol liquefacit ceram et indurat lutū Resp. 2.º quietem bifariam considerari posse 1.º ut ē nuda carentia motus 2.º ut ē existentia rei mobilis in patria et nāali sede in quā melius se habet ab ingruentium qualitatum excessibus 1.º modo dicimus quietem ee motui oppositā sed ō posteriori verū tantū subordinatam ē cū illius finis et perfectio et hoc pacto sumendū ē nomen quietis in hac definione

§. 5.^a

4.º illa definio in quā ē aliquid superfluū ō ē admittenda at talis ē ista definio nāae ita vel principiū nomen superfluū ē vel cāa cū principiū et cāa sint unum et idem

Resp. principiū ēē quid universalius et caūam ēē aliquid particularius nā præter rāone principii includit etiā influxū in suū effectū

§. 6.ª

5.º si hæc definiō ēēt bona ēēt etiā essentialis at talis ñ ē quia traditr per effectus per motū scilicet et quietem quæ duo manant a naā Resp. naām ñ definiri per motum et quietem sed per ēē principiū et caūam motus et quietis at quamvis motus et quies sint effectus ab eā procedentes tamen ēē principiū horū ē attributū essentiale ipsius

§. 7.ª

6.º Arles per naām hic intelligit maām et formā sed hoc impossibile quia unius rei una tantū ē naā at multiplex ēēt si ēēt maā et forma ad hoc Resp. si naā sumatr pro essentiā et quidditat. rei unius rei unicā ēē naām sed si naām sumamus prout eam sumpsit Arles pro motus principio dicimus unius et ejusdē rei duplex ēē principiū motus activū nempe formā et passivū videlicet maām

Quæstio
an sint 4.ʳ caārum gña et qualis sit caārum diviō

§. 1.ª

Plenior et accuratior de cais tractāō metaphya ē nobis phyis hoc in loco brevioribus spatiis ambulandū erit et quæstiones tantū tractandæ quæ ad faciliorē contextus Arlici a nobis iā expositi intelligentiā necessariæ sunt

§. 2.ª

Titulus hujus quæstionis duas habet partes quarū 1.ª ē an sint 4.ʳ caārum gña posterior verò qualis sit illa caārum diviō ad priorē partē quod attinet nos dicimus 4.ʳ ēē caārū gña nempe caām efficientē maālem formalē et finalem

§. 3.ª

Hunc quaternariū caārum numerū hac rāone confirmamus 1.º quidquid fit ab alio fiat necesse ē quia nihil seipsū producit

ē igitr necessaria caā efficiens caā vero efficiens vel rem ex nihilo producit vel ex praeexistente subiecto ō ex nihilo quia ex nihilo nihil fit nāe viribus ex praeexistente igitr subiecto subiectum autem illud quod supponitur in generatione rerum caam materialem vocamus in eam autem vel aliquid introducitur de novo per generationem vel nihil si nihil tota res igitr ē ante sui generationem et ita nihil generatr de novo si aliquid illud ē forma ultimum rei complementum caā autē efficiens in introductione formae vel operatr alicuius gratia vel frustra ō frustra et temere eum dicere caās naturales agant propter aliquid et alicuius gratia Er. propter aliquē finem et sic dabitr caā finalis

§. 4a

Contra sententiā nostrā obiicitr 1o instrumenta inter veras et legitimas caās deberent numerari cū aliquid agant et operentr sed illa ad nullā ex his caīs referri possunt nā procul dubio ad efficientem referentr quod fieri ō pt quia caā efficiens ē caā a quâ 1o oritr motus ex Arist. ab instrumentis vero 1o motus ō oritr quare plura sunt caārum gnā his 4r a pho enumeratis Resp. instrumenta ad caām efficientem revocari cū illi ad operā sua molienda et munera obeunda inserviant neqi ē necesse ut ab oī caā efficiente 1o motus oriatr caā cū efficiens duplex ē una principalis et altera minus principalis a principali debet quidē 1o motus oriri ō autē a minus principali sed instrumentū inter caās minus principales numeratr

§. 5a

2o videtr quod ō sint 4r caārum gnā quia 1o māa ō ē caā cū nullā habeat causalitatem nihil enī agit sed patitr duntaxat 2o forma ō videtr eē caā generationis cū sit eius effectus quatenus per generationem educitr ē potentiā māe nihil autem respectu eiusdem pt eē caā et effectus neqi etiā finis ē caā quia si eet caā vel eet caā quando ē vel quando ō ē sed ō ē caā quando ō ē quia quod ō ē nullius ē caā neqi quando ē quia tunc ē effectus agentis nihilqi eaat nā sanitas quae per medicinam acqu-

fuit introducta in corpus effectus est medici in illâ efficatâ

[illegible] actio medicinae finis igitur non est causa

§. 6.ª

Singulis Resp. 1.º Dicendo materiam habere propriam a vera causalitatem inquantum fovet formam et constituit ex parte compositum ad 2.m dico formam respectu compositi cui ultimum esse dat et materiae quam informat et actuat esse veram causam licet respectu efficientis effecti rationem subeat non repugnat autem formam diverso modo consideratam esse effectum et causam ad 3.m Resp. finem non causare ut non est neque ut est sed ut est possibilis et futurus si finis consideretur tanquam aliquid quod neque actu neque potestate esset tunc nullomodo causaret quia sic nihil esset si ut productus non causaret etiam quia tunc esset effectus non causa sed si spectetur ut est possibilis et futurus in rebus qui modus essendi est medius inter esse actu et nullo modo esse tunc vero respectu finis non causa

§. 7.ª

Ad 2.am partem huius tituli in qua quaeritur qualisnam sit causarum divisio Resp. dicimus 1.º rationem causae non dici univoce de his 4.or causarum generibus sed tantum analogice ratio est quia causa est a qua per se pendet effectus sed effectus non pendet univoce vel eadem ratione ab his 4.or causarum generibus Ergo ratio causae non est univoca ut ita pr. effectus pendet a causa efficiente et a fine per efficientiam quandam extrinsecam a materia vero et a forma intrinsece praeterea a materia pendet tanquam a pura potentia a forma vero tanquam ab actu quae dependentia non sunt univoce neque unius et eiusdem rationis

§. 8.ª

2.º dicimus hanc divisionem non esse in membra immediata quia sunt alia membra sub quibus haec comprehenduntur nam 1.º causa dividitur in internam et externam causa deinde interna in causam materialem et formalem subdividitur et externa in causam efficientem et finalem

§. 9.ª

Dicimus 3.º hanc causarum divisionem non esse in species infimas sed in subalternas quia sub his membris continentur alia membra sub efficiente v. g. continentur causa 1.ª et 2.ª sub forma comprehenduntur

multe forma diversaru specierum sub mãa comprehenduntur mãa 1ª et 2ª et hab fine quamplurimi fines diversi Et hec divio caarum ō ē in spẽes infimas sed in subalternas

Quæstio 3ª

quæ sit rão caandi in singulis caarum gñibus

§. 1ª

hanc questione his sequentibus assertionibus determinamus quarũ 1ª ita se habet caalitas mãe in hoc consistit ut formam sustineat et sustinendo foam ad totius compositi constitutionem concurrat

§. 2ª

at (inquies) mãe mãe repugnat caalitas quia dic caalitas signat aliquã efficientiã sed mãa nihil efficit Er. mãa ō videtur ē caa Resp. 1º ō requiri ut cuiusuis caa vis et caalitas consistat in efficiendo Resp. 2º mãam respectu compositi habere suã efficientiã quatenus cũ formã componit totũ licet respectu formæ tantũ patiatur

§. 3ª

2ª assertio hæc ē formæ caalitas consistit in eo quod mãam perficit et determinat. et unã cũ mãa compositũ constituit

§. 4ª

3ª assertio talis ē caæ efficientis vis et caalitas consistit in eo quod producit rem aliquã sive secundũ totã substantiã sive secundũ partem sive tantũ secundũ aliquod accidens nã quarũ efficientiũ quedã producunt rẽ totã ut quando brutũ generat aliud brutũ quedã producunt tantũ partẽ sic hõo producit tantũ corpus et quedã producunt tantũ accidens ut quando ignis aquã calefacit

§. 5ª

4ª assertio ita se habet finis caalitas in eo consistit respectu caæ efficientis quod sui desiderio. movet et impellit caãm efficientẽ ad agendũ quod si cũ medius comparetur eius caalitas in eo sita ē quod bonitatem mediis conciliet et in ordine praescribit

sic sanitas desiderata ab ægroto dat medicamento amaro et male olenti quandam bonitatem quatenus ordinatur ad sanitatem comparandam

§. 6.a

Magna controversia est quomodo finis causat an secundum esse intentionale an vero secundum esse reale ad cuius quæstionis determinationem sciendum est haec tria in qualibet causa spectari posse 1.o considerare possumus id quod simpliciter et per se causat nempe illam rem quæ denominatur causa 2.o debemus considerare formalem causandi rationem 3.o spectari potest conditio necessaria sine qua res quæ denominatur causa causalitatem suam exercere non potest

§. 7.a

Sic igitur in causa finali id cui causalitas convenit 1.o est illa res quæ denominatur finis ut sanitas principaliter movet appetitum ægroti et medici 2.a ratio formalis secundum quam res quæ denominatur finis appetitum movet est ipsum esse reale illius rei quæ denominatur finis et esse obiectivum vel intentionale quo medicus concipit et apprehendit sanitatem est conditio necessaria sine quâ finis non potest appetitum movere non enim appetitum movet nisi in mente apprehendatur et cognoscatur sub ratione boni vel veri vel apparentis.

§. 8.a

Uno verbo finis actu et realiter causat secundum suum esse reale futurum et possibile necesse non est ut finis actu realiter existat sed tantum requiritur ut possibilis sit vel talis videatur sic copiosa messis quæ fortasse nunquam futura est movet agricolam ut sementem faciat et sanitas movet medicum ut ægrotum curet licet non sit in medico semper reluctem ut agat sæpe enim doctum plus valet ars malum

§. 9.a

Hanc concludimus ita 1.o probamus propter quod esse efficiens agit secundum illud esse finis est causa quia efficiens agit propter finem ut eum consequatur sed propter esse reale efficiens agit nam v. g. medicus non agit propter sanitatem quam mente sua concepit sed propter sanitatem realem quam ægroto collaturus est ergo secundum illud esse reale finis est causa

§. 10.a

2.o illud esse finis quod non satiat desiderium efficientis non potest efficere

ut finis sit caa quia caa finalis propriu e explere et satiare appetitu agentis sed ee intentionale e explere appetitu agentis sed potius eu excitare na si appetitu agentis satiaret efficiens ppter illud ee desisteret ab agendo quod tamen verū e e

§. iia

Argumenta quae afferuntur ad probandu fine agere secundu ee intentionale ostendunt tantu ee obiectiuu et intentionale requiri ut conditionem necessaria ad causam finale constituenda quod nos libenter admittimus

Quaestio 4a

an unius et eiusdem numero effectus plures possint ee caa

§. 1o

Ut haec quaestio recte soluatur ponendae sunt sequentes conclusiones 1a conclusio unus et idem numero effectus e solum pt sed etia debet habere plures caas diuersi gris corpus eni naale habet oes 4r caas nempe efficientem maalem formale et finalem

§. 2a

2a conclusio unus et idem numero effectus pendet a pluribus cais quaru una subordinatur alteri ut hic vel ille hoo qui gnat dependet a sole, a Deo, ab hoc vel illo hoe qui gnat

§. 3a

3a conclusio caa partiales e subordinatae possunt producere unu numero effectu sic multi remiges una nauim trahunt

§. 4a

4a conclusio plures caa totales efficientes et principales eiusdem gris et ordinis e possunt eunde numero effectu producere hanc conclusionem ut pote praecipua hac rone confirmamus quam

§. 5a

Quemadmodu naa e dee in necessariis ita e abundat in superfluis at si plures possent dari caa totales eiusde gris et ordinis naa abundaret in superfluis na si qualibet illaru sufficit (ut reuera sufficit) cu sit totalis quorsum

nãa alterã concedit superfluũ siquidẽ illud dicimus quod si amotũ fuerit nihil impedit quominus sequatr effectus

§ 6.a

Contra sententiã nostrã affertr hoc argumentũ ponamus alicui stupae applicari duos ignes vel illi comburent stupã simul vel ñ vel unus comburet et alius ñ comburet si simul comburant cũ quilibet sit caa totalis eiusdẽ gñis et ordinis Ergo idem effectus a pluribus caïs totalibus eiusdem gñis et ordinis pendebit si ñ comburant miraculũ erit siquidem positâ caâ efficiente nãali debiteq; proximatâ et mãa rite et legitime praeparatâ necessario sequitr effectus nisi mira:culũ aliquod intercesserit at miracula ñ sunt in rebus nãa:libus sine urgenti necessitate constituenda si vero unus com:burat et alius ñ videtr plane ridiculũ cũ ñ sit maior rão unius quã alterius si utrq; habeat vim aequalẽ et mãa utriusq; respectu eodẽ modo se habeat quapropter eiusdem effectus plures possunt ẽe caae totales eiusdẽ gñis et ordinis Resp. illos duos ignes in hoc casu fore caas partiales et ñ totales illa aũt dicitr caa totalis quae pt totũ effectũ et oẽm modũ illius producere sed quilibet ignis ñ pt oẽm modum producere quia ex illis duobus maior ignis ex stupâ consur:get quã ex quolibet eorũ seorsi sumpto

Quaestio 5a
an caae sint sibi invicẽ caae

§ 1.a

hanc quaestionẽ sic determinamus dicimus caas posse ẽe sibi caas nãa efficiens ẽ caa finis et finis ẽ caa efficientis de:ambulaão aũt efficit sanitatẽ et haec ẽ caa deambulaãonis deambulaão autẽ ẽ caa efficiens et sanitas illius finis sic tecta securaq; habitaão caa ẽ constructionis domus et haec constructa tectã facit habitaãonem

§ 2.a

Qui contrariã tuentr sententiã et caas ñ posse ẽe sibi invicem caas existimant ita 1.o argumentr eodẽ respectu eiusdẽ

ō pt ee caa et effectus at si caa cent sibi invicem caa eorum respectu eiusdē eet caa et effectus Er. caa ō possunt ee sibi invice caa Resp. idē in eodē grē caa ō posse ee caam et effectū in diuerso tamen nullū ee incommodum

§. 3ª

2º. Si caa cent sibi invice caa fieret ut idē eet caa sui ipsius quod manifestā implicat contradictionē hoc autem sic pr. si efficiens v. g. ē caa finis et finis efficientis fieret ut finis eet caa sui ipsius nā quod ē caa caa ē etiam caa caati si Er. finis ē caa efficientis eū efficiens sit caa finis finis erit caa sui ipsius Resp. propoone illā (quod ē caa caa ē etiā caa caati) intelligenda ee de cais in eodē grē caa ut quia ignis ē caa producens calorem in aquā et calor aquæ ē caa producens calorē in manu calor ignis erit quoq; caa producens calorē manus sed hæc propoō ō ē intelligenda de cais in diuerso grē quā raone caas ee sibi invicē caas statuimus

§. 4ª

3º. Si caa cent sibi invicem caa cū ois caa sit prior caato idē respectu eiusdē eet prius et posterius prius ut caa posterius ut caatum Resp. ō debere absurdū iudicari unū et idē ō tamen eodē modo sumptū respectu eiusdem ee prius et posterius

Quæstio 6ª

an idem possit ee caa contrariorum

§. 1ª

Vt hæc quæstio rectè soluatur tenendæ sunt hæ duæ conclusiones 1ª conclusio efficiens per solā naam ō ē caa contrariorum si sit 1º. caa partialis et immediata 2º. si sit caa per se et ō per accidens 3º. si sit eadē mãa et eodē modo disposita sed si aliqua harū conditionum desit una eademq; caa naaliter agens pt producere contraria effecta sic sol producit dulcedinē

in melle et amaritudinem in absynthio quia ō ē caa parti:
alis et immediata sic sol calefacit āerem et per antiperistasi:
sim āeris aquam in puteo refrigerat quia calefacit per se et re:
frigerat per accidens sic denique ignis propter diversitatem mat[eriae]
liquefacit ceram et indurat lutum

§. 2a.

2a. conclusio extra controversiam ē causam efficientem per vo:
luntatem producere contraria effecta ut hominum exemplo
manifestum ē

Quaestio 7a.

Quomodo Deus concurrat cum causis 2is.

§. 1a

Ut ea quae a nobis in hac quaestione dicenda sunt facilius
intelligi possint sciendum ē agere dici bifariam agere im:
mediatē uno modo immediatione virtutis et altero imme:
diatione suppositi illud dicitur agere immediatione virtutis
quod agit per virtutem ō aliunde sibi communicatam illud
immediatione suppositi inter quod et rem patientem nullum aliud
suppositum hoc ē singulare per se subsistens intercedit ē
hoc pacto aqua manum refrigerat cum eam abluit

§. 2a

hoc ita exposito hanc quaestionem de concursu Dei cum creatu:
ris his sequentibus conclusionibus determinamus

§. 3a

1a conclusio causae 2ae aliquid agunt et operantur nam 1o experien:
tia nos docet causas 2as operari cum sentimus ignem calefa:
cere et solem lucere cernimus 2o unumquodque ē propter suam
operationem ideirco si res creatae nihil agerent frustra essent
3o videmus unam rem resistere alteri Ergo res particulares agunt
quia Deus sibi ipsi resistere ō potest

§. 4a

2a conclusio Deus concurrit cum causis 2is ut actiones suas
producere possit hac assertio 1o sacrae scripturae doctrinae
consentanea ē nam actorum cap. 17o dicitur nos in Deo vivere

moveri ac ce

2°. idem hac ratione suadetur in agentibus per se et subordinatis ut docet Arist. 2° Metaph. cap. 2. inferiorio causa nisi dependenter a superiori ita ut superior simul concurrat ad ipsum causandi actum sed Deus est suprema causa cui per se subordinari oportet omnia agentia creata nullum igitur agens infra Deum aliquam potest producere actionem quin Deus in eam proxime influat

§. 5.ª

At dices 1° Deum magis decere operari sine causa 2.ª quia perfectior erit operandi modus si solus operetur quam si operetur cum illis Resp. perfectionem operandi non in eo consistere ut non admittat consortium sed in eo ut operetur independenter ab alio et alia ab eo dependeant in operando et ideireo hic modus operandi convenientior est naturae et bonitati divinae quam si res omnes inefficaces fecisset

§. 6.ª

Dices 2°. si Deus concurrit cum causa 2.is vel producit totam actionem vel unam partem duntaxat si operetur totaliter tunc causa 2.ª nihil agit si partialiter tunc Deus et causa 2.ª concurrunt tanquam duae causae insufficientes per se et constituentes unam causam sufficientem at neutro modo fieri potest ut Deus concurrat cum causis 2.is Ergo Deus solus agit Resp. omne quod fit a creatura vel a causa 2.ª fieri etiam a causa 1.ª nec tamen propterea causam 2.am supervacaneam esse quia non est idem operandi modus causa 2.ª agit iuxta suas vires et dependenter a causa 1.ª et causa 1.ª agit per 2.am communicando ipsius naturae et independenter sic idem opus est quod producitur a fabro et a securi a fabro tanquam a principali agente et a securi velut instrumento

§. 7.ª

3.ª conclusio ita se habet Deus cum quovis agente creato operatur immediatione virtutis ratio est quia virtus divina non est aliunde communicata quin potius omnis rei creatae virtus a Deo effluit

§. 8.ª

4.ª conclusio talis est Deus etiam concurrit cum causis 2.is immediatione suppositi ratio est quia inter Deum et rem quae patitur

ō ē intermedium aliquod suppositum cū tā Deus quā ignis cū calore producunt secundū substantiā immediati sunt manui quae calefit cumq; ipsā caloris productione imm=diati attingant

§. 9.ª

at (dices) si Deus oīa effecta cāarum operaretz immediatione suppositi sequeretz tolli ordinē creandi inter Deum a supposita creata Resp huiusmodi ordinē ō consistere in eō quod supposita creata attingant per se suos effectus et cāa 1.ª nonnisi per accidens sed potius in eo quod oīa agentia creata dependeant a 1.ª cāā ut a fonte totius eē ita ut citrā illius operā et influxū nec consistere valeant nec ullā operaonem exequi

Quaestio 8.ª

an sit fortuna et quid sit

§. 1.ª

hic 1.º queritz an sit fortuna 2.º quid sit ut 1.ª questioni satisfaciamus 1.º fortunā eē ostendimus deinde eorū qui eam negant argumenta refutabimus ut vero 2.ª Respon. fortunae definiconem ab Arsto allatā proponimus et illa quae ei obcē videntz refellemus

§. 2.ª

Ad 1.am partem quod attinet haec sit 1.ª conclusio datz fortuna in rebus naalibus hoc autem hac raone demonstratz effectus fortuitus ē qui raro evenit et praeter agentis expectaonem sed tales effectus in rerū naa reperiri extra controversiam ē et ab oībus concessū datz Er. effectus fortuiti

§. 3.ª

Contra hanc sententiā haec adferri possunt 1.º si daretz fortuna eēt cāa per accidens at ō ē talis cāa quia ut dc ens per accidens reducitz ad ens per se ita oīs cāa per accidens reducitz ad cāam per se Er. quod fit a cāā per accidens quae vocatz fortuna dc fit ab aliquā cāā per se quare simpliciter ō fit a fortunā Resp. effectū fortuitū reduci ad cāam per se ō respectu effectus fortuiti sed respectu illius

effectus per se intenti quem per accidens sequitur effectus fortuitus nam v. g. fodiens terram per se intendit construere sepulchrum aut aliud quippiam evenit autem ut praeter omnem opinionem inveniat thesaurum sub terra delitescentem Ergo effectus fortuitus habet causam quae respectu alterius effectus est causa per se respectu autem effectus fortuiti est causa per accidens §. 4.a

2°. Sicut opinio nostra non facit ad esse vel non esse rei sic nec intentio nostra quidquam adfert ut ad esse ipsius effectus ut nimirum sit effectus per se vel per accidens Resp. intentionem nostram non mutare esse rei variare tamen rationem prout est effectus proficiscens ex hominis consilio et voluntate nam ex intentione agentis spectatur an effectus sit voluntarius vel fortuitus §. 5.a

2a. conclusio talis est respectu Dei nihil fit fortuito aut casu ratio est quia fortuitum est quod evenit praeter opinionem et intentionem agentis at Deus effectus et eventus omnes praescit et cognoscit antequam fiant impossibile est ut aliquid Deum latet aut fugiat perfectissimam illius notitiam fortuitum igitur dicitur respectu causarum 2arum non vero respectu Dei §. 6.a

Contra hanc conclusionem hoc obiicitur si respectu Dei nihil sit fortuitum Deus igitur non est causa effectus fortuiti sed absurdum est imo et contradictionem implicat effectum aliquem esse et non esse a Deo absurdum est igitur dicere nihil esse fortuitum respectu Dei Resp. effectum fortuitum 1° considerari ut est effectus et sic est a Deo 2° ut est fortuitus et sic non est a Deo ut causa causa enim effectus fortuiti est causa per accidens et de fortuiti ratione est ut eveniat praeter intentionem agentis at blasphemum est aliquid fieri praeter scientiam Dei esse autem fortuitum nihil ponit in effectu sed dicit tantum extrinsecam denominationem a causa per accidens §. 7.a

Ut alteri quaestioni satisfaciamus qua quaeritur quid sit fortuna eius definitio prout ab Aristotele proponitur est adferenda

phus cū sic definit fortuna ē caā per accidens effectus raro contingentis in iis quae operantur ppter finē et secundū prae electionē

S. 8ª

Ut quidā probent fortunā ē eē caam per accidens et indeterminata sed per se et determinatā hoc utuntur argumto inventio thesauri quā a fortunā manare dicimus habet certā caam et definitā scilicet terrae vel sepulchri effossionē nā nisi terra effossa fuisset thesaurus nunquā repertus eet. Er. illa ē ē incerta et indeterminata Resp. caam inventionis thesauri fossionē scilicet sepulchri ad sepeliendū cadaver respectu inventionis ē eē certā non n̄ necessariū erat ut fossionē terrae sequeretur inventio thesauri cū multi effodiant terrā qui nullū thesaurū inveniunt et inventio poterat a multis aliis caīs prodire poterat eīi thesaurus inveniri vel in viā vel in aliquo angulo domus vel in alio aliquo loco sine effossione

Quaestio 9ª

an naa agat ppter finem

S. 1ª

Naam operari ppter finē hoc ē caas naales adeo firmis et validis raōnibus probavit Arlis in cap. 8º lib 2º phys. ausc. ut necessariū ē sit alias adferre raōnes ad eā confirmandū tantū solvenda sunt argumta quae contra hanc sententiā adferri possunt

S. 2ª

1º quidā ita argutantur ut probent naam ē agere ppter finē quod ē cognoscit finē ē agit ppter finē sed naa ē cognoscit finē ut naa lapidis aut plantarū Er. ē agit ppter finē conf. ma. quidquid agit ppter finē appetit eū sed appetens finē cognoscit finē Er. quod ē cognoscit finē ē agit ppter eum Resp. 1º ad hoc ut naa agat ppter finē ē eē necesse ut ipsa eū cognoscat sed sat eē ut dirigatur

ab illo qui finē ipsū novit sicq; et quæ raōne carent agunt ppter finē cognitū ō ab ipsis sed ab authore naæ nempe Deo Resp. 2°. finem posse sumi vel pro re quæ ē finis vel ut habet raōnem finis itaq; ut aliquid operetz ppter rē quæ ē finis (ut quod ē finē maaliter usurpare) ō ē necesse ut illā rem cognoscat verum tamū si agat ppter eam sub raōne finis at creaturæ raōne carentes agunt ppter finē maaliter sumptū ō vero formaliter

§. 3.ª

2°. si naa ageret ppter finē in actionibus illius nulla peccata committerentz at quamplurima committi vi: demus ut patet ex monstris quæ fiunt a naā et sunt vitia et peccata ipsius. huic argūto ita Resp. dicimus 1°. ex hoc argūto aperte inferri naam agere ppter finē nā si in illius actionibus aliquid accidit ut monstrū quod impedit ut illa finē suū assequatz illa Er. in fine tendebat Resp. 2°. eiusmodi defectus et peccata naæ ō eē contra naam universalē et communē quamvis sint contra naam particulare

Finis questionum in 2.^m lib. naalis ausc.

Commentarius in 3.^m lib.^m naalis ausc.

præfaō

§. 1.ª

Arlis in hisce lib. acroomaticis proposuit agere de corp: oris naalis principiis et de eius proprietatibus cū igitz (ut ordo compositivus postulat) hucusq; egerit de principiis dē ad considerandas corporis naalis pro: prietates progreditz. Sex autē corporis naalis univ: ersaliter accepti proprietates numerari solent scilicet motus, infinitū continuum inane locus et tempus

harum proprietatum alia sunt verae et reales corporis naturalis proprietates ut motus continuum locus et tempus alia vero tales habebantur ab antiquis phis ut infinitum et inane v

§. 2a.

Verarum corporis naturalis proprietatum 1a est motus corporum naturale est quod naturam habet natura autem est principium motus et ideireo 1o motum considerat Aristoteles in hoc lib. cuius commodioris doctrinae causa duae a nobis constitui possunt partes 1or est de motu posterior vero de infinito

In cap. 1m

§. 1a

In hoc cap. Aristoteles adfert definitionem motus his verbis motus est actus eius rei quae est in potentia quatenus est in potentia sive est actus rei mobilis quatenus est mobilis de motus est actus eius rei quae habet aliquid formae et paulatim tendit ad ulteriorem huiusce formae participationem ut calefactio est actus aquae habentis aliquid caloris et ulterius paulatim tendentis ad acquirendos alios caloris gradus

§. 2a.

Ne actum agere videamur non immorabimur in fusiori definitionis motus expositione id enim a nobis praestitum fuit in compendio phyae a nobis tradito et in quaestionibus in hunc 3m lib. phyae ausc. argumenta quae contra illam definitionem adferri possunt Deo dante solvemus

In cap. 2m

§. 1a

Post traditam motus definitionem progreditur Aristoteles ad expositionem aliarum rerum quae faciunt ad motus cognitionem

§. 2a.

4r autem theoremata in hoc cap. traduntur ab Aristotele quorum 1m ita se habet omne movens physicum movetur hoc autem

Sic ostendit res physicae dicuntur movere quando agunt in re mobile quatenus est mobilis agunt autem in rem mobilem tangendo mutuum enim agentis et patientis contactus est condicio necessario requisita ad motum physicum si autem agens tangat patiens necesse est ut ab eo vicissim repatiatur

S. 3.[a]

2m theorema hoc est quod movens inducit per motum aliquam formam vel substantialem ut fit in generatione substantiali vel accidentalem ut fit in generationibus accidentium et quod agens agit per formam tanquam per rationem agendi et principium operandi

S. 4.[a]

3m theorema sic proponitur motus est in mobili tanquam in subiecto hoc intelligendum est de motu passive accepto sic enim est in mobili quod vero de motione sive de actu movendi sic enim est in ipso movente

S. 5.[a]

ultimo loco Aristoteles adfert hoc theorema idem est actus agentis et patientis moventis et mobilis ex hoc theoremate quidam inferunt contra sententiam nostram actionem esse in patiente dicunt enim ex Aristotele actionem et passionem esse unum et eundem motum motum autem esse in mobili et patiente et propterea actionem in mobili et patiente esse aeque ac passionem Resp. actionem et passionem non esse motus formaliter sed in motu esse et quanquam una scala sit quam ascendit et descendit tamen id non prohibere ascensum in ascendente esse et descensum in descendente motus quidem a movente fluit et in mobili recipitur et quanquam ille idem sit tamen aliud est movere et aliud moveri quod sic explicat Aristoteles in hoc cap. eadem (inquit) est distantia inter te et me sed aliud est me distare a te et te a me

In cap. 3m

S. 1.[a]

In hoc cap. Aristoteles epilogo concludit se huc usque docuisse quid sit motus actus scilicet eius rei quae est in potentia quatenus

ē in potentiā at vero quia motus ē actus agentis et patientis Arist. monet clariorem et perfectiorē fieri motus definitio: nem si adiiciatur movens in definitione motus hoc pacto motus ē actus moventis et mobilis quatenus talia sunt

In cap. 4.^m

§. 1.º

Hic incipit 2.ª pars huius libri in qua Arist. declarat 2.^am corporis naalis proprietatē iuxta sententiā veterum phorum videlicet infinitū

§. 2.ª

In hoc autem cap. duo praestat Arist. 1.º probat agendū ee de infinito quia finitū et infinitū sunt affectiones quantitatis magnitudinis motus et temporis

§. 3.ª

2.º 4.ºr infiniti proprietates ex veterū phorum sententiā declarat 1.ª ē infinitū ee principiū quidquid enī ē vel ē principiū vel habet principiū infinitū autē ō habet principiū haberet enī finē quod infinito repugnat Ergo infinitū ē principiū 2.ª ē quod sit ingenitū interitus expers et aeternū quia neq; finem habet neq; principiū 3.ª ē infinitū oia continere atq; gubernare 4.º ee divinū aliquod numen

In cap. 5.^m

§. 1.º

In hoc cap. phus 5.e argumentis probabilibus ostendit secun: dū opinionē veterū phorum dari infinitū 1.^m desumitur a tempore quod oēs concesserunt ee infinitū hoc ē sine prin: cipio sine fine carere 2.^m desumitur a magnitudinibus quae dividuntur in infinitū 3.^m depromitur a generatione et interitu cū enī ortus et interitus in rerū naā perpetuis vicibus sibi succedant necesse ē dari infinitū quoddā ex quo semper fiat desumptio ut res ex nihilo producantur 4.ª rao ē quia oe finitū ab alio finitur et terminatur vel igitur datur progr: essus in infinitū vel sistendū ē in aliquo quod ab alio ō fi niatur et terminetur

si dez progressus in infinitū dabit multitudo infinita si vero sistendū ē in aliquo quod ō finiatz et terminetz dabitz magnitudo infinita 5.m argūtum sumitz a mentis nostræ cogitatione quæ nullis finitz terminis possumus enī per intellectū numerū in infinitū numerare nec pt dari numerus quo ō possimus maiorē concipere eadē ē rō magnitudinis

In cap. 6.m

§. 1.º

In hoc cap. Arlis quamplurimas infiniti significationes adfert 1.º infinitū dicitz quod nec habet nec habere pt ullū transitū aut finem sic solet punctū dici infinitū ē enim impenetrabile et interminabile 2.º infinitū dicitz quod transitum habere natū ē ad cuius tamen finē ō pervenitz ppter eius immensitatē ut oceanus 3.º infinitū dicitz quod habet finē et transitū sed difficilē idq. vel ob quantitatem ut longinquum iter vel ob qualitatem ut labyrinthus inextricabilis in quē Spartani damnatos coniiciebant 4.º infinitū dicitz quod licet actu neq. principiū neq. finem habeat potentia tamen utrumq. habere pt ut annulus vel circulus in quo nullū ē punctū a quo eius transitus incipiat vel in quo desinat quamvis in eo utrumq. potentia designari possit 5.º vulgo infinitū existimatz id oē quod infinitā additionē aut detractionē admittit ut numerus ~~mt~~ magnitudo

In cap. 7.m

§. 1.º

In hoc cap. probat Arlis ō ēe corpus aliquod sensibile infinitū idq. hac rōne præcipuē oē corpus naale proprio loco circumscribitz sed infinitū nullo loco circumscribitz Er. nullū corpus naale ē infinitū ma. ē extra controversiā mi. ita pr. quod oīa loca replet nullū habet locum propriū sed infinitū oīa loca replet Er. nullū habet locū propriū

In cap. 8um

§. 1a

In hoc cap. 8 affert Arlis verā de infinito sententiā a tribus rāonibus concludit dari aliquod infinitū in rebus nālibus 1a desumitz a tempore quod dcti phyi statuerunt ee infinitū 2a a magnitudine quae in infinitū dividi pt et 3a a numero qui in infinitū pt augeri

§. 2a

2o Arlis ostensurus quomodo infinitū detz aut ō detz duo praemittit 1o quod aliud sit infinitū actu aliud vero potestate 2o infinitū aliquod dici 2us modis additione scilicet ut numerū et detractione ut quantitatē continuam

§. 3a

3o declarat quomodo sit infinitū actu in rerū nāā nullū scilicet actu sed potestate quia magnitudo ē infinita potestate quatenus dividi pt in infinitū et numerus ē potestate infinitus quia in infinitū augeri pt et ita in magnitudinibus numquā pervenire licet ad finē divisionis et in numeris ad finē additionis

In cap. 9um

§. 1a

In hoc cap. Arlis docet quid sit infinitū et quomodo definiendū sit veteres phi infinitū definiebant cuius nihil ē extra at vero Arlis docet definiendū ee infinitū cuius semper aliquid ē extra id ē infinitū ē id in quo licet aliquid accipere extra illud quod sumptū ē

In cap 10um

§. 1a

In hoc cap. Arlis docet quale sit infinitū et varia eius attributa declarat 1um ē quod infinitū habeat rāonem mae 2um ē quod infinitū sit totū potestate ō actu quia cū ē actu iā finitū ē et terminatū 3um ē quod aliud sit infinitū detractione et aliud additione 4um ē quod infinitū contineatz

ō contineat quia raonem habet mãe quae continetur a forma 5.m ē quod infinitũ qua infinitũ per se sit ignotũ quia ē instar mãe quae per se ignota ē cũ ō cognoscatur nisi per formã ultimũ ē quod infinitũ potius habeat partis quã totius quia habet raonem mãe quae ē pars

In cap. 11.m

§. 1.°

In hoc cap. declarat Arlis ex professo quotuplex sit infinitũ duasq; tradit infiniti divisiones quarũ antea mentionẽ fecit dicitq; aliud ẽe infinitũ per additionem et aliud per detractionẽ 2.° aliud ẽe infinitũ in numero et aliud in magnitudine et horũ infinitorũ duas parte: quiq; quas silentii nubibus involvimus ut parum necessarias

In cap. 12.m

§. 1.°

In hoc cap. docet phus ad quod caũ genus referatur infinitũ illudq; reducet ad causam materialem mãa enim ex se ē indefinita et indeterminata finitur autem et determinatur per formã et quia mãa duplici re constat subto scilicet et privatione Arlis docet corpus continuũ sensibile ẽe subtũ et in eo ponit infinitatem tanquã privationem

In cap. 13.m

§. 1.°

In hoc cap. phus respondet argutiis in cap. 4.° allatis ad probandũ ẽe aliquod infinitũ actu hic autem notandũ ē phum ō observare eandẽ methodũ in iis argutiis solvendis quã suprà observavit in illis proponendis

§. 2.°

1.m enim resp. argumento 3.° quod ex rerũ graone et corruptione sumptũ erat et dicit inde ō sequi mãe infinitatem quia unius grao ē alterius corruptio ita ut utraq; forma et eo

rupte et grate, eadē subsit māa quemadmodū unus idemq; personatus modò regis modò servi personā agit et unum idemq; argentū quod antea nummi formā gesserat nunc annuli effigiem recipit parili planè pacto cū grā v. g. pullus nihil ex māā derivatz sed eadē māa oui formā perdit et accipit formā pulli §. 3^a

2°. Resp. Arlis argūto 4°. quo utitz Epicurus apud Lucretiū in lib. 1°. neq; eius ma. nempe quidquid finitz alio a corpore extra se finiri pt eū suo termino cohiberi ut celū ultimū §. 4^a

3°. phus Resp. argūto 5°. a cogitatione nostrâ ducto dicitq; cū nihil cogitatione et imaginatione nostrâ latius sit hoc nihil concludere rei cū veritas ō pendet a nostro intellectu nihil sape numero fallaci sed a propriā ipsius nāâ pt aliquis somniare sibi contigisse montes aureos cū tamen pauper sit et si quis imaginetz locum eē maior. caelo ō pp̄terea talis erit §. 5^a

4°. solvit 1^am rationem desumptā a tempore et ait tempus ō eē infinitū actu sed potestate quatenus et successive sem: per aliquid adiungitz in infinitū §. 6^a

Deniq; solvit 2^am ratione a magnitudine desumptā dicitq; nullā magnitudinē eē actu infinitā sed tantū potestate

Finis expositionis lib. 3^ii phys. ausc.

Quaestiones in 3.^m Lib naalis auscul.

Quaestio 1.^a
an sit motus

§. 1.^a

Nihil quicquā in universa phya maioris momenti ē, quā motus quia per motū oia naalia conservantur nihil ē etiā in rerū naā quod ō habeat aliquā habitudinē et respectū ad motū vel tanquā principiū vel tanquā subiectum vel ab eo necessario dependens nihil etiā in scia naali cognitu difficilius nisi maām 1.^am exciperes velis ideireō maxima pars horū 8.º librorū phya auscul. consumitur in explicatione motus quare ō abs re fuerit ad eius naām penitius intel: ligendā quasdā de illo pertractare quaestiones et 1. tractan: da ē haec quaestio an sit motus

§. 2.^a

Cum rāo et sensus nos doceant dari motum nullā ampliori opus hic ē probatione ad ostendendū motū ēē ideoq3 quaestio satis expedita erit si simul removerimus impedimenta et refutaverimus argūta quibus nonnulli veteres phi fulti motū ēē negarunt

§. 3.^a

1.º igit ita argūtabant illud ō pt ēē cuius partes ō sunt sed motus nullae sunt partes quia aliae praeteritae sunt et aliae futurae Er. motus ō pt ēē Resp. maiorē verā ēē de entibus permanentibus quae simultaneā habent existen: tiā ō verō de fluentibus ut ē motus

§. 4.^a

2.º id quod fit nondū ē atqui motus fit Er. nondū ē Resp. ma. verā ēē de iis quae proprio dicunt fieri et postea habent ēē permanens ō autem de iis quae sunt in via et in per petuo fluxu motus autem talis ē atqi ita semper fit et dū fit ē

s. 5ª

3º si datur motus v. g. a non albo ad albu aut mobile erit in termino a quo tantu sed hoc non pt esse quia nondum incipit motus nec ullo pacto mobile albu est vel erit in termino ad quem et hoc non quia non est amplius motus mobile aut tunc est simpliciter album nullus igitur datur motus Resp. motu proprie dari quando mobile est parti in termino a quo et parti in termino ad quem mobile enim successive deserit non album et transit ad terminu ad que videlicet ad albu

s. 6ª

4º si quis sit motus erit potissimu motus circularis quia ut motus localis prior est caeteris motibus ita motus circularis prior est et praestantior caeteris moti: bus localibus atqui non datur motus circularis sic aut unu idemque corpus simul moveretur et quiesceret at hoc est absurdu ut idem corpus simul moveatur et quiescat consc. patet nam caelu semper movetur in eodem loco atque ita cu non possit esse in alio loco secundu suu locu quiescit et ~~tamen~~ tamen movetur Ex. caelu simul et eodem tempore movetur et quiescit Resp. quamvis coelum secundum se totu maneat in eodem loco ideirco secundu se totu quiescat non tamen propterea desinere moveri quia omnes sui partes deinde locu mutant

s. 7ª

5º si corpus movetur per aliquod spatiu prius conficit di: midiu illius spatii qua totu atque ita prius pertransibit dimidiu illius dimidii prioris et ita in infinitu quia in illo spatio infinitae sunt partes infinitu autem in tempore finito pertransiri non pt Ex. nullus datur motus Resp. motu quamvis sit quid continuu infinitu esse sed tantum potestate non actu et ita rem se habere in spatio et sic nihil impedire quominus illud corpus quod movetur pertran: sire possit illud spatiu in tempore actu finito et potentia infinito

§. 8a

6° Si darz motus nunquam fiet ut duorum mobilium quo:
rum unum sit velocius et alterum tardius velox assequatur
tardum si per aliquod intervallum distet quod tamen est
absurdum si darz motus v. g. Achilles quem ob pedum perni:
citatem laudat Homerus nunquam assequetur testudinem
in eodem spatio si per aliquod intervallum a testudine
distet quia testudo pertransibit semper aliquam partem
spatii et inter testudinem et Achillem infinitae partes
transcurrendae sunt Resp. mobile velocius assecuturum
tardius quia in tempore aequali mobile velocius
citius movebitur neque in spatio credendum est esse partes
actu infinitas sed tantum potestate

§. 9a

7° Si daretur motus vel fieret in pleno vel in vacuo
at non in vacuo quia non datur vacuum neque in pleno
nam quomodo moveretur corpus in loco qui esset plenus
Resp. unum corpus succedere alteri corpori et sic fieri
motum

Questio 2a

Quid sit motus

§. 1a

Questionem an sit sequitur questio quid sit cum igitur ostenderi:
mus dari motum per experientiam et refutaverimus argumenta
eorum qui motum esse negarunt et precipue Zenonis cujus
argutas rationes Diogenes ambulando refutavit super:
est ut declaremus quid sit motus et in hunc finem exami:
nanda est definitio motus ab Aristotele tradita qua dicitur esse
actus entis in potentia quatenus est in potentia et argu:
ta quae contra eam adferri possunt refellenda sunt

§. 2a

1° igitur quidam ita argutantur motus male vocatur ab Aristotele
ἐντελέχεια quia ἐντελέχεια significat imperfectionem
sed motus imperfectionem quandam denotat Resp. Cicerone

in quaestione quia Tuscu. hoc vocabulum latine reddidisse continuatam motionem quia proculdubio legit ἐνδελέχειαν cum littera δ non autem ἐντελέχειαν cum τ vel potius quia existimavit Aristoteles more Atticorum δ in τ mutasse sed haec Ciceronis interpretatio nobis arridere non potest si enim motus definiretur per motionem idem per idem definiretur potius Er. dicendum est ἐντελέχειαν perfectionem significare nam graecis ἐντελης idem valet quod perfectum quasi ἐν τῷ τέλει idest in fine qui est cuiuslibet rei perfectio sciendum tamen hoc nomen sumi tam pro perfectione absoluta quam pro inchoata et hac ultima ratione competere motui dicendum est est enim inchoata quaedam perfectio utpote via et progressus ad ipsam perfectionem absolutam

§. 3.a

2.o motus et actio non possunt habere unum commune genus Er. male motus dictus est actus cum actio etiam actus ab Aristotele sit apellata Resp. actum duplicem esse unus enim est perfectus et absolutus alter vero inchoatus et incompletus qui paulatim et successive pergit ad sui perfectionem actio est actus perfectus motus vero est actus imperfectus non igitur motus et actio habent idem commune genus quia actio aliter dicitur actus quam motus

§. 4.a

3.o haec definitio videtur competere intellectui respectu actus hominis quia est actus eius intelligentis ut est in potentia ad intelligendum Resp. 1.o intellectum non esse actum imperfectum et positum in via ut est motus sed perfectum et permanentem Resp. 2.o per omne hic intelligi omne integrum completum et totale actum vero cuius actus est intellectus esse ens incompletum

§. 5.a

4.o actus et potentia sunt inter se pugnantia dicuntur entis Er. non possunt eidem simul convenire sicque motus non potest dici actus entis in potentia Resp. actum perfectum et potentiam perfectam inter se pugnare imperfectum autem non pugnare cum illa

at motus ut antea diximus ē actus imperfectus

§. 6ᵘˢ

5.° si motus eet actus entis in potentiâ illud quod movetur eet in actu et potentiâ quod videtur absurdum Resp. quod movetur actu ee quatenus habet aliquid formæ ee vero in potentiâ ad ulteriore formæ participaone quã nondū habet

§. 7ᵘˢ

Deniq; motus ñ pt definiri Ergo Arlus ñ debuit tradere hanc motus definiōnem pr. ant. quia quod definitur ē in aliquâ categoriâ at motus propriè in nullo ē prædicamento Resp. transcendentia definiri quamvis in nullâ sint categoriâ sed nihil posse perfectè definiri quod ñ sit ens completū in certo aliquo gñe motus autē ñ definitur perfectè et quando Arlus ait definiōnem motus a se traditā optimã ee signat nullam eâ meliorē assignari posse sed ñ vult eius definiōnem ee simpliciter perfectā

§. 8ᵘˢ

Hæc sunt præcipuè argūta quæ contra definiōnem motus adferri possunt ad quæ Resp. sit Ergo huius definiōnis sensus a præcedentibus colligens motus ē actus quidā imperfectus seu acquisiō formæ in subiecto existentis in potentiâ ad eā per partes acquirendā quatenus ē adhuc in illâ potentiâ seu quatenus ulteriores ipsius formæ partes continuè et successivè acquirit

Quæstio 3ᵃ

Quid sentiendū sit de successione et continuitate motus

§. 1ᵘˢ

Hæc quæstio duas habet partes quarū 1ᵃ ē de successione motus posterior vero de eius continuitate de utraq; quid

sentiendu sit ostendemus et ut id facilius efficere possimus sententiā nostrā quibusdā assertionibus explicabimus

S. 2.ª

1.ª assertio. haec ē ōis motus proprie dictus fit successive illud pr. 1.º ex motus definitione successio eni in hoc consistit quod forma ō integra simul acquirat sed per partes et ē una post aliā hoc autem indicant illa verba in definitione posita Cactus entis in potentiā quatenus ē in potentiā

S. 3.ª

2.º de pr. p hoc pacto si motus eet quid permanens motus ō eet nihil enim quod manet quā tale movet nihil quod movet manet

S. 4.ª

3.º de pr. hac rōne quod tempore mensurat debet ee necessario successivū habet enī partes priores et posteriores inter quas necessario aliqua successio intervenire debet at verus ōis physis motus tempore mensurat er. necessario ē successivus

S. 5.ª

At dices grao ē verus motus atqui ō ē quid successivū cū fiat in instanti ō er. essentia motus in successione constituenda ē Resp. graonem quandoq; sumi pro dispōnibus quibus praeparat mā ad formā substaalem recipienda quandoq; vero pro ipsa introductione formae in maam 1.º modo grao successiva ē quia dispōnes paulatī parant maam ut in eam forma inducat altero vero modo ē instantanea hoc vero 2.º modo grao ō ē motus proprie dictus sed mutao

S. 6.ª

2.ª assertio successio ē de essentiā motus illud ex eadem motus definitione confirmat debet enī ee actus in potentiā quatenus ē in potentiā inquantū unā partem acquirit

post aliā atqui hoc ō pt intelligi sine successione Er. neq; motus, et per consequens successio ad eius essentiā pertinet 2°. Idem ostenditur hoc modo illud quo unūquodq; ab alio intrinsecē distinguitur ab eodē intrinsecē constituitur motus autem ab instantanea mutatione nō differt intrinsecē quod haec simul efficiatur ille vero per successionē Er. successio intrinsecē constituit motū

S. 7ª

at obiicies successio motus nihil aliud est videtur quā negāo existentiae simultaneae partiū ipsius nulla vero negāo pertinet ad essentiā entis positivi eiusmodi ē motus Resp. quamvis successio per illā negaōnē explicari soleat tamen verā eius raōnē ō consistere in negaōne sed in entitate positiva quod scilicet una pars post aliā fluat quodā sequatur

S. 8ª

3ª assertio talis ē motus ē quid continuum 1°. hac assertio pr. testimonio Arlis qui multis in locis illud disertis verbis affirmat praesertim in 5°. lib. Metaphysic. cap. 13° in 1°. cap. 3ij lib. physic. ausc. et 4°. lib. eiusdē operis cap. 11° 2°. idē sic pr. motus ē tendentia tendentia autem continuitatem importat

S. 9ª

4ª assertio ita se habet continuitas quamvis indissolubili nexu motū comitetur ō tamen ē de eius essentia hoc autē hac raōne pr. motus qua motus ē acquisitio formae sed acquisitio formae ō ē formaliter continuitas Er. motus qua motus ō ē continuitas formaliter

Quæstiones de infinito

Quæstio 1.a

an detr infinitum actu

§. 1.o

Infinite sive de Infinito pertractari possunt quæstiones nos vero quasdã tantũ expendemus magis scitu necessarias a 1.o quærit an detr infinitũ actu

§. 2.a

hanc quæstionẽ his sequentibus conclusionibus determinamus 1.a conclusio datr infinitũ actu secundũ essentiã nempe Deus opt. max. quia quidquid finitũ e habet aliquã limitationis suæ causam efficientem Deus autem nullã habet causam effi: cientem a quâ possit limitari e enim causa absq; causa et ens absq; alio ente

§. 3.a

2.a conclusio infinitũ secundũ magnitudinẽ actu õ datr hanc conclusionem sic probamus oẽ corpus naturale e mobile quia habet in se materiã et formã quæ sunt principia motus sed nullũ corpus infinitũ mole et quantitate moveri pt. Er. nullũ datr corpus infinitũ mi. sic dem: onstratr oĩs motus vel e circularis vel rectus sed corpus infinitũ nec motu circulari nec recto moveri pt õ recto quia quidquid ita movetr movetr de loco in locũ sed cor: pus infinitũ õ pt hoc pacto moveri quia de ratione corp: oris infiniti e ut oĩa loca repleat neq; etiã movetr motu circulari quia quodcumq; circulariter movetr volvitr circa centrũ quidquid autem habet centrũ habet etiã circumferentiã et superficiem quã finiatr et claudatr

§. 4a

Contra hanc conclusionem a nobis ita confirmatam quaedam adferri possunt ad quae breviter Resp. 1o finitum et infinitum sunt proprietates quantitatis sed proprietates conveniunt actu rei cuius sunt proprietates Ergo dabitur etiam quantitas quae sit actu infinita Resp. infinitum non esse simpliciter proprietatem quantitatis quia quod non est nullius potest esse proprietas sed ex hypothesi eo quod si ipsum esset nullius alius quam quantitatis esset proprietas

§. 5a

2o unumquodque componitur ex iis partibus in quas resolvitur sed omnis magnitudo resolvitur in partes infinitas Ergo ex iis componitur et sic datur infinitum actu Resp. magnitudinem eo modo componi ex partibus infinitis quo in eas resolvitur et quia in eas resolvitur non actu sed potestate ideo potestate et non actu ex iis componitur

§. 6a

3o datur finitum actu Ergo etiam infinitum actu datur probatur consequentia quia si unum contrariorum est in rerum natura alterum quoque esse debet ut saepius docet Aristoteles in lib. de caelo sed finitum et infinitum sunt contraria Ergo si datur finitum dari etiam debet infinitum Resp. 1o in contrariis positivis verum esse debere aliud necessario poni alio posito ut si datur candor datur etiam ater sed in contrariis privativis non est semper necesse ut uno posito alterum ponatur ut si datur summum bonum non propterea datur summum malum sed finitum et infinitum privative opponuntur Resp. 2o dari infinitum actu sed non eo gradu quo datur finitum actu quia finitum est in actu perfecto et completo infinitum vero in actu imperfecto et incompleto neque necesse est ut opposita pariter conveniant subiecto

§. 7a

4o quidquid movet phantasiam vel intellectum illud est ens in actu quia esse motivum alicuius facultatis non convenit

nisi cuti in actu sed. infinitum movet nostram phantasiam et illectum Er. Resp. 1° neg. ma. quia multa imaginamur que numquam erunt aut esse poterunt 2° in Resp. mi. dico infinitum quà infinitum non movere nostram phantasiam sed tantum per oppositum nempe per finitum quatenus imaginatio nostra fingit aliquid ulterius finito quod concipit

§. 8°

3ª conclusio non datur numerus actu infinitus hanc conclusionem probamus hoc pacto quod continetur sub certa specie non est infinitum sed numerus quilibet clauditur sub certâ specie Er. non est infinitus mi. pr. quia quelibet species numeri habet aliquam ultimam unitatem finientem

§. 9ª

At contra saltem secundum Arlem numerus est actu infinitus existimavit cum mundum extitisse ab aeterno Er. secundum illum numerus est infinitus actum rationalium quia omnes animae que unquam fuerunt adhuc existunt Resp. pretermissis variis responsionibus numerum animarum non esse actu infinitum quia eorum numerus augeri potest et quotidie augetur per novas hominum generationes

Quaestio 2ª
an detur infinitum potentiâ

§. 1ª

Haec quaestio a nobis his sequentibus conclusionibus determinatur 1ª conclusio magnitudo est infinita potestate ratione divisionis

§. 2ª

Ut hac conclusio recte intelligatur sciendum est in magnitudine duo esse genera partium quasdam secundum aequalitatem et alias secundum proportionem secundum aequalitatem sunt illa que habent eandem mensuram ut sunt duae quantitates quarum quelibet sit unius palmi secundum proportionem vero sunt que cum toto diviso tenent aliquam proportionem ut si totum in duas medias

partes dividatur illae partes dicuntur secundum proportionem quia respectu totius eandem habent proportionem nempe subduplam quod si ex illis duabus partibus quaelibet in duas alias rursus distribuatur erunt illae partes etiam secundum proportionem quia eandem proportionem tenent ad rem 2º loco divisam hoc ita posito nos non dicimus magnitudinem dividi in infinitum in partes secundum aequalitatem hae enim partes sunt finitae Er. non poterimus in omnes abire in infinitum ita si a linea decem pedum sigillatim decem pedes detrahamus detracto nono non poterimus eam in alios pedes distribuere tantum haec conclusio intelligenda est de infinitate magnitudinis potestate ratione divisionis in partes proportionales

S. 3ª

hanc conclusionem ita explicatam hac ratione confirmamus in divisione quantitatis vel resultant partes quae sunt quantitates vel quae non sunt si partes quae ex divisione resultant non sunt quantitates quantitas tunc componitur ex non quantitatibus quod est absurdum si vero partes quae resultant ex divisione sint quantitates habent igitur extensionem partium extra partem haec enim est ratio formalis quantitatis sunt igitur divisibiles in eas partes quas habent quia divisibilitas in partes sequitur partium extensionem et ita semper in infinitum progrediendo

S. 4ª

At contra 1º aliquis obiiciet potentia frustra est potentia quae non reducitur ad actum Er. si magnitudo est infinita potestate debet reduci ad actum aliquando infinita Resp. omnem potentiam posse revocari ad actum iuxta suum modum et naturam potentias fixas stabiles et permanentes debere simul revocari ad totum actum eas vero quae sunt successive paulatim tantum cum igitur magnitudo sit infinita hac potestate non ad actum qui sit totus simul sed ad illum qui successione sit infinitus per continuam partium detractionem et divisionem revocari debet unde non sequitur infinitum actu sed sola potestate

S. 5ª

2º id quod neque fuit neque est neque futurum est impossibile est

ut sit sed magnitudo neq; fuit neq; ē neq; futura ē infinita
Ex. impossibile ē ipsā ēē quapropter etiā impossibile ē eam
posse dividi in infinitū Resp. magnitudinē secundū actū neq;
ēē neq; fuisse neq; futurā ēē infinitā ac proinde impossibile
ēē hac rāone at infinitā ēē o fuisse a futurā ēē potestate
dicimus

§. 6a

3o. si magnitudo posset dividi in infinitū cū illa oīā sit actu
finita sequeretz ut in magnitudine finitā daretz potentia
infinita quod ē contra Arlem qui in 8o lib. phyā ausc.
cap. ultimo hoc impossibile ēē docet Resp. Arlem dicere in
in magnitudine finitā ō posse ēē potentiā activā sed ō negare
pt esse potentiā passivā hanc autem potentiā passivā ponimus
in infinitū ad divisionem posse enī dividi passionē signat

§. 7a

2a conclusio haec ē numerus ō ē infinitus rāone divisionis
a detractionis haec conclusio pr. 1o authoritate Arlis qui in
cap. 7o lib. 3ii phyā ausc. ita loquitz consentaneū ē in
numero ad minimū progrediendo finē a terminū constitui
2o. eadem rāone pr. quia in numero per continuā divisionem
deveniendū ē ad unitatem sed unitas ē res indivisibilis quae
nequit in alias res distribui

§. 8a

3a conclusio numerus appositione a additione ē infinitus quia
pt cuilibet assignato numero addi unitas quā addita fit maior
a illo dato pt etiā alia addi unitas sicq; fiet maior a sine
ullo termino a fine

Quaestio 3a

an vi supernaali possit effici infinitum

§. 1a

hanc quaestionē his sequentibus conclusionibus determinamus

1.ª conclusio implicat contradictionē posse dari creaturam aliquā infinitā secundū essentiā proindeq. Deus ō pt infinitū secundū essentiā producere hanc conclusionē ita pr. nām creaturæ repugnat eē a se sed oē infinitū secundū essentiā ē a se Er. nullū infinitū secundū essentiā potest eē creatū et per consequens nulla creatura ē infinita secundū essentiā mā ē extra controversiā mi. ita pr. si infinitū secundū essentiā eēt ab alio Er. ab alio conservarez sed hoc implicat contradictionem nā ita essentia ō eēt sibi sufficiens ut se posset conservare proindeq; aliquē defectū pateretz et per consequens ō eēt infinita Er. oē infinitū secundū essentiā ē a se

§. 2.ª

2.ª conclusio per divinā potentiā ō pt dari infinita entiū multitudo hæc conclusio ita confirmatz implicat contradictionē divinā potentiā quæ infinita ē aliqua entiū productione exhauriri atqui exhaurirez de facto si infinita darez entiū multitudo v. g. numerus angelorū infinitus quia nullū aliū novū producere posset et infinitæ multitudini adiungere Er. implicat contradictionē dari actu infinitā entiū multitudinē

§. 3.ª

3.ª conclusio in continuā quantitate nequidē per potentiā supernaturalē dari infinitū actu hæc conclusio sic pr. si darez aliquod continuū infinitū v. g. linea infinitè extensa sequerez contra axiomatis veritatē in mathematicis certissimi totū ō eē maius suâ parte quia quælibet pars lineæ infinitæ ē infinita et finitis enī nullū infinitū pt consurgere Er. cū infinitū ō sit alio maius tota linea qualibet eius parte maior eē ō posset

§. 4.ª

Nunc resolvenda sunt argumta quæ sententiæ nostræ obee videntz 1.º igitz quidā ita argumentantz obiectum potentiæ infinitæ ē infinitū sed potentia divina ē infinita Er. obiectum illius et adæquatum ē infinitū quapropter Deus potest producere infinitū Resp. quamvis obiectum potentiæ divinæ

ō sit infinitū ee tamen productū modo infinito quia pro:
ductū ē ex nihilo qui modus requirit potentiā infinitā

§. 5ª

2º in continuo sunt infinitæ partes et quælibet pars pt
separari ab aliâ Er. Deus pt has partes continui a se
invicem separare quæ sic separatæ erunt infinitæ quare
Deus pt efficere infinitū Resp. Deum posse facere oia
quæ ō implicant contradictionē sed in hac separaōne
partiū continui implicatr contradictio ponamus illas
partes actu separatas ee et divisionem continui exhauriri
et absolvi per separaōnē illarū partiū sequitr contradictio
quia quælibet pars separatr quantitas ē pars continui
et sic ē divisibilis et per consequens quantitas erit divi:
sibilis ex alterâ autem parte ex suppōne erit indivisibilis
quia supposuimus divisionem continui iā exhaustā ee

§. 6ª

3º dicimus Deum dicere fiat nobilissima creatura quā
possū producere cū dicere ipsius sit facere proculdubio
illa fiet illa igitr erit finita vel infinita sed ō pt ee finita
cū potentia facientis sit infinita Er. erit infinita Resp.
ō posse Deum dicere ut fiat nobilissima creatura quā
pt producere implicat enī contradictionē tū quia quali:
bet creaturâ datâ Deus pt nobiliorē producere tum
quia si Deus produceret nobilissimā creaturā quam pt
creare potentia divina eet exhausta quia ō posset produ:
cere creaturā nobiliorē

§. 7ª

Ex prædictis manifeste constat infinitū ō posse effici a Deo
sed id ō evenit ppter impotentiā Dei absit ut illud dicamus
cū corde credamus et ore confiteamur illū ee oipotentem
sed potius accidit ob repugnantiā et contradictionē quæ
contingit posito infinito quare satius ē dicere infinitū ō
posse effici ullo modo quā dicere Deum ō posse facere infinitū
ut sic intelligatr impossibilitas infiniti ō provenire ex parte
Dei sed ex parte ipsarū rerū

finis quæstionum
in 3m lib. natal. aus.

Commentarius in 4.m lib. nalis ausc.

Præfatio

§. 1.

In lib. præcedenti Arlis egit de motu et de infinito nunc in hoc de tribus agit nempe de loco vacuo et tempore de loco tractationem instituit quia motus fieri ō pt sine loco quidquid enim movetur vel motu recto vel circulari movetur at neutrum horum motuum sine loco fieri impossibile ē de inani vero disseruit Arlis quia veteres phi qui de rerum naa disseruerunt inane sive vacuum admiserunt illudq; definiverunt locum corpore vacuum de tempore vero dicturus ē Arlis quia quodcunq; movetur in tempore movetur et a tempore mensuratur inde patet tria ee hujus lib. partes 1a ē de loco 2a de inani et 3a de tempore

In cap 1.m

§. 1.

In hoc cap. incipit Arlis agere de loco et institutionis rationem aperit docendo cur de loco agendum sit 4r de causis quæ hoc in loco recensentur proponit Arlis de loco disputare 1o quia locus ut ōēs arbitrantur ē affectio quædam entis quidquid enim ē alicubi ē 2o quia motus localis qui præcipuus ē omnium motuum physicorum absq; loco fieri ō pt unde fit ut ōē corpus mobile sit in loco 3o quia hæc tractatio de loco multas continet graves et arduas difficultates negligenda ō ē a pho naali aut perfunctoriè tantum instituenda 4o quod veteres phi de loco nihil ferè dixerunt quare diligenter curandum ē ut quid sit locus accuratè doceatur

In cap. 2m.

§. 1a.

Quia questio an sit ē ðiuy 1a ðio inuestigat Arles in hoc cap. utrū dēz locus duobus autem precipue argutis ostendit dari locum quorū 1m desumitz a vicissitudine et successione mutationum part. cum experientiā rem unā alteri succedere ut ubi ē dā aquā mox ē āer si enim aqua ex vase effundaz in eius locū succedit āer et si rursus vas vino repleatz in locum āeris succedit vinū quod ostendit ō solū dari locū sed etiā locū ee aliquid a rebus locatis diuersū si enim locus ō eēt a corpore locato diuersus mutato corpore locato ō posset remanere idem locus

§. 2a.

2m argumentum sumitz a motu elementorum unūquodq; enim elementū nisi prohibeatz fertz naaliter in propriū locū ut ignis sursū terra vero in infimū locū

In cap. 3m.

§. 1o.

In hoc cap. dus loci inuestigando ostendit Arles quid ō sit locus docetq; 1o ō ee corpus 2o ō ee receptaculū corporū 3o ō ee elementū neq; ex elementis compositū 4o ad nullū cāe gñs pertinere et ultimo in uniuersū locū ō ee duabus raōibus demonstrat

§. 2a.

Patet 1o locū ō ee corpus quia cū corpus sit in loco corpus foret in corpore et ita duo corpora eēnt simul et sic mutuo penetrarent

§. 3a.

2o Arles ut probet locū ō ee receptaculū corporum hac utiz raōne si locus ē receptaculū corporis erit quoq; receptaculū terminorū corporis et sic puncti

at hoc ō sit ēē nā si locus puncti ō differat a puncto ō erit illius receptaculū quod vero locus puncti ḡ d̄rat a puncto sic pr quia nulla adferri possumus dr̄iam inter indivisibilia S. 4ª

hoc rao nullius ē momenti ō ām ō eadē rao corporis et terminorū eius corpus ēnī per se ē in loco et per se loco movetz termini vero tantū per accidens locum subeunt et loco moventz nempe rōne corporis cuius sunt termini unde sicut ō datz punctū aut linea actu in corpore separatū subsistens sed potentiā dumtaxat ita nec punctū aliquod loci nec lineam aliquā illi actu respondentē illi ēē dicendū ē

S. 5ª

3º pro. Arlis locū ō ēē elementū aut aliquid ex elementis conflatū quia sic eēt corpus quod ō posse ēē antea ostensum ē

S. 6ª

4º. Arlis docet locum ad nullū c̄arum gnus revocari posse quia sic vel revocaretz ad cāam efficientem vel ad māam vel ad formā vel ad finē sed ad nullū harū c̄arum gnus revocari posse notū ē sed huic rao: harū c̄arum gnus revocari posse notū ē sed huic rao: ni Arlis inē aliquid falsitatis ē cum locus instar formæ ō quidē constituentis et internæ sed terminantis et externæ deinde vero rōne motus localis rōnem habet cāæ finalis S. 7ª

5º ō dari locū ostendit Arlis i. quia sic locus eēt in loco cū oē ens sit in loco hæc rao etiā frivola ē nā oē quod ē in alio ō ē in eo tanquā in loco sed ut v. g. accidens in suo subto sic locus ē in locante et in locato tanquā forma extrinseca

S. 8.ª

Deinde si daretur locus esset aequalis locato at non pt esse quia aucto corpore augeretur locus at non pt esse quia est quid inanimatum

S. 9.ª

Haec ratio etiam non est admittenda augumentum enim proprie fit secundum trinam dimensionem cum enim vivens augetur secundum longitudinem latitudinem et profunditatem crescit cum igitur locus sit superficies circumstans non vero corpus aliquod cum augetur locatum non opus est ut locus augeatur sed quod cedat illi aer in quo est et superficies extendatur

In cap. 4.um

S. 1.º

Festat adhuc Arestoteles in dubitationibus et in hoc cap. querit utrum locus sit materia vel forma hanc questionem exagitat in utramque partem et 1.º rationibus confirmat locum videri materiam vel formam

S. 2.º

1.º probat Arestoteles locum esse formam proprium formae est terminare et definire est enim forma ultimus rei terminus sed locus proprius terminat et circumscribit rem locatam est igitur forma sed per hanc rationem non pt. locum esse formam quia forma terminat intrinsecus et essentiam rei constituit locus vero tantum extrinsecus extra enim rem locatam circumscribit tantum

S. 3.º

Deinde Arestoteles pr. locum esse materiam hoc pacto locus est receptaculum corporis sed materia et receptaculum ex Platone in Timaeo sunt unum et idem Ergo locus est materia haec ratio etiam nihil valet quia quamvis materia possit dici receptaculum corporis tamen quodcunque receptaculum non est materia

S. 4.ª

Deinde Arestoteles hac precipue ratione confirmat contrariam sententiam locum scilicet nec esse materiam nec formam haec

ratio ita se habet forma et materia non separantur a re sunt enim intrinseca et essentialia principia sed locus separatur a re quia ubi est aer in eum locum mox succedit aqua locus igitur nec est materia nec forma

In cap. 5.m

§. 1.us

Hoc cap. in 3.s partes dividi potest quarum in 1.a Aristoteles recenset octo modos quibus unum alteri inesse potest in 2.a proponit hanc quaestionem an idem in seipso possit esse et in postrema captionem Zenonis qua probare conabatur locum non esse quia aliter esset in loco aeterno dissolvit

§. 2.us

Quod ad 1.am partem attinet tales hi sunt modi 1.o pars dicitur esse in toto ut manus in corpore aut anima in homine 2.o totum dicitur esse in partibus quia totum non est extra suas partes nec praeter illas unde relinquitur in illis consistere sic manus est in carpo pollice et digitis 3.o species dicitur esse in genere ut homo in animali quasi omnis pars subiectiva in toto attributivo seu universali 4.o genus in specie esse dicitur ut anima in homine et omnis pars essentialis in toto essentiali seu definitivo 5.o forma dicitur esse in materia ut in subiecto ad quem modum referenda est forma accidentaria quae in subiecto dicitur esse 6.o effectus dicitur esse in 1.o motore efficiente et imperante sic res graecorum dicuntur esse in rege Graecis imperante et respublica in manu senatus et magistratuum sic cor regis in manu domini esse dicitur quia sicut decursus aquarum illud flectit et quocumque vult inclinat 7.o res dicuntur esse in suo fine ad quem destinatae sunt sic medicina est in sanitate vita humana in felicitate et creatura in gloria divina quia ad hoc finem omnia referuntur postremo res locata dicitur esse in suo loco

§. 3ª

Hos dictos 8º modos memoriae juvandae gratia hoc disticho comprehendimus

Insunt pars totum species quoque vicissim
Caetera subdo fine moventi loco

§. 4ª

In 2ª parte huiusce capitis proponit Aristoteles hanc quaestionem an idem possit esse in seipso huic questioni ita resp. Aristoteles dicit 1º idem posse esse in seipso ratione partium quatenus scilicet una pars in altera continetur v. g. amphora vini dicitur esse in seipso quia vinum quod est pars amphorae vini in alia parte scilicet in amphora continetur

§. 5ª

2º docet idem non posse esse in seipso 1º et per se et secundum se totum hoc autem 1º probat per inductionem si enim omnia quae dicuntur esse in alio percurramus videbimus nihil esse in seipso per se et secundum se totum 2º illud idem hac ratione confirmat si idem sit in seipso locus erit res locata et res locata erit locus quod est absurdum cons. ma. propositionis ostenditur supponamus vinum esse in amphora tanquam in loco deinde supponamus idem esse in seipso ut amphora in amphora et vinum in vino tunc dico inde sequi vinum esse amphoram et amphoram esse vinum hoc est locum esse rem locatam et rem locatam esse locum hoc pacto quod est in amphora est vinum sed supposito quod idem sit in seipso amphora est in amphora ergo amphora est vinum

§. 6ª

Deinde in eadem 2ª parte Aristoteles docet idem non posse esse in seipso per accidens nam v. g. si amphora vini sit in seipsa per accidens in amphora simul erunt duo corpora nam amphora est in amphora sed in eadem est etiam vinum ergo in eadem amphora simul erunt duo corpora amphora

scilicet et vinum

§. 7a.

In postrema huiusce cap. parte solvit Aristoteles dubitationem Zenonis qua probare volebat locum nihil esse hoc modo ut vidimus in cap. 3o si locus sit aliquid necessario est alicubi ac proinde in loco Resp. Aristoteles locum esse in aliquo non tamen ut in loco sed sic enim daretur progressus in infinitum sed ut est accidens in subiecto sic enim est in corpore locante

In cap. 6um

§. 1a.

Postquam philosophus dialectice et probabiliter tractavit questionem quid sit locus nunc in hoc cap. investigat definitionem essentialem loci et quia commoda est investigandae definitionis via si a naturalibus proprietatibus ad essentiam latentis et absconditae cognitionem procedamus ideo explicat enim Aristoteles in principio huiusce cap. aliquas loci proprietates deinde philosophus investigat partes definitionis loci nempe genus et duas et tandem ex genere et differentiis inventis perfectam loci definitionem constituit

§. 2o.

Proprietates loci quas Aristoteles in medium adfert hae sunt 1a locus continet locatum 2a locus non est aliquid intrinsecum locato neque pars neque accidens locato inhaerens sed est aliquid extra locatum 3o locus proprius nec est maior nec minor locato sed illi aequalis quia nec plus nec minus continet quam locatum 4o locus nunquam est sine aliquo corpore locato quia non datur vacuum quamvis possit esse sine hoc vel illo corpore locato 5o omnis locus vel est sursum vel deorsum 6o omne corpus naturale naturaliter fertur ad locum proprium et naturalem ibique quiescit nam locus habet vim attractivam et conservativam locati

§. 3.a

In 2.â huiusce cap. parte phus probat superficiē eē gnus loci idq; hoc argu̅to gnus loci vel ē forma vel intervallū vel mãa vel superficies at neq; ē forma neq; intervallū neq; mãa Er. ē superficies mi. pr. a pho per partes

§. 4.a

1.º ō ē forma quia forma dicit extremitas quia definit rē cuius ē forma tribuens ei certū mãam locus autem ō ē extremitas rei cuius locus sed corporis conti: nentis ac proinde locus ō ē forma

§. 5.a

2.º locus ō ē intervallū ut hoc autem melius refutet sciendū ē Platonē et alios veteres phos in eâ fuisse sententiâ inter latera corporis continentis eē intervallū quoddā constans tribus dimensionibus nempe longitu: dine latitudine et profunditate et illud intervallū eē locū

§. 6.a

hanc opinionem refutat Arles hoc precipue argu̅to uno corpore exeunte e lateribus corporis continentis statim aliud corpus quod succedendi vi habet subintrat Er. nullū ē huiusmodi intervallū distinctū ab ipsis corporibus

§. 7.a

Deinde hac ratione phus probat locū ō eē mãam mãa a re separari ō pt ita ut res maneat in rerū nãa at vero locus ~~—~~ separari pt a corpore re in rerū nãâ manente

§. 8.a

Cū locus neq; sit forma neq; intervallū neq; mãa inde infert eē superficiē et ita superficiem eē gnus loci postea vero huic gni addit dīam ut inde oriat perfecta loci definitio hanc dīam colligit ex discrimine quod ē inter vas et locū quod ē cuiusmodi locus ē imobilis at vero vas ē mobile

vasa cum comparamus non tantum ut in iis v. g. vinum contineatur sed etiam ut in iis vinum ex uno loco in aliud vehatur et moveatur

§. 9.^a

In 3.^a parte huius cap. philosophus colligit integram loci definitionem hoc pacto locus est 1.^a superficies corporis ambientis immobilis locus dicitur esse superficies ut distinguatur a materia forma et intervallo dicitur 1.^a superficies ut distinguatur locus proprius qui hoc loco solum proprie definitur a loco communi deinde locus dicitur superficies immobilis ut distinguatur locus a vase praedictam loci definitionem nempe locum esse immobile probat ab authoritate veterum hoc pacto duo sunt loca propria ex veterum sententia nempe locus sursum qui est concava superficies lunae et locus deorsum qui est locus terrae in medio mundi positae quae duo loca ex omnibus locis praecipua loca dicuntur quia semper manent in eodem situ nec mutantur ergo locus est immobilis

In cap. 7.^m

§. 1.º

Ex superioribus colligit Aristoteles hoc in loco corollaria quaedam quae faciunt ad illustrationem definitionis loci 1.^m est locum alium esse supremum et alium infimum locum supremum ait esse ultimam caeli quod ad nos superficiem sive extremitatem vel concavam orbis lunae locum vero infimum medium mundi quod probat a motu rerum gravium et levium ille enim est locus supremus ad quem levia feruntur infimus vero ad quem gravia tendunt sed gravia ad centrum mundi naturaliter feruntur levia vero ad ultimam quod ad nos caeli extremitatem naturaliter subvolant

§. 2.^a

2.^m corollarium est locum videri planum quoddam vel aliquam

superficie dividunt enim mathematici quantitatem in lineam plana et solida idest longitudinem latitudinem seu superficiem et profunditatem sive corpora

§. 3.a

3.m Corollarium est locum simul esse cum re locante et continent quia locus est illius extremitas extremitas autem et res cuius est extremitas sunt simul

§. 4.a

4.m est cum locus sit superficies corporis continentis illud esse in loco extra quod reperitur aliud corpus quod ipsum contineat illud vero non esse in loco extra quod nullum est corpus a quo circumscribatur

§. 5.a

5.m corollarium est alia esse in loco actu alia vero potestate illa sunt in loco actu quae continentur et tanguntur ab aliquo corpore illa vero sunt in loco potestate quae possunt esse in loco ut partes continui sunt enim in continuo ut partes in toto quia non sunt a toto divisae si autem dividantur tunc non erunt amplius ut partes in toto sed in loco

§. 6.a

6.m est alia esse in loco per se alia vero per accidens illa sunt in loco per se quae per se moventur locum enim est proprie motum illa vero sunt in loco per accidens quae non moventur per se sed per accidens ut anima per accidens est in loco ratione corporis ad cuius motum movetur §. 7.a

7.m ita se habet in mundo omnia continentur et hoc ordine terra in superficie aquae aqua in superficie aeris aer in superficie ignis et ignis in superficie orbis lunae et orbis lunae cum superioribus corporibus in primo mobili

§. 8.a

8.m corollarium tale est unumquodque naturaliter fertur in suum locum

rão ē quia ē aliqua nãa societas et conuenientia inter corpus continens et locatum eodq; corpus contentū ad corporis continentis superficiē mouetr ut Ē. g. äer mouetr ad superficiē ignis concauã ꝓpter conuenientiã ignis et äeris ignis enī et äir conueniunt in caliditate similiter aqua mouetr ad superficiē äeris quia aqua et äer conueniunt in humiditate eademq; rão ē aliorū corporū

§. 9.ª

9.m et ultimū corollariū ita breuiter proponitr corpora nãalia in suis locis nãaliter quiescunt

In cap. 8.m

§. 1.ª

Hic incipit 2.ª pars huiusce lib. in quâ Ariãs disputat de inani et argūta adfert quibus illud astruitr

§. 2.ª

1.ª rão quã adfert hæc ē si ō eēt vacuū ō eēt motus localis nã quod mouetr ō pt in pleno recipi aliter duo corpora eēnt simul

§. 3.ª

2.ª rão sumitr a compressione et condensaõne rerū vinū enī quod replet doliū effundatr in utrem dicendū ē utrē simul et vinū recipi in eodē dolio comprimitr Er. vinū quod fieri ō pt nisi in vino dantr spatia quædā inania in quæ partes vini recedant et illa occupent

§. 4.ª

3.ª rão sumitr a viuentiū accretione fit enim accretio per alimentū intrinsecus assumptū assumi autē ō pt nisi in viuente sint quidā pori et meatus vacui

§. 5.ª

4.ª rão depromitr a vase cineri pleno quod tantū recipit

aque ac si eet vacuum quod fieri non pt nisi in eiusve sint spatia quedam inania

In cap. 9.m

§. 1.a

In hoc cap. affert Arist. tres inanis definitiones ex sententia veterum 1.a e inane ee locum in quo nihil est vel in quo nullum est corpus arbitrabantur enim veteres phi. ois ens ee corpus et quia in inani nullum continetur corpus in inani nihil ee dicebant 2.a e inane ee in quo non e hoc aliquid nec substantia corporea 3.a e inane ee corporum meatus vel dixerunt de loco quia inane et locum pro eodem habebant

In cap. 10.m

§. 1.a

In hoc cap. solvit Arist. rones supra adductas cap. 8.o ad 1.am desumptam a motu Resp. 1.o res posse moveri quamvis non sit inane nec penetrao corporum nam praeter motum localem sunt alii motus ut alterao deinde etiam pt fieri motus localis sine inani et corporum penetraone licet enim oia sint plena res tamen pt in alterius locum transire quia corpora sibi mutuo cedunt

§. 2.a

Ad 2.am raonem depromptam a compressione rerum Resp. non ee necessarium ut meatus vacui reperiantur in corporibus que condensantur quia fieri pt ut dum corpus comprimitur partes subtiliores extrudantur et exhalentur

§. 3.a

Ad 3.am raonem ex accretione desumptam ita Resp. pt dicendum e accretionem non fieri per inane sed quia alimentum convertitur in substantiam rei que alitur totumque corpus dilatatur extrudituque et fit maius quam antea erat

§. 4.º

4.am Responsione dicimus ex problematibus Aristotelis problemate 8.º §. 25.a dicimus cinerem esse calidum et siccum ideoq; maximam partem aquae converti in vapores qui statim defluunt multas etiam partes cineris exhalari una cum aqua et quod reliquum est condensari in minorem molem ideo quoniam deperdit multa pars aquae et multa cineris cumq; quod reliquum est condensetur ob has causas vas plenum cineribus tantam aquam recipit cum illis quam sine illis

In cap. 11.m

§. 1.º

In hoc cap. Aristoteles incipit probare non dari vacuum bifariam autem veteres constituebant vacuum 1.m a corporibus separatum quasi corpora non essent contigua sed inter illa daretur inane quoddam interstitium secundum in ipsis corporibus ponebant quasi intra corpora continerentur meatus quidam inanes et vacua spatia et 3.m faciebant corporibus occupatum

§. 2.º

In hoc cap. Aristoteles quasdam rationes affert ad probandum non dari vacuum a corporibus separatum 1.º si inane statuatur est ut in eo fiat motus at hoc non est ergo non est statuendum inane pr. mi. quia inane est undiq; sibi simile nullas habens partes differentes nihil ergo poterit in ipso moveri quia non magis erit natum aliquid moveri in unam partem quam in aliam neq; potest simul moveri in omnes partes quare nunquam movebitur

§. 3.º

2.º in inani non potest fieri motus proiectionis quia movens proximum v. g. lapidis aut sagittae est corpus interiectum aut aer aut aliud at vero si spatium esset inane nullum esset interiectum corpus neq; aer neq; aliud corpus in ipso igitur inani non potest esse motus proiectionis

S. 4.ª

3.º si daretur inane si motus fieret in eo fieret in instanti at hoc impossibile ē Er. ō datr inane pr. cons. ma. quanto magis resistit magnitudo per quā fit motus corpori mobili tanto tardior ē motus et longius tempus consumitr in motu et quanto minus resistit magnitudo per quā fit motus corpori mobili tanto celerior fit motus et minore tempore perficitr sed inane nullo pacto corpori mobili resistere pt siquidē ē ō ens Er. corpus moveretr per inane in instanti

S. 5.ª

4.º ōis motus rectus habet siquidē quietem a quā finiatr atqui in inani nihil pt quiescere Er. in inani nihil pt moveri pr. mi. quia id quod quiescit ō ubiq; quiescit sed in certo loco gravia infra et levia supra at vero in inani ō magis quiesceret res in hoc loco quā in illo quoniā ōes partes sunt similes quare nunquā quiescerent sed moverentr motu recto in infinitū.

In cap. 12.m

S. 1.ª

Supersunt duo hujus nostri cap.ti nobis deinceps aputanda nempe inane corporibus occupatū et vacuū corporibus inclusū quæ cū primi illius sint tantū surculi ejusvenco adnesentes illo prius exciso facile a nobis tollentr

S. 2.ª

Quod attinet ad illud corporibus occupatū cum nihil aliud sit quā intervallū superius explosū prout in se corpus aliquod continet si ō detr illud intervallū patet ne dari illud inane corporibus occupatū atqui nullū dari ejusmodi intervallū diversū ab ipsius corporis intervallo docet ex eo phus quod oporteret eo posito dari penetraōnē dimensionum at hoc ē absurdū nā si dimensiones corporis et dimensiones inanis possent se invicem penetrare possent duorū quoq; corporū dimensiones se invicem penetrare atq; ita duo

corpore simul in eodē loco recipi quod ē prorsus ridiculū pr. connexio quia corpus in loco ō ē nec locū occupat nisi raone quantitatis quae ē tegumina eius dimensio

In cap. 13m

S. 1a

In hoc cap. phus inane corporibus inclusū secundū senten: tiā veterū extra corpora eiicit sed 1o adfert illorū argumentum a raritate et condensaone petitū hoc pacto corpora ō possunt condensari nisi in illis sint meatus quidā vacui quos subeunt partes rei quae condensatr nec rarescere nisi dū dilatantr inania quaedā spatia intus relinquant

S. 2a

Hoc argūto ita proposito illud Inane tollit hoc modo qui hoc Inane ponunt intra corpora vel illud ponunt ut aliquid ab iis separabile atq ita quaecunq supra dicta sunt aduer: sus Inane separatū ea debent etiā ad hoc Inane expu: gnandū admoueri vel ponunt illud ut a corporibus In: separabile et ita illud statuunt ut causa motus sursum quia quod ē Inane ē rarū et leue. Cuius autem propriū ē ascendere et eos corpora in quibus includitr secū in locū superū attrahere. at hoc absurdū ee docet phus quia sequeretr inde inane quium ad locū superū ferātr ee in loco et quia locus ipse ex eorū sententiā ē Inane dabitr inane inanis quia datr locus Inanis deinde cū res asce: ndat propter Inane quo magis Inanis eo celerius ascendit unde sequitr Inane ipsum cum leuissimū celerrime ascen: surū quod absurdū ē quomodo enim poterit ipsū Inane per spatiū Inane sursū ferri.

S. 3a

Tandem sub finem cap. soluit superiorum raonem a comp: ressione et dilataone desumpta negando eis sine inani non posse condensari nec rarescere quia ad Inane referenda ō ē rerū condensao vel rarefactio sed ad materiam 1am quae sicut aliis accidentibus ita etiā raritati et densitati subiecta ē hoc enim eadē manens modo rarior et modo densior euadit

In cap. 14^m.

§. 1^a.

Hic incipit 3^a et ultima pars huiusce lib. in qua disputat Aristo. de tempore 1° dubitando et dialettice procedit in hoc cap. quaerity: utrum sit tempus et disputandi gratia probat tempus non esse

§. 2^a.

Ratio qua utitur ad id probandum haec est cuius partes non sunt illud videtur non esse sed partes temporis non sunt Ergo tempus non est mi. propositionem sic probat Aristo. temporis duae sunt partes nempe praeteritum et futurum sed praeteritum non est sed fuit futurum quoque non est sed erit Ergo partes temporis non sunt

§. 3^a.

Huic argumento facile Resp. potest dicendo ma. verum esse de entibus permanentibus verum enim partes debent habere simultaneam existentiam non vero de successiuis quorum partes sunt in continuo fluxu sed tale est tempus

§. 4^a.

Sed dicere quis posset instans esse partem temporis et sic tempus esse. Dico instans non esse temporis partem hac praecipue ratione confirmat totum componitur ex suis partibus tempus autem non componitur ex instantibus instans enim est aliquid indiuisibile tempus vero diuisibile nullum autem diuisibile componitur ex indiuisibilibus

§. 5^a.

Deinde in eodem cap. Aristo. probat videri instans non esse hoc pacto si instans esset vel unum et idem numero perseueraret in toto tempore vel unum succederet alteri et ita necesse esset prius instans interiisse si prius instans interiit vel interiit in seipso vel in alio sed non interiit in seipso idem non interiit dum est hoc enim est contradictorium neque interiit in alio tunc enim interiit vel in alio proximo et sibi cohaerente vel in alio remoto sed non interiit in instanti

proximo instantia cum non possunt sibi cohaerere individuum cum individuo ut punctum puncto non cohaeret non inhaerent etiam in alio remoto nam sic inter duo instantia esset tem:pus intericiendum ac proinde infinita instantia et ita illud instans antequam corrumpatur esset in infinitis instan:tibus quod est impossibile

§. 6a.

Instans autem unum et idem non posse perseverare in toto tempore sic probat Aristoteles nulla res terminata habet unicum terminum at aliquod tempus v.g. dies est quid finitum et terminatum non habet igitur unum instans sed plura deinde si tempus esset unum et idem instans quae facta sunt ante mille annos et quae facta sunt hodie facta essent in eo:dem instanti ac proinde simul quod est absurdum

§. 7a.

Ut doctrina de instanti in hoc cap. ab Arist. proposita rite intelligi possit sciendum est duplex esse instans unum extrinsecum et alterum intrinsecum extrinsecum est ex cuius ductu et fluxu consurgit tempus intrinsecum vero est quod illius partes copulat et connectit

§. 8a.

Hoc ita posito nos dicimus unicum esse instans extrinsecum in toto tempore quia instans extrinsecum nihil aliud est quam unitas primi mobilis sed haec unitas una et eadem est in toto motu nam in toto mobili tenet uniformem et sibi similem rationem essendi ita ut neque varietur neque alteretur neque ullam mutationem subeat in substantia Ergo instans extrinsecum est unum et idem in toto tempore

§. 9a.

Sed si agamus de instanti intrinseco nos non dicimus esse unum sed multiplex nam eodem modo se habent instantia intrinseca ad tempus quo puncta intrinseca ad lineam sed puncta intrinseca sunt multa tot scilicet quot sunt partes quae inter se illorum beneficio connectuntur Ergo et instantia intrinseca multa quoque sunt

§. 10.^a

His praemissis facile erit resp. argutiis ab Arle allatis ad probandū ō posse eē unū et idē instans in toto tempore ad 1.^m dicimus hoc tantū probare eē multa instantia intrinseca quae sunt ea quae committunt unā partem temporis cū aliâ aut concludunt vel termin: ant tempus ō autem probare eē multa extrinseca nā extrinsecū neq: claudit neq: committit sed ex suo fluxu quo perenniter fluit tempus consurgit

§. 11.^a

Ad 2.^m dicimus ea quae fiunt in eodem instanti intrinseco simul fieri quae verò in eodē extrinseco fiunt in diversis tamen intrinsecis ō simul fieri sed diversis temporibus

In cap. 15.^m

§. 1.^a

Explicatâ questione an sit tempus exponenda ē quaestio quid sit in hoc cap. prius Arlēs examinat suo more veterū phorum sententias de tempore

§. 2.^a

hoc autem in mediū adfert veterū phorum opiniones 1.^a ē Platonis asserentis tempus eē conversionem universi hanc sententiā ita refellit phus pars conversionis ō ē ipsa conversio quia conversio ē motus rei quae movet ab uno puncto donec revertat ad idem sed conversionis pars ē tempus Er. ō ē ipsa conversio si deinde tempus sit conversio mundi si plures eent coeli vel mundi plura eent tempora quod ē absurdū

§. 3.^a

2.^a sententia fuit Pythagoreorū asserentiū tempus eē sphaerā caelestē illud autem probabant hoc arguto caelū oia continet atqui tempus oia continet Er. tempus ē caelū hoc argutum 1.º peccat contra logicae syllogisticae in eo quod constat ex puris affirmantibus

in 2.a figura 2.o in qua sunt 4.or termini quia aliter Ar
mit illud vocabulum (continet) in ma. et aliter in ni
catu omnia continet tanquam locus communis et tempus
tanquam mensura

S. 4.a

3.a Sententia fuit Stoicorum dicentium tempus esse motum simpliciter hanc opinionem reiicit duabus rationibus quarum 1.a ita se habet motus tantum est ubi est quod movetur et mutatur sed tempus non tantum est ubi est res quae movetur et mutatur sed ubique et apud omnia Ergo tempus non est simpliciter motus posterior ratio ita se habet motus vel est tardus vel velox sed tempus neque est tardum neque velox nam tardum et velox tempore definiuntur velox enim est quod brevi tempore multum movetur tardum vero quod longo tempore parum movetur Ergo tempus non est motus simpliciter

In cap. 16.m

S. 1.a

Examinatis aliorum opinionibus de tempore propriam et veram proponit Arles sententiam et temporis definitionem investigat 1.o docet tempus non esse sine motu quia tempus non percipimus cum non percipimus motum idque probat experientia argumentum autem tale est cum a graecis capti fuissent Sardi Graeci invenerunt in quodam antro novem Herculis filios aromatibus conditos et ita dispositos ut dormire viderentur ad hos Herculis filios graeci aegros adducere solebant qui iuxta eos positi longo somno capiebantur et a somno excitati nullum tempus praeteriisse existimabant idque quia dum dormirent nullam mutationem aut motum sentiebant sed nunc in quo dormire incipiebant coniungebant cum illo nunc in quo excitabantur Ergo tempus sine motu non percipitur

S. 2.a

2.o ulterius progreditur Arles et docet tempus esse aliquid motus et hac ratione probat quia motus et tempus simul percipiuntur licet enim in tenebris simus et nullum

corpus moveri videamus si tamen ão et cogitatione motū transactū percipiamus tempus quoq; cognimus processe ē

§. 3.ª

3.º Arlēs probat tempus ēē continuū ostendita; temporis continuitatem per continuitatē motus cuius tempus numerus ē et continuitatē motus deducit a continuitatē magnitudinis quae decurrit a motu

§. 4.ª

4.º Arlēs docet in tempore reperiri prius et posterius ita tamen ut prioritas et posterioritas temporis dependeat a prioritatē et posterioritatē motus dicit autē prius et posterius ēē in motu proportione quadā ad prius et posterius in magnitudine

§. 5.ª

Ex supra dictis Arlēs elicit temporis definitionē hoc modo tempus ē numerus motus per prius et posterius quod tempus sit numerus hoc argumto probat illud ē numerus quo plus et minus prius et posterius diiudicamus sed tempore plus et minus prius et posterius in motu diiudicamus ergo motus ē numerus tandē ne decipiamur ambiguitatē vocis numeri distinguit Arlēs illud vocabulū dicitq; numerū ēē duplicē unū numerantē ut scilicet quo numeramus ut duo tria et alterū numeratū et hac distinctione factā dicit tempus ñ ēē numerū numerantē quia ñ ē quantitas discreta sed numerū numeratū

In cap. 17.m

§. 1.ª

In hoc cap. Arlēs theoremata quadā explicat de momento quorū 1.m hoc ē unitas temporis a momento dependet ē enī tempus unū quia momentū ē unū quod intelligitur fluere per totū tempus

S. 2a

Momentum est partim unum et idem in toto tempore et partim non est unum idem in toto tempore re ipsa non uno ratione est unum et idem re ipsa quia quemadmodum linea intelligitur effici per unius puncti fluxum ita quoque tempus per unum momentum fluens non est autem unum et idem ratione quia quemadmodum punctum a cuius imaginario motu intelligitur effici linea non est unum et idem ratione quia spectatur in diversis locis ratione illius fluxus ita momentum in toto tempore non est idem ratione quia diversimode spectatur respectu fluxus et mutationis quam generatur tempus ut enim refertur ad praeteritum tempus est finis et ut refertur ad futurum est principium

S. 3a

3m Theorema tale est tempus et nunc ita a se invicem dependent ut sublato tempore tollatur nunc et sublato nunc tollatur tempus

S. 4a

4m Theorema sic proponitur nunc est causa cur tempus sit continuum et cur dividatur 1o est causa cur tempus sit continuum quia copulat praeteritum cum futuro 2o est causa cur dividatur quoniam praeteritum et futurum distinguit

In cap. 18m

S. 1a

In hoc cap. explicat Aristoteles varia temporis attributa quorum 1m est tempus est continuum quia est continui est enim numerus motus qui est continuus

S. 2a

2m ita se habet in tempore est minimum ratione multitudinis non autem ratione magnitudinis 1a pars patet quia in numeris datur minimum ut numerorum binarius posterior sic ostenditur quia in magnitudinibus non datur minimum siquidem omnis quantitas continua divisibilis est in infinitum

S. 3a

3m Theorema sic proponitur tempus dicitur longum aut breve non velox aut tardum

§. 4.ª

4.m Theorema tale ē tempus ē quodā modo dē et quodam modo diuersū ē quodā modo idem quia simul et ubiq; nā dē ē nunc hic et in qualibet mundi parte ē aute diuersū ratione prioris et posterioris temporis cum prius et posterius preteritū et futurū ō sunt dē

§. 5.ª

5.m ē huiusmodi ut annus a idē redit motus ita unū et idē redit tempus redit autem ō idem numero tempus quod cum semel elapsū ē idem numero redire ō pt sed idē redit secundū speciem sic 4.r anni tempestates indefessā serie vices suas alternant

§. 6.ª

6.m et ultimū hoc ē ō solū motū tempore metimur sed etiā tempus motu ut longū dicimus ēē tempus quia ē multum motus et vicissim dicitr multus motus quia ē multū temporis

In cap. 19.m

§. 1.ª

In hoc cap. duo prestat Arlis 1.º docet quenā dicantr ēē in tempore et 2.º quasdā temporis drias explicat

§. 2.ª

Quod ad 1.m summa eius hec ē res triplicis sunt grīs aliæ semper sunt ut res æterne alia nunquā sunt nec possunt ēē ut impossibiles aliæ deniq; mediū cuiusdā grīs et condonis partim sunt et partim ō sunt dē modo sunt et modo ō sunt ut res corruptibiles quæ sunt 1.m grīs ō sunt in tempore quia ō mensurantr a tempore ō excedunt ab eo neq; aliquid ab eo patiuntr res etiā 2.i grīs ō sunt in tempore quia nec sunt nec possunt ēē tempus autem ē affectio rei existentis superest igitr ut solæ res corruptibiles sint in tempore et a tempore contineantr quoniā a tempore mensurantr excedunt ab eo semper cum ō sunt tempus autem semper ē et ab eo patiuntr quia sunt corruptibiles

§. 3.ª

In 2.ª parte huiuser cap. Arlis quasdā temporis drias explicat

quarum 1a. est (nunc) dicitur (nunc) duas habere significationes 1o. nunc significat quod est presens 2o. tempus presenti tempori vicinum quo pacto dicimus aliquem nunc venisse qui hodie venit et aliquem nunc venturum quia venturus est hodie

§. 4a.

2a. temporis differentia ab Aristotele explicata est (aliquando) nec autem definitum tempus priori et posteriori terminatum sic dicimus aliquando captam esse Troiam et aliquando fore inundationem

§. 5a.

3a. temporis differentia est (modo) (modo) autem convenit cum (aliquando) quod sicut (aliquando) spectat in tempore futuro et preterito ita et (modo) differunt tamen quod (aliquando) spectat in tempore preterito et futuro a tempore presenti remotissimo quo pacto dicimus aliquando captam fuisse Troiam at vero (modo) spectat in tempore ipsi nunc propinquo sic dicimus aliquem modo captum esse

§. 6a.

4a. temporis differentia est (nuper) conveniunt autem nuper et modo quod utrumque dicatur de tempore propinquo ipsi nunc sed differunt quod modo spectat in tempore preterito et futuro nuper vero in tempore tantum preterito ut si queratur quando venisti Resp. nuper

§. 7a.

5a. differentia temporis est (olim) differt a nuper et modo quod olim significat tempus a presenti remotum

§. 8a.

6a. et ultima temporis differentia ab Aristotele exposita est (repente) autem (repente) tempus quod propter suam exiguitatem significat vix sensibus diiudicari potest quemadmodum dicimus aliquem repente de statu suo dimoveri quia hoc fit subito et tempore imperceptibili

In cap. 20.^m

§. 1.º

In hoc cap. quedā etiā Aristoteles dicit de tempore 1.º ostendit dem motū esse in tempore quia prius et posterius sunt in tempore sed in motu est prius et posterius Ergo motus est in tempore

§. 2.º

2.º quomodo tempus se habeat ad animam ac utrum ab intellectus operatione dependeat declarat dicitque tempus posse considerari vel ut est numerus numeratus dē distinctus in partes priores et posteriores vel materialiter respectu motus dicitque si tempus materialiter consideretur non pendere ab operatione intellectus si vero formaliter spectetur tunc ab intellectus operatione dependere ratione actualis numerationis §. 3.^a

3.º petit cur tempus dicatur esse ubique in terrā in mari et in cœlo rāo quā reddit Aristoteles haec est tempus est affectio quedā motus quidquid Ergo recipit motū recipit tempus at res omnes naturales recipiunt motū et motus ubique cernitur in mari in cœlo et in terrā Ergo et tempus quoque

§. 4.^a

Denique Aristoteles querit cuius motus tempus sit mensura dicitque tempus esse mensurā cuiuslibet motus quia tempus est affectio motus simpliciter docet tamen esse precipue mensurā motus cœlestis quia est omnium primus ac proinde omnium reliquorum mensura

Finis commentarii In 4.^m lib naturalis ausc.

Questiones in 4.m Lib.
naalis ausc.

Questio 1.a
an definio loci ab Arle tradita sit bona

§. 1.

Nullus ē in tota phya locus scitu dignior quā iste de loco In hunc igit locū descendamus et in eo paulisper spatiemur multe sunt et infinite de loco pertractari possunt questiones sed nos precipuas seligemus a 1.o queremus an definio loci qua dicit ēe proxima superficies corporis ambientis im: mobilis sit bona

§. 2.a

Nos Arlis authoritati innixi eā ēe bonā et accuratam asserimus contra tamen quedā adferunt ad que breviter resp.

§. 3.a

1.o igit quidā ita argutant nullū accidens absolutum habet unitatē numericā a pluribus subiectis sed si locus ēet superficies aliquod accidens absolutū haberet unitatē numericā a pluribus subiectis Er. locus nō ē superficies mi. hoc modo demonstramus demus baculū aliquē cuius una pars sit intra terrā alia in aquā et alia in aere illius baculi ē unus locus tantū numero quia locatū ē unū tantū numero et tamen sunt tres superficies ipsū ambientes terre scilicet aque et aeris quarū quelibet habet unitatem numericā a suo subiecto Er. si locus ēet sup: erficies aliquod accidens absolutū quale ē locus haberet unitatem numericā a pluribus subiectis Resp. nullū acci: dens absolutū posse habere unitatē numericā a pluribus subiectis adequatis et totalibus posse vero a pluribus locis inadequatis locū unius habentibus locus igit baculi

cuius una pars ē in terrâ alia in aquâ et alia in aere in his tribus reperit tanquā in subiectis partialib⁹ et inadæquatis et ab illis unitatē suā haurit

§. 4.ª

2°. Locus debet esse æqualis locato secundū Aristot. sed superficies corporis continentis n̄ ē æqualis locato nam constat superficies tantū duabus dimensionibus nempe longitudine et latitudine: corpus vero tribus nempe his duabus et præterea profunditate. Resp. superficiem n̄ esse æqualē locato ratione dimensionū sed ratione continentiæ et ambitus et hoc sufficere

§. 5.ª

3°. Locus ē ad quē unumquodq; fertur naturaliter sed ōe corpus n̄ fertur naturaliter ad superficiem ut patet exemplo terræ quæ naturaliter fert. ad centrū. Resp. si terra consideretur simpliciter secundū qualibet sui partē ut ē corpus grave quod suâ vi suoq; pondere fert. deorsū sic locum ē et per se terminantem motum naturalem terræ eiq; quietem largientem esse centrū si autem consideretur elementum terræ ut ē pars universi et secundū ordinē et dispositionem mundi secundū quā elementū ignobilius continetur in nobiliori sic locus continens elementū terræ partē ē superficies aquæ et parti aeris

§. 6.ª

4°. una species quantitatis n̄ pt esse genus alterius sed superficies ē quantitatis species distincta a loco Ergo n̄ pt esse illius genus Resp. genus loci esse superficiem late sumpta et locum esse superficiē continentem et ambientem et superficiē qua ē alia species quantitatis continuæ esse continuantē et terminantē et tantū considerari sub ratione latitudinis vel superficiem intrinsecā esse speciem distinctā a loco locum vero esse speciem extrinsecā.

§. 7.ª

5°. Si locus esset superficies corporis ambientis ōe corpus quod ē in loco ambiretur aliquā superficie corporis continentis et tamen hoc n̄ pt dici de cælo supremo huic obiectioni facile Resp. sequuti distinctionem loci locus

intelligitur sumitur pro situ partium corporis naturalis qui ad certam dimensionem symmetriam ita determinatus est ut nec citra nec supra distantiam suam extendatur intelligitur pro superficie vel extremitate contigua quae corpus aliquod metitur cum certa partium ad partes applicatione et coordinatione si locum 1o modo consideremus certum est 1m caelum maxime esse in loco quia non certam tantum sed et pulcherrimam et perfectissimam partium situationem obtinet sed si locus posteriori modo spectetur certum est caelum illud non posse esse in loco alii dicunt duplicem esse locum unum internum et alterum externum et asserunt caelum esse in loco interno qui est spatium ab illo constanter occupatum et locum externum hic solum definiri

Quaestio 2.a

An unum et idem numero corpus possit esse in pluribus locis simul et eodem tempore

§. 1.a

Huic quaestioni occasionem praebent pontificii asserentes corpus Domini nostri J. C. praesens esse realiter substantialiter et corporaliter eodem tempore in omnibus locis in quibus hostia consecratur ac proinde fieri posse saltem per potentiam divinam ut idem corpus sit simul in pluribus locis et eodem tempore

§. 2.a

Nos vero tantum in eiusmodi opinione deprehendimus repugnantiam et contradictionem ut hoc impossibile esse nobis videatur videlicet unum et idem numero corpus posse esse simul in pluribus locis

§. 3.a

Rationes physicae quibus nititur sententia nostra hae sunt 1o si res temporalis non possit esse simul in diversis temporibus quia duo tempora non possunt esse simul pari ratione res localis non potest esse simul in duobus locis distantibus quia loca distantia non possunt esse simul sed prius est verum ex confessione adversariorum Ergo et posterius

§. 4.a

2.o quod simul pt ee in pluribus locis illud eodem tempore pt ee in oibus nam hoc posito corpus unum et idem numero posse ee hic et alibi quid impedit quominus sit etiam alibi atq; ita in infinitum atqui nullum corpus pt ee in oibus locis eo cum o coit rebus finitae quantitatis Ergo idem corpus simul et eodem tempore in pluribus locis ee o pt

§. 5.a

3.o id quod denegatur angelis o pt concedi corporibus nam verisimilius e unum et eundem angelum posse ee simul in diversis locis sed unus angelus o pt ee in diversis locis simul nam angelus dicitur ee in loco vel potius in ubi definitive quatenus hic e alibi o e cum enim hic operatur alibi operationes suas o exercet

§. 6.a

4.o posito unum et idem numero corpus multa loca simul occupare sequitur impossibile nempe ee idem numero corpus et o ee o enim eet quia o habebit unitatem numericam unitas enim numerica habet oes dotes individuantes sed hic o habentur oes quia dotes loci nam duo loca in quibus ponitur unum et idem corpus sunt reipsa distincta Ergo secundum hanc positionem idem corpus hoc absurdum idem ee realiter distinctum a se ipso nam quae sequitur hoc absurdum idem ee realiter distinctum a se ipso nam quae seorsim existunt illa distinguuntur realiter et sic sequitur corpus ee unum et o ee

§. 7.a

5.o si unum et idem corpus possit ee simul in pluribus locis adequatis sequitur partem posse ee maiorem toto sed hoc implicat contradictionem vulgatam enim e illud totum ee maius sua parte Ergo implicat contradictionem unum corpus posse ee simul in pluribus locis pr. cons. ma. si ponderetur v. g. hoo in mille locis circumscriptive caput illius occuparet plus spatii quam totus hoo in uno loco existens imo et unum granum tritici posset ee maius toto Europa si reproduceretur et constitueretur in singulis partibus terrae universae

§. 8a

6o Si unu corpus posset ee simul in pluribus locis circum:
scriptive sequeretur unu et ide numero corpus ee et non ee cir:
cumscriptive in loco ee ex hypothesi non ee vero quia ee in loco
circumscriptive e ita ipso claudi ut extra ipsu res circumsc:
ripta non sit at si corpus eet circumscriptive in duobus
locis eet extra quemlibet eoru

§. 9a

7o Si unu corpus posset ee simul in pluribus locis divisibi:
liter quidem in uno et indivisibiliter in altero ut volunt
Pontificii idem fieri de corpore Christi divisibiliter in caelo
constituto et indivisibiliter in Eucharistia sequeretur ide num:
ero corpus v.g. Corpus Pauli posse pati aliquid in uno
loco quod non pateretur in alio Paulo enim in uno loco divisibiliter
existenti posset obtruncari caput non autem in alio in quo
indivisibiliter existeret

§. 10a

8o Si unu et ide corpus posset ee simul in pluribus locis illud
fieret vel actione substantiali quae e reproductio vel accidentali
quae e productio novi ubi sed non substantiali 1o quia implicat
contradictione ide ee et non ee extra suas caas sed hoc sequeretur
cu enim supponitur productu in uno loco e extra suas caas
et cu rursus supponatur produci posse secundu substaam non
sit extra suas caas sed in potentia earu non etiam actione accid:
entali qua producitur novum ubi quia impossibile e ut ubi
alicubi sit sine ubicato quum repugnet modu separari
a modificato

§. 11a

9o Si ide numero corpus possit ee in pluribus locis simul
ide poterit simul moveri et quiescere si scilicet Romae
ambulet et sedeat Lutetiae ide poterit calefieri et frigefieri
si Romae ad igne sedeat vel in medius flammis ponatur
Lutetiae vero in aqua frigida praeterea poterit ee caecus et
videns si excaecetur Romae non Lutetiae rursus poterit ee in
gratia et peccato beatus et damnatus si scilicet Lutetiae sit vir
probus et moriatur in tali statu Romae vero improbus deinde

potuit esse vivus et non vivus si Lutetiae non Romae interficiatur atque adeo homo erit et non homo, homo quia erit vivus, non homo vero quia homo mortuus non est homo

§. 12^a.

Sequuntur alia ex hac doctrina repugnantia fieri potest ut Petrus qui erit Romae Lutetiam petat et Petrus qui est Lutetiae Romam proficiscatur eadem via eadem linea tunc Petrus occurret Petro tunc Petrus movebitur duobus motibus contrarios terminos habentibus a quo et ad quem tunc etiam Petrus habebit et frontem et dorsum simul versus oppositos locos atque ita Petrus erit aliquis Janus bifrons quod omnino monstrosum est cum haec omnia absurdissima sint sequitur etiam prorsus ridiculam et absurdam esse sententiam Pontificiorum qui docent unum et idem numero corpus posse esse simul et eodem tempore in pluribus locis

§. 13^a.

Adversarii quaedam argumenta afferunt quibus breviter resp. 1°. ita arguunt ad unitatem corporis non pertinet unitas loci ergo unum corpus potest esse in pluribus locis ant. conf. quod est posterius corpore ordine naturae non pertinet ad eius unitatem atqui locus est posterior corpore ordine naturae prius enim est aliquod corpus existere quam loco contineri ergo unitas loci non pertinet ad unitatem corp: oris resp. unitatem loci non pertinere ad unitatem corporis essen: tialiter locus enim est quid posterius corpore sed tamen hoc non impedit quominus unitas loci consequatur unitatem corporis ita ut sublata unitate loci non possit unitas corporis subsistere esse enim in uno loco est proprietas unius corporis sed propriet: tates licet non pertineant ad essentiam rei ita tamen cohaerent necessario cum suis subiectis ut ab illis separari nullo modo possint quemadmodum igitur repugnat dicere hominem non esse visibilem quamvis visibilitas non pertineat ad essentiam hominis sic repugnat unum corpus non esse in uno loco quamvis unitas loci non cons: tituat unitatem corporis

§. 14^a.

2°. ita argutantur quod aliquando divinitus factum est illud proculdubio divinitus iam fieri potest sed aliquando factum est

divinitus nostri D. C. corpori praesens eet simul in caelo et in terrâ ut quando apparuit Paulo ut constat ex actorum 9º Resp. Paulum vidisse Christum in caelo existentem

§. 15ª

3º aa humana (inquiunt) ē tota in toto et tota in qualibet corporis parte et per consequens in pluribus locis Ergo idē pt dici de corpore Resp. 1º ō ee parē raonem aa et corporum cum aa humana sit substaa spiritualis Resp. 2º aam ō ee in corpore ut locatum in suo loco sed ut formam in maâ hic autem existendi modus diversus ē a modo existendi locati in loco ut antea vidimus apud Artem Resp. 3º hoc supposito aam ee in corpore tanquam in loco ō tamen fore ppheciâ ut corpus ē in pluribus locis sit dicunt aam posse ee in pluribus locis a se invicem separatis sed aa foret in corpore tanquā in loco in corpore inquā cujus partes contiguae sunt

Questio 3ª

an duo corpora possint ee in eodem loco proprio

§. 1ª

hac questio pphes controversiam inter nos et Pontificios de transubstantiaone magna animorum contentione exagitatam pertractanda ē et fundamenta phica ponenda quibus error destrui et veritas confirmari possit

§. 2ª

hac questio his duabus conclusionibus determinatur quarum 1ª ita se habet naturaliter fieri ō pt. ut duo corpora sint in eodem loco proprio hac conclusio 1º pr. testimonio Arlis qui in 4º lib. phys ausc. et cont. 27º absurdum ee existimat duo corpora simul ee in eodem loco

§. 3ª

2º de raonibus pr. 1º si duo corpora occuparent unum et eundem locum proprium fieret penetraō dimensionum quia unumquodq; corpus illum locum occuparet ita ut totus locus Resp.

toti illi corpori et singulæ partes corporis Resp. singulis loci partibus sed si unumqi corpus occuparet locu̅ propriu̅ hoc pacto fieret penetrao dimensionu̅ quæ ẽ impossibilis

s. 4a.

2o. si duo corpora possint ẽe in eodẽ loco proprio duæ partes eiusdẽ corporis possint ẽe in eodẽ loco partiali par enim rao ẽ sed duæ partes eiusdẽ corporis ñ possunt ẽe in eodem loco partiali sic enim una pars ñ eẽt extra aliã quod tamen requiritur necessario ꝑpter extensionẽ partiu̅ nã habere ex: tensionẽ partiu̅ ẽ habere partem extra partẽ at qui fieri pt ut duæ v. g. aut tres partes hi corporis sint in eodẽ loco cu̅ digito sic enim ñ excedunt magnitudinẽ digiti

s. 5a

Contra hanc conclusionem hæc obiiciunt 1o. Conimbric: enses dicunt duo corpora sese penetrare et in eodem loco existere quia in ferro candenti ignis ferru̅ permeat Resp. in ferri substaã ñ ẽe ignẽ sed magnu̅ calorẽ ẽe in illius poris

s. 6a

2o. dicunt panem in aquã iniectu̅ cu̅ madescit ab ipsâ aqua substaã quoque versu̅ subiri sed Resp. aquã per panis substaam ñ meare sed eius poros et meatus ingredi

s. 7a

3o. dicunt vas cineribus plenu̅ ñ minus aquæ recipere quã si nullo eẽt cinere repletu̅ quod ñ pt fieri nisi aqua quã substaã penetret cineris substaam cumqi penetret Resp. id ñ contingere ꝑpter penetraonem aquæ et cinerum sed oriri ex resolutione aquæ in vapores et halitus itemque tenuioru̅ et calidioru̅ cineris partiu̅ exhalaone

s. 8a

2a conclus talis ẽ supernaaliter fieri ñ pt ut duo cor= pora sint in eodẽ loco proprio hæc conclus ita pr. nulla potentia efficere pt ut duo contradictoria sint simul vera

at si duo corpora sint simul in uno et eodē loco proprio duo contradicentia erunt simul vera Er. hoc plane impossibile ē ita ab oibus conc. Deus enim ō pt facere quæ implicant contradictionē quia parū sibi constaret et 1.m veritatis fundamentū everteret mi. ita pr. qui dicit duo corpora ēē simul in eodē loco proprio dicit illū locū ēē propriū et tamen ō ēē propriū propriū ex hypoth. et ō propriū cū sit communis duobus corporibus Er. admittit istā contradictionē iste locus ē proprius iste locus ō ē proprius

S. 9a.

At Pontificii qui in dogma transubstantiationis conveniunt affirmativā partē tuentz dicunt 1o. dominū nostrū J. C. exiisse ex utero clauso beatæ virginis Mariæ sed hoc ē contra sacrā scripturā quæ Lucæ 2o. dicit Christū fuisse adductū in templū ut deo consecraretz juxta illud in lege contentū oē primogenitū masculū adaperiens vulvā domino sanctū vocabitz unde infertz manifestē Christū vulvā aperuisse nec proptereà dicendū Mariam ō fuisse virginē firmiter enī credimus ante partū et in partu virginē fuisse imò post partū in virginitate permansisse pie existimamus virgo enī dicitz ō quia distat a partu sed quia distat a viro

S. 10a.

Dicunt 2o. Christū Januis clausis intrasse ut habetz in actis apostolicis Resp. quidā hæc verba (Januis clausis) denotare temporis circumstantiam videlicet C. noctu ingressū fuisse sed hoc subtilius quā solidius dicendū Er. ē creaturā cessisse creatori et nihil ēē incommodi nā nonne potuit C. efficere ut portæ illi cederent et postea suâ virtute claderentz

S. 11a.

Dicunt 3o. C. exiisse ex sepulchro clauso sed Resp. pariter lapidē eius corpori cessisse et angelū aliquē illū voluisse ut constat ex Evangeliis

Quaestio 4ª
an detur vacuũ in rerum natura

§. 1ª

Si quanta ẽ totius naturae ad vacuũ totis viribus arcendũ et impediendũ conspiratio tantus etiam omnium hominum in vacuo negando consensus frustra hanc quaestionẽ utrum sit vacuũ et inane in rerũ naturâ ventilandã et exagitandã suscipere: mus sed quia multi fuerunt qui vacuũ quod tantopere fugit et aversatur natura rationibus astruere conati sunt ideò nos a partibus naturae stantes ad vacuũ de medio tollendũ ad communis parentis defensionẽ quidquid habemus viriũ conferemus

§. 2ª

In hac autem questione hunc ordinẽ observabimus 1º huius vocabuli vacui homonymiã distinguemus et quo sensu in hoc loco usurpetur ostendemus 2º rationibus illud vacuũ oppugnabimus et 3º argumenta quae ad illud stabiliendũ adferuntur refutabimus

§. 3ª

Quod ad 1ᵘᵐ sciendũ ẽ nomen vacui usurpari 1º pro illo quod nullo corpore sub sensus et maximè sub visũ cadente repletũ sic spatiũ quod ẽ inter caelũ et terrã inane quoddam interstitiũ vocari solet sic Virg. in principio lib. 6ⁱ Aeneid. illud magnũ inane nuncupat

§. 4ª

2º vacuũ dicitur illud quod nõ ẽ repletũ eo corpore ad quod destinatũ ẽ sic doliũ vacuũ dicimus cũ vino repletũ nõ ẽ et auditoriũ vacuũ nuncupamus cũ in eo nõ sunt auditores

§. 5ª

3º propriè vacuũ seu inane dicitur illud quod nullo prorsus corpore repletũ ẽ aut occupatũ vacuũ autem in hac significatione rursus bifariam usurpari potest vel enim significat negationem vel privationem alicuius corporis vacuũ negativũ dicitur in quo nõ ẽ corpus nec potest esse naturaliter sic in loco nõ disputamus utrũ detur vacuũ in hac significatione certũ enim ẽ extra caelũ esse spatiũ aliquod nullo corpore repletũ et in quo naturaliter nullũ potest esse corpus

vacuum autem privative sumptum non solum dicit corporis absentiam sed etiam aptitudinem naturalem ad corpora recipienda ita ut ubi non est corpus naturaliter tamen esse possit vacuum seu inane dicamus hoc vacuum in hoc loco disputandum suscipimus ita ut hic sit huius questionis status utrum detur spatium aliquod a nullo corpore occupatum quod tamen aliquo naturaliter repleri possit

S. 6.a

Veteres philosophi tale vacuum propugnarunt nos sequentibus rationibus oppugnamus et inane esse commentum demonstramus

S. 7.a

1.a ratio ita se habet natura nihil frustra facit et nihil otiosum patitur sed si detur vacuum frustra esset et otiosum nec otiosum modo sed etiam noxium maxime cum inusit in vultu naturae deformitatem quia scilicet mundi unitatem tollit quae in unione et extremorum contiguitate consistit ergo patitur natura vacuum

S. 8.a

2.a ratio desumitur ab experientia quae talis est cur enim in cucurbitis medicorum sursum elevatur caro nisi quia aer qui per candelam intus accensam prius rarefactus fuerat et attenuatus extinctam candelam stipatur et in densitatem coit et minorem proinde molem quam antea occupat et sic ne aliquid spatii vacuum relinquatur sursum attollitur et elevatur caro

S. 9.a

Cur quoque res graves aliquando contra propriam inclinationem ascendunt et leves reluctante etiam natura descendunt nisi metu vacui v. g. si ampulla cuius aer intus calefactus sit et rarefactus inverso orificio super aquam frigidam imponatur ascendit aqua quia aquae frigidae contactu refrigeratur aer intus inclusus et ita condensatur et sic minus quam antea deposcit spatium ne cum aliquod vacuum relinquatur ascendit aqua ad defectum aeris supplendum

S. 10.a

Deinde non dari vacuum hac experientia ostendimus experimur cum vesicam aliquam aut membranam si nimis inflatur per calorem rumpi totum aerem qui in illa continebatur defluere et se ad alium locum recipere at si ibi vacuum et inane fuisset

dilatatae fuissent illius vesicae latera et aer intra illa se continuisset quapropter nullum e huiusmodi inane in corporibus

§. 11.ª

Ultimo ut docet Aristoteles in 3.º Meteorologico et cap. 2.º ad hunc orbem inferiorem conservandum necessarii sunt influxus orbium caelestium at si vacuum inter nos et globos illos caelestes intercederet quomodo possent influxus ab iis ad nos derivari devenire non nisi corpus aliquod interiaceret quod illos paulatim ad nos deferat devenire ad nos non poterunt

§. 12.ª

Sequitur nunc ut diluamus rationes quibus vacuum astruere videtur

pro ita se habet rarum dicitur illud quod constat partibus ab se invicem distantibus ut sunt lana et spongia in quibus sunt meatus et spatia quaedam licet aliquo corpore repleta sed aer est corpus aliquod rarum habet igitur partes inter se distantes continetque meatus et spatia quaedam nunc quaero utrum illa spatia aliquo corpore repleantur necne si nullo repleantur corpore datur ergo vacuum si aliquo quodnam est illud non enim ostendi potest cuius generis sit illud corpus a quo occupantur illa spatia aeris Resp. 2.x esse rarum ex Aristotele unum de categoria situs et alterum de categoria qualitatis rarum de categoria situs dicitur illud quod constat partibus a se invicem distantibus et in quo reperiuntur meatus et spatia licet tenuiori aliquo semper corpore occupata rarum vero de categoria qualitatis est illud quod habet substantiam aliquam tenuem et dilatatam dico itaque aerem esse corpus rarum non enim raritate quae pertinet ad categoriam situs quae nihil aliud est quam distinctio partium a se invicem est enim aer continuus nulla in se spatia aut meatus continens aerem vero dicimus esse rarum enim raritate quae pertinet ad categoriam qualitatis quae nihil aliud est quam substantiae tenuitas quaedam

§. 13.ª

2.º Vacuum experientia comprobari pro hoc pacto sit vas aliquod calidissima aqua repletum cuius orificium bene obturetur certum est aquam ad naturalem frigiditatem redituram et ita condensatum iri condensatio enim est frigoris comes et aqua condensata autem

aquæ indubitatū ē minus occupaturæ spatiū quàm ~~antea~~ ubi quin autem āer illabi ē possit a lege insinuari in vas in eo relinqueretur vacuū Resp. nullū propterea fore vacuū quia in hoc casu educerentur et elevarentur ab aquâ vapores qui dilatarentur et illud spatiū occuparent

§. 4ª

3º. Sumamus duas tabulas planas perfectè q; levigatas quæ sint cohærentes sibi per oīa latera contingant ita ut inter illas nullū intersit intermediū corpus paulatimq; superior æqualiter ab oībus partibus inferioris elevetur tunc in instanti immediatè sequenti elevationem vel inter illas duas tabulas erit āer vel vacuū sed āer ēē nequit quia ex hypothesi antea datā neq; āer neq; ullū corpus erat neq; pt ēē in instanti immediatè sequenti levationem nā āer ō pt ēē in aliquo loco ubi ō erat nisi per motū qui in instanti ēē nequit quare inter eas necessario intercedet inane Resp. 1º ex Arist. in lib. 2º de āīa et cap. 11º fieri ō posse ut duæ tabulæ inter se per oēs partes se contingant ut nullū corpus intermediū aut āer aut aqua aut vapores intercedant. Resp. 2º unā tabulā ō posse æqualiter et secundū oēs partes separari et deglutinari ab alterâ atq; inter āerem per illud tempus posse paulatī ingredi

§. 5ª

4º. posito uno contrariorū in rerū naturâ alterū debet necessario poni sed vacuū et plenū sunt opposita Ergo si datur plenū datur etiā vacuū Resp. hanc maximā ō ēē veram de privativè oppositis ut sunt plenū et vacuū

Quæstio 5ª
an sit tempus

§. 1ª

Tempus dandū ē ut de tempore disputemus. et quia quæstio an sit ē oīum 1ª ideo præcedere debet et idcirco 1º quærimus an sit tempus

§. 2ª

Tempus ēē 1º constat ex oīum gentiū populorumq; consensu qui nominant diem hebdomada mense anni quæ sunt partes temporis

§. 3.ª

2.º quod conditum est a Deo aliquid est a parte rei existens sed tempus a Deo conditum est psal. cui 74.º ita loquitur psalmista tua est dies tua est nox tu auroram et solem creasti et in cap. 1.º genesis Moses narrat Deum dixisse fiant luminaria et dividant diem et noctem

§. 4.ª

3.º omnes res caducae citoque periturae mensuram aliquam habent suae durationis aliquam siquidem mensuram dimetimur res multum aut parum durasse. sed huiusmodi mensura nulla alia est quam temporis ratione cuius quaedam maiorem quaedam vero minorem durationem habent Ergo tempus in rerum natura est constituendum

§. 5.ª

Contra hanc sententiam quae verissima est hoc obiicitur quidquid est compositum ex non entibus illud est non ens sed tempus est huiusmodi natura est compositum ex praeterito et futuro quae sunt non entia et praesens parvissimum temporis pars non est natura ex praesenti praeter ins: tans nihil habemus ut docet Seneca ~~cap~~ lib. 16.º naturalium Quaest. cap. ultimo ubi ita loquitur ut quod futurum est nondum ut quod fuit in puncto temporis fugientis pendeo Resp. duobus modis aliqua posse dici non entia 1.º quia neque sunt actu neque potestate neque fuerunt neque unquam erunt futura ut sunt chimera hippocentaurus montes aurei alio modo quae quamvis actu non sint tamen vel fuerunt vel futura erunt ex non entibus autem 2.º modo 1.º modo nullum ens potest componi ex non entibus autem 2.º modo certe potest si illius natura fuerit successiva ut est natura temporis quod est in perpetuo fluxu

Questio 6.ª
Quid sit tempus

§. 1.ª

Quamvis tempus esse pro comperto habeatur nemoque sit qui illud in ore non habeat attamen eius naturam cognoscere valde difficile est quod significabant philosophi Ægiptii depicta imagine serpentis caudam suam occultantis per spiras enim dierum annorumque volubiles series designabant per caudam vero occul: tam latentem eius naturam repraesentabant neque solum difficile est quid tempus sit percipere sed etiam perfecta oratione explicare

quo pertinet illud Augustini in lib. 11° confessionum suarum cap. 14° ubi ita loquitur quid est ergo tempus si nemo a me quaerat scio si quaerenti explicare velim nescio

§. 2ª

Nisi communis tamen natura temporis a nobis est investiganda melius autem cognosci non potest quam ex definitione illius ab Aristotele allata qua dicitur esse numerus motus per prius et posterius

§. 3ª

Haec definitio nobis propugnanda est contra eorum obiectiones qui eam non esse bonam et accuratam asserunt 1° igitur ita argumentantur species quantitatis discretae non potest esse genus speciei quantitatis continuae sed numerus est species quantitatis discretae et tempus est species quantitatis continuae ergo numerus non potest esse genus temporis Resp. numerum numerantem esse speciem quantitatis discretae non vero numerum numeratum at tempus est numerus numeratus

§. 4ª

2° haec definitio videtur esse manca nam tempus non tantum est numerus motus sed etiam quietis et tamen in hac definitione nulla quietis mentio fit Resp. rationem cur quietis in illa temporis definitione mentio non fiat hanc esse quia motus 1° et per se a tempore mensuratur quies autem per accidens quatenus est privatio motus quemadmodum enim per se videtur lumen et sonus per se auditur per accidens vero videntur tenebrae quatenus non videtur lumen et per accidens auditur silentium per non perceptionem soni sic per se mensuratur motus quies autem per accidens quatenus est motus privatio

§. 5ª

3° prius et posterius a tempore ortum habent si ergo tempus est numerus partium motus per prius et posterius tempus per suas partes definitur nempe per prius et posterius quod ab ipso manat quod vitium maximum est nam idem per se ipsum definire ridiculum est Resp. ex hac ratione non sequi ut idem per se ipsum definiatur nam prius et posterius per quae tempus definitur non sunt prius et posterius temporis sed motus

§. 6.a

4.o si tempus esset numerus motus esset quoq; illius mensura at hoc ō pt. ee quia tunc relatu foret gns entis absoluti mensura enī ē quid relatū Rsp. relatū secundū dici posse ee gns entis absoluti sed mensura ē relatū secundū dici et ō secundū ee et sic temporis gns ee pt. sed dices adhuc aliquis quomodo tempus pt ee mensura motus quin sit mensura sui ipsius Rsp. breviter tempus ee mensurā repetitionis respectu sui ipsius et mensurā applicationis respectu motus

Quaestio 7.a
an tempus existat per instantia

§. 1.a

hanc questionē ita determinamus temporis partes sed de ordine existentiis quē inter sese tenent agamus per ipsa instantia existunt at vero si tempus absolute consideretz ō per instantia sed per suas partes existit

§. 2.a

hanc assertionē ita confirmamus id quod ē extensū et divisibile ō pt existere per inextensū et indivisibile nā si existeret idem haberet existentiā divisibile et indivisibile sed existentia instantis ē indivisibilis temporis vero divisibilis Er. ō pt tempus per instantia existere

§. 3.a

contra vero quedā obiiciuntz ad quae breviter Rsp. 1.o adfertz locus desumptus ex Arist. qui in 4.o lib. phys. ausc. aperte dicit de tempore nos nihil aliud habere quā instans quod si de eo nos nihil aliud habeamus Er. tempus existit per sola instantia Rsp. verū ee actu et simul nihil nos aliud habere de tempore quā instans sed ō pptrea sequitz tempus existere per instans quia existentia temporis ō ē simul sed successiva Rsp. 2.o hoc dictū intelligendū ee de tempore respectu ordinis nā quia hic ordo ab existentia instantis dependet ideo verū ē nihil presens praeter instans nos habere quia nihil presens habemus praeter ordinē qui ab instanti petitz

§. 4.a

2.o nulla res quando fit ē nā prius ē fieri quā ee sed tempus iuxtā suas partes successive fit nā una succedit alteri perpetuo

Er. ô ē per suas partes et per consequens solius instantis beneficio Resp. dictū illud (nihil dū fit ē) intelligendum esse de permanentibus ō vero de successivis itemquam tempus sit successivum quando fit ē et idē in illo ē fieri et esse

S. 5a

3o. per illud quod ō ē res ō pt existere sed partes temporis ǭ sunt Er. per partes temporis ō pt existere Resp. ma. verā esse in permanentibus falsā vero in successivis at tempus ut autea diximus ē quid successivum

Finis Quaestionum in 4m Lib. phys. ausc.

Summa 4r Lib.m Sequentiū phys. ausc.

S. 1a

Quia quae ad motus naturam intelligendā necessaria sunt in praecedentibus Lib.s exposita fuere ideo 4r Lib. Sequentiū contextus explicationi supersedemus maxime quoniam quae ab Arle in his Lib. pertractantur a nobis in compendio phyco tradita et explanata fuere tantū igitur ut aliquid curriculo nostro desit quae fuse in his Lib. a pho propo:nuntur in summā contrahemus et quā de re in unoquoqi libro agat breviter ostendemus

S. 2a.

In Lib. 5o. tria praecipue tractat Arles 1o. de speciebus motus longe lateqi disserit 2o. de unitate motus agit et 3o. de motuū contrarietate tractatione instituit

S. 3a

In 1a Lib. 6i part. demonstrat phus motū ex partibus divisibilibus constare ō autem ex indivisibilibus ut phi quidā opinati sunt qui insectilia corpora invexere In 2a. part. ostendit quot modis secari queat motus in 3a part. quae sit etiā quietis divisio declarat et in postremā Zenonē insectatur

§. 4a

Lib. 7i et 8i de Princ. et argumentum a instituit sed in 7o lib. phys pictorum more futurum opus rudioribus lineis adumbrat ut eorum quae in 8o exquisitius pertractaturus est praenotione aliqua instructi singula postea facilius comprehendamus

§. 5a

Est autem hic liber 7us in duas partes distributus 1a continet Theoremata quaedam de principio motus atque in id praecipue incumbit ut ostendat dari in rerum natura unum 1m motum 1q. motorem posterior vero moventia et mobilia quod ad velocitatem et tarditatem motus inter se confert

§. 6a

Quae lineis adumbravit Arlis in lib. 7o illa eadem exprimit in lib. 8o accuratius demonstrat igitur hoc in loco et 1i mot: oris aeternitatem et perpetuitatem motus quum enim motus praecipua sit corporis naturalis proprietas cum etiam ex Arlis sententia quidam sit motus perpetuus fine carens et princi: pio disputatio de motus aeternitate et perpetuitate non fuit praetermittenda nec solum huic tractationi motus adhaerescit Arlis sed altius animo atque mente sublevans ad 1i et aeterni m: otoris contemplationem erigitur et ex motus perpetuitate colli: git 1i motoris aeternitatem

Finis summae lib. 5i 6i 7i et 8i phys. ausc.

Quaestio unica in 8m lib. phys auscult.

An mundus sit aeternus

§. 1a

Sicut in religione diligenter cavendum est ne rationum nimis argu: tarum fuco puram et liquidam Dei veritatem corrumpamus sic fugienda est illorum superstitio qui nefas arbitrantur ad veritatem in Sacris Litteris revelatam corroborandam et a profanorum hominum conatibus vindicandam rationes depromere e medio philosophiae consu phia mi et Theologia adversis frontibus inter se non concurrunt

Sed probe inter se consentiunt et foederant; enim philosophia Theolo-
giae inserviat et ancillatur in arte aedificandi quis nescit praeci-
puam esse laudem architecti ac adeo negligis operarios et ministros
in arte navigandi primas tenet Nauclerus nemo ignorat
adeoque tamen spernit remiges et sentinatores in exercitu
ius est imperator ac non adeo relinquit locum militibus Sic ad
veritatem nobis caelitus revelatam deffendendam principatum obtin-
eant rationes a Dei verbo desumptae non spernantur tamen
quae a philosophiae armamentario depromuntur

§. 2a

Quare licet nos in schola Christianorum educati nos (inquam)
quibus ipsa veritas de caelo demissa seipsam demonstravit et
patefecit firmiter credamus et constanter affirmemus mundum
in tempore a Deo productum fuisse scriptum enim est in princi-
pio Deus creavit caelum et terram attamen eandem veritatem
rationibus physicis confirmare nos philosophiam profitentes non pigebit

§. 3a

Huic quaestioni unica conclusione resp. quae ita se habet Deus
mundum libere et non ex naturae necessitate in tempore creavit ut haec
conclusio rite confirmetur tria probanda sunt 1o Deum mundum
creasse 2o illum creavisse in tempore et 3o illum non condidisse ex
necessitate naturae sed libere

§. 4a

Quod ad 1am partem huius conclusionis attinet nos ita pro-
bamus Deum mundum creavisse seu ex nihilo condidisse
1o Si Deus non potest agere nisi ex subiecto Ergo virtus eius astricta
est et definita ad materiam Iam quaero quis eam definivit et astrinxit
non Deus ipse sibi neque aliquid prius et superius Deo neque
materia quoniam haec ~~mat~~ natura posterior Deo Ergo nihil

§. 5a

2o Quo maior nobilitas est agentis quo paucioribus indiget ad
agendum sed Deus est nobilior agens quam natura Ergo paucioribus
ad agendum indiget sed natura eget materia 1o Ergo eam non requirit
Deus

§. 6a

2o probamus Deum mundum in tempore creasse hac ratione
in mundi creatione Deus proposuit sibi gloriae suae manifestationem
ac illustrationem decuit igitur Deum mundum condere eo modo

quo magis patefit et illustratur eius gloria sed gloria divina illustratur multo magis in productione mundi in tempore quam si Deus mundum ab aeterno produxisset quia cum mundus incepit esse qui antea non erat indignissimi iudicarent mundum a Deo dependere nihil eum scipsum reducere pt Deo esse ad esse item quilibet cognoscit Deum libere non ex necessitate naturae mundum produxisse non in sui commodum et utilitatem cum ab aeterno fuerit absque mundo sed ut aliis bonitatem suam largiretur et communicaret

§. 7.[a]

3.º probamus Deum non ex necessitate naturae sed libere mundum condidisse hoc argumento quaecumque agunt ex naturae necessitate agunt secundum totam virtutem et ut (loquuntur Scholastici) secundum ultimum potentiae ut Sol maxime illuminat ignis maxime calefacit et quantum pt sed Deus nunquam operatur secundum totam suam virtutem nec quantum pt quia sic agit ut semper meliora et perfectiora possit agere alioquin exhauriret eius potentia et ita non esset infinitae virtutis quod dicere nefas est quae igitur Deus extra se operatur libere et non per naturae necessitatem agit

§. 8.[a]

agendum vices paulisper commutemus et qui oppugnatoris officio defuncti sumus propugnatoris personam induentes argumenta in hanc veritatem contorta retundamus

§. 9.[a]

contra 1.[am] partem nostrae conclusionis duo proponuntur argumenta quorum 1.[um] ita se habet fieri nequit ut mundus sit a Deo ex nihilo creatus quia ut constat ex Aristotele ~~et ex~~ in cap. 8.º lib. 1 phys. ausc. et ex omnibus aliis philosophis ex nihilo nihil fieri pt Resp. verum esse ex nihilo nihil fieri posse naturaliter sed supernaturaliter et secundum virtutem infinitam qualis est Dei ex nihilo aliquid fieri posse imo et omnia ita producta fuisse

§. 10.[a]

2.º quod creatur ante suam creationem vel habet potentiam ut creetur vel non si potentiam non habet ut creetur non igitur possibilis est creatio si potentiam haec potentia est in aliquo subiecto et ita in quo creatur praeexistit aliquod subiectum quod potentiam habet ad creationem quod est contra naturam creationis huic obiectioni ita Resp. dicimus duplicem esse potentiam intrinsecam unam ex parte materiae et extrinsecam alteram ex parte agentis quod pt creari non denotat potentiam

intrinsecā respectu illius sed potentiā extrinsecā in agente ita ut rē aliquā posse creari nihil aliud sit quā Deum rē illā posse creare

S. 11.ª

Contra 2.^am partem nostrae conclusionis hae rāones adferunt 1.º Si tempus ē ab aeterno Er. et mundus tempus autem ēe ab aeterno sic demonstrat tempus ō ē sine momento sed nullū ē momentū quod ō sit finis praeteriti temporis et initiū futuri Er. tempus nunquā incepit ēe Resp. negari quodlibet momentū ēe finē praeteriti temporis et initiū futuri datū enim momentū quod fuit in tempore terminus initialis sive inchoans de mo: mentū quod fuit tantū initiū futuri temporis et ō finis praeteriti

S. 12.ª

2.º Si incepit tempus Er. aliquando ō fuit desinet etiā Er. aliquando ō erit sed aliquando dicit tempus et durāonem Er. tempus erit cū ō erit et tempus fuit cū ō fuit quod ē impossibile Resp. aliquando vel sumi positive et sic tempus dicere vel negative et sic dicere negāonem perpetuitatis motus et ultimo modo debere intelligi in argūto ō 1.º

S. 13.ª

3.º tempus vel ē ab aeterno vel de novo incepit at tempus ō incepit de novo si enī incepit prius ō erat at prius et post: erius sunt diffā temporis Er. ante tempus fuit tempus quod ē absurdū Er. tempus ē ab aeterno ac proinde mundus Resp. prius et posterius duobus modis accipi vel secundū rē vel secundū rāonem prius et posterius secundū rē signant partes priores et posteriores alicuius rei successionē habentis et ita ante tempus ō fuit prius quia ante tempus nullū fuit ens successivū prius et posterius secundū rāonem dicunt cū ordine ad priores et posteriores nostros conceptus ita ut illud prius dicat secundū rāonē de quo formari possunt priores conceptus et posterius de quo formari possunt posteriores licet in re oī successione careat hoc pacto intelligit prius cū dicimus tempus incepisse ita ut prius ō esset sensus enī ē tempus ita expisses ut de tempore concesti formare possimus conceptū priorē tempus ō ē

S. 14.ª

4.º Si Deus mundū in tempore creavit Er. factus ē in tempore creator ac proinde mutatus mutat enī illi qui nunc aliter se habet quā antea Deus autem si mundus habuit initiū factus ē

creator quum antea ō eēt Er. fuit mutatus Resp. mundum Deum in tempore creasse absq. ulla sui mutatione absit enim Deum a rebus creatis aliquid mutuari quibus oīa per suam immensā liberalitatem largitus ē sed verū ē Deum aequisiuisse aliquā relaonem raonis quae nihil ponit in re sed inquiro nomine Deus aliter se habet quum sit de novo creator Resp. verū id quidē eē ō in se ipso sed in ordine tantū ad creaturas sed (instabis) Deus ē realiter creator Er. per relaonem realem refertur ad creaturas Resp. Deum eē quidē realiter creatorem ō quod relaone reali referatur ad creaturas sed quia terminat relaonem realē qua creaturae ad illū referuntur

§. 15.^a

5.° vel Deus potuit mundū producere ab aeterno et noluit vel ō potuit et voluit si potuit et noluit Er. fuit inuidus si vero voluit et ō potuit Er. fuit impotens sed neq. inuidia neq. impotentia Deo tribui possunt absq. blasphemia Er. Deus mundū ab aeterno produxit Resp. Deum ab aeterno potuisse ō tamen voluisse mundū producere neq. ppterea fuisse inuidū quia ex nullo debito tenebatur illū producere sed ex solâ libertate et voluntate illū creauit

§. 16.^a

Contra 3.^am partem nostrae assertionis haec rao effertur oīs caā libera eget aliquo superiori a quo ad unā partem determinetur sed Deo nihil ē superius neq. maius ut ab eo queat determinari Er. Deus ō ē caā libera Resp. in causis 2.^is liberis verū eē determinaonem ab alio eē ō vero in caā 1.^a ut ē Deus in cā cui determinao ō ē ab alio sed a se.

Finis quaestionum In Libros physicae auscultaonis

Quaestiones de coelo

Quaestio 1a

an caelum ex materia constet

§. 1°

Si aliquid reperitur in toto mundo quod pulchritudine et elegantia sua oculos alliciat illud est potissimum caelum nullus est tam rigidus et inhumanus quem mira delectatione non afficiat immensa illa caelestium machina nos omni ambitu suo undequaque continens aureum illud et admirabile Solis Jubar radios suos diffundentis variis ac plagas aeris terrae maris cum sua constantia continuas noctium ac dierum vicissitudines ac commutationes efficientis tot stellarum suda nocte micantium chori lucentes facies tot sphaerarum indefessa conversio motus planetarum denique perpetua lege et constantia vicibus decurrentium cursus haec inquam omnia proculdubio homines imo et in Scythica barbaria natos maxime voluptate afficiunt

§. 2a

Iniquus est igitur rerum estimator qui in harum rerum studio bonas horas non bene collocatas arbitratur nulla res hominem ignea et divina mentis vigore supra rerum mortalium et caducarum cognitionem elevatum magis decet quam rerum minime caducarum et mortalium contemplatio nihil magis dignum est hoc caelesti origine quam satagere rerum caelestium quaestiones igitur aliquot de caelo examinemus ut nos in hoc circulo paulatim exercere possimus

§. 3a

Quaestio 1a quae a nobis examinanda est spectat materiam caeli quae ex materia et forma constet haec speculatio valde difficilis est quod 1° constat ex authoribus Philoni Judaei qui caelum dicit habere materiam ἀκατάληπτον id est incomprehensibilem Damasceni qui lib. 10° cap. 6° caeli materiam a nobis examinari non debere docet eo quod materiam habet ἄγνωστον Chrisostomi in homilia de incomprehensibili Dei natura qui dicit se nescire ex qua substantia caelum constet et Lactantii in institutionibus suis virum qui caeli materiam comprehendere vult similem esse illi qui asserere vellet qualis sit remotissima mundi urbe

quā nunquā vidisset cuiusq; nihil unquā praeter nomen audivisset

§. 4ª.

2º materiam caeli cognitu difficilē esse patet ex varietate philosophorum in hac materiā dissidio Anaximenes caelū ex terra factū esse ait, Anaximander ex aere in chrystallinā duritiē compacto, Heraclitus et Pythagoras ignem esse materiā docebant Plato ex purissimâ 4. elementorum essentiâ conflatū voluit idē ex omnium elementorum flore et quasi delitiis

§. 5ª.

Ne nos tā rei difficultas a proposito deterreat itaq; 1º inquir: amus an caelū ex materiā constet caelū ex materiā constare hoc argute probant 1º ubi reperiuntur accidentia quae materiam comi: tantur ibi etiā reperitur materia at in caelo reperiuntur huiusmodi accidentia ut quantitas quantitas enī fluit a materiā ut qualitas a formâ item rarū et densū definiuntur enī rarū et densū per materiam ut densū est quod sub parvâ mole plurimū continet materiae rarū verō quod parū habet materiae sub magnā mole datur ergo in caelo materia

§. 6ª.

2º caelū procul dubio est corpus naturale habet igitur caelū materiam maior nota quā habet caelū cū sit corpus naturale ut patet ex Aristotele lib. 2º phys. ausc. cap. 1º non tantū est forma sed etiā materia

§. 7ª.

3º corpus aspectabile ex materiā constat at caelū est corpus aspect: abile ergo ex materiâ constare dicendū est

§. 8ª.

His rationibus addamus authoritatem Aristotelis qui sententiā nostrā variis in locis confirmat 1º lib. 2º Metaph. cap. 2º ita loquitur quaecunq; mutantur materiam habent at caelū mutatur secundum locū habet enī potentiā si non ad esse et non esse saltem ad ubi habet igitur materiam 2º lib. 2º de ortu et interitu cap. 9º textu 5º dicit principia esse numero aequalia in aeternis et incorruptibilibus sed in corruptibilibus duo sunt principia constituentia materia scilicet et forma ergo et in aeternis hoc est in caelis denique lib. 1º de caelo cap. 9º disertis verbis asserit in caelis reperiri materiam

§. 9ª.

Sed contra affert locus Aristotelis ex cap. 3º lib. 1º de caelo illic enī ait caelū neq; materiam neq; contrariū habere respondeo locū illū calumniose proferri nā ut probet Aristoteles caelū non corrumpi

id ẽ quod corrumpitur m̃aam habet et aliquid sibi contrariũ cælũ autem nihil habere contrariũ subsumit ẽ vero m̃aam ẽ habere

S. 10ª

2º in m̃aa forma ẽẽ nullo alio modo nobis compertũ ẽẽ pt quã per transmutatõnẽ substãalem at in cælo nulla ẽ mutatio substãalis ẽ cũ careat ortus et interitus Er. fõa cæli ẽ in m̃aa et per consequens cælũ m̃aa carere dicendũ ẽ Resp. aliã ẽẽ viã cognoscendi m̃aam in cælo nã quantitas raritas densitas et alia huiusmodi sunt signa et indicia m̃aæ cælestis

S. 11ª

3º si ẽ m̃aa in cælo ẽ potentia ad fõam m̃aa cũ respicit fõam ut potentia actũ ac proinde ẽ potentia ad ẽẽ et ita cælum ẽ corruptibile ois cũ potentia ad ẽẽ ẽ potentia ad ẽ ẽẽ cũ ois potentia passiua sit potentia contradictionis ex Arle lib. 4º Metaph. Resp. ẽ om̃ potentiã passiuã ẽẽ potentiã contradictionis potentia enĩ duplex ẽ ex Arle sub fine lib. de interpretatione una quæ separatur ab actu altera vero quæ semper coniungitur cũ actu potentia quæ separatur ab actu dicitur potentia ad formã futurã et aduenientẽ et de hac potentiã verũ ẽ quod sit potentia contradictionis ad ẽẽ et ẽ ẽẽ ẽ autem de potentiã coniunctã cũ actu ẽ enĩ potentia tantũ ad ẽẽ ẽ autem ad ẽ ẽẽ

S. 12ª

4º æternorũ ẽ ẽ m̃aa ex Arle lib. 2º Metaph. cap. 12º cælũ autem ẽ æternũ ex sententiã Arlis Er. nullã habet m̃aam Resp. locũ illũ Arlis intelligendũ ẽẽ de æternis immobilibus quæ dixit carere m̃aã quia m̃aa ẽ principium mutationum ẽ vero de æternis mobilibus ut ẽ cælũ

Quæstio 2ª

an sit eadẽ m̃aa cæli et rerũ sublunarium

S. 1ª

huic quæstioni satisfacimus dicimus eandẽ ẽẽ cæli et rerũ sublunariũ m̃aam secundũ essentiã sed ẽ secundũ conditiõnẽ existendi et hanc nostrã sententiã his sequentibus rãonibus confirmamus

S. 2ª

1º si noua m̃aa in cælo excogitanda sit et ponenda diuersa speciei a nostrâ subcælesti illud eet præcipue ppter substãæ cælestis nobilitatem sed hæc rão nulla ẽ nã quid dignius et nobilius fõa solis quæ tamen in nostrâ m̃aâ stabilatur 2º unitas mundi

postulat unitatem materiae quia unius speciei una debet esse materia 3º omnia quae sunt in hoc universo miro ordine connexa sunt quaedam perfectiora sunt quaedam vero imperfectiora quaedam supra quaedam infra et aliqua in medio sed admirabili ordinatione et continuatione ita ut nihil reperiatur vacuum Ergo omnia sunt ab uno in uno nempe in materia nam ordinata necessario in aliquo conveniunt alias nulla esset connexio nullus ordo sed corpora huiusce universi formis et speciebus diversa sunt Ergo conveniunt in materia

S. 3.ª

4º in caelo et subcaelestibus communia sunt accidentia ut quantitas et motus Ergo communia quoque sunt principia a quibus haec accidentia fluunt

S. 4.ª

5º Aristoteles in lib. 2º de ortu et interitu textu 37º dicit ea quae comparantur secundum molem et quantitatem habere communem materiam sed caelum et haec inferiora comparantur secundum molem et quantitatem Ergo dicimus enim v. g. solem esse maiorem terra Ergo caelum et haec inferiora habent eandem materiam

S. 5ª

Denique materia nostra est capax omnium formarum neque substantiarum neque quantitatis neque qualitatis sed omnia potestate Ergo est etiam capax formae caelestis ac proinde alia materia superflua est cum nostra sufficiat non sunt enim nova entia in natura censum sine manifesta necessitate invehenda

S. 6ª

at contra 1º Aristoteles in lib. 3º de caelo contextu 61º dicit aeterorum aeterna esse principia et caducorum caduca sed caelum est aeternum non aeterna esse principia Ergo non constant ex eadem materia subcaelestia vero sunt caduca Ergo non constant ex eadem materia cum subcaelestibus Resp. 1º Aristotelem quando dixit caducorum caduca esse principia non locutum esse de materia sed de elementis indeque inferri non posse eandem non esse materiam 2º Resp. ex Aristotele materiam 1.am esse ingenerabilem et incorruptibilem

S. 7.ª

2º Aristoteles in 8º Metaph. cap. 12º et 14º scribit non omnium esse communem materiam sed eorum tantum quae inter se transmutantur at caelum et haec inferiora inter se non transmutantur ut notum est Ergo non habent communem materiam Resp. ut hoc argumentum recte solvatur sciendum esse ex Aristotele in lib. 12º Metaph. cap. 20 duplicem esse materiam una enim est generabilis et altera locomobilis illa dicitur generabilis quae transmutationi substantiali subiicitur illa vero est locomobilis quae subest tantum contrarietati secundum locum

maa cæli ē tantū locomobilis maa vero corporū inferiorū ē grabilis eadē tamen ē cæli et corporū inferiorū maa hæc enī diversitas ō desumitr a maa sed a formis quibus illa subiicitr atq dissimili qualitatū raone itaq ad argumentum Resp. ea quæ in se invicem transmutantr habent eandem maam grabilē cælū vero habet tantū locomobilē neq ppterea desinet habere eandē maam cū sublunaribus

Quæstio 3.a

Quænā sit forma cæli

§. 1.a

Nobilissimā hanc de foā cæli quæstionē his sequentibus conclusionibus determinamus 1.a ita se habet forma cæli distincta ē a formis elementorū ita ut cælū neq aërea neq ignea neq alterius naæ elementaris sit sed sit corpus 5.m simplex distinctū a 4.r elementis raone formæ

§. 2.a

rao qua id confirmamus hæc ē formas elementorū sequuntr 1.a qualitates calor frigus humiditas et siccitas quæ oīa pugnē et interitus causa extant sed hæ qualitates ō reperiuntr in cælo Er. foa cæli diversa ē a foīs elementorū

§. 3.a

Sed dices 1.a qualitates tribuuntr cælis lunæ enī et veneri attribuitr humiditas calor Soli et marti et etiam Iovi sed moderatus Saturno etiā secundū Astrologos summa competit frigiditas Resp. illas qualitates ō ē formaliter in cælo sed virtualiter stellæ enī reipsā ō sunt frigidæ aut calidæ sed virtute tantū frigidæ aut calidæ

§. 4.a

2.a conclusio hæc ē mundus ō regitr communi ad cuius quasi particulas singulis sphæris affixæ sint hoc enī licet Platonicis ita visū attamen ineptū ē ppter sequentes raones 1.o si hoc eet oēs mundi partes eent aātæ quod tamen falsū ē 2.o partes mundi sunt distinctæ et diversi ordinis Er. unā aā ō continent 3.o illa aā eet partim immortalis partim mortalis et parti bilis pro partiū mundi diversitate 4.o universi ō ē unus et eiusmodi motus ita ut unus motor ut una aā sine forma

§. 5.ª

Sed dices Deus ē aa mundi in Deo cui vivimus movemur
et sumus Er. ē una communis aa quae hunc mundū regit
Resp. nos in Deo vivere moveri et ee tanquā in princi:
pio extrinseco ō tamen inde; inferri posse Deum ee mundi
formā intrinsecā talem enī oportet ee forma qualis ē cui:
usq; rei naa atqui inter Deum et res creatas nulla hae
in re proportio et similitudo invenitur 2º. si Deus ē aa
mundi forma illius naalis erit otiosa vel frustra imo
solus Deus erit naa quod ē absurdū 3º. Deus ē caa mu:
ndi efficiens Er. ō fōa 4º. mundus ē finitus et Deus ē
infinitus Er. Deus ō pt ee fōa vel aa mundi

§. 6.ª

3.ª conclus talis ē forma cæli ō ē aa hæc assertio ita a nobis confirm:
atr 1º. si cælū eet aatum eius aa eet aut vegetativa aut sensitiva
aut intellectiva at 1º. vegetativa ee ō pt quia facultatis illius
operaones sunt nutrire augere grare quae corpori incorruptibili quale
ē cælū convenire ō possunt ut docet Aristo in 3º. cap. lib. 1º. de cælo
nec etiā pt ee sensitiva quia alioquin cælū eet corpus mixtum
at cælū tale corpus ee ō pt ut docet Aristo in 1º. lib. de cælo
sequela etiam pz. quia ut dicit 3º. lib. de aa cap. penultimo
sensus ō pt ee in corpore simplici quale ē cælū fabulosa enī
ē et ridicula poëtarū narraō solem ee cæli oculū quo videt
polos aures quibus audit nec tamen pt ee intellectiva ō enim
datr intellectus sine sensu in corporibus aam habentibus nec
in his corporibus sine sensu in telligere pt ō enī illis datr intellectio sine
phantasmatibus quae ad sensū pertinent juxta illud oportet intelli:
gentē contemplari phantasmata

§. 7.ª

2º. aa ex Aristo lib. 3º. de aa cap. 10º. ita definitr actus primus
corporis organici potentiā vitæ habentis cælū autē ō ē corpus
organicū nullus enī in eo ē organorū apparatus Er. cælū ō ē
aatum

§. 8.ª

3º. si cælū eet aatum aa intellectiva Er. beatitatis eet capax
at hoc ē contra sacrā scripturā quae solū hoīum aabus et an
gelis felicitatis capacitatem tribuit

§. 9.ª

Arguitur 1º. Aristo lib. 2º. de cælo cap. 20º. et 12º. Metaph.
cap. 7º. disertis verbis asserit cælū ee aatum Resp. Aristum ō

intellexisse cœlum eē aīatum aīā informante sed assistente nempe intelligentiā

§. 10a

2º. illud quod dat vitā ē aīatum at cœlum dat vitam Ergo. pr. ma. nemo dat quod nō habet mi. confirmatur quia vulgatū ē inter phōs Sole et hoīm generare hoīm deinde manifestū ē aīalia quae ex putri mā procreantur beneficio Solis gigni Resp. nemine dare quod nō habet vel virtualiter vel formaliter at caelū dare vitam nō formaliter sed virtualiter et eminenter nec propterea eē aīatum

§. 11a

3º. si caelū nō eēt aīatum eēt muscā imo et formicā ignobilius quod ē absurdū Ergo dicendū ē caelū eē aīatum Resp. caelū eē muscā et formicā ignobilius inquantū musca et formica vivunt caelū vero vitā caret et hoc ē quod toties verbis docet Augustinus in lib. de duabus naturis cap. 4º. hoc tamen nō impedire quominus caelū muscā et formicā nobilius sit nempe ratione incorruptibilitatis pulchritudinis magnae molis et reliquorū quae longū eēt persequi

§. 12a.

4º. Arlis duas positionū tribuit caelo quae aīalibus conveniunt nempe dextrū sinistrū ante retro sursū et deorsū unde videtur sequi aīatum eē caelum Resp. improprie et Metaphorice eē has duas competere caelo ita dici tantū pt quemadmodum in aīalibus dextrū dicitur unde motus incipit cū pars dextra aptior sit ad motū quā sinistra ita etiā in caelis dextrū dicitur unde incipit motus et hoc dextrū ē oriens et ab opposito sinistrū ē occidens in aīalibus pars anterior ē ad quā tendit motus posterior vero quae a tergo ē ita in caelo pars anterior ē illa quae inter orientē et occidentē porrigitur posterior vero quae ex diametro ipsi anteriori opponitur denique polū antarcticū tanquā inferiorē plantā pedis volunt quidā sed haec oīa improprie et Metaphorice tribuuntur caelo quare inde inferri nō pt caelum eē aīatum

§. 13a

4a. conclusio talis ē secundū sententiā Arlis caeli moventur ab intelligentiis existimavit enī ut notū ē oībus intelligentias ut formas assistentes caelestes orbes perpetuo motu versari et aequabili tenore circumrotare sed ut quod ut ē liber dicā cū amicus nobis debeat eē Arlis sed longe magis amica

veritas

hae in re a partibus illius ō stamus existimamus aūt caelos ut postea declarabimus congenita sibi vi proprios illas circul: tiones obire et nullo modo ab intelligentiis moveri

§. 14.ª

Raōnes quibus nitimur hae sunt 1ª intelligentiae istae vel sunt angeli vel ō si angeli ō semper assistunt orbibus caelestibus ag: itandis hoc aūt ō ē munus angelorū si ō sunt angeli Er. vel sunt superiores angelis vel ō si superiores quomodo astricti corpori caelesti circumrotando quasi ad illud condemnati si ō sunt superiores sed inferiores Er. sunt aīae nā oēs vita infra intelligentias et angelos ē aīa aūt autem ab aīando dicitr Er. caelū hoc pacto foret aīatum quod antea falsū ēē ostendimus

§. 15.ª

2º. ubi resideat intelligentia in corpore simplici dici ō pt si aūt toto corpore fusa ē latitudine habet in mā ō ē igitr in: telligentia separata si sit in unā parte caeli tantū illa caeli pars celerius movebitr quā alia utpote propinquior principio motivo et virtus finita et participata in via languescit sed hoc de caelo dici ō pt

§. 16.ª

3º. caeli ō sunt deterioris condiōnis quā alia corpora quae ō indigent externis motoribus ut nāales suos motus obeant at vero orbicularē motū caelo nāalem ēē fatetr Aristo

§. 17.ª

4º. ō pt intelligi quomodo circularis motus caelo nāalis ē dicatr si sit ab externo principio nāalis aūt proprietas ē quae ab interno nāae principio oritr dit autem ab externo pri: ncipio si ab intelligentiā movier creditr si dicas initium vel inchoaōnem motus ab intelligentiā assistente ēē deinde conti: nuaōnem motus ēē a formā caeli Resp. hoc pacto intelligentiā fore otiosā ō aūt semper movebit sed tantū in principio neqe dici pt motum illū dici nāalem respectu mae quia sic oēs motus ēēt violentus etiā nāalis neqe etiā dici pt motū illū ēē nāalem raōne formae eo quod forma habeat pro: pensionē aliquā ad eiusmodi motū licet eum praestare nequeat hoc aūt dicitr sine fundamento ō aūt propensiones a nāā ing: enerantr nisi pp̄ter operaōnes unde fit ut illud quod per se ipsū praestare possit agens nāale sit ad quod nāaliter propo: ndeat

S. 18.[a]

Raones quæ ad confirmandā Aulis sententiā adferuntur solui possunt si dicamus 1° ō eandē ēē raonem eorum quæ mouentur motu circulari et eorū quæ mouentur motu recto 2° si ponamus quod verū ē cælū ō moueri ppter se sed ppter uniuersi bonū

S. 19.[a]

5.[a] et ultima conclusio talis ē cælū mouetur a propriâ formâ quamuis bruta instructa tamen certis quibusdā qualitatibus quæ ad motū suapte naa ordinatæ sunt

S. 20.[a]

Hanc assertionē ita 1° confirmamus ōis forma substālis ē principiū alicuius motus localis Er. etiā in cæli forma substālis alicuius motus localis debet ēē principium nullius autem alterius quā circularis Er. circularis motus ē a propria eius formâ

S. 21.[a]

2°. corpora cælestia ō sunt prioris condiōnis quā sublunaria sed sublunaria a propriâ forma mouentur alia sursū alia deorsū et alia in ōem partem Er. et corpora cælestia a propriâ forma moueri dicendū ē

S. 22.[a]

3°. nisi forma cæli ad motū ipsius cæli concurreret ociosa planè foret et nullius opeāonis gratiâ quod ē absurdū

S. 23.[a]

At contrà quando corpus a propriâ formâ mouetur naāliter in suo loco naāli conquiescit ut videre ē in elementis atqui cælū ō conquiescit in proprio loco sed in eo perpetuo mouetur ut vident ōēs Er. a propriâ formâ ō mouetur Resp. ad ma. corpora naālia quiescere naāliter in suo loco naāli nisi ad bonū uniuersi moueantur ut videre ē in aquâ quæ licet naāliter quiescat in suo loco ad bonū tamen uniuersi ascendendo mouetur ne detur vacuū toti naæ infestissimū.

Quæstio 4.[a]

Quænā sit cælorū figura

S. 1.[a]

Huic quæstioni ita satisfacimus dicimus cælū ēē globosū et undiquaq; rotundū nostramq; sententiā his sequentibus raonibus confirmamus 1.[a] desumitur a visu sunt enī oculi ad rerū phyarū

cognitionem comparandā certissimi duces et exploratores videamus autem caelū rotundū ee

§. 2.ª

2.º sequitur et commodū ē corpus illud quod reliqua oīa ambit et complexu suo comprehendit debere figurā habere oium capacissimā sed figura rotunda ē oium capacissima quod ostendimus hac experientia si quis cerā angulariter dispositā aquā replerit o tantū aque continebit quā si sine ullo linearū aut dimensionū augmento circulariter et in orbem disponatur

§. 3.ª

3.º corpori quod oium celerrime in orbem movetur debetur ea figura que ad talem motū aptissima ē at caelū oium celerrime movetur in orbem ei igitur debetur figura ad talē motū efficiendū commodissima haec autem ē figura rotunda ī cuī in eā (ut ait Cicero in lib. 2.º de naā deorū) aliquid ē asperitatis aut offensionis nihil incisū angulis nihil anfractibus nihil eminens nihil lacunosū nihil quod motū impedire vel retardare possit

§. 4.ª

4.º si caeli ñ essent rotundi sed alterius figurae ut triangularis vel quadrangularis ñ possent oppositis motibus ferri nisi vel se mutuo dirumperent vel penetrarent quod viribus nāe fieri ñ pt

§. 5.ª

5.º singulis diebus in sensus nostros incurrit oēs stellas fixas circa polū revolvi circa centrū perpetuā vertigine ferri quod satis indicat illas rotundū caeli spatiū conficere

§. 6.ª

6.º idē constat ex meatu solis lunae atqi oium planetarum hac cū stellae ubiqi maris et terrarū ab orizonte paulatī ascendere videntur donec ad mediū caeli et inde ad occasum perveniant a quo rursus ad ortū rotunda circumnexione commeant

§. 7.ª

7.º idē patet ex astrorū figura idē cū debet ee judiciū de astris et de ipso caelo sed figurā astrorū rotundā ee patet cū in quacumqi regione et in qualibet caeli parte rotunda appareant speciatim id in lunā conspicuū ē sive cū corniculata sive plena sive aliā sui speciem praebeat semper tamen circulariter a sole illustratur

§. 8ª

Denique illud declaratur per astronomica instrumenta quae in figuram rotundam efformantur ut caeli rotunditatem imitentur quod in sphaeram artefactam videre licet nam si caelum alterius figurae esset nequaquam illa instrumenta idonea essent ad latitudinem et distantiam caelorum dimetiendam

§. 9ª

Sed contra 1º psalmista psalmo 102º dicit Deum extendisse caelos tanquam pellem Ergo non sunt figurae rotundae huic obiectioni respondet Augustinus in lib. 2º de Genesi ad litteram et in cap. 9º psalmistam ita locutum fuisse ad fabricandi facilitatem significandam quod tam facile fuerit Deo illam caelestium orbium immensitatem condere quam facile nobis est complicatam pellem extendere

§. 10ª

2º caelo debetur figura maximae capacitatis cum caetera corpora totius universi in se includat sed figura sphaerica est omnium isoperimetrarum minima ut docet Archimedes in lib. de Isoperimetris corpus igitur caelorum non est rotundum Resp. figuram sphaericam inter isoperimetras esse minimam quoad loci occupationem sed maximam quoad interiorem cavitatem

§. 11ª

3º caelo magis convenit figura quadrata quam rotunda illa enim firmitatem haec vero inconstantiam designat unde sapientia in quadrato haerens fortuna vero globo pendens a veteribus pingebatur Resp. figuram quadratam quamvis firmitatem designet nullo modo tamen aptam esse ad circuitionem quae sphaeris mobilibus debetur

Quaestio 5ª

Quaenam sit natura et virtus Planetarum

§. 1º

Antequam quaestionibus de caelo finem faciamus breviter ostendendum est quaenam sit planetarum natura et qua virtute stellae praeditae sint sed supponendum est illud 7 esse numero planetas nempe Saturnum Iovem Martem Solem Venerem Mercurium et Lunam de quibus singulatim dicendum est

§. 2ª

Saturnus qui firmamento proximus ē stella colore plumbeo tetro et pallido quae frigida ē et sicca ideo condensat et siccat 2°. quod longe distat a Sole ac proinde vitae inimica dicitur depingitur falcem manu tenens quasi quantum in se ē viventia demetens qualitate noxia

§. 3ª

Jupiter ē stella Saturno proxima pulchra clara lucida salutaris benigna et moderata propter motum suum qui fit inter Saturni frigiditatem et Martis fervorem depingitur sceptrum manu tenens quasi vitae imperator et largitor

§. 4ª

Mars ē stella rubra admodum flammea virtutis adustivae naturae vehementer sicca et calida et quoniam ebullit nimio ardore non abs re signat bella ideo pingitur figura tali bellici

§. 5ª

Sol ē stella omnium maxima et post se lucidissima quae dici praeter et totum mundum illuminat 4ºʳ anni tempestates constituit nempe existens in signis arietis Tauri et geminorum ē causa humiditatis et caliditatis unde ē Ver Existens in Cancro Leone et Virgine ē causa caliditatis et siccitatis unde est aestas Existens in Libra Scorpione et Sagittario ē causa frigiditatis et siccitatis unde ē Autumnus deinde existens in capricorno Aquario et piscibus ē causa frigiditatis et humiditatis unde oritur hyems soli quandoque accidit Eclypsis quae nihil aliud ē quam obscuratio solis in diametrali Lunae interpositione inter Solem et visum nostrum

§. 6ª

Venus ē stella valde lucida Martis iram et fervorem benignitate sua temperans semperque Solem comitans sed cum praecedit vocatur φωσφορος de lucifer quia diem affert cum vero sequitur vocatur vesper quia cum advesperascit supra Orizontem apparet

§. 7ª

Mercurius ē stella proxima sub venere acuti luminis aspectus magni parumque albicans et naturae siccae cuius effectus varii sunt dicunt enim astronomi eloquentiae et ingenii causam esse ita ut illi quibus dominatur facundi sint et ingenio polleant

§. 8º

Luna ē stella omnium infima naturae humida et frigida quae praeter nocti

et operatur naturam phlegmaticam id est frigidam et humidam est etiam
causa fluxus et refluxus maris vidimus quoque experientia
cum luna est plena vel cum crescit mollia medullas humores
et alia huiusmodi crescere ut refert Plinius Variae fuerunt
philosophorum sententiae de maculis quae in Lunâ apparent unde pro-
veniant nonnulli existimarunt figuram terrae et maris in
Lunâ tanquam in speculo repraesentari ac proinde maculas
Lunae pendere a terrae et maris figurae reflexione et repraesentatione
alii vero voluerunt sydera humore terreno pasci et unam cum
humoribus lucem quandam a Lunâ trahi et sic commaculari
alii illas maculas provenire a vaporibus dixerunt sed his
dibus opinionibus rejectis ut potius absurdis dicimus eiusmodi
maculas provenire ex partibus minus densis quae partes non
retinent et reflectunt tantum luminis ita ut videantur quasi
nigrae et opacae praesertim ob lucidiores partes circumstantes
Lunae quoque tribuitur eclypsis quae nihil aliud est quam illius
obscuratio orta ex interpositione terrae inter solem et lunam atque haec
de natura et virtutibus Planetarum dicta sunto

Finis Quaestionum In Lib.os de coelo

Commentarius analyticus In 1.um Lib. Aris de ortu et interitu

Praefatio

§. 1.a

Physica prout ab Arist. tradita est duae sunt praecipue partes quarum
prior est de corpore naturali gratim considerato de eiusque principiis
et affectionibus et apellari solet pars communis altera vero pars
propria est in qua species corporis naturalis ordinatim considerantur
haec pars pro specierum diversitate in plures libros divisa est inter
quos 1.um locum obtinuerunt 4.r libri de coelo qui a nobis expositi
non fuere quia fere omnia quae in iis continentur saltem ea quae
notatu digna sunt in compendio nostro physico tradita fuerunt
proxime post libros de coelo collocantur duo libri de ortu et
interitu quorum explicationem iam cum Deo suscipimus

§. 2.a

Antequam ad specialem horum librorum expositionem accedamus

quædā præfationis vice præmittenda sunt 1º de eorū subīo 2º de eorū inscriptione et 3º de illorum divisione.

§. 3ª

Quod ad 1ᵐ subīum horū librorū asserimus eē corpus mixtū quia illud ē alicuius libri subīum cuius principia in illo tradunt sed corporis mixti principia nempe elementa exponunt in hoc libros de his enī longe latiq; differit Arīs hoc in loco Er. corpus mixtū ē horum librorū subīum

§. 4ª

at Cinquies hi libri inscribunt de ortu et interitu dicendū Er. ē ortū et interitū eē horū lib. subīum ō vero corpus mixtū huic obiectioni Resp. dicendo inter subīum alicuius lib. et inter scopū et intentionē authoris subīum alicuius lib. ē quod subīternit omnibus in hoc lib. contentis scopus vero et intentio authoris ē illud quod de ipso subīo quærit et cognoscendum proponit sic 8º lib. naalis ausc. subīum ē corpus naale universaliter acceptū scopus vero et intentio Arīs in his lib. ē agere de principiis et proprietatibus corporis naalis sic horū lib. de ortu et interitu subīum ē corpus mixtū scopus vero et intentio Arīs in illis ē agere de ortu et interitu tanquā de præcipuâ corporis mixti proprietate

§. 5ª

2º hoc ē subīum alicuius lib. cuius proprietates in illo investigant sed in his lib. ō corporis mixti ut mixtū ē proprietates sed cadūci potius et corruptibilis inquiruntur agit enim Arīs de ortu et interitu sed ortus et interitus licet ōī corpori mixto conveniant ō tamen soli competunt elementa enī quoq; corruptibilia sunt Resp. elementa ō corrumpi eodē modo quo corpora mixta mixta enī 1º et per se oriunt et intereunt elementa vero 2ario et ppter ipsa corpora mixta elementa enī agunt in se invicem et in se invicē transmutant ut possint cadere in debitā et convenientē corporū mixtorū ndam Er. corruptio 1ario naæ consilio et intentione convenit corporibus mixtis elementis vero 2ario et ppter ipsa corpora mixta deinde ortus et interitus conveniunt corpori mixto ut subīo elementis vero ut sunt principia corporis mixti

§. 6ª

Ad rationem inscriptionis horū librorū quod attinet hi libri inscribunt de ortu et interitu ō quod de aliis mutationibus ō agat Arīs in hisce lib. sed quia præcipua ē mutatio secundū substantiam quæ vel ē grad vel corruptio

§. 7.ª

Quod spectat ad horum libr. divisionem dividitur hoc opus in duos lib. in 1.º disputat Arist. de alteratione gratione accretione et reliquis mutationibus sive quibus gratio ō absolvitur in posteriori vero precipue disputat phus de 4.ᵒʳ elementis ut sunt principia corporis mixti

§. 8.ª

Nec mirum videri debet cum Arist. in his lib. agat de elementis cum de iisdem egerit in lib. de caelo illa enim consessa sunt duo gra qualitatum ut sunt partes mundi vindicant sibi a natura motivas qualitates gravitatem et levitatem quarum impulsu ad occupandas proprias et naturalis in mundo sedes feruntur at vero ut sunt principia corporis mixti a natura sortita sunt 4.ᵒʳ qualitates alterativas caliditatem scilicet frigiditatem humiditatem et sic siccitatem quarum ope inter se invicem decertant se mutuo refundunt et refrangunt ut cuadere possint in debita corporum mixtorum naturam

§. 9.ª

pro duplici illo munere 2.ᵉˣ instituitur elementorum in phya consideratio in lib. de caelo considerantur elementa ut sunt partes mundi et secundum gravitatem et levitatem sed in istis libris de ortu et interitu spectantur ut sunt principia et materia corporum mixtorum atq; adeo secundum qualitates alterativas calorem scilicet frigus humiditatem et siccitatem

§. 10.ª

hoc iter ad gralem horum lib. divisionem intelligendam notato 8 sciendum ē 1.ᵐ lib. secari in duas precipuas partes in priori disserit Arist. de gratione et corr alteratione et in posteriori agit de mutuo contactu actione passione et mixtione prior 1.ⁱ lib. pars subdividitur in duas alias partes in 1.ª phorum opiniones redarguit in 2.ª mentem suam aperit atq; ita peritos medicos imitatur qui corpora quae suscipiunt curanda prius preparant et purgant humoribus redundantibus aut vitiosis qua medicamenta instaurantia adhibeant quoniam impura corpora ex hypocrate eo magis offendunt quo magis nutriuntur horum exemplo phus amollitur falsas opiniones deinde veritatem proponit tanquam verum ci pabulum 1.ᵘˢ prestat duobus 1.ⁱˢ cap. posteriora vero cap. 3.º et sequentibus

In cap. 1^m^

§. 1.^a^

hoc cap. duabus constat partibus quarum in priori habetur proœmium in posteriori verò quorundam philosophorum sententiam examinat Aristoteles et redarguit

§. 2.^a^

In proœmio pollicetur se acturum de generatione et corruptione deinde de alteratione accretione et diminutione deniq; sintne generatio et alteratio res eadem an diversæ et ab hoc ultimo sumit disputationis initium

§. 3.^a^

Ait igitur eos qui omnium rerum posuerunt principium materiale quod esset ens actu necessario concedere debuisse generationem et alterationem non differre quod sic probatur a philosopho haec mutatio in qua manet unum et idem subiectum ante et post mutationem est alteratio sed in generatione omnium rerum ex uno principio unum idemq; manet actu subiectum ergo haec generatio est alteratio

§. 4.^a^

Deinde Aristoteles docet philosophos qui plura posuerunt principia negare non potuisse generationem esse mutationem et alterationem distinctam sed tamen si non verbis saltem re omnem alterationem sustulisse idq; hac ratione probat in omni mutatione est unum et idem subiectum una eademq; materia quæ vicissitudines contrariorum sustineat sed ex veterum philosophorum sententia non est una quædam materia omnibus subiecta mutationibus quum sint secundum illorum opinionem plura principia materialia proinde ex eorum sententia sequitur nullam esse alterationem

In cap. 2^m^

§. 1.^a^

hoc cap. consumitur in sententiis veterum refutandis potissimum Platonis et democriti 1.º reprehendit Platonem quod existimaverit corpora naturalia constare ex superficiebus quia in divisione corporum quod sensibus nostris 1.º obiicitur est superficies docetq; hanc compositionem Platonicam non posse quadrare in corpora physica

licet accommodari possit corporibus mathematicis

§. 2.ª

Platonis opinionem reiecta Democriti sententia de rerum gratione sibi proponit examinanda Democritus existimabat corpora naalia composita ee ex atomis vel corpusculis indivisibilibus et hanc thesim sic probabat ~~eorum~~ corpora componuntur ex iis in que ultimo resolvuntur atqui corpora divisione facta resolvuntur ultimo in corpora indivisibilia Er. corpora constant ex corpusculis indivisibilibus et ex iisdem gnantur ma. propoo e extra controversiam mi. sic pr. corpora naalia vel resolvuntur in nihil atqi ita ex nihilo constabunt quod e absurdu vel resolvuntur in punctis quod fieri nequit quia corpus aut magnitudo o constat ex punctis na quantu o componitur ex o quantis vel corpus per divisionem resolvitur in indivisibilia atq. ita nunquam fit ultima resolutio vel denique corpus resolvitur in corpuscula indivisibilia

§. 3.ª

Resp. Arles huic obiectioni dicendo corpora dividi in semper divisibilia mathematice o physice quia datur minima magnitudo e physica ita ut forma sub minore magnitudine o possit cohaerere cu maa sed o datur minima magnitudo mathematica quoniam magnitudo divisibilis o constat ex indivisibilibus quia quaelibet pars quantitatis e quanta et per consequens divisibilis quoniam divisibilitas e affectio quantitatis

In cap. 3.^m

§. 1.ª

refutatis in duobus praecedentibus capitibus veterum phorum sententiis in hoc cap. vera de gratione sententiam incipit exponere et tres de gratione quaestiones format 1.ª quaestio e utrum detur grao substaalis, utrum substa quaeda de novo oriatur et intereat et an quaequid oritur et interit sic accidens

§. 2.ª

Quod nulla videatur dari grao substaalis tali probari pt argumto grao substaalis nihil aliud e quam progressus a o ente ad ens sed nullus datur talis progressus o ens enim vel denotat negationem

entis i. quale ē substāa vel denotat negaōnem entis simpliciter et absolute si ō ens priori modo sumatur substāa ex ō ente generari ō pt ex ō substūs enim substāa ō fit aut componitur si ō ens posteriori modo usurpetur multo minus ex ō ente generabitur ens ē enim commune omnium phorum effatum ex nihilo nihil posse generari

S. 3.ª

Resp. Arles substāam partim ex ente et partim ex ō ente generari ex ente potestate generatur substāa quatenus fit ex preiacente māa quæ ē pura potentia ex ō ente actu quoniā māa quum ō sit determinatæ speciei nullamq; habeat ex se et ppt suā formam physicam ens actu dici ō pt quum Er. dicitur genāo substaalis progressus a ō ente ad ens per ō ens ō denotatur negāo entis i. quale ē substāa neq; entis simpliciter et absolute sed negāo tantū entis sic actu hoc ē definite et determinate speciei

S. 4.ª

2.º querit Arles quenā sit caā perpetua et perennis genāois rerū et docet perpetuam ee ortus et interitus vicissitudinem quià unius ortus ē alterius interitus et vice versâ ita ut ortus et interitus continuâ et indefessâ serie se mutuo consequuntur quum enī māam unā abiicit formam alterā sibi asciscit quum enī interit semen generatur planta

S. 5.ª

3.ª questio quam format Arles hæc ē quenam sint quæ dicantur oriri simpliciter et quenā secundum quid huic questioni ita satisfacit Arles primas substāas simpliciter oriri accidentia verò secundū quid ratio ē quià quum aliquid secundū substāam generatur simpliciter et absolute nullâ additâ coarctaōne dicitur generari at verò quum aliquid secundū accidens mutatur ō dicitur simpliciter mutari sed cum adiectione ut quum aqua de novo fit calida ō dicitur absolute et simpliciter fieri aqua sed cū adiectione 2.º Arles docet genāonem simplicem dici quum aliquod nobilius generatur ignobilius verò interit ut quum ex semine generatur planta illud verò secundū quid dicitur generari quod ē ignobilius ut cum ex homine oritur cadaver

In cap. 4.um

§. 1.a

Huius cap. duae sunt partes in 1.ori tradit Arles discrimen graonis et alteraonis in posteriori vero quo pacto grao a reliquis mutaonibus distinguatur declarat

§. 2.a

Quod attinet ad 1.am partem grao substantialis ab alteraone distinguitur quod in alteraone idem subiectum permaneat secundum substantiam et ante et post alteraonem mutatur tantum secundum accidentia quatenus id quod alteraonem subit nova aliquam induit qualitatem sed in graone substantiali non manet idem sensibile subiectum sed secundum substantiam mutatur et cum grao substantialis mutao totius quia est mutao formae substantialis at forma substantialis est essentialis eaque potior compositi pars hac igitur mutata necesse est ut mutetur totum quia per mutaonem partium dissolvitur integritas totius quae ex partium unione resultat

~~In cap. 5.um~~

~~§. 1.a~~

~~Praecipuus Arlis in hoc cap. scopus est~~

§. 3.a

Unde elicitur haec gradatis substantialis definio grao substantialis est mutao totius nullo manente subiecto sensibili eodem definio vero alteraonis in hunc modum deduci potest alterao est mutao subiecti quod idem manet ante et post alteraonem secundum qualitates aliquas de novo advenientes

§. 4.a

In altera huius cap. parte docet Arlis quodnam sit discrimen inter graonem et interitum et reliquas mutaones 1.a duo sumitur a terminis ad quos tendunt huiusmodi mutaones 2.o ortus a interitus differunt ab aliis mutaonibus raone subiecti subiectum enim ortus et interitus est materia 1.a quae supponitur in graone et corruptione sed reliquarum mutaonum est aliud subiectum nempe compositum

In cap. 5.um

§. 1.a

Praecipuus Arlis in hoc cap. scopus est docere quomodo res augescant et decrescant sed est notandum accretionem et decretionem bifariam distingui ab aliis motibus 1.o raone terminorum nam grao est ad substantiam alterao ad qualitatem loci mutao ad locum accretio vero et decretio ad quantitatem deinde raone modi transmutandi quia grao et corruptio loci mutaonem necessario non requirunt

accretio autem et decretio non fiunt sine loci mutatione quia quod accrescit ampliorem locum acquirit quemadmodum quod di: minuitur in angustiorem redigitur

§. 2.a

Traditurus antiquam phus ad augendi modum explicandum pauci: ntat varias questiones movet quas ore duabus comprehend: amus ita ut 1.or sit de eo ex quo fit accretio posterior vero de eo quod accrescit ad priorem questionem quod attinet ita ratio: cinatur Arles id ex quo aliud augetur vel est incorporeum vel cor: poreum incorporeum esse non potest quia incorporeum corpori appositum non potest illud maius reddere quemadmodum nec corpus detractio ab eodem incorporeo diminuitur quod cum incorporeum est omni mole et quantitate denudatum est cum ergo accretio non fiat ex incorporeo oportet ut fiat ex corporeo nempe ex cibo et alimento et materia aliqua sensibili

§. 3.a

Posterior questio sic proponi potest utrum id quod augetur sit corpus animatum an cibus ad utrumque de hac questione ita statuit phus dicitque corpus animatum tantum proprie augeri idque duabus prae: cipue rationibus confirmat quarum 1.a ita se habet id tantum augetur quod manet idem post auctionem quod fuit ante cibus autem in substantiam eius quod augetur convertitur ergo non cibus sed ipsum tantum corpus animatum augetur

§. 4.a

2.a ratio est huiusmodi id tantum augetur in quo est augendi prin: cipium sed in corpore animato tantum est augendi principium nempe anima vegetans non autem in cibo ergo corpus animatum solum augetur

§. 5.a

His ita positis accedit Arles ad modum quo res augentur qui ex trium accretionis proprietatibus recte cognosci potest ideo eas proponit phus

§. 6.a

1.a est unaquaeque pars eius quod augetur augeri debet adaequandum hoc est singularum partium non posse fieri accretionem nisi sanae et illaesae fuerint si enim aliqua corporis pars vel propter nimiam infir: mitatem vitiosa sit vel per casum laesa et vulnerata potest reliquum corpus augeri citra ullum illius partis augmentum

§. 7.a

2.o quod augetur alicuius externi accessione augetur nam auctio

requirit extensionē et additionē quae fieri n̄ possunt sine rei e externae accessione
§. 8ª

3ª proprietas ē quod augetr idē manet post mutaōnē quod antea fuit ut qui adolescit idē ē qui fuit infans
§. 9ª

4º id quod augetr n̄ tā mā quā formae raōne accrescit idē forma ē praecipua caā accretionis corpus enī aātum propriè augetr quia habet aām vegetativam
§. 10ª

5ª proprietas ita se habet accretio fit sine penetraōne dimensionū idq; duplicē ob causam 1º quia corpus aātum ex prudentis naē instituto totū rarū et porosū ē eū corpora inaāta dura ē videamus atq; ita ad accrescendū prorsus inepta 2º quia alimentū dentibus contritū et attenuatū facilius corpori nutriendo immiscetr
§. 11ª

6ª et ultima proprietas talis ē id quo unumquodq; alitr et crescit partiū dissimile et partiū simile ē ē enī ab initio dissimile postea vero cū parti nutriendae agglutinatr et unitr calore naāli et prorsus assimilatr et pristina spēe deperdita corporis quod augetr speciem et formā accipit
§. 12ª

Verū ne haec de accretione doctrina in immensū accrescat oīa ante dicta in hac accretionis definione ponamus hoc pacto accretio ē motus aē vegetantis quo corpus aātum medio calore nativo et alimento accedente in oībus sui partibus ad certū quantitatis gradū promovetr quemadmodū decretio ē motus eiusdē aē quo corpus aātum languescente calore naāli in oībus sui partibus minuitr
§. 13ª

hic habentr oēs 4ºr caē accretionis aliaq; ad eius essentiā requisita principiō caā efficiens ē aā vegetativa instrumentaria calor insitus subiectum corpus aātum et singulae eius partes mā cibus forma motus finis promotio corporis ad certā quantitatem

§. 14ª

Ex hoc colligitur quomodo accretio a nutritione differat in nullam aliam rem prosequatur in tempore et in fine nutritionis cuius finis non est corpus adauctum augere sed ipsum conservare humiditatem quod in dicto calore nativo perdiderit restaurare et reparare; deinde augmentum habet certum tempus sibi praescriptum sed in omni vita necessarium est nutrimentum

In cap. 6.um

§. 1.º

Ab hoc cap. usque ad finem libri disputat Aristoteles de his mutationibus quae ortum et interitum consequuntur ut sunt contactus, actio, passio, et mixtio in hoc cap. duo praestat 1.º declarat cur de his omnibus sit agendum et 2.º de contactu disserit

§. 2.ª

Quod attinet ad primum de mixtione sibi agendum esse dicit quia veteres de congregatione multa dixerunt congregatio autem est quaedam mixtio quia vero mixtio non fit nisi miscibilia in se mutuo agant et a se invicem patiantur ideo de actione et passione tractatio instituenda est actio autem et passio non possunt fieri sine contactu quae enim agunt et patiuntur se mutuo tangere debent ideo de contactu agendum esse docet

§. 3.ª

Ad posteriorem partem quod attinet quod praecipue de contactu docet prius hoc est nempe triplicem esse mathematicum metaphysicum et physicum mathematicus est eorum corporum quorum extremitates sunt coniunctae sic lapis lapidi adiunctus manus manui apposita se mutuo contingere dicuntur hic etiam contactus cadit in orbibus caelestibus habent enim superficies coniunctas ut pellicula cepae aliae aliis circumpositae sunt §. 4ª

Contactus physicus non tantum est eorum corporum quae coniunctas habent superficies sed quae in se mutuo agunt et patiuntur beneficio patibilium qualitatum sic glacies manui imposita eam contingit nam patitur a calore manus et in eandem agit

§. 5^{a}

Contactus Metaphysicus ē quo aliquid ita tangit et agit ut nihil patiatur sic intelligentiae caelos tangunt nā ita eos mouent ex Arist. ut nihil ab iis patiantur sic Sol in ista inferiora citra ullā passionē agit

In cap. 7^{m}

§. 1^{a}

Disserit Arist. in hoc cap. de actione et passione duasq; de hac re praecipuè exagitat quaestiones quarū 1^{a} ē an simile agat in simile et ita huic quaestioni satisfacit dicit ea quae agunt et patiuntur parti similia et parti dissimilia eē similia gñe et mãa dissimilia vero forma et pugnantibus qualitatibus talia sunt elementa nā gñe conueniunt quia sunt corpora simplicia et mãam 1^{am} habent commune sed contrariis qualitatibus a se inuicem separantur

§. 2^{a}

2ª quaestio quā hic tractat Arist. ē utrum quidquid agit patiatur ab eo in quod agit ut haec quaestio ratē soluatur tres adhibendae sunt conditiones 1^{a} ut agens et patiens in mãa conueniant 2^{a} ut utrumq; tā agens quā patiens sint in debitā distantiā et (ut vocant) intra sphaerā actiuitatis suae nā si unū sit in debitā distantia alterum vero longius dist. et remoueatur quā par ē accidet ut unum quidē agat sed vicissim ō patiatur v. g. si aqua ab igne duobus aut tribus passibus dist. ab igne quidē calefiet sed vicissī aquā igne ō refrigerabit multo minus extinguet 3^{a} conditio ē ut inter agens et patiens sit proportio quantitatis aliter ō agent et patientur rao ē quia ubi ō ē quaedā viriū proportio ibi ō ē mutua actio et passio sed virtutis proportio sequitur proportionē quantitatis quare si scintillula ignis iniiciatur in mare patietur quidē quia extinguetur ab aquā sed verisimile ō ē pp̄ter quantitatis et viriū disproportionē vicissim eā agere in aquā si hae tres conditiones reperiantur certū ē agens pati ab eo in quod agit

In cap. 8^{m}

§. 1^{a}

Arist. in hoc cap. refutat veterū phorum sententias de modo quo actio et passio fiunt 1^{a} ē Empedoclis qui meatus quosdam in

corporibus constituebat per quod agens proximum in patiens se insi:
nuaret 2ª fuit Democriti et Leucippi qui actionem et passionem
per vacuum fieri volebant 3ª est Platonis in Timaeo qui voluit per
corpora solida triangularia eorumque contingentes superficies actionem
et passionem fieri sed quia hae opiniones dudum explosae fuerunt
est scholis philosophorum non est quod in illis refutandis immoremur
quia eas recitasse sat est eas refutasse

In cap. 9.m

§. 1ª

In hoc cap. proponit philosophus verum modum quo actio et passio fiunt idque
proponendo quasdam conditiones quarum 1ª ita se habet unumquodque
agit inquantum est actu et unumquodque patitur inquantum est potentia
ratio est quia quidquid agit debet habere formam cum forma sit princi:
pium agendi forma autem est actus ex Aristotele in cap. 1º lib. 2º de anima
Ergo quidquid agit debet esse actu deinde quidquid patitur recipit ab
agente aliquod esse est igitur illo esse denudatum et ad illud recipiendum
potentiam habet Ergo quidquid patitur patitur inquantum est potentia

§. 2ª

2ª conditio haec est ad actionem et passionem requiritur certa et debita tum
agentis tum patientis quantitas res enim aliquando sunt sub tam
parva mole ut nec agere nec pati possint

§. 3ª

3ª conditio talis est requiritur debita et legitima agentis proximitas
cum enim agentia creata sint finitae et limitatae virtutis habent certos
et definitos distantiae terminos ultra quos non diffunditur illorum virtus

§. 4ª

Denique necessaria est et legitima medii dispositio cum enim agens non agat
in patiens nisi virtutem suam diffundendo per medium si illud medium
incapax sit ad traiiciendam illam virtutem non sequitur actio

In cap. 10.m

§. 1º

In hoc cap. varia proponit philosophus de mixtione et 1º quaerit an sit
mixtio et obiectionem refutat quae ad tollendam mixtionem adfertur

§. 2ª

Obiectio ita se habet si datur mixtio ea quae miscentur vel manent
integra et illaesa vel unum manet et alterum interit vel denique omnia
intereunt atqui haec omnia sunt absurda Ergo non datur mixtio nisi pro

probãt per singula membra sic ostendit si quae miscent͡ʒ manent integra eodẽ modo se habent post mixtionẽ atq; antẽ ac proinde post mixtionẽ ñ possunt dici magis mixta quã antẽ si verò unũ maneat et alterũ intereat ñ possunt dici mixta quia quod manet ñ fit misceri cũ eo quod interiit si verò nullum maneat itidẽ mixtio ñ erit quia quae oĩno ñ sunt permixta dici ñ possunt

S. 3ª

Huic obiectioni sic resp. Arlis dicit ea quae miscent͡ʒ remanere nec perpetuã eodẽ modo se habere post mixtionẽ quã antea ut enĩ miscent͡ʒ congrediunt͡ʒ et decertant inter se ex mutuo autem illorũ conflictu orit͡ʒ eorũ remissio et refractio quo fit ut ñ integra et perfecta remanere dicant͡ʒ sed alterata ac proinde alio modo se habentia

S. 4ª

2º docet phus qualiũ sit mixtionis modus idq; conditiones enarrando quae ad mixtionẽ requirunt͡ʒ 1ª condio ẽ ut miscibilia sint mutuo activa et passiva idẽ in se mutuo agere et a se invicem pati possint 2ª condio haec ẽ miscibilia debent ẽe admodũ divisibilia hae de caã corpora humida facilius miscent͡ʒ quã solida 3ª condio ẽ ut certa sit quantitas eorũ quae miscent͡ʒ nã si multa cũ paucis vel magna cũ parvis coniungant͡ʒ ita ut ñ sit iusta et debita proportio inter mixtilia ñ fit mixtio sed accretio quia quod exuperat reliqua ad se trahit v. g. si parũ vini infundat͡ʒ in dolium aquae nulla propriè fit mixtio quoniã aqua convertit vinũ in suã naam atq; ita tantũ aliquo modo augebit͡ʒ 4ª condio ita se habet mixtilia debent ẽe aliquo modo aequalia ita ut unũ ñ possit aliud in suã naam convertere aut alterũ oĩno interimere

S. 5ª

Ex his ita positis declarat 1º phus quid sit mixtile 2º quid sit mixtio mixtile ita ab illo describit͡ʒ mixtilia sunt quae mutuo agere et pati possunt et facile terminant͡ʒ et dividunt͡ʒ et ita miscent͡ʒ ut unũ eorũ alterũ ñ interimat nec tamen absolutè eadẽ maneant

S. 6ª

Postremis huiusce cap. verbis phus ita describit mixtionẽ mixtio ẽ mixtiliũ alteratorũ unio haec definio a nobis exposita fuit in compendio nostro phyo ideo ñ ẽ quod actũ agamus

Finis commentariũ in 1m lib. de ortu et interitu

Questiones in 1^m lib. de graone et corruptione

Questio 1.a an bona sit graonis definio ab Arle allata

§. 1.a

hanc questionē hoc ordine pertractabimus 1°. graonis definionem a pho allatā proponemus et exponemus et 2°. argūta quae contra eā adferuntur solvemus

§. 2.a

Quod ad 1^m definio graonis ab Arlo allata ita se habet grao e mutao totius nullo sensibili manente eodē tanquā subto

§. 3.a

Singula huius definionis verba examinanda sunt 1°. grao dicitur mutao hic notandū duplicē ee mutaonē unā propriā et alteram impropriā illud dicitur proprie mutari quod semper existens alio tamen modo se habet post mutaonē quā ante mutao vero impropriè dicta sumitur pro qualibet effectndi novitate ita ut impropriè ac dicatur mutari quod aliquo modo incipit ee de novo In hoc posteriori sensu dicit Arlus ortum ee mutaonem totius et totū compositū quod oritur mutari dicitur quatenus in graone incipit ee quod 0 erat propriè tamen id quod gratur 0 dicitur mutari quia cū nullo modo sit ante graonem per graonem 0 pt dici aliter se habere quam antea

§. 4.a

2°. sciendū e per totū hic debere intelligi formā substālē specificā et ultimam haec autem forma vocatur totū quod integritatem rei constituat et hac sublatā totum intereat quemadmodū cū destrui et interire dicimus numerū ternarium si unitate sublatā maneat binarius quoniā destructa e illa integritas et facta e alia numeri spēes sic quando forma introducitur in materiā aliud totū dicitur grari quia fit alia spēes corporis naalis

§. 5ª

Addunt 3º in hac definitione haec verba (nullo sensibili manente tanquam subiecto) quibus verbis declarat Aristoteles talem fieri mutationem ut nullum subiectum sensibile remaneat. subiectum enim quod in ortu subseruit est materia 1ª. haec autem non est sensibile subiectum cum omnium sensuum notitiam effugiat.

§. 6ª

Denique in hac definitione additur vocabulum (eodem) et nihil aliud vult Aristoteles per illam particulam quam nihil sensibile manere quod sit subiectum utriusque formae tam eius quae deperditur tum eius quae aduenit in interitu enim rerum animatarum manet quidem corpus quod est sensibile subiectum non tamen est idem subiectum utriusque formae nam in tali interitu forma quae deperditur est anima forma vero quae aduenit est forma mixti corpus autem quidem est subiectum animae non tamen est subiectum mixti formae sed sola materia 1ª.

§. 7ª

Contra hanc definitionem ita explicatam quaedam adferuntur ad quae breuiter Resp. 1º quidam ita arguunt videtur quod generatio non sit mutatio quia quod mutatur idem manet et perseuerat quamuis alio modo se habeat at quod generatur cum nullo modo sit ante generationem non potest dici per generationem aliter se habere quam antea. Resp. maiorem veram esse de eo quod mutatur mutatione proprie dicta non vero de eo quod improprie mutatur generatio vero ut patet ex predictis non est mutatio proprie dicta sed improprie

§. 8ª

2º dicunt. I. C. fuit genitus et non tamen mutatus nam quomodo immutabilis mutari posset. Resp. C. ut Deus est ab aeterno genitum fuisse a Patre et de hac generatione hic non agi sed etiam fuisse genitum in tempore et sic fuisse mutatum

Quaestio 2.a
an unius gratio sit alterius corruptio

§. 1.°

Ut hanc quaestionem Methodice pertractemus 1.° quaedam aduertenda sunt 2.° status illius ponendus et sententia nostra breuiter confirmanda et 3.° argumenta quae opinioni nostrae obesse videntur refutanda

§. 2.a

Quod ad 1.m notandum 1.° est hanc propositionem non esse intelligendam in sensu formali ita ut gratio sit corruptio formaliter sed consequenter et concomitanter et importare sequelam quandam et facere velut sensum causalem est enim ac si diceremus generationem unius semper fieri cum alterius corruptione et contra

§. 3.a

2.° obseruandum est ex sententia Aristotelis hanc propositionem intelligendam esse de eo quod 1.° generatur et corrumpitur

§. 4.a

3.° considerandum hoc dictum non esse uniuersaliter verum in accidentibus alicuius est enim quae non habent contrarium producuntur absque alterius corruptione et corrumpuntur absque alterius gratione

§. 5.a

His ita notatis sciendum est hic quaeri an verum sit in substantiis grationem unius quod 1.° producitur sequi corruptionem alterius quod 1.° corrumpitur affirmatiuam partem tenemus et ita confirmamus

§. 6.a

Cum gratur aliquid praesupponitur materia haec autem non poterat esse absque forma ex praecessit compositum cum igitur illud gratur inducitur noua forma et per consequens expellitur praecedens quia duae non sunt simul gratione ex praecedit corruptio

§. 7.a

3.a argumenta quae contra sententiam nostram adferuntur soluenda sunt 1.° videtur quod gratio unius non sit corruptio alterius quia gratio est quid positiuum corruptio vero priuatiuum at unum et idem non est positiuum et priuatiuum Resp. hoc axioma non esse ita intelligendum ut gratio unius sit corruptio alterius formaliter sed tantum concomitanter

§. 8ª

2º. aliquando aliqua forma producitur & tamen alia corrumpitur nam cum homo moritur inducitur forma cadaveris & tamen corrumpitur forma hominis quae est immortalis Resp. quamvis forma hominis non corrumpatur tamen ipsum homo corrumpi et sic est generatio cadaveris cum corruptione hominis non cum ut ante diximus Aristoteles loquitur hic nisi de eo quod per se corrumpitur et per se generatur

§. 9ª

3º. cum nutritur animal est corruptio cibi quia non manet illius forma sed non generatur ipsum animal quia antea erat Resp. verum esse in nutritione cibum destrui et tamen certum est ibi quandam partialem generationem esse quia eadem forma intrat in illam materiam partem in qua erat forma cibi praecedens

§. 10ª

4º. cum ex elementis fit mixtum non verum est hoc axioma fit enim nova mixti forma sed nihil corrumpitur cum elementa maneant quae sunt materia mixti Resp. elementa posse dici corrumpi inquantum retunduntur et refranguntur in mixti compositione At (dices) si elementa corrumpuntur generatio unius non est corruptio alterius sed plurium Resp. Aristotelem non dixisse (unius et alterius) ut singulare numerum denotaret atque ita pluralem excluderet sed ut reale terminum significaret vel unum vel plures quare non negare ex interitu plurium posse generari unum et contra ex interitu unius plura generari

Quaestio 3ª
an generatio sit actio momentanea

§. 1ª

Huic quaestioni ita satisfacimus dicimus generationem esse actionem momentaneam et hanc concludimus ita pr. in momento totam producitur forma productaque materiam coniungitur nam forma quaedam substantia est proindeque nec magis nec minus recipit eaque tota aut nullo pacto neque etiam requiritur tempus ut producta per se variatur sed in momento inducitur in materiam bene disposita dixi per se nam per accidens ratione diversarum subiecti partium quarum aliae prius aliis disponuntur aliquando contingit ut generatio successive peragatur cum forma successive per gradationem in varias subiecti partes introducatur

§. 2ª

At (dicas) Aristoteles in lib. 5º. phys. ausc. cap. 1º. asserit in omni mutatione

dari prius et posterius sed gradus est mutatio Er. in qua datur prius et posterius et per consequens est quid successivum et in lib. 7º eiusdem cap. 4º compar: arat gradiones inter se quoad ad velocitatem et tarditatem

§. 3ª

Singulis Resp. ad 1um dico Aristotelem esse agere de mutatione in toto sua signationis ambitu sed praecise prout sumitur pro mutatione successiva duntaxat ad 2um dico gradionem interdum sumi pro alteratione praevia una cum suo termino extrinseco qui est formae substantialis introductio nonnunquam pro sola introductione eiusdem formae cum Aristoteles gradiones quoad ad velocitatem et tarditatem inter se comparat gradionis nomen in priori sensu accipit et raro in posteriori

Questiones de accretione

Questio 1ª an cum quod augetur quaelibet pars augeatur

§. 1ª

Inter alias accretionis conditiones hanc proponit ab Aristoteles nempe quod augetur secundum omnes suas partes augeri contra hanc conditionem quaedam afferuntur argumenta quibus breviter Resp.

§. 2ª

1º cum augmentum sit per adventum alicuius extrinseci corporis si viventis quaelibet pars augetur vel datur corporum penetratio et hoc impossibile est vel sequitur dividi viventis ut partes cibi ingredi: antur in quaslibet eius partes et hoc etiam impossibile est quia tunc in augmento interveniret dolor qui causatur ex divisione continui at nullus ibi dolor est Resp. negi dari penetrationem neque divisionem fieri sed per poros communicari alimentum solidis partibus sed (dices) quomodo fieri potest illud cum isti pori sint repleti corpore aliquo alias daretur vacuum est igitur possunt aliud extrinsecum in se recipere quin detur penetratio corporum Resp. corpus quo replentur pori cedere cibo vel quia ex alia parte abit vel per partem eiusdem pori

§. 3ª

2º. Sunt partes in viventibus aliquando aridae ut patet ex multis qui membrorum contractione patiuntur viventia igitur non augentur secundum illas partes sed secundum alias. Ex. quaelibet pars non augetur in vivente dum augetur. Resp. hanc Arlis condionem ita esse intelligendam ut quod augetur secundum omnes partes augeatur modo sanae et illaesae fuerint

Questio 2ª
an in accretione maneat idem numero subtum

§. 1ª

Arles hanc etiam condionem accretionis proponit nempe in ea idem numero subtum remanere. Haec condio ita confirmari potest illud est idem numero subtum in quo eadem manet forma substantialis sed in illo quod augetur manet eadem forma substantialis. Ex. idem numero subtum remanet

§. 2ª

Contra tamen illud affertur videlicet totum componi ex partibus. Ex abiectis quibusdam partibus et aliis adiunctis necesse est ut totum non sit idem sed aliud at cum vivens accrescit adduntur partes de novo per conversionem alimenti. Ex. non manet idem numero totum. Resp. totum non dici aliud quamvis aliae partes adiiciantur et aliae de novo addantur quia 1º manet eadem forma 2º. quia quaedam partes ita paulatim abiiciuntur et aliae adduntur ut cum praecedentibus continuentur per hanc autem continuationem efficiuntur unum et idem

Questio unica
De reactione an omne agens dum agit repatiatur

§. 1ª

Ut haec nobilissima questio de reactione et summa inter philosophos animi contentione exagitata uti a nobis tractetur 1º. quaedam ad illius

intelligentiā necessaria premittenda sunt 2°. illius status ē ponendus 3° sententia nostra confirmanda et 4° que sententiæ nostræ obesse videntur sunt refutanda

§. 2ª.

Quod ad 1ᵐ. sciendū ē 1°. quid sit reactio reactio nihil aliud ē quā quādā mutaō quâ id quod patitur renititur adversus agens et illud immutat dū ab illo mutatur adeo ut agens pati et patiens agere aliquo modo dicere possimus

§. 3ª

2°. sciendū ē cum plures sint motus species questionē hanc neq; in mutaōne substāali neq; in accretione et diminuōne locū habere gratis cū ab ipso genito ō gratur nec interimitur in ipso grandi actu nec etiā quod accrescit incrementū capit ab eo quod augetur ē igitur hec disputaō precipue instituta de motu alteraōnis an agens a patiente vicissim patiatur

§. 4ª

3°. notandū ē questionē ō ēē institutā de agente remoto sed proximo tantū et quod conveniat in maā cū patiente neq; nos loqui de alteraōne perfectivā ut ē sensus et intellectus neq; de movente per metaphora ut facit finis

§. 5ª.

Itaq; tandē status huius questionis hic ē an agens per se et proprie dictū et patienti proximū et cū ipso in maā conveniens dū in ipsū agit ab eodē repatiatur

§. 6ª

Affirmativā partem tenemus 1°q; cū Arlis authoritate 2°. experientiā et 3°. raōne confirmamus ad phi authoritatem quod attinet Arles in contextu 8°. et 16°. lib. 3ii phys. ausc. et in lib. 1°. de ortu et int. contextu 53°. et 87°. et pariter 84°. agens agendo repati asserit

§. 7ª

Experientiā etiā hoc colligitur quia aqua calida infusa frigide eam temperat et ab ipsâ temperatur quod ō eet nisi daretur reactio similiter ferrū ignitū aque frigide infusū ipsā calefacit et ab ipsā frigefit et manus comprimens gelu liquefacit ipsū calefaciendo et ab ipso frigefit pariter cibus manducatus alterat aāl et alteratur ab ipso preterea etiā duo vasa simul concussa se invicē frangunt et duo cultri se hebetant

§. 8a

3º. Idem ratione ex mixtione desumpta probamus cum autem mixtio fiat ex multis agentibus alteratis et ad concordiam et temperiem reductis non videtur posse fieri talis alteratio nisi elementa ab invicem in quae agunt simul etiam patiantur

§. 9a

Iam argumenta quae contra sententiam nostram afferuntur solvenda sunt. 1º. Si duae res sumantur in quibus actio et passio esse debent ut portio ignis et portio aquae hae res vel habent vires aequales vel inaequales si aequales neutra in alteram aget quia neutra alteram vincet si vero inaequales illa quae validior est et in alteram aget sed vicissim haec in alteram non aget quia debilius in validius agere non potest Resp. agens et patiens posse considerari vel in initio et medio pugnae vel post finem conflictus si priori respectu considerentur tunc unum agit in aliud illud paulatim superando nempe illud quod fortius est agit vehementius alterum vero debilius si vero posteriori modo spectentur dicimus actionem tunc cessare quando patiens succubuit agenti atque ita reactionem finire

§. 10a

2º. Si reactio daretur secundum idem et respectu eiusdem agens esset simul potestate et actu quod nullo modo dicendum est nam si agat ignis in aquam et ipsa calefaciendo ab eadem refrigeretur agit quatenus est calidus proindeque quatenus est actu sed a frigido etiam patitur quatenus est calidus Ergo eadem ratione nempe qua calidus est simul agit et patitur et simul erit actu et potestate Resp. in reactione non idem secundum idem agere et pati nam ignis v. g. agit quatenus est calidus patitur autem quatenus potestate est frigidus

§. 11a

3º. Haec videtur esse falsa in motu locali non autem quod movet necessario movetur secundum locum Ergo neque quod agit et alterat necesse est pati Resp. non esse parem rationem motus localis et alterationis eo quod resistentia motus localis non est activa nam cum reagit gravitas vel levitas in agens sed resistentia in alteratione est qualitas activa scilicet contraria

Quæstiones quædā de mixtione

Quæstio 1.ª an detr mixtio

§. 1.ª

Post varias tū de gradione et corruptione tum etiā de accretione et diminutione et pariter de reactione pertractatas quæstiones sequitr jā ut nobiliores et magis necessarias quæ de mixtione moueri possunt controuersias exponamus

§. 2.ª

quia quæstio an sit ē omnium 1.ª inquirendū 1.° ē an detr mixtio dari mixtionē constat 1.° authoritate Arlis qui in cap. 10. lib. 1.° de ortu et interitu id disertis verbis asserit

§. 3.ª

2.° idē constat experientiā continuus cū vigeat naā vaporū et exhalaonū ē terrā ascendentiū et aquæ pluuiales circumfusi æris actione multas bestiolas ex putredine naā subito nasci quod nonnisi mixtionis interuentu fit

§. 4.ª

At contra 1.° cū duo elementa inter se congrediuntr vel sunt in agendo æqui fortia vel alterū potentius si æque fortia utrumq; se ab aduersario tuebitr incolumeq; seruabitr si vnū sit poten: tius conuertet in se aliud atq; ita ō resultabit mixtū Respo sive elementa pari ad agendū virtute in certamen descendant sive ō modo unū ō nimis alterū excedat posse in se mutuo agere mixtumq; producere naā antiquā quod nimirū et imbe: cillius ē a potentiori perimatr et illius formā accipiat ac: cidit ut ex reciprocā actione et qualitatū proportio existat quā mixti forma consequatr

§. 5.ª

2.° si mixtio daretr vel fieret naāliter vel violenter ō violenter quia productio mixti ē naālis nec naāliter quia elementa ut misceantr necessario debent in vnū locū congregari hoc

autem fieri non potest nisi vel caelia descendant vel gratia ascendant. Ex. non datur mixtio. Resp. mixtionem simpliciter naturalem esse quia haec duo nempe mixtilium alteratio et formae introductio quae mixtionis nomine comprehenduntur haec inquam naturalia sunt et si cum ex pluribus elementis inter se coeuntibus mixtum gratia eorum unum in locum concursus non sit simpliciter naturalis si proprias ipsorum naturas spectemus tamen secundum naturam alio: quomodo fieri dici potest quatenus a caelis universalibus quae hinc et inde elementa cient et in pugnam congredi faciunt intendunturque moventurque.

S. 6ª

3º. Non videtur posse fieri mixtio nam in mixtione producitur nova substantia mixti distincta ab elementis perfectiorque ipsis sed imperfectum non potest producere perfectius. Ex. nam elementa producunt mixtum et per consequens mixtum esse non potest. Resp. causas efficientes mixti minus praecipuas ut sunt elementa comparatione quorumlibet mixtorum suis effectis deteriores esse posse sed corpora caelistia quae sunt illorum causae magis praecipuae esse illis praestantiora.

S. 7ª

Denique si elementa misceri possent deberent paulatim se secare et comminuere ut docet Aristoteles in cap. 10. lib. 1. de ortu et interitu a tunc vel eiusmodi partes se invicem permearent quod esse nequit vel aliae iuxta alias ponerentur quo fieret ut non esset aliud misceri quam partibus agglutinari cuius contrarium contra Anaxagoram docuit Aristoteles hoc in lib. Resp. elementa mixtionis gratia se minutatim concidere et partes unius alterius partibus adhaerescere neque Anaxagoram quod ita senserit ab Aristotele coargui sed quod elementa solo exiguarum partium appositu permisceri diceret in cuique copulatione mixtionem collocarit cum praeterea requiratur mutua elementorum actio ex qua primarum qualitatum actione temperatura ad mixti formam idonea proveniat.

Quaestio 2ª

Quid sit mixtio

S. 1ª

Quaestionem an sit sequitur quaestio quid sit ideoque postquam ostendimus

dari mixtionē et argutijs quae eā de medio tollere videntur Resp. 2ā breviter docendū quid sit hoc autē a nobis praestabitur eius definitionē particulatim explicando et expendendo

§. 2ª

Mixtio ab Arist. ita definitur in cap. 10º lib. 1º de ortu et int. a nobis 2ā expositi mixtio ē miscibilium alteratorū unio hac definitio constat ex gñe et drā gñs in hac definitione ē unio nā oīs mixtio ē quidē unio ō tamen vice versā oīs unio ē mixtio nā v. g. unio vocatur quā plures unū fiunt per solā aggregaōnē et continuitatē extremorū quo pacto frumenti aut fabarū acervus dicitur unū quid sed talium rerū unio propriè loquendo mixtio dici ō debet

§. 3ª

hac autem unio miscibilium nihil aliud ē quā conglutinaō quaedā reductio et concordia rerū mixtarū diversarū quā illa mis: cibilia in unā transmigrant naām unicuiq; sunt spēe

§. 4ª

Drā in hac definitione continetur in his verbis (miscibilium alteratorū) miscibilia autem sunt quae mutuo agere et pati possunt facilè terminantur et dividuntur et ita miscentur ut unū eorū alterū ō interimat nec tamen absolutè eadē maneant

§. 5ª

hac miscibilia dicuntur alterata quae neq; permanentia in integrā suā naām neq; planè etiā corrupta sed alteraōnem quandā et mutaōnem perpessa

§. 6ª

Illud autem fit mutuā vi pugnantium qualitatum caloris scilicet et frigoris humoris et siccitatis has qualitates integras et summas elementa afferunt ad pugnā nā ignis v. g. calidissi: mus accedit aquae frigidissimae sed hac mutuā pugnā infrin: guntur ignis ardor aquae frigus hebetat vicissim frigus aquae ignis ardorē retundit humorē aeris terrae siccitas debilitat et siccitatē terrae aereus humor contemperat sic miscibilia neq; substāas neq; qualitates puras et integras servant sed novus quidā in corpore mixto suboritur actus quasi communis oībus elementis et qualitatibus mixtis et ē tanquā vinculū contrariarū naārū sub quo concordi pace ligantur

S. 7a

ex predictis manifeste patet quid sit mixtio obiectiones que contra hanc definitione afferri possunt ad sequente questione differuntur ubi ex professo a nobis disputabitur quomodo elementa sint in mixto

Questio 3a

an elementa sint in mixto formaliter

S. 1a

Hec questio valde intricata ē ppter diversas phorum sententias precipua lis et dissensio ē inter latinos et Averroem latini existimant formas elementorum ō manere in mixto sed tantu qualitates ō tamen cu pristino nae vigore sed repressa illarum exuperantia et ad moderationem atq mediocritate revocata

S. 2a

Averrois vero sententia ē ō solum elementoru qualitates remissas et ad mediocritate temperatas in mixtis servari sed etiam eorum formas substales lesas tamen refractas et hebetatas

S. 3a

huic sententie nos suffragamur et 1o pr. elementa manere in mixto et 2o secundu suas formas prius confirmamus 1o authoritate Arlis in contextu cu 84o lib. 1 de ort et int. dicit neq ambo miscibilia interire neq alteru sed remanere utrumq

S. 4a

2o ide rationibus pr. 1o si mixtio ē unio Er. elementa manent in mixto sed extra controversia ē mixtione ē unione Er. elementa in mixto manent cons. ma. pr. quia que intereunt et corrumpuntur et ō amplius sunt ō possunt dici uniri unio enim existentia eoru que uniuntur presupponit

S. 5a

2o illa reperiuntur in mixtis in que resolvuntur mixta sed mixta resolvuntur in 4r elementa ut patet exemplo ligni viridis quando comburitur Er. elementa remanent in mixto

S. 6a

Elementa vero remanere in mixtis secundu suas formas ita pr

ubi ē alicuius substī affectio ibi ē ipsū substāy formaliter sed qualitates quae sunt affectiones elementorū sunt in mixto ergo etiā ipsa elementa in illis reperiunt formaliter

§. 7.a

Contrā sententiam nostrā quaedā suppetunt argūta ad quae breviter resp.

§. 8.a

1.o Si foa elementorū remaneant ad mixti compōne ergo suscipiunt magis a minus quod raoni substāe repugnat. Resp. quando dicit Arist. substāas ō suscipere magis a minus hoc intelligendū ēē absque speci variaōne nihil tamen vetare substāales foas suscipere magis a minus cū speci mutaōne ut ad mixti constitutionem refrangit ignis foa ut variet species quia ō amplius remanet foa ignis ut foa sed ut gradus foa mixti

§. 9.a

2.o Si foa elementorū servarent in mixto mixtū ō eēt unum plures cū foa specifica constituunt plura individua de categoriā substāe. Resp. nos negare cons. nā foa elementorū ō manent in mixto ut 4.r foae sed ut foa una siquidē multis realitatibus adveniet una foalitas proinde mixtū ē unū

§. 10.

3.o ex sententiā nostrā sequit ō ēē verū hoc Arist. dictū generaō unius ē corruptio alterius quia quando generat mixtū nihil interiret si elementa ō interirent. Resp. negari cons. cū enim in generaōne mixti interveant foalitates foarū elementariū a ita desinant constituere elementa a incipiant constituere mixtū perdant foa elementorū quatenus foa elementorū sunt a subeunt novā foalitatem a ita fit alia foa

Finis Quaestionum in 1.m lib. de ortu et int.

Commentarius in 2m Lib. de Ort. et Int.

Praefatio

§. 1a

Disputavit Aristoteles in Lib. de caelo de elementis prout certas obtinent in mundo sedes et qualitates motrices gravitatem et levitatem a natura sortita sunt in hoc vero Lib. ea considerat ut sunt principia corporis mixti et ut accipiunt a natura qualitates alterativas calidatem frigiditatem humiditatem et siccitatem quarum mutua actione elementa se temperant ad mixti constitutionem

§. 2a

Hic autem liber dividitur in 2as praecipuas partes quarum 1a versatur circa causam materialem generationis et corruptionis nempe elementa posterior vero pars agit de generationis et corruptionis causa efficiente in 1a parte habetur 1o generalis doctrina de materia corporum generabilium et corruptibilium 2o 1ae elementorum qualitates accurate explicantur 3o numerus elementorum constituitur 4o tractatio instituitur de mutua elementorum transmutatione postremo de generatione mixtorum ex elementis agitur in posteriori vero variae de generatione et corruptione exagitantur quaestiones

In cap. 1m

§. 1a

Hoc cap. 3bus constat partibus quarum 1a continet proemium quo sequens doctrina connectitur cum praecedenti in 2a parte philosophus tangit opiniones veterum de elementis ut principiis naturalibus rerum naturalium in 3a parte suam opinionem de materia harum rerum naturalium exponit

§. 2a

Dicendum est quod in 1a partis explicatione immoremur haec enim pars continet tantum epilogum praecedentis doctrinae et eorum quae dicenda sunt propositionem

§. 3a

2a etiam pars parum utilitatis habet quid enim attinet scire veterum opiniones jam diu sepultas

§. 4.ª

In 3.ª parte phus 1.º sententiā suā aperit de communi māa rerū naaliū deinde tres principiorū gradus constituit ad priorē partē quod attinet eius summa hæc ē datz quādā māa 1.ª communis oibus corporibus sensibilibus ex quâ etiā elementa generantz hæc autē māa ñ pt ee separata ab oī formâ et ab oī contra: rietate sed semper habet aliquā formā et aliquā contrarietatē

§. 5.ª

Ad posteriorē partē quod attinet Arlēs docet 3.es ee gradus principiorū naaliū in 1.º gradu ē māa reliquorū basis et fundamentū in 2.º sunt contraria calidū frigidū humidum et siccū que gradūis mixtorū aliquo modo eāe sunt in 3.º gradu sunt ipsa elementa que composita sunt ex māâ et formâ atq; ita respectu māe et forme ñ sunt principia sed prin: cipiata at vero corporū mixtorū proxima māa sunt

In cap. 2.ᵘᵐ

§. 1.º

Duo precipuè docet Arlēs in hoc cap. 1.º qualitates elementorū alteratrices diuidit in actiuas et passiuas et quenā sint passiue et quenā actiue ostendit 2.º has 4.ᵒʳ qualitates definit

§. 2.ª

Ad 1.ᵘᵐ quod attinet dicit phus caliditatem et frigiditatē dici actiuas qualitates humidū vero et siccū passiuas sed dubiū ē nā et calidū a frigido patiz et frigidū a calido quia quidquid patiz patiz a suo contrario ita humidū agit in siccū et siccū in humidū quia quidquid agit agit in contrariū

§. 3.ª

Ad huius dubij solutionē sciendū ē qualitates istas bifariàm considerari posse 1.º ut sunt extra mixtū et 2.º ut sunt in mixto et secundū efficaciā quā in mixto exercent si iste qualitates extra mixtū considerantz certū ē omēs ee actiuas calidū enī cali-facit frigus frigefacit humidū humectat et siccū exsiccat si vero posteriori modo spectentz iste qualitates ut sunt in mixto et secundū officia quibus funguntz in illo dico calidū et frigidū ee qualitates actiuas humidū vero et siccū passiuas in gradone

siquidē mixtorū sicut humido dilutū ē instar māē calidū
verò frigido temperatū instar artificis manus illā coquentis
elaborantis et perficientis

§. 4ª

Dubiū adhuc ē quomodo frigiditas dicatr qualitas actiua cùm
videamus sole a nobis recedente oīa interire et contabescere.
Resp. frigus vel posse considerari in gradione mixti vel in mixto
iā genito hoc posito dico in gradione mixti agere tantū calore
per se frigus verò per accidens calorē scilicet temperando
et eius acumen obtundendo si verò mixtū iā a calore genitū
consideramus in illud per se agere frigus consistentiam illi
tribuendo dicimus frigoris enī ē condensare indurare et ita
consistentiā tribuere et ultimum quasi complementū

§. 5ª

Deinde Arlēs in hoc cap. harū 4ʳ qualitatū definitio-
nes tradit calidū definit quod congregat homogenea et sep-
arat etherogenea sic ignis separat et purgat aurū a quolibet
alio metallo frigidū verò ita describit frigidū ē quod cogit
tā ea que sunt eiusdē gnis quā diuersi ut cū aqua congelatr
quaecunq; in aquā reperiuntr ut lapides et ligna oīa cong-
elari experientiā constat

§. 6ª

humidū ex Arlē ē illud quod propriis terminis difficilè
finitr aliis verò facilè v. g. si aquā iniicias in vas aqua
propter labilitatē et humiditatē suā nullo negotio sese acc-
ommodabit ad vasis figurā siccū verò dicitr quod propriis termi-
inis facilè finitr alienis verò difficulter ut lapidū exemplo
constat

§. 7ª

Ut huius cap. expositioni finē imponamus duas de his qualitatibus
quaestiones a nobis mouebuntr et soluentr 1º cur hae qualitates
dicantr tactiles Resp. tactiles dici quia sunt obiectum tactus et
per tactū dignoscuntr atq; discernuntr ut colores per visum

§. 8ª

2º quaeritr cur 1ae nuncupentr Resp. quia inter qualitates

sensiles et corporeas ita primatum obtinent ut reliquae ex iis fiant et oriantur sic colores odores et sapores ex varia illarum temperie nascuntur

In cap. 3.um

§. 1.a

Huius cap. duae sunt partes in 1.a 1.arum qualitatum combinationes Aristoteles elementis accomodat unde 4.or elementorum numerum concludit in posteriori vero Theoremata quaedam ad explicandam illius naturam necessaria exponit

§. 2.a

Quod attinet ad 1.am partem hac ratiocinatione colligit philosophus 4.or tantum dari 1.arum qualitatum combinationes si sex tantum sint 1.arum qualitatum combinationes duae autem non sunt naturales et consistere non possint sequitur 4.or tantum esse naturales sed prius est verum Ergo et posterius. Sic ostenditur vel calidum cum sicco coniungitur vel calidum cum humido vel frigidum cum humido vel frigidum cum sicco vel calidum cum frigido vel humidum cum sicco sed duae ultimae combinationes scilicet frigidi cum calido et humidi cum sicco non sunt naturales nec simul consistere possunt restat igitur ut 4.or sint tantum naturales

§. 3.a

Unde Aristoteles infert 4.or esse elementa nec plura nec pauciora tot enim sunt elementa quot sunt 1.arum qualitatum naturales combinationes sed 4.or tantum sunt naturales qualitatum coniugationes Ergo 4.or sunt elementa nec plura nec pauciora

§. 4.a

In altera huiusce cap. parte Aristoteles quaedam Theoremata proponit ad cognoscendam elementorum naturam apprime necessaria quorum 1.um ita se habet elementa nostra non sunt pura hic sciendum est illam impuritatem duplicem esse quia secundum qualitates scilicet et secundum substantiam impura sunt elementa secundum qualitates quia propter mutuam actionem et passionem peregrinis et extraneis imbuuntur qualitatibus sunt etiam impura secundum substantiam quia in uno elemento continetur aliquid alterius ut in terra continetur multum aquei humoris tum propter pluvias

quibus subinde irrigatur tum etiam propter perennes fontium in eo manantium scaturigines sic aqua continet multam terrenae concretionis admixtionem et aër qui est commune quasi gremium et receptaculum omnium fere metheorologicarum impressionum ex halationibus e terrâ et vaporibus qui ab aquâ elevantur plenus semper est ignis si cum aliis elementis comparetur minus impurus est

§. 5ª

2um Theorema cuius mentionem hic facit Aristoteles respicit locum elementorum et tale est duo elementa nempe ignis et aër sortita sunt locum superiorem duo verò terra et aqua locum inferiorem occupant sed sciendum est inter duo elementa quae vim locum occupant quandam esse differentiam ignis enim occupat locum superiorem simpliciter et absolutè aër verò locum superiorem secundum quid et comparatè occupat si scilicet comparetur cum aquâ et terrâ non autem si cum igne conferatur sic terra nacta est locum simpliciter et absolutè inferiorem aqua verò secundum quid et comparatè si cum aëre et igne comparetur descendit enim infra aërem et ignem non autem si cum terrâ conferatur cum naturalis aquae situs sit supra terram

§. 6ª

3um Theorema hoc est duo elementa quae locum sortita sunt superiorem duobus elementis quae in inferiori loco collocantur contrariantur ut ignis aquae contrariatur aër verò terrae ignis enim est calidus et siccus aqua verò est frigida et humida aër est calidus et humidus terra verò frigida et sicca

§. 7ª

4um Theorema ita se habet qualitates primae binae et coniugatae conveniunt 4or elementis uni tamen magis quam alterae ut caliditas igni magis convenit quam siccitas aëri magis humiditas quam caliditas aquae magis convenit frigiditas quam humiditas terrae denique magis competit siccitas quam frigiditas

In cap. 4um

§. 1ª

In hoc cap. duo praestat Aristoteles primo docet omnia elementa ex se invicem generari posse deinde modum huius transmutationis

prosequitur

§. 2a

Quod attinet ad prius unumquodq; elementū in quodvis ci-
tissim mutari hoc argumto concludit quaecumq; inter se mu-
tuo sunt contraria illa in se invicē transmutari possunt
quia oīs grao et transmutão ē inter contraria et a contrariis
sed oīa elementa sibi invicē contrariantur Ergo oīa elementa
inter se invicē transmutari possunt

§. 3a

Min. sic ostendit Arles elementa vel utraq; habent qualitatē
contrariā ut ignis et aqua ignis enī ē calidus et siccus aqua
vero frigida et humida et illa elementa dissymbola nuncupantur
quia in nullā qualitate conveniunt vel elementa habent alterā
tantū contrariā qualitatē ut aer et aqua aer enī ē calidus
et humidus et aqua ē frigida et humida et haec elementa symbola
dicuntur quia licet in unā qualitate sibi invicē contrarientur in
alterâ tamen consentiunt sed quaecumq; vel unā vel duas habent
qualitates contrarias ea inter se mutuo sunt contraria Ergo
elementa sunt contraria inter se.

§. 4a

Ut haec doctrina de transmutatione elementorū intelligatur notandū
ē triplicis gnis in rerū nāā corpora reperiri alia sunt quae
nullo pacto transmutantur nec secundū partes nec secundum se
tota ut sunt corpora caelestia quae nullā subeunt mutaōnē
ad interitū disponentē alia contra sunt quae secundū partes
et secundū se tota transmutantur ut corpora mixta quae tan-
dē in ea corpora ex quibus componuntur resolvuntur alia denīq;
sunt mediae nāae et conditionis quae partim transmutantur et
partim nō, nō transmutantur secundū se tota sed secundum
partes ut 4r elementa nā v. g. aquae particula in aeris parti-
culā transmutatur

§. 5a

In posteriori huiusce cap. parte Arles declarat modū transmu-
tationis et gradus elementorū et tribus modis docet fieri posse
elementorū transmutationē in se invicē 1us ē quū elementa
symbola idē ea quae in aliquā qualitate conveniunt in se
invicē transmutantur ut cū ex aere fit ignis

§. 6ª

2ᵘˢ ē cū elementa assymbola idē quæ in nulla qualitate conveniunt in se invicē transmutantur ut cū aqua mutatur in ignē et hic modus difficilior ē quia duæ qualitates abolendæ sunt

§. 7ª

3ᵘˢ modus ē cū ex elementis assymbolis generatur toti elementū ut cū aquâ et igne generatur aër ex elementis autē assymbolis generatur toti elementū quando utriusq; elementi assymboli una qualitas mutatur et altera servatur v. g. si aquæ frigiditas mutetur et ignis siccitas ex aquâ et igne generabitur aër servabitur enī humiditas aquæ et caliditas ignis caliditas autem cū humiditate combinata ē quæ materialiter aëri debetur

In cap. 5ᵐ

§. 1ª

Hoc cap. ō ē tanti momenti ut in eo exequendo diu immorari debeamus in hoc enī cap. Aristoteles disputat adversus veteres phos qui arbitrabantur materiam ex quâ generantur elementa esse corpus aliquod

§. 2ª

Hanc opinionē refutat Aristoteles hoc argumento si materia elementorum ē corpus aliquod vel ē unū ex ipsis 4ᵒʳ elementis vel aliquid ab elementis diversū sed nullū horū dici pt. Ex. nullū corpus ē materia elementorū

§. 3ª

Mi. propositionē pr. Aristoteles per singula membra et 1º quod materia elementorū ō sit aliquod elementū vel unū vel plura sic ostendit si ex uno elemento v. g. ex terrâ reliqua generentur vel in eorū generatione remanebit terra vel interibit si interibat ō ē materia quia materia ē ingenerabilis et incorruptibilis et eadē manet ante et post corruptionē si verò permaneret tunc elementorū generatio nihil aliud ē quā alteratio quia remanebit subiectum aliquod sensibile

§. 4ª

Quod autem plura elementa ō possint esse reliquorū materia sic ostendit quidā phi existimarunt duo elementa esse principia aliorū duorū nempe aërē esse principium ignis et aquā terræ sed hoc ō posse esse ostendit phus nā si v. g. ex aere tanquā ex materia remanente fiat ignis necesse ē ut aër per adventū alicuius qualitatis v. g.

siccitatis fiat ignis hoc autem est absurdum quia non est gradus sed alterationis

§. 5.ª

Quod vero nullum corpus ab elementis diversum possit esse elementorum materia sic probat Aristoteles Sit aliquod corpus medium inter aerem et ignem ex quo tanquam ex communi materia generetur aer et ignis cum aer sit humidus et ignis siccus in hoc corpore simul erunt contrariae qualitates siccitas et humiditas quod est absurdum

In cap. 6.^ti

§. 1.ª

In hoc cap. Aristoteles varios Empedoclis errores et diversas contradictiones exagitat 1.º Empedoclem reprehendit quod negaverit elementa transmutari et tamen passus fuerit elementa inter se comparari in virtute agendi quae cum huiusmodi sint inter se invicem transmutari possunt

§. 2.ª

2.º Empedoclem taxat quod veram accretionem sustulerit arbitrabatur enim res tantum appositione augeri quod est tamen contra sensum et experientiam cum enim caro augetur non augetur appositione carnis sed mutatione alimenti in carnem

§. 3.ª

3.º Empedoclem obiurgat quod sibi contradixerit in causa motus assignanda

§. 4.ª

Denique eum culpat quod ipsam animam putaret ex elementis constare aut saltem elementaris esse naturae sic enim anima vel ex elementis componeretur vel esset unum ex elementis haec autem prorsus absurda sed illud fuse in lib. 1.º de anima et in cap. 5.º persequitur Aristoteles

In cap. 7.^m

§. 1.ª

In hoc cap. nihil fere habetur quod non possit ex doctrina ante tradita cognosci ideo in eius explicatione statuimus esse breviores

§. 2.ª

Ut igitur materiam in hoc cap. contentam breviter perstringamus dicimus Aristotelem duo in hoc cap. praestare primo enim docet quomodo elementa sint in mixto per comparationem suae sententiae cum Empedoclis opinione

et 2.° sine ulla comparatione quid hac de re sentiendū sit decla
rat

§. 2.ª

Quod ad 1.ᵐ hanc Empedocli opinionē tribuit Aristoteles dicit eum existimasse elementa eē in mixto ut lapides in pariete hæc sententia reijcitur quia inde sequeretur quālibet partem mixti n̄ eē mixtū quemadmodū si paries ex lapidibus et cemento compositur n̄ oēs partes erunt similares et eiusdē rationis sed aliæ erunt lapides et aliæ lateres sed absurdū ē dicere quālibet partē mixti n̄ eē mixtā quālibet enī carnis pars ē caro et quālibet pars ossis ē os

§. 3.ª

In 2.ª parte huius cap. philus post refutationē sententiæ Empedoclis quomodo elementa sint in mixto ostendit docet enim quod antea docuit nempe elementa n̄ manere in mixto integra et perfecta sed repressis et imminutis eorū exuperantiis et ad mediocritatem redactis prout postulat ipsius mixti temperatura

§. 4.ª

Inde sequitur mixti temperaturā nihil aliud eē quā elementorū qualitates ad mediocritatem redactas

In cap. 8.ᵐ

§. 1.ª

Aristoteles in hoc cap. concludit oīa mixta quæ in terrâ reperiuntur ex 4.ʳ elementis constare idqi præcipuè hac ratione probat talia mixta imprimis naturā terræ retinent quia in terrâ sunt atqi in eadē ut in natiuo loco conseruantur habet enim locus naturalis naturalem vim ad conseruandū corpus quod in illo ē cū autem terra in puluerem redigi soleat nisi aquæ immixtione et aspersione mollefiat sequitur mixta n̄ posse terrā sine aquā participare quod si et terrā et aquā participant aerem et ignē per quæ ut contraria elementa terræ siccitas et aquæ frigiditas temperentur participabunt perfecte igitur mixta oībus elementis constant

In cap. 9um

§. 1a

Sequitur altera pars huius lib. in quâ Arlis agit de caû efficiente gñaonis et corruptionis in hoc autem cap. duo praecipue facit phus 1o caas ortus et interitus enumerat deinde falsas veteru phorum de caû efficiente ortus et Interitus Sententias examinat et refutat

§. 2a

Quod attinet ad priore partm vos ortus et Interitus statuit caas nempe maam formã et caam efficientm de finali nihil dicit quia de câ postea dicturus ẽ 3m hunc gnaonis et corruptionis caarum numerũ hac raone concludit tot sunt ortus et Interitus caae quot sunt reru sempiternarũ ide corporũ calestiũ sed corporũ calestiũ tres sunt caae maa scilicet forma et movens sive efficiens tot igitur constituendae sunt ortus et Interitus caae

§. 3a

Ibi notandũ ẽ quamvis secundũ essentiã eadẽ sit maa reru calestiũ et sublunariũ tamen inter eas hanc intercedere diam quod nimirũ maa cali nullã aliã formã desideret quemadmodũ matrona casta virũ frugi et honestũ nacta aliorum amore ẽ sola diswahi maa vero inferiorũ et sublunarium corporum comi formis utpotẽ abiectis saciata mere vicio subinde et effraeni impetu semper veteribus fastiditis ad novas formas amplectendas propendet

§. 4a

Maa sic breviter explicatã ad formã accedit Arlis cui 2ex assignat officium prius ẽ ut sit finis gnaois gnao enim ad formã terminatur et in formã desinit posterius ẽ ut sit rao uniuscuiusqi rei ide ultimus actus et postremũ rei complementũ ẽ ẽ autem absurdũ vnũ et idẽ secundũ diversos respectus ẽ simul et fine et formã finẽ ut ẽ id cuius gratiã agens operatur et formã prout dat ẽ rei forma ẽ finis gnaonis ẽ vero rei genitae raonem autem obtinet formae ẽ respectu et gnaonis sed rei genitae quia rem genitã constituit

§. 5.a

In altera hu. cap. parte quadã refellit veterũ phorum de caã efficiente ortus et interitus sententias 1.a e Platonis qui voluit Ideas seu formas Universales ab oi maã separatas et seiunctas ee caas efficientes ortus et interitus quarum rerũ omnium formas voluit ee impressiones et adumbraones idearum et proinde graone fieri per earũ participaonem

§. 6.a

hanc opinione hac praecipue raone refutat Arles si ideae sint cae graonis rerũ res semper grabuntur et nunquã corrumpentur quia ideae quum sint aeternae quaedã formae semper sunt sem: per quoq. maa apta e ad recipiendas harũ formarũ impressio: nes posita autem caã efficiente et maã bene disposita sequitur effectus

§. 7.a

2.a Sententia quae ab Arle refutatur e eorũ qui maam caam efficiente ortus et interitus faciebant volebant eni maam dispositã semel et praeparatã ex se graonem efficere hanc opinione n ee admittendã docet Arles et confirmat hac praecipue raone maae e moveri et pati agentis autem movere et agere Ergo maa n e caa efficiens graonis

§. 8.a

Postquã has sententias refutavit Arles ad scopũ propius accedit docetq. caeli motum ut potẽ aliis motibus nobiliorem graonis et corruptionis continuatae caam ee efficientem id quomodo int: elligendũ sit ex sequenti cap. patebit

In cap 10.m

§. 1.a

In hoc cap. duo docet Arles 1.o quaenã sit graonis et corrup: tionis caa efficiens et 2.o quaenã sit caa finalis quod ad 1.m caam efficientem graonis communem et universale refert Arles ad motum corporum caelestium caelũ eni benefico suo influxu ad rerũ graonem concurrit

§. 2.a

Sed dices n videri caelũ ee caam efficientem graonis et interitus rerũ quia motus caeli semper e aequabilis et eodẽ modo se habet

de autem eodem modo se habens non natum est facere nisi idem motus
Et cali cau est vel graonis vel interitus non autem utriusque simul

§. 3a

Hoc dubium solvit Arles dicitque duplicem esse motum unum primi mobilis
qui semper uniformis est et alterum sub Zodiaco et hunc motum
esse causam vicissitudinis ortus et interitus cum enim motus ille
solem ad nos adducit causa est ortus quando autem eum a nobis
abducit causa est interitus ideoque tempore vernali ut primum
sol ad nos accedit prata virescere et arbores florere videmus
ubi autem primo autumni frigore sol cursum suum deprimere incipit
et ad signa hyemalia vergere plantas defrondescere et contabes:
cere cernimus non igitur sol eodem modo se habens sed diverso contr:
ariorum ortus scilicet et interitus causa est et ita praecedenti obiectioni
satisfit

§. 4a

Explicata causa ortus et interitus efficiente causam finalem inquirit
Arles hoc in loco quaerit enim cur ortus et interitus indesinenti
vicissitudine sibi succedant Resp. Arles eius rei finem esse perpe:
tuitatem et conservationem rerum quum enim id quod praestabilius
est ingenita propensione appetit natura et praestantius sit esse
quam non esse perpetuitatem et immortalitatem primae causae res naturales
quantum fieri potest aemulantur quia vero res sublunares non possunt
in individuis perpetuari ideo in speciebus nituntur conservari per
continuam ortus et interitus vicissitudinem novis individuis in inter:
emptorum locum sufficitis

In cap. 11um

§. 1a

In hoc cap. varias movet de generatione et corruptione quaestiones
Arles quarum duae hae praecipue sunt 1a est an generationes rerum
necessariae sint an vero contingentes

§. 2a

Huic quaestioni ita satisfacit Arles dicit generationes esse ut res
rerum autem quae generantur quaedam sunt necessariae quaedam vero
contingentes et etiam generationes dicere possumus ex sententia
Arlis generationem in specie esse necessariam absolute licet non ita sit
necessitate in singulorum individuorum propagatione

§. 3a

2a. questio quā hic movet Arles haec ē utrum ~~eadem~~ aliquid redeat idē numero vel spēe ad hoc Resp. Arles in perpetuis et aeternis idē numero reverti et redire ut idē numero sol ad idē cancri vel capricorni punctū semper redit et revertitur in caducis vero et corruptibilibus ō idem numero sed idē spēe tantū reverti dicit ut cū ex aquā gratur äer et rursus ex illo äere aqua ō putandū ē eandem numero aquā redire sed eandē tantū spēe

§. 4a

Inde colligitur grale istud in doctrinā Arlicā axioma quod semel periit idē numero redire ō pt quod intelligendū ē nat viribus certū vrū ē et indubitatū apud nos Christianos in ultimā illā die a fidelibus tantopere expectatā et expetitā hōes suo fato defunctos praepotenti Dei voce excitatos eosdem numero e pulvere resurrecturos

[redacted]

Finis commentarii
In 2m lib Arlis
de ortu et Int.

Questiones in 2[um] lib de ort et Int.

Questio 1[a]

Quot sint elementa

§. 1[a]

Post explicationem cont. Arlici lib. 2i de ort. et Int. superest jam ut secundum consuetudinem nostram et ordinem a nobis huc usque observatum questiones ad huius pleniorem intelligentiam necessarias exagitemus

§. 2[a].

1[a] questio a nobis disputanda est de numero elementorum cui ita satisfacimus dicimus 4[r] ee elementa nec plura nec pauciora nempe ignem äerem aquam et terram et hunc numerum confirmamus 1[o] authoritate Arlis lib. 1[i] de cælo cap. 5[o]

§. 3[a].

2[o]. de numerus colligitur 1[o] ex 4[r] qualitatum 1[um] combinationibus hoc pacto tot sunt elementa quot sunt combinationes 4[r] 1[um] qualitatum atqui 4[r] tales tantum sunt 1[a] caloris summi cum remissâ siccitate que convenit igni 2[a] summe humiditatis cum remisso calore que convenit äeri 3[a] summi frigoris cum remissâ humiditate que convenit aque et postrema summe siccitatis cum remisso frigore que convenit terre Er. 4[r] sunt elementa nec plura nec pauciora

§. 4[a].

2[o]. idem numerus ostenditur per resolutionem corporum mixtorum que fit in illa 4[r] elementa sic enim v. g. in ligno quod viride comburitur ab igne hæc 4[r] cernere potens flammam que ignem demonstrat fumum qui äerem representat aque guttulas per ipsas ligni extremitates decidentes et cineres qui crassam terre naturam participant

§. 5ª

3º Si ex 4ʳ elementis nutriantur v. g. plantae Ergo ex iis constant et per consequens sunt 4ʳ elementa at prius est verum Ergo et posterius. prius esse verum patet ex Aristotele qui in cap. 8º Lib. 2º de ort. et int. dicit nos ex iisdem constare ex quibus nutrimur at plantae ut manifestum est nutriuntur ex 4ʳ elementis 1º enim ut omnibus notum est a terra et aqua nutrimentum capiunt deinde calore qui ab igne promanat foventur et denique aere cui sunt expositae et quo undique cinguntur conservantur si enim unum ex illis elementis illis deesset eas statim marcescere et emori videret

§. 6ª

4ʳⁱᵒ hoc elementorum numero ita a nobis in genere confirmato descendendum speciatim ostendendum est dari ignem elementarem quia qui hunc numerum dant non admittunt talem ignem ex elementorum numero excludunt.

§. 7ª

1ª ratio desumitur a meteoris ignitis quae in suprema aeris regione generantur unde enim hae exhalationes generarentur si supra aerem non esset ignis non enim a motu caeli id fieri posset alioquin cum quidquid elevaretur ignitum fieret oppositum quod omnia caeli motui experimur neque etiam id fieri posset a radiorum solis reflexione quia illa reflexio non in media multo minus in suprema aeris parte fit neque denique per virtutem aut motum inferiorum elementorum illa materia accendi potest quia inferiorum nulla vis est in superiora Ergo ignita meteororum materia a nullo alio accendi potest quam ab igne

§. 8ª

+ 2º proculdubio datur levitas supra aeris leviter est igitur sphaera propria illius activitatis supra aerem sub concavo lunae et talis est sphaera ignis omnium levissimi

§. 9ª

Quidam tamen sunt qui contrarium tuentur et istum ignem negant ac ideo pyromachi nuncupati sunt atque ita 4ʳⁱᵘᵐ elementorum numerum destruunt

§. 10ª

Rationes quibus utuntur hae sunt 1ª si daretur ignis elementaris qui

Supremam mundi (sublunaris) regionem obtineret proculdubio luceret atq; ita a nobis conspiceretur sed hoc falsum Er. ad illud Resp. ignem elementarem esse simplicissimum rarissimum et subtilissimum ac proinde non lucere neq; sub sensus cadere

S. 11ª

2º ignis eget pabulo ut conservetur, eoq; eo remoto statim extinguitur Er. cum in concavo Lunae nullum ei pabulum adhiberi possit, si hic esset statim extingueretur Resp. verum esse illud de igne nostrate impuro qui quoniam a contrariis impetitur nutrimento indiget ut subinde instauretur falsum vero esse de igne elementari in concavo Lunae existente quia ille tum sua magnitudine tum activitate se protegit immunem a contrariorum iniuriis sic pastu non indiget ut conservetur et damna recepta resarciat

S. 12ª

3º Si daretur ignis elementaris in concavo Lunae cum maxime activus sit et caeli et aer vicinus comburerentur Resp. quamvis ille ignis maxime sit activus non posse tamen alia corpora destruere tum quia ab influxu caelorum cohibetur eius acrimonia tum quia rarissimus est

Quaestio 2ª

an 4or 1ae qualitates alteratrices recte sint ab Arle definitae

S. 1ª

Quia concreta abstractis notiora sunt 1as qualitates tactiles et alteratrices definivit Arles per concreta hoc pacto calidum est quod congregat homogenea et separat eterogenea contra vero frigidum est quod congregat homogenea et eterogenea simul humidum est quod sub propriis terminis difficulter continetur et facile se accomodat terminis alienis siccum vero dicitur quod sub propriis terminis facile continetur difficulter vero sub alienis

S. 2ª

Contra has definitiones quae a nobis explicatae fuerunt et exemplis illustratae tum in compendio nostro phyco tum etiam in expositione contextus Arlici contenti in 2º libº de ort. et Int. contra has (inquam) definitiones hoc dubium 1º adfertur in quantum eo hae qualitates definiantur à posteriori per effecta et operationes Resp. has qualitates definitas esse

a posteriori quia ab Arist. ut 4^r. elementorum principia considerata fuerunt principium autem considerandum est in ordine et habitudine ad id cuius est principium definiuit Ar. has qualitates per suas operationes et officia quibus funguntur in gratione mixti

§. 3^a

2°. quaeritur cur Arist. prius definiuerit has qualitates per operationes 2as quam per 1as ut hoc melius solui possit sciendum est harum qualitatum operationes vel esse 1as vel 2as e. g. caloris 1^a operatio est calefacere frigoris vero frigefacere et caloris 2^a operatio est rarefacere attenuare et quae sunt eiusdem generis congregare frigoris vero condensare et congregare tam homogenea quam heterogenea hoc ita posito has qualitates dico definiri ut sunt mixtorum grationis principia proinde definiendas esse potissimum per eas operationes quas exercent ad mixti grationem quales sunt 2^ae v. g. ut mixtum generetur necesse est ut miscibilium partes rarefiant attenuentur et ita quae sunt eiusdem generis congregentur et misceantur hoc autem praestat calidum

§. 4^a

his quae in genere contra has definitiones adferuntur ita solutis nunc argumenta quae contra vnamquamque harum definitionum adferuntur nobis soluenda sunt

§. 5^a

1°. igitur contra definitionem calidi hoc obiicitur cera et pix simul colliquantur et ita tantum abest ut a calore segregantur quin potius ab eo cogantur et congregentur resp. cera et pice quando a calore liquefiunt congregari quatenus sunt heterogenea et diuersae rationis sed inquantum sunt aliquomodo homogenea propter similitudinem et conuenientiam naturae

§. 6^a

contra definitionem frigidi hoc adfertur videtur quod frigus heterogenea separet et disgreget videmus enim hyeme vi frigoris vigente fieri lachrymarum ab oculis expressionem resp. hoc fieri per accidens et quasi praeter frigoris intentionem dum enim partium concretionem et condensationem frigus intendit et molitur accidit ut lachrymae quae propter naturae diuersitatem cum aliis partibus crassioribus cogi non possint euacuentur et segregentur quasi praeter consilium et [illegible] frigoris intentionem

§. 7.ª

Contra definitionē humidi hoc adducit nempe glaciem quae humida ē suis terminis tamē facile contineri Resp. glaciē habere etiā siccitatē aliquā admixtā ratione terrae cuiusdā concretionis et ideo ratione illius proprio termino cohiberi

§. 8.ª

Contra definitionē sicci affert instantia de igne qui quamuis siccus terminatur tamen facillimè terminis continentis Resp. si aliquando ignis terminis alicuius se accomodet id ō fieri pp̄ter ignis siccitatē sed potius pp̄ter eius partiū tenuitatē Resp. alii ignē semper habere figurā pyramidalē

§. 9.ª

affert contrà eandē definitionem instantia de cinere et puluere cineris enim et puluis facile terminantur a continente proprios autem terminos facile ō seruant Resp. cinerem et puluerem ō ēē vnū corpus continuū sed congeriem particularū terrae minutissimarū proinde mirandū ō ēē si videantur facilius terminari a continente quā siccū aliquod continuū quod sit verè vnū corpus haec enim sunt multa corpora collecta sicut aceruus frumenti in quo disiuncta sunt grana a se inuicem unde fit ut fluxū aliquē habeant per quē figurationē aliquam recipiant a continente sed si conglobetur et constipetur aceruus pulueris ita ut fiat vnū corpus ō amplius facilè accipiet terminos ab alio sed proprios habebit et retinebit

Quaestio 3.ª

an 1.ae qualitates elementorū sint eorū formae substāles

§. 1.ª

Huic quaestioni Resp. negatiuè dicimusq; has 4.or elementorum qualitates a nobis antea expositas nempe caliditatē frigiditatē humiditatē et siccitatē ō ēē horum formas substāles sed virtutes ipsorū formis superadditas

§. 2.ª

Rationes quibus sententiā nostrā confirmamus hae sunt 1.° quod unius respectu ē accidens praedicamentale alterius respectu

ō pt ee substaa sed notū ē has 4ᵒʳ qualitates ee accidentia
prædicamentalia Er. ō sunt substæ

§. 3ᵃ

2ᵒ. substaæ ō ē per se sensibilia sed per accidens sensus eni
accidentia 1ᵒ percipiunt sed tales qualitates per se et 1ᵒ a tactu
percipiuntr Er. ō sunt substæ

§. 4ᵃ

At contra quædā supersunt argūta ad quæ breviter Resp.
1ᵒ dria ē de substaa rei cuius ē dria sed tales qualitates
sunt elementorū driæ ex Arlo in lib. 2ᵒ de gratione et corr
textu 24ᵒ Er. sunt de eorū substā et formæ substaales Resp.
has qualitates ō ee 1ᵃˢ elementorū drias sed 2ᵃˢ et accidentales
aliquo modo tamen eorū demonstrativas

§. 5ᵃ

2ᵒ. illud ē forma quo ablato etiā res auferr sed ablatis his
qualitatibus auferuntr elementa ipsa Er. sunt ipsorū formæ
Resp. id quo 1ᵒ ablato auferr res ee illius formā ō tamen
id quo ablato ō 1ᵒ auffertr res et ita hic se res habet

§. 6ᵃ

3ᵒ. id quo quædā res aliquid producit ē illius forma sed elem:
enta his qualitatibus res producunt Er. sunt illorum formæ
Resp. ō oe id quo agens agit ee formā substaalem unum
enī ē agens principale et alterū 2ⁱᵘᵐ forma ē agens prin:
cipale qualitates vero sunt agentia 2ⁱᵃ

Quæstio 4ᵃ

an qualitates symbolæ elemen: torū sint eiusdē speei

§. 1ᵃ

Quæritr hic an v. g. calor ignis et calor æris distinguantr
spee itemque drē quæritr de frigore terræ et frigore aquæ de
humiditate aquæ et humiditate æris deniq; de siccitate terræ
et siccitate ignis

§. 2ᵃ

Nos dicimus has qualitates ee eiusdē speei et sententiā nostrā
duobus argūtis confirmamus quorū 1ᵐ ita se habet 1ᵒ si hæ
qualitates spee drant Er. sunt 8ᵒ spees distinctæ nempe calor
igneus calor æreus frigus aqueū frigus terreū humiditas

aquea humiditas aerea siccitas terrea siccitas ignea sed tamen
Arlis non 8° ee dicit sed 4° tantū neq; 8° definitiones adducit
sed 4° solū ergo symbola qualitates spēe non distinguunt

§. 3ª

2° sequeretur ex opinione contrariâ nullū esse elementū sȳbolū
quod est contra Arlem sequela pr. quia si v.g. ignis et aer
non conveniant in calore quomodo inter se conveniunt at quomodo in calore conveniunt si habeant calores spēe inter se differentes

§. 4ª

huic veritati non obest quod calor in igne sit intensus et in aere remissus illic vehemens et nocivus hic levis et beneficus quod aer per calorē nonnullos effectus producat quos ignis operari non pt haec enim et similia accidentaria differentiam tantū arguunt inter praedictos calores

§. 5ª

idem quoq; sentiendū de humiditate aeris et aquae licet illa ignē foveat haec vero suffocet hoc enim accidit propter adiunctas alias qualitates seu subiecti dispositiones v.g. humiditati aeris est adiecta raritas humiditati vero aquae densitas

Questio 5ª

Quaenā qualitates elementis conveniant

§. 1ª

huic questioni ita satisfacimus dicimus igni caliditatem in summo gradu convenire et siccitatē in remisso aeri humiditatē in gradibus intensis et caliditatē in remissis aquae frigiditatem et terrae siccitatem 1° comprehendere et 2° aquae humiditatem convenire et terrae frigiditatē

§. 2ª

Contra haec quedā proponunt dubia ad quae breviter resp. 1° videtur quod ignis non sit calidus in summo gradu nā quod ita se habet semper calefacit et comburit sed ignis in quem coniecti fuerunt tres hebraei quorū mentio fit in lib Danielis illos non combussit resp. tunc per potentiā Dei cohibitā fuisse ignis vi nihilominus tamen ignē non desiisse esse calidū si non in actu 2° saltem in actu 1°.

§. 3ª

2º. Videtur quod aer non sit 1um humidum aqua enim est humidior aere humidum enim est quod humectat aqua autem magis humectat corpora quam aer Resp. quòd aqua magis humectet illud fieri propter crassiorem substantiam eum enim humiditas aquae in materia densiori haereat ideò est magis unita et efficacior ad humectandum: verum aeris autem humiditas tam crassam substantiam sicut aqua non habet et proptereà madorem corporibus tantopere adhaerescentem praebere nequit hoc tamen non impedit quin aer sit 1um humidum quia humiditas non est aestimanda ex irrigatione sed ex eius propria definitione quod scilicet difficulter alieno termino clauditur. Iam videmus aquam includi facilius certis limitibus quam aerem

§. 4ª

2º. humiditas ab aere facile separatur quoniam interdum exsiccat alia corpora ab aquâ autem non separatur humiditas Ergo aqua aere humidior est Resp. si aer exsiccet illud non facere per se sed per accidens halitus enim siccos habet e terrâ exhalatos quibus refertus exsiccat 2º. quia aer non tantum est humidus sed etiam calidus exsiccatio venit a caliditate non autem ab humiditate

§. 5ª

Videtur etiam quod aer non sit calidus i.e. enim in media regione est frig: idus 2º. si aer naturâ suâ calidus esset inspiratus summum cordi detrimentum adferret cor enim accenderet ut oleum igni additum sed potius refrigerat his duobus Resp. 1º. 2am aeris regionem esse frigidam sed non summè neque simpliciter sed respectu superioris et inferioris si enim haec regio esset summè frigida quomodo in summis montium iugis quae in mediâ aeris regione sunt ulla gramina herbae et arbores nascerentur immò procerissimae ad 2m Resp. aerem impurum quem haurimus posse dici frigidum non absolutè sed comparatè respectu cordis quod calidissimum est

§. 6ª

Dubitatur etiam de siccitate terrae an ea qualitas sit in ~~in~~ illâ in summo gradu ignis enim terrâ siccior esse videtur quod enim magis exsiccat illud siccius est sed ignis magis exsiccat Ergo siccior est Resp. ignem exsiccare magis quam terram non tamen suâ siccitate sed potius calore dum scilicet exhaurit omnem humiditatem eamque absumit terram autem per se et quatenus est talis hoc est quatenus est sicca exsiccare omnem humorem combibendo et absumendo

§. 7ª

Deniq; contra summã aquae frigiditatẽ hoc adfert si aqua eet ex se frigidissima sequeretr quod ex se eet congelata nimia cui frigiditas congelat si autẽ eet congelata tunc eet glacies a ñ aqua. Resp. si aqua pura existeret quamvis frigidissima tamen ñ fore congelatã quia frigiditas ñ congelat aquã purã sed cũ exhalaõne terreã admixtã cuius signũ ẽ quod aqua quae fuit calefacta citius congelatr quã frigida quia calor excitavit terreas exhalaões

Finis quaestionum In 2ᵐ. lib. de ort. et Int.

Commentarius in 1.ᵐ lib.ᵐ de aã

Praefaõ

§. 1ª

Procul dubio maximè hoi necessaria ẽ sui ipsius cognio infra cui a supera scrutari huius mundi intimos lustrare recessus quid tibi prode, hõe, si teipsũ ignores. Iure irridentr Homericus ille Laertes Ulyssis pater a Senex ille Terentianus qui oia solliciti curabant hortus, agros, domus, seipsos tamen negligebant; irridendus etiã ẽ hõo si rerũ oium cognione rabidè a cũ inexplebili cupiditate appetat sui tamen securus sit a sui quasi curã a tutelã deponat

§. 2ª

Ut autem hõo seipsũ ut decet cognoscat aãm praecipuè cognoscere debet haec aim cognitu dignissima ẽ haec sola eminet solaq; hõem a brutis disparat a sternit corpus mancipiũ tantũ ẽ aãq; diversorium

§. 3ª

At quomodo cinquies cognoscam aãm occultã latentẽ sensibusq; subductam certẽ sicut oculus seipsũ ñ vidit nisi in speculo sic aã nostra aẽ naãm vires a operaões earũ intueri ñ pt nisi prout in histor. Arlis de aã libris tanquã in speculo repraesentatae sunt

in his enim lib. Arlis dum explicauit ingenij vim et vbertatem ita ut in reliquis quidem lib. oes sui temporis phos longe superaueirit in istis autem seipsum

§. 4.ª

Vt autem ad eorum intelligentiam paratiores simus quedam de subto de inscriptione et diuisione horum lib. prefabimus ad 1.ᵐ quod attinet certissimum e corpus aiatum esse istorum lib. subtum illud enim e verum alicuius lib. subtum cuius principia proponuntur et cuius queruntur et inuestigantur proprietates in illo sed corporis aiati principia explicantur in his lib. de aia e enim aia formale corporis aiati principium item proprietates corporis aiati exponuntur ut patebit in progressu ergo corpus aiatum e horum lib. subtum

§. 5.ª

Contra sententiam nostram hoc adferri pt nempe hos lib. inscribi de aia non vero de corpore aiato et per conseq. aiam esse horum lib. subtum non vero corpus aiatum Resp. hos lib. inscribi de aia quia mens Arlis e in illis lib. agere de aia non tanquam de subto sed tanquam de subti principio

§. 6.ª

Ex predictis patet vt ad 2.ᵐ caput veniamus cur isti lib. περὶ τῆς ψυχῆς idem de aia inscribantur rao e ut iam diximus quia scopus et consilium Arlis in his lib. e agere de aia tanquam de formali corporis aiati principio

§. 7.ª

Quod ad diuisionem attinet diuiditur totum hoc opus in 2.ᵃˢ partes in proœmium scilicet et tractationem proœmium continetur et absoluitur in cap. 1.º lib. 1.ⁱ tractatio autem subdiuiditur in 2.ᵃˢ aliasque partes in priori examinantur ab Arle veterum phorum de aia sententie que habetur a principio cap. 2.ⁱ usque ad finem lib. 1.ⁱ

§. 8.ª

In posteriori vero propriam explicat Arlis de aia sententiam cuius explicatione tali progreditur ordine 1.º inuestigatur ab eo aie natura et essentia et essentialis aie definitio explicatur illud autem prestat phus in cap. 1.º et 2.º lib. 2.ⁱ de aia deinde diutius immoratur in explicandis 4.ᵒʳ aie facultatibus vegetatiua scilicet sensitiua locomotiua et intellectiua vegetatiua et sensitiua explicantur a principio

cap. 3.ᵘ lib. 2.ⁱ usqꝫ ad cap. 4.ᵐ lib. 3.ⁱⁱ reliquæ vero duæ aæ
facultates intellectiua videlicet et locomotiua a cap. 4.º lib. 3.ᵘ
usqꝫ ad finē operis ut in progressu clarius patebit

In cap. 1.ᵐ
Libri 1.ⁱ de aâ

§. 1.ª

In hoc 1.º cap. continetur 1.ª pars huius operis nempe proæmium
In hoc autem proæmio attentos et dociles sibi reddit Arles discen:
tium aos hanc de aā doctrinā commendando 1.º a dignitate 2.º
ab utilitate et 3.º a rei subtᵉ difficultate

§. 2.ª

Quod ad dignitatē spectat Arles dicit sciam posse ēē aliâ nobili:
orem et præstantiorē duabus de caīs 1.ª ē si exquisitior sit et
accuratior idē firmioribus et certioribus constet demonstraōnibus
posterior si in nobiliori et præstantiori occupetur subto ppter pri:
orem caām mathematicæ disciplinæ metaphya præstant cā
cū antecedunt certitudine et euidentiā demonstraōnū et ppter
alterā caam Metaphya præstat disciplinis mathematicis
quia scilicet Metaphya versatur circa obiectum nobilius et
præstantius quā Mathematica disciplina

§. 3.ª

his 2.ᵘˢ de caīs commendat Arles hanc de aā tractaōnem
tū quia hæc tractaō firmissimis et euidentissimis corroboratur
demonstraōnibus tū quia versatur circa obiectum præstantissimū
aām scilicet

§. 4.ª

§. 2.º Scientiā hanc de aā ab utilitate commendat utilitas
eius in 2.ᵘˢ consistit 1.º cū confert aæ cognio ad oēm veritat
et scientiā quia sui ipsius cognio ē fundamentū omnium sciarū
2.º confert hæc de aâ tractaō spcaliter ad sciam naalem ō
cū perfecte haberi pt scia naalis nisi oēs corporis naalis
species cognitas et perspectas habeamus præstantissima autē corp:
oris naalis species ē corpus aatum sed corpus aatum cognosci
ō pt ignoratā aā quia aa ē formale corporis aati principium
ignoratis autē principiis necesse ē ut ignorentur quæ a principiis
dependent ut declaravit in cap. 1.º lib. 1.ⁱ phys. ausc.

§. 5ª

3º. captat Arles lectorū benevolentiā a difficultate subtr-
mae ut eni ignobiles et demissae mentes proposita alicuius rei
difficultate deterreri solent ab instituto sic nobiles hos ad ardua
et sublimia natos tantū abē ut proposita rei difficultas remoret
et retardet quin potius eos instar cotis cuiusdā mirū in modū
exacuit huius autem rationis difficultatē ostendit multis in
mediū quae de aā moveri possunt quaestionibus allatis tum
ab aāe naā tū ab eius operaonibus desumptis ut v.g. an aā
sit substāa vel accidens an sit actus vel potentia utrū aā sit
divisibilis an vero indivisibilis utrum oēs aāe operaones a
corpore dependeant

§. 6ª

Sed quia nimis longū ēet imo prorsus inutile oēs quaestiones
quas hic Arles congerit in mediū adferre ideo reliquarum
recitationi supersedemus ut ad scitu digniora properemus

In cap. 2m

§. 1ª

In hoc cap. incipit Arles examinare veterū phorū de aā
sententias dividitq; oēs phos qui de aā egerunt in 3. sectas 1ª
ē eorū qui aām definierunt per motū 2ª eorū qui per sensū
sine cognitione aām descripserunt 3ª denique ē illorū qui ex utroq;
tū ex motu tū ex sensu aē essentiā investigarunt

§. 2ª

In 1ª secta reperiuntur Democritus et Leucippus qui cum ex
atomis oīa constituerent aām arbitrabantur nihil aliud ēe
quā atomos leves et rotundas continenti motu praeditas ac pro-
inde igneae naāe nā quia aā debuit per totū diffundi corpus
ideo ex atomis rotundis quae cū careant angulis facile per-
meant compositū ēe voluerunt quia vero videbant aām
corpus movere et nihil movere existimabant nisi quod moveretur
ideo aām ut ēet maxime mobilis dixerunt ēe igneae naāe

§. 3ª

2º. in mediū adducuntur Pythagorei dicentes aām nihil aliud
ēe quā ramenta quaedā quae vel videamus vel videre videmus
per alia volitare quia cū arbitrarentur aām ēe principium
motus ac proinde maxime mobilē et viderent haec ramenta
perpetuo agitari etiā tranquillo aere nullisq; flantibus ventis
putaverunt aām nihil aliud ēe quā ramenta illa

§. 4.ª

3.º ponunt illi qui dixerunt animam nihil aliud esse quam id quod seipsum movet cum enim secundum eos quidquid movet moveatur animam putarunt esse maxime mobile est potius autem ab alio moveri quia sic est 1.um movens eam igitur seipsa movere dixerunt

§. 5.ª

His explicatis transit ad 2.am sectam eorum qui animam definierunt ex sensu seu cognitione huius autem sectae fuerunt illi qui arbitrab: antur animam vel esse principia vel principium qui plura rerum princi: pia ponunt ut Empedocles 4.or elementa et concordiam ac discordiam dicebant animam esse plura principia vel ex pluribus principiis constare aliter haec plura principia est cognosceret ab anima qui vero unum constituebant rerum principium arbitrati sunt animam esse illud principium

§. 6.ª

3.ª et ultima secta est eorum qui tum ex motu tum ex cognitione animam definierunt quales fuerunt illi qui dixerunt animam esse numerum seipsum moventem numerum ratione cognitionis seipsum autem moventem ratione motus has trium sectarum sententias confert inter se ad finem usque cap. in sequentibus eas examinaturus

In cap. 3.um

§. 1.ª

Examinat Aristoteles ab hoc cap. usque ad finem lib. veterum philosophorum sen: tentias quas in cap. praecedenti recensuit incipit autem ab opinionib. philosophorum 1.ae sectae qui animam definiebant per motum his autem duo ob: iiciunt ab Aristotele primus est motum est pertinere ad naturam et essentiam animae ac proinde est esse definiendam per motum et 2.º animam per se est moveri hoc autem sic probat quidquid per se movetur aut movetur motu loc: ali aut motu alterationis aut motu accretionis et diminutionis aut alio sed anima est movetur aliquo horum motuum quia quidquid movetur illis motibus est in loco anima autem est in corpore ut in loco sed ut forma in materia

In cap. 4.um et sequentia usque ad finem lib.

§. 1.ª

Ut breviter percurramus has veterum philosophorum refutationes quae ab Aristotele dicuntur in singulis cap. usque ad finem lib. in summa contra: himus indicando tantum contextus seriem

§. 2ª

In cap. 4º. refutat Arlis eorū opinionē qui aām harmoniā ēē dixerunt summa huius sententiae ē cū corpora ex contrariis coalescant & contraria ō possint simul consistere nisi ad moderaone & harmoniā aliquā reducantr ideo voluerunt illi aām nihil aliud ēē quā harmoniā aliquā quae contraria ex quibus corpus constat vinciret & coerceret

§. 3.

Hae opinio refutatr ab Arle hac praecipuē raone harmonia nihil aliud ē quā mixtio quaedā vel compoo sed hoc de aā dici ō pt cū sit substaa

§. 4ª

In cap. 5º probat Arlis aām motibus ō moveri in principio ponit dubitandi raonē videntr enī ira laetitia dolor tristitia ēē motus sed aā dolet laetatr tristatr Er. diversis motibus movetr Resp. Arlis illas affectiones fieri quidē per diversos motus aām vero illis motibus ō moveri ō enī dicimus aām irasci sed hoiem

§. 5ª

Hoc ita posito probat Arlis aām raonalē ō corrumpi hac potissimum raone si aā corrumperetr alteraretr & hebetaretr per senectutē in quā hebescunt & obtunduntr oēs corporeae vires sed intellectus ō hebetatr per senectutē viget enī in senibus iudicium & prudentia multo magis quā in iuvenibus

§. 6ª

In cap. 6º invehitr Arlis adversus eos qui putarunt aām nihil aliud ēē quā numerū seipsū moventē si enī numerus seipsū movens sit aā cū numerus sit ex unitatibus multitudo collecta unitates seipsas movebunt quod ē absurdū quia unitates sunt indivisibiles quidquid autem movet seipsū dividitr in partem moventē & partē motā 2º. si aā sit numerus aā desinit ēē si aliquid ab eā detrahatr quod tamē ō fit si enī ex arbore excindatr ramus tamen remanebit arbor

§. 7ª

In cap. 7º. refellit Arlis sententiā eorū qui dixerunt aām compositā ēē ex elementis & raonē qua nitebantr nempe simile a simili cognosci si igitr elementa cognoscantr ab aā eam debere ēē ex elementis compositā

§. 8ª

Hanc sententiā ita refutat Arlis 1º. si simile a simili tantū cognoscatr quia Deus ō componitr ex elementis ut aalia ō igitr

ea cognoscit 2°. res dicta dicunt animatae quia res dictae vel elementa sunt vel constant ex elementis et ita sunt rebus aliis similes et sic eas cognoscunt atq; ita sunt animata cognitione cui est opus anima 3°. si anima componatur ex elementis necesse est ut sit aliquid quod uniat illa elementa et hoc debet esse praestantius quia quod continet et coercet praestantius est eo quod continetur

§. 9ᵃ

In cap. 8°. refutat Aristoteles sententiam eorum qui dixerunt mundum esse animatum et quandam esse animam quae per magni illius animalis artus infusa magnam huius agitet molem

§. 10ᵃ

Hanc opinionem refellit Aristoteles hac praecipue ratione si anima est infusa per totum mundum res igitur dictae sunt animatae nec videtur alia reddi posse ratio cur si anima aeque sit in elementis ac in animalibus elementa non dicantur ita animata ut animalia

§. 11ᵃ

Quoniam autem veteres qui hanc opinionem defendebant hac ratione nitebantur pars est eiusdem rationis cum toto neque pars potest esse nobilior toto sed videmus quasdam mundi partes esse animatas ergo totus mundus est animatus

§. 12ᵃ

Hanc responsionem insinuat Aristoteles non necesse esse ut in toto aggregato ut est mundus eadem sit ratio partis et totius

§. 13ᵃ

In cap. 9°. et ultimo duas proponit quaestiones prima quarum 1ᵃ est an sint plures animae in unoquoq; homine 2ᵃ cum variae sint animae operationes in quanam vita consistat

§. 14ᵃ

1ᵃ quaestioni ita resp. Aristoteles dicit falsam esse Platonis opinionem qui plures in homine animas ponebat si enim in homine sunt plures animae ut hoc dicatur unum necesse est aliquid esse quod illas animas uniat et contineat quodnam autem erit illud non corpus quia ut forma manet sic anima unit corpus unde discedente anima corpus putrescit si autem illud sit anima vel erit una vel plures si una sit anima quae reliquas contineat fatendum est unam esse in homine tamen quia cum sit proprium animae continere reliqua quae continentur non sunt propriae animae si vero dicas plures esse animas quae contineant rursus quaeri potest a quanam illae contineantur et uniantur

§. 15.ª

2ª quæstioni ita satisfacit philosophus dicit vitam consistere in eo quod est omnibus viventibus commune facultatem autem vegetativam commune esse omnibus viventibus non vero motum sensum et intellectum in facultate igitur vegetativa vitam consistere

Finis commentarii in 1.um lib. de anima

Commentarius in 2.um lib. de anima

In cap. 1.um

§. 1.ª

refutatis veterum philosophorum de anima sententiis accedit Aristoteles ad declarandam veram hac de re sententiam eo autem ordine progreditur ut prius animæ naturam et essentiam explicet quod præstat in 2.is 1.is cap.ibus deinde explicet varias animæ facultates et affectiones

§. 2.ª

Quod attinet ad prius 2.am affert Aristoteles animæ definitionem 1.am quidem una ab eo definitur cum respectu et habitudine ad corpus actuum 2.o cum ordine et habitudine ad operationes quas exercet

§. 3.ª

1.am animæ definitionem more suo venatur Aristoteles in hoc cap. per varias divisiones 1.o dividit ens in 10 categorias unam substantiæ et 9 accidentium ut relictis accidentibus substantiam tanquam ad institutum suum facientem assumat 2.o substantiam dividit in materiam formam et compositum ex materia et forma conflatum 2.em qui ponit inter materiam et formam duarum 1.o est quod materia non sit hoc aliquid id est ens definitum et determinatum natura forma vero sit hoc aliquid quia materiam determinat ad certam aliquam entis speciem posterior dua est quod materia sit potentia id est ens imperfectum et inchoatum formam respiciens a qua perficitur forma vero sit actus id est perfectio et materiæ et compositi

§. 4a

3o quia certu e aam neq; ee compositu neq; maam ideo actu dividit Arlis in actu 1m et 2m actus 1us e principium operandi ut e vel forma substaalis vel potentia naalis vel habitus actus vero 2us e ipsamet opaao proponit Arlis illa divisione quia aa e actus nec quilibet actus sed actus 1us scilicet forma corporis aati et principiu oium illius opaaonum

§. 5a

Investigato ita aae gre progreditur Arlis ulterius ad investigandas eius dtias et quia definienda e aa cu ordine ad corpus aatum 4o ab illo dividitur corpus in corpus naale et o naale quale e corpus mathematicu et corpus artificiosu corporibus illis o naalibus omissis corpus naale assumit illudq; 5o loco dividit in aatum et in inaatum illudq; dicit aatum quod nutritur accrescit et decrescit ex his oibus deducit Arlis aae definitionem hoc pacto aa e forma naalis corporis potentia vita haben:tis

§. 6a

In hoc eodem cap. superiorem aae definitionem ut partium simul dictu effingit et efformat Arlis idq; in ea immutando duas particulas loco enim gnis quod e forma ponit Arlis ἐντελε:χειαν idest actu in locu vero corporis naalis reponendu censet phus corpus organicu ita ut tandem aa ab eo definiatur aa e actus corporis organici potentia vita habentis

§. 7a

Sed quia aliquis obiicere posset hanc organoru varietatem o ee oibus viventibus concessa ideo huic obiectioni obviam it Arlis dicitq; in arboribus reperiri hanc instrumentorum diversitatem invenitur enim cortex totius arboris involucrum ad arcendas caeli iniurias sunt etia folia tanqua fructuu integumenta sunt etia radices aaliu ori proportione respon:dentes ut enim aal per os cibum capit sic arbores succu con:venientem per radices exsugunt e terra

§. 8a

Tandem Arlis hanc definitionem explicat 2us exemplis illisq; illustrare vult quomodo aa dicatur actus seu ratio essentia et quidditas corporis prius exemplu e huiusmodi si aliquod instrumentu v.g. securis eet aatum eius rao et essentia eet aa quia sublata aa o amplius eet securis nisi improprie nunc vero e securis sine aa quia aa o e actus seu forma rei artificialis sed naalis

§. 9ª

Alterū exemplū ita se habet si oculus eet aāl visus eet eius aā at visus ē quidditas oculi ita ut sublato visu ō amplius sit oculus nisi homonymos oculus enī in quo ō ē visus ō magis dicit̃ oculus quā lapideus aut pictus eodē pacto aā ē essentia et quidditas corporis ita aūt se habet aā ad corpus ut visus ad oculū

§. 10ª

Docet etiā Arlas in hoc cap. per corpus potentia vitā habens intelligendū ē corpus habens facultatē exercendi operaōnes vitales coniunctū cū actu

In cap. 2ᵐ

§. 1ª

In hoc cap. duo praestat Arlas 1º alterā aāe definiōnē in mediū adfert et explicat et 2º hac posteriore aāe definione priorē confirmat

§. 2ª

Quod attinet ad 1ᵐ ad hanc definiōnē investigandā proponit Arlas hoc principiū aāta ab inaātis per vitā distinguunt̃ per vitam ...ario ut sumit̃ pro aā et per vitā 2ario ut sumit̃ pro aāe operaōnibus

§. 3ª

2º viventia dividit in 4ᵒʳ gra, viventiū enī aliud ē vegetatiuū aliud sensitiuū aliud locomotiuū et aliud deniq. intellectiuū isti 4ᵒʳ gradus ita se habent ut quilibet praecedens in sequenti includat̃ ut vegetatiuū includit̃ in sensitivo sensitiuū in locomotivo et locomotiuū in intellectivo at vero quilibet praecedens sequentē excludit ut vegetatiuū hoc in loco dicit̃ illud quod tantum vivit ō autē sentit aut locomovet̃ sic sensitivum locomotiuū excludit et locomotiuū intellectiuū

§. 4ª

Per vegetatiuū hoc in loco intelligit̃ hoc quod viventis quod vivit tantū vel vitales exercet operaōnes ut sunt nutritio auctio et ...ō quemadmodū sunt plantae augent̃ enī plantae et adolescunt nutriunt̃ quoq; augmentas enī nutritionē supponit gratiā etiā quia semina ex se fundunt ex quibus aliae plantae progenitoribus similes pullulant nullis autē aliud funguntur officiis

§. 5.a

Per sensitivū denotantr viventia quædā imperfecta quæ quorumdā sensuū officia præstant et tamen se transferunt de loco in locū ut sunt zoophyta seu plantaalia quæ vivunt et sentiunt inter conchylia et ostrea licet enim in illis aadvertatr subobscurū aliquod vestigiū motus contrahunt enim se et dilatant et tamen moventr de loco in locū

§. 6.a

3m viventiū gdus ē locomotivū quo denotatr aaliū perfectiorū gūs quæ et vivunt et sentiunt et de loco in locū moventr

§. 7.a

Illustrissimus denique ē ille vitæ gradus qui ut oēs nobilissimus reliquos oēs in se continet per illud enī designantr hoēs qui et vivunt et sentiunt et moventr secundū locū cum plantis et aalibus sed ulterius intelligunt et ratiocinantr

§. 8.a

Post quā Arlēs de illis 4r viventiū gradibus has duas format questiones 1a ē an vegetativū sensitivū locomotivū et intellectivū sint variæ formæ an verò diversæ ejusdē aæ partes ut huic questioni satisfaciamus dicimus in diversis suppositis procul dubio has aas ēe diversas sed in uno supposito ēe unā aam cujus aliæ sint facultates ut constat ex cap. ultimo lib. præcedentis

§. 9a

Questio 2a quā proponit Arlēs an hæ aæ partes loci separentr resp. Arlēs huic questioni negativè illudq; demonstrat exemplo ab aalibus insectis desumpto si enī aliquod aal insectū dividatr ut vermis in utraq; parte divisa manebit vita motus et sensus hoc autē manifestū ē indiciū has aæ partes ñ ēe loci distinctas nā si motus et sensus ēent in una corporis parte vita autē in altera in partibus aaliū insectorū divisis ñ reperirentr simul vita motus et sensus

§. 10a

Ex his oībus patet altera aæ definitio quæ traditr per operationes hoc modo aā ē principiū quo 1o vivimus movemur sentimus et intelligimus

§. 11a

In posteriore hujusce cap. parte ex hac aæ definitione priorem

In cap. praecedenti tradita confirmat Arlis hoc pacto princi:pium quo 1° vivimus movemur sentimus et intelligimus est actus seu forma corporis organici potentia vitam habentis sed anima est tale principium Ergo anima est actus corporis organici pot:entia vitam habentis

S. 12a.

Quod autem anima sit actus vel forma novo argumento probat Arlis omnis substantia vel est materia vel forma vel compositum sed notum est animam neque esse materiam neque compositum est igitur forma remota ab anima corpus dicitur cadaver illud autem est forma a quo fit denominatio

In cap. 3m.

S. 1a.

Declarata hactenus anima per duplicem definitionem essentia transit Arlis secundum leges legitimae Methodi ad investigandas animae facultates et affectiones et quia ordo postulat ut a communioribus et universalioribus exordium sumatur ideo de facultatibus animae generatim et universaliter tractationem instituit phus in hoc cap. prius quam ad specialem singularum animae potentiarum considerationem descendat

S. 2a.

Imprimis constituit facultatum animae numerum et 5. ait esse animae facultates vegetativam scilicet sensitivam appetitivam locomotivam et intellectivam et ex his 5. facultatibus 4or viventium genera elicit

S. 3a.

Si dicas cur non sunt 5. viventium genera ut sunt 5 animae facultates Resp. Arlis hanc esse rationem quia appetitivum et sensitivum cum se mutuo consequantur et simul reperiantur non constituunt nisi unicum viventis genus

S. 4a.

Quod autem sensitivum et appetitivum se mutuo consequantur et appetitus a sensu separari non possit pr. ab Arle 2ci ratione quarum 1or ita se habet ubi est sensus ibi est actus ut omnium sensuum communissimus et quasi vitae fundamentum sed ubi est tactus ibi est iucundi et molesti perceptio id est dolor et voluptas datus enim est animalibus tactus ut noxia declinent iucunda autem et commoda consectentur ubi autem est dolor et voluptas ibi est cu:piditas sive appetitus concupiscibilis

§. 5.^a

Altera ratio haec est cum quia animalia tactu praedita sunt habent quoque sensum alimenti idest gustum quia gustus est tactus quidam particularis quicumque autem gustum habent famem habent et sitim ac proinde appetitum famis enim nihil aliud est quam appetitus calidi et sicci sitis vero appetitus frigidi et humidi

§. 6.^a

Notandum etiam quando Aristoteles dividit omnes animae potentias in 5 tantum supra allatas hanc esse potentiarum generaliorum et universaliorum divisionem unaquaeque enim harum potentiarum multas alias sub se comprehendit ut vegetativa dividitur in facultatem nutricem auctricem et generatricem quibus tanquam administrae datae sunt aliae facultates nempe attractrix expultrix et retentrix idem dicendum de aliis potentiis quarum divisionem poteris videre in compendio nostro physico

§. 7.^a

In eodem cap. Aristoteles instituit comparationem animae cum figura ut per huiusmodi comparationem quae hactenus de anima et de animae facultatibus dicta fuerunt clariora reddantur haec autem animae comparatio cum figura consistit in duobus 1.^a comparatio est huiusmodi quemadmodum figura universaliter sumpta non est quid separatim existens ab omnibus figuris sic anima in genere non est idea quaedam idest forma ab omnibus particularibus animabus separatim existens hac comparatione intendit Aristoteles refutare sententiam Platonis qui statuit universalia esse ideas idest formas quasdam immutabiles a singularibus seiunctas et separatas

§. 8.^a

2.^a ratio comparationis haec est quemadmodum una figura in altera continetur ut triangulum in quadrato si enim diametrum ducas in quadrato idest rectam lineam ab uno angulo ad alium oppositum quadratum dividis in duo triangula sic una anima in alia nobiliori et perfectiori modo continetur ut anima vegetativa in sensitiva et sensitiva cum vegetativa in intellectiva virtute continentur

In cap. 4m

§ 1a

Huius cap. duae sunt partes in priori declarat Arles ordinē in tractatione facultatū aē servandū in posteriori vero de facultatibus aē vegetantis disserit

§ 2a

Quod attinet ad 1am partē hunc ordinē pollicetur Arles se observaturū ut prius de operationibus facultatū quā de facultatibus aē sit dicturus et de obiecto prius quā de operationibus ut prius videndū ē quid sit intelligere quā quid sit intelligendi facultas et prius declarandū venit quid sit intelligibile quam quid sit intellectio ~~in altera huius~~

§ 3a

In altera huius cap. parte disserit Arles de facultatibus aē vegetantis et ē instituti sui rationē aperit et docet cur de facultatibus aē vegetantis prius dicturus sit ratio ē quia a communioribus ē incipiendū sed facultates aē vegetantis communissimae sunt conveniunt enim omnibus viventibus sensitivae autem aē facultates non omnibus competunt sed animalibus tantum et facultates aē rationalis hominibus solū

§ 4a

2o de facultatibus aē vegetantis dicturus eas enumerat dicitque tres ēē nempe altricē auctricē et genitricē altricem et auctricem ēē aē vegetantis facultates per se notū ē genitricē vero ēē etiā talis aē facultatē ita probat primus illud ē opus aē vegetantis quod ē naturalissimum omnibus viventibus perfectis nec mutilis nec sponte suâ genitis sed generare sibi simile ē naturalissimū omnibus viventibus perfectis nec mutilis nec sponte suâ genitis Ergo generare sibi simile ē opus aē vegetantis maior confirmatione non eget et antiqua minore probomus notandū ē tres requiri conditiones in vivente ut generare possit 1a ē ut vivens sit perfectū non solū perfectione partiū sed etiā aetatis et quantitatis 2a ē ut vivens non sit mutilū aut oblesū ut Muli Eunuchi Spadones aut alio quovis naturae vitio impediti 3a conditio ē ut vivens non sit αὐτόματον idē sponte suâ nati qualia sunt animalia ex putri materiâ genita ut vermes

§. 5.ª

Superioris Syllogismi mi. propōnē sic confirmat Arīs illud ē opus naālissimū per quod assequuntur viventia quod maximè appetunt secundū naām scilicet perpetuitatem et immortalitatē sed per gnāonē pro naā sue modulo assequuntur viventia immortalitatē Ergo gnāo ē opus naālissimū pr. mi. quia per propagāonē et successionē individuorū qua fit per gnāonē in aeternū conservatur spēs ac proinde unumquodq; vivens saltē immortale redditur secundū speciem

§. 6.ª

Postmū agit Arīs in hoc cap. de cāā et principio harum aē facultatū et dicit harū facultatū āām eē verā causam et āām eē talē causam in 3.ᵇᵘˢ gn̄e cāā demonstrat scilicet in gn̄e cāā formalis efficientis et finalis quod āā sit forma corporis viventis sic pr. actus ē forma sed āā ē actus corporis viventis Ergo ē illius forma āām autem eē causam finalem sic pr. oīa corporis viventis organa sunt ppter āām et āā opeāones referuntur et ordinantur ad āām et proinde āā ē finis cuius gratiā hae instrumenta fabricantur a naā quod āā sit cāā efficiens inde pr. quia ē cāā efficiens motus localis in aālibus ē cāā quoq; efficiens accretionis

§. 7.ª

Quia ut vidimus in initio huius cap. in tractāone facultatū aē agendū ē de obto seu de alimento disputat pstus quod ē harū triun aē vegetantis facultatū obtum imprimis exagitat hanc quaestionē utrū alimentū sit simile vel contrariū rei viventi

§. 8.ª

Quod alimentū sit simile rei viventi hac rāone pr. quod alitur simili alitur sed alimento res aluntur Ergo quod autē debeat eē contrariū rei viventi pro altera parte sic pr. quidquid ē patitur patitur a contrario sed alimentū patitur a vivente alteratur enī concoquitur et mutatur in substantiam rei viventis Ergo debet eē contrariū rei viventi ad questionē illā sic in utramq; partem exagitatā Resp. Arīs per distinctionē nempe alimentū 2.ᵇᵘˢ modis considerari vel in principio quando adhuc indigestum ē vel in fine post concoctionē et elaborāonē illius in principio ē dissimile et contrariū rei viventi quia pati debet idē alterari coqui et immutari a vivente quidquid autem patitur et mutatur

dissimile est a contrario et a quo patitur et in quod mutatur si vero consideratur alimentum in fine idest postquam concoctum est et elaboratum tunc est simile rei viventi

§. 9a

Monet etiam Aristoteles hoc in loco alimentum ut potius vivum facultatum obiectum 3o. etiam posse considerari est ut est quantum 2o. ut est substantia et 3o. ut est generationis effectivum ut est quantum est obiectum facultatis auctricis quidquid enim augetur est quantum quantum autem non augetur nisi per additionem quanti ut est substantia est subiectum facultatis nutricis nutritio enim est reparatio substantiae quae vel propter actionem caloris vel alium de caelo assiduo fluxu delabitur substantiae autem deperditae iactura non nisi per aggenerationem substantiae resarciri potest denique alimentum spectari potest ut est generationis effectivum quia natura speciei conservationi consulens non consumit totum alimentum quantumcunque est in viventis substantiam sed aliquid illius ex 3a concoctione seponit ut virtutem seminariam et genitivam accipiat

§. 10a

Ex supra dictis nutritivam facultatem definit Aristoteles hoc modo facultas nutritiva est virtus conservatrix individui in quo est quatenus tale est idest quatenus est actum facultatem vero genitricem hoc modo definit facultas genitrix est virtus effectrix eius quod est simile generantis

§. 11a

Inde concludit Aristoteles 2ex esse animae instrumentum in nutritione efficienda quod tali exemplo declarat quemadmodum nauta duobus instrumentis utitur ad navim movendam manu scilicet et timone manus movet et movetur movet timonem sed movetur a nauta timo autem non amplius movet scilicet aliquid quod habeat rationem instrumenti inservientis ad navim movendam sic 2ex est in vivente nutriendo instrumentum calor scilicet naturalis et alimentum calor movet et movetur calor movet alimentum idest coquit alterat et ab anima movetur et dirigitur alimentum autem movetur tantum et non amplius movet aliquid

In cap. 5m

§. 1º

Absolutâ facultatum aæ vegetantis explicaõne progreditr Arlēs ad exponendas aæ sentientis facultates in hoc cap. cujus duæ commodioris doctrinæ cāā constitui possunt partes in 1ª docet Arlēs sensū eē potentiā passivā in posteriori verò declarat a quonā patiatr et a quo de potestate reducatr in actū

§. 2ª

Quod attinet ad 1ām partem Arlēs dicit objectum imprimere et inurere sensibus sui ipsius imaginē et speciem et hoc ipsa experientiā demonstrat objectum aūt vehemens destruit sensum ut vehementior sonus aures percutiens auditū lædit aut nimius fulgor perstringens oculos visū offendit sic illi qui solē inconnivientibus oculis aspiciunt vel qui per multā nivem longum iter faciunt tanti splendoris occursu visū hebetari sentiunt et objectum igitr agit in sensū neq. aūt sensū lædere objectum posset nisi agendo in illū eiq. aliquid imprimendo quā destrui aut lædi ē pati quidquid autem patitr ab aliquo agente patiatur necesse ē

§. 3ª

Hic notandū 2cē eē passionē unā scilicet corruptivā et alterā perfectivā corruptiva ē quæ ducit ad interitū et perniciē rei ut ē illa quæ fit a qualitatibus iis ad rei interitum disponentibus perfectiva verò ē quæ ô comparata ē ad interitū rei sed ad perfectionē salutē et incolumitatē illius talis ē sensio perficitr enī aal in sentiendo

§. 4ª

In alterâ cap. parte docet Arlēs quid sit illud per quod sensus de potestate reducatr in actū et tota propositæ quæstionis controversiā dirimit 2bus conclusionibus quarū 1ª ita se habet sensitivū ô reducitr de potestate remotā in actū 1m nisi per generans cū quod ōdū habet aām et sentiendi facultatē ô habet nisi ab ipso generante

S. 5.ª

Veritas huius conclusionis patet quia forma non introducitur in subiectum aptum nisi per influxum agentis non advenit igitur anima infunditur in corpus bene dispositum nisi interveniente generatione et quia qui dat formam dat etiam consequentia formam sentiendi facultas non producitur nisi a generante

S. 6.ª

Altera conclusio haec est sensitivum non excitatur de potentia proxima in actum nisi per obiectum nam qui facultatem habet sentiendi et tamen actu non sentit non excitatur ad actum sentiendum nisi per obiectum ut qui visum habet non tamen actu videt non excitatur ad videndum nisi per colorem quemadmodum qui sciam habet nec tamen actu contemplatur ad contemplationem promovetur per obiectum quod eius illustrat effectum

In cap. 6.um

S. 1.ª

In hoc cap. agit Arist. de obiecto sensus nempe de sensibili et illud dividit in sensibile per se et sensibile per accidens sensibile per se rursus dividitur in sensibile proprium et sensibile commune ita ut tria sint sensibilia sensibile per se proprium sensibile commune per se et sensibile per accidens

S. 2.ª

Haec 3.ª sensibilium genera in hoc cap. definitionibus explicantur sensibile proprium bifariam describitur 1.º quod non potest alio sensu sentiri nisi eo cuius est obiectum ut color est proprium obiectum visus quia a solo visu non autem ab alio sensu percipitur 2.º sensibile proprium describitur circa quod non errat sensus ut visus non fallitur circa colorem gustus circa saporem ex duabus istis descriptionibus construi potest integra obiecti proprii definitio hoc pacto sensibile proprium est quod non potest alio sensu percipi nisi eo cuius est obiectum et circa quod non contingit sensum hallucinari

S. 3.ª

Inde colligitur tritum illud in philosophia effatum sensus non errat circa proprium obiectum quod tamen non videtur omnino verum multa enim exempla illud convincunt falsitatis manus si inter illam et nostrum visum rubrum ponatur videtur rubra sic baculus cuius media pars est in aqua altera vero extra aquam fractus apparet sic omnes cibi a febricitante iudicantur amari quae omnia sunt sensuum

hallucinationes

et hallucinationes circa propria obta

§. 4.ª

Ut huic axiomati veritas sua constet sciendū ē obtum propriū unusquisq. spectari posse 1.º secundū genericam et communem rōnē ut si albedo consideret quatenus ē color 2.º considerari posse secundū propriā rōnem et specificam ut si albedo consideret quatenus ē albedo et 3.º spectari posse ut ē in tali situ et in tali subto

§. 5.º

Si 1.º modo consideret sensibile propriū sensus nunquam errat circa propriū obtum ut visus nunquā apprehendit sonū ut colore rāo ē quia nulla potentia excurrit extra limites sui proprii obti si verò sensibile propriū 2.º modo consideret secundū formale et specificā rōnē ñ ē absurdū sensū circa sensibile propriū falli si quod albū ē pt apparere nigrū aut alterius coloris si denique sensibile propriū consideret prout ē in tali situ et in tali subto circa illud quoq. errare pt sensus res enī sæpenumerò aliæ apparent quā sunt rōne situs et subti ut constat de manu baculo et cibis qui febricitanti amari apparent in iis enī error ē nisi rōne situs et subti

§. 6.ª

Notandū etiā ē ut hoc dictū verū sit has 3.es requiri conditiones 1.ª ē ut obtum sit in debitâ distantiâ 2.ª ē ut mediū sit legitime dispositū 3.ª ē ut sensus sit bene dispositus et organū ñ sit vitiatum his adhibitis conditionibus certissimū ē sensū ñ falli circa propriū obtum

§. 7.ª

In eodē cap. explicat Arist. sensibilia communia et dicit sensibile commune eē quod ñ uno tantū sed vel pluribus vel oībus percipit sensibus et deinde 5. talia enumerat nempe magnitudine figurā numerū motū et quietē hæc oia a pluribus apprehendunt sensibus ut magnitudo visu et tactu dignoscit quemadmodū et figura numerus ñ solū visu et tactu sed etiam auditu percipit ñ autem hic intelligendus ē numerus abstractus sed per numerū intelligenda sunt res ut sunt discretæ et discontinuatæ quies etiā et motus pluribus sensibus dignoscunt si per motū intelligas rē ñ permanentē et per quietē rē quæ se permanentē et situ nunquā variant

§. 8ª

Deniq. sensibile per accidens definit Arlis illud quod ñ per se sentit sed quatenus coniungit cū re quæ per se sentit ut video rē albā quia rei albæ v. g. lacti accidit ut sit dulcis ideo nos dicimus videre rē dulcem per accidens tamen res enī dulcis ñ videt quatenus dulcis sed quatenus colorata accidit autē rei coloratæ ut sit dulcis et ita videt quia coniungit cū albo quod per se videt

§. 9ª

Ex his colligit Arlis discrimen inter illa 3ia sensibilium gña differt sensibile per accidens ab aliis quia sensus ñ patit aut movet a sensibili per accidens quatenus ē tale ut visus ñ movet a dulci quatenus ē dulce sed quatenus dulci accidit ut sit albū differt vero sensibile propriū a communi quia sensibile propriū propriè et 1mo sentit et ad id sensus naā suā ordinat ut visus ad visibile commune autē sensibile 2do sentit nec ad illud sensus 1o ordinat

In cap. 7m

§. 1ª

Explicatis his quæ pertinent ad communē sensus rãonē descendit Arlis ad speālē singulorū sensuū tractationē incipit autem a visu quia ē sensus õmn nobilissimus tū rãone obti tū rãone organi tū rãone modi percipiendi rãone obti quia lumē comprehendit quod ē nobilissima qualitas rãone organi quia visus organū ē oculus tā admirabilis autem ē oculi fabrica ut ñ alibi industriæ suæ opes magis commendasse naā videat modo deniq. percipiendi quia res longissimè et celerrimè percipit

§. 2ª

1o autem agit de obto visus in quo autē obtum visus seu visibile consistat uno verbo explicari ñ pt obtum visus 2ex ē unū partiale alterū vero adæquatū partiale ē lux vel color adæquatū ē aliquid innominatū sub se lumen et colorē comprehendens de colore disserit 1o Arlis deinde de luce

§. 3.a

Colorem autem definit illud quod est motivum perspicui in actu idest color est qualitas sensibilis agens per medium actu illustratum ut autem natura coloris melius intelligatur sciendum est ad veri coloris gradum 3ia requiri 1.m est perspicuitas quaedam 2.m opacitas et 3.m lumen requiritur lumen quia color sequitur admixtionem luminis requiritur diaphanum seu perspicuum ut recipiat lumen opacum vero ut retineat lumen igitur in diaphano receptum et opaco retentum transit in verum et realem colorem

§. 4.a

Colore ita ab Aristotele definito accedit Aristoteles ad definitionem medii visus nempe perspicui illudque definit hoc pacto perspicuum est quod non est visibile per se sed per alienum colorem quidquid autem videtur terminatum sit necesse est ac proinde densum et opacum aer igitur illuminatus v.g. non videtur per se quia propter defectum requisitae densitatis in eo non potest defigi aspectus sed tamen per accidens videtur in corporum terminatorum coloribus inter quae et visum interiiciatur aer illuminatus necesse est

§. 5.a

Postea definit Aristoteles lumen hoc pacto lumen est actus corporis perspicui quatenus perspicuum est ideo vocatur actus perspicui quia actus constituit perspicuum et facit esse medium idoneum ut inserviat visui sic enim aer v.g. perspicuus non est nisi illustretur lumine nocte enim est corpus tantum potentia perspicuum actu autem fit tale quando solis luce lustratur sed non simpliciter lumen dicitur actus perspicui sed quatenus est perspicuum idest quatenus est illuminatum et aptum ad discernendos rerum colores

§. 6.a

Postquam Aristoteles ostendit quid sit lumen nunc quid non sit declarat et docet non esse corpus duabus praecipue rationibus quarum 1.a ita se habet si lumen esset corpus cum lumen totum aerem pervadat et penetret duo corpora se mutuo penetrarent et essent simul in eodem loco quod est absurdum 2.o si lumen esset corpus moveretur in tempore diffunditur autem lumen seu multiplicatur in instanti non in tempore ergo non est corpus

In cap. 8.^m

§. 1.^a

Disserit Aristoteles in hoc cap. de 2.º sensu nimirum de auditu et duo praecipuè de illo docet 1.º de sono et soni perceptione multa dicit deinde agit de voce quae est praestantissima soni species

§. 2.^a

Quod ad 1.^am partem attinet praemittit Aristoteles aliquam soni divisionem quod scilicet alius sit sonus in actu et alius in potentia ac proinde quod alia sint actu alia verò potentia sonora hoc autem probatur ex communi usu loquendi dicere enim solemus quaedam esse sonora ut argentum aes ferrum quaedam verò non sonora ut spongiam aut lanam illa autem dicimus sonora non ista quia illa si percutiantur resonant propter duritiem et soliditatem ista verò minime quia mollia sunt et rara

§. 3.^a

Ad soni autem generationem 3.ª requiri docet Aristoteles percussionem scilicet percussum et medium interiectum hoc autem sic demonstrat sonus non fit sine ictu et collisione ad ictum autem et collisionem duo corpora necessario requiruntur unum quod impetat et percutiat et alterum quod impetatur et percutiatur quia verò ictus non fit sine motu rei percutientis et percussae motus autem super spatium aliquod necessario debet fieri ideò ad generationem soni requiritur necessario medium interceptum

§. 4.^a

Ad uberiorem huiusce rei declarationem Aristoteles docet qualia debeant esse corpora ex quarum collisione datur sonus 3.^es in illis requirit conditiones 1.ª est ut sint dura et solida ut metalla ideò quae rara sunt et mollia sonum non edunt ut spongia et lana 2.ª conditio est ut sint laevia et polita non aspera et 3.ª ut sint concava 1.ª harum conditionum ad sonum simpliciter necessaria est duae reliquae non tam necessariae sunt ad sonum quam ad claritatem diuturnitatem et perfectionem soni ex corporibus enim politis et concavis fit maior clarior et diuturnior sonus ex corporibus quidem politis quia melius undiquaque intercipitur aër medius ex corporibus verò concavis quia aër

ad latera corporis cavi citius et facilius alliditur allisus autem
intra cavitatem includitur et retinetur ita ut duplicetur ictus ex
qua ictus iteratione oritur sonus maior et permanentior

§. 5a

Postquam Arist. disseruit de sono recto agit postremo de sono
reflexo qui vocatur Echo et illius generatione sic describit sonus
ex aeris interceptione et percussione genitus quoquoversum
diffunditur secundum omnes loci dimensiones donec incurrat in corpus
aliquod durum et densum quod sono seipsum propaganti et diffundenti
renitatur ad illud corpus sonus allisus redit et reflectitur
ad locum unde profectus est ita ut audiri possit

§. 6a

Hoc autem hac similitudine declarat si lapillus coniiciatur in
aquam statim in aqua suboriuntur circuli quidam qui late huc
et illuc diffunduntur donec ad corpus aliquod densum perve-
nerint qualia sunt vel latera alicuius putei vel ripa fluminis
ad illud incurrentes illi circuli redeunt et reflectuntur ad locum
unde profecti sunt sic sonus orbiculatim diffusus ad corpus
aliquod durum et densum allisus ad locum unde venit remittitur
ut pila a pariete repercussa redit et resilit per eandem
lineam ad locum unde profecta est

§. 7a

Deinde Arist. ostendit quomodo auditus afficiatur a sono et
intra (inquit ille) aurium concavitatem continetur aer quidam
inclusus auribus connaturalis qui cum aere externo conti-
nuatur in illo aere recipitur sonus qui a corpore sonoro pphe
aeris externi et interni continuatione ad interiores usque aurium
anfractus diffunditur et multiplicatur

§. 8a

In altera huius cap. parte de voce praestantissima soni specie
disserit Philosophus et 1o ponit vocem esse sonum animalis (sonus) est genus
(animalis) differentia coarctans et vocem distinguens a sonis rerum
inanimatarum quia vero non omnia animalia vocem edunt sed tantum ea quae
respirant ideo aliam differentiam addit vocem scilicet esse sonum animalis
respirantis indeque concludit pisces vocem carere quia non habent
usum respirationis si dicas quosdam esse pisces ut pisces Acheloi
fluminis qui vocem emittunt Resp. Arist. hanc non esse vocem
sed sonum quia non fit iis instrumentis quae ad vocem concessa
sunt a natura

§. 9a.

Hinc colligitur perfecta vocis definitio hoc pacto vox ē sonus aālis factus ab āere per respiratiōe attracto

In cap. 9um.

§. 1a.

Odoratus a visu et auditu dignitate vincitur gustū tamen et tactū nobilitate praecedit idcirco post doctrinā de visu et auditu jure merito subiungit Arlis tractatū de odoratu

§. 2a.

Huius autem cap. de odoratu 3es constitui possunt commodioris doctrinae cā partes in 1a comparat Arlis odoratum cum aliis sensibus quod ad facilitatē vel difficultatē sentiendi quod ad acrimoniā vel hebetudinē 2o. disputat de speciebus odoris qui ē obiectum olfactus et 3o. de odoratu et medio differit

§. 3a.

Quod ad 1am partē attinet monet Arlis difficilius ēē odoris naam et essentiā cognoscere quā coloris vel soni rao ē quia hoo mediocrē et hebetiorē habet odoratū quā reliqua aālia ō enim percipit odores hoo nisi cū voluptate aut molestia quod signū ē odores ō percipi nisi fortes et acres ac proinde exquisitū ō ēē aut subtilē in hoibus odoratū

§. 4a.

Hoc explicat Arlis hac similitudine quemadmodū sunt aālia quaedā quae duros habent oculos ut pisces et locusti et huiusmodi aālia ō vident nisi obiectum vehemens quod vel gau dium incutiat vel terrorē incutiat sic hoīes remissos odores ō sentiant sed fortes tantū et vehementes qui vel voluptatem adferunt vel molestiā

§. 5a.

Si huiusce rei raonē queras Rsp. hoīem odoratu minus valere quā reliqua aālia quia odoratū habet humidissimū et frigidū unde cum odores in sicco et calido consistant frigidissimū et humidissimū odorandi sensorium quale ē hoīs propter propinquitatē et affinitatē quā habet cū cerebro affici ō potest nisi a summo sicco et calido ac proinde nisi a vehementibus et fortibus odoribus unde qui

Reumat eni catarrho laborant propter humiditatem nimiam a cerebro in odoratum defluentem vix ullos percipiunt odores

S. 6.a

In 2.a huiusce cap. part. per analogiam et similitudinem ad sapores tanquam notiores et faciliores nobis odorum species investigat Aristoteles quemadmodum Ex. sapor alius est dulcis alius amarus qui sunt extremi sapores ita quoque odores alii dulces sunt alii vero amari ut autem inter dulces et amaros sapores positi sunt intermedii quidam ut acer et austerus ita quoque dicendum de odoribus

S. 7.a

In 3.a huiusce cap. part. de medio odoratus disserit per quod odores ad odoratum usque traiiciuntur dicitque tale medium esse 2.ex nempe aerem et aquam aerem olfactus medium esse hoc est per aerem ad olfactum usque deferri rerum odores manifestius est quam ut probatione indigeat quod vero in aqua fiat odoratus pr. Aristoteles quia certum est pisces in aquam olfacere odorem cum allecti pisces ad escam feruntur

S. 8.a

Hic quaerit Aristoteles cur omnia animalia similiter et eodem modo non olfaciunt ... percipiant odores nam certum est eodem modo non olfacere homines cum inspirando olfaciunt cum autem spiritum retinent aut cohibent non olfaciunt sed animalia quibus non est concessus ... ut pisces exsanguia animalia per inspirationem aerem attrahendo olfacere non possunt

S. 9.a

Deinde monet Aristoteles ... ab organi et sensorii diversitate nasci quod explicat hac similitudine duris oculis praedita ut sunt pisces et locustae oculos habent semper apertos et quasi in propatulo quia nullis teguntur palpebris at vero alia animalia quae molles habent oculos palpebras habent propter animalia quae duros habent oculos vident statim sed reliqua tamen quae duros habent oculos vident statim sed reliqua non vident nisi attollant palpebras si animalia quae respirant habent sensum odoratus quodam quasi velamine et operculo tectum ideo non olfaciunt nisi inspirando velamen illud tollatur sed animalia quae respiratione carent sensum odoratus habent nullo operculo tectum aut velatum ideo statim olfaciunt nec opus habent aeris inspiratione

In cap. 10.^m

§. 1°.

In hoc cap. agit Aris de gustu et 4.° de illo precipue docet 1.° agit de medio gustus 2.° de obto 3.° de organo et 4.° de obti speciebus

§. 2.°

Quod attinet ad 1.^m probat Aris gustu ō indigere medio exteriori quia tactile tali medio ō eget sed gustabile ē quoddam tactile et gustus ē quidā tactus quod vero gustabile sit quoddā tactile sic probat humidū ē tactile quoddā sed gustabile sive sapidū ē humidū aliquod Ergo gustabile seu sapidū ē tactile aliquod

§. 3.a

In 2.a parte monet Aris quemadmodū visus et reliqui sensus obtum percipiunt et privatione obti ut visus lumen et tenebras auditus sonū et silentiū sic gustū percipere gustabile et ingusta=bile

§. 4.a

In 3.a huius cap. parte disserit Aris de organo gustus docetq. organū gustus humidū potestate ō vero actu eē, rao ē quia organū debet denudari qualitatibus obti proprii ut oculus a coloribus aer illi auribus ingenitus a sono sed obtu sapidū ē humidū cū sapor in humore consistat Ergo organū gustus ō debet eē humidū actu debet autem eē humidū potestate quia debet immutari a gustabili quod actu humidū ē

§. 5.a

per humidū hic intellige humidū sapidū quo denudari debet instrumentū gustus lingua enī aliquo sapore praeoc=cupata vix iudicat alios sic aegrotantis linguae cui infecta amaror a morbo oīa videntur amara ō autem hoc illigendū ē de humido aqueo quo perfusa ē lingua debet enī saliva humectari ad sapores percipiendos

§. 6.a

Quodnā aut sit organū gustus tacet Aris sed nos dicimus linguā eē propriū gustus organū quamvis in acumine

seu cuspide linguae maxime vigeat gustus quod si gustum ipsum extendi velis usque ad palatum et gulam non multum renitimur cum ipse Arist. in lib. 4.o de partibus animalium c. cap. 11.o asserat edulentorum omnium voluptatem in deglutiendo contingere ac proinde saporem ipsum in gula adhuc percipi dummodo tamen teneamus principalius gustus organum esse linguam imo et illius acumen

§. 7.a

in 4.a et ultima huius cap. parte enumerat Arist. saporum differentias et species sapores alii sunt extremi ut dulcedo et amaror alii vero medii ut acre acidum austerum et acerbum

In cap. 11.um

§. 1.a

Quamvis tactus sit omnium sensuum maxime necessarius cum sit sensus temperamenti et communis vitae fundamentum et omnium radix sensus tamen infimus et imperfectissimus eorum animalibus quibuslibet infimi gradus convenit propterea postremus in hoc cap. declaratur ab Arist.

§. 2.a

huius autem cap. 2.ae sunt partes praecipuae in 1.a exagitantur 2.ae quaestiones ad tactum pertinentes et in posteriori continetur huius ultimi sensus explicatio

§. 3.a

1.a quaestio est de pluralitate et unitate tactus et quaerit an tactus sit unus an vero plures ratio dubitandi haec est unus sensus est unius tantum contrarietatis ut visus albi et nigri auditus acuti et gravis sed tactus est plurium contrarietatum ut calidi et frigidi humidi et sicci mollis et duri Resp. Arist. etiam aliud sensus esse plurium contrarietatum urget tamen Arist. hanc datam solutionem et dicit omnes aliorum sensuum contrarietates ad unum quid revocari ut omnes contrarietates quae cadunt sub visum ad colorem et omnes quae sub auditum cadunt ad sonum revocantur sed tactus contrarietates non videntur ad unum commune subiectum posse revocari instantiam illam non solvit Arist. sed nos ei ita satisfacimus dicimus hunc sensum non esse unum qui plures percipit contrarietates si percipiat eas ut sunt plures sed esse unum si eas percipiat ut sunt unum quid hoc est prout sub unica ratione formali continentur tactus

Ex. erit unus sensus oia cui qualitates continentr sub unica
ratione formali quatenus sunt tactiles

§. 4a

2a questio quā hic exagitat Aritës haec ē an caro sit organū
tactus et sensoriū et Resp. ō eē sensoriū sed mediū tactus et
hoc hac similitudine illustrat quemadmodū per āerem videmus
et audimus ō tanquā per organū sed tanquā per mediū sic
per carnē tangimus ō tanquā per sensoriū sed tanquam
per mediū Dria tamen ē quod caro per quā tangimus ē
pars aalis ō autē āer per quē videmus et audimus

§. 5a

Quod in altera huius cap. parte docet Aritës in hanc sum̄:
mā contrahi pt nempe 1o obtum tactus eē tactile gratim
specatim verò qualitates tactiles 1as humiditatē caliditatem fri:
giditatē et siccitatē et 2as asperitatem et lenitatem 2o mediū
tactus eē internū et coniunctū cū ipso organo nempe carnē
ut vidimus antea et denq; organū tactus eē nervos sensorios

In cap. 12m.

§. 1a

In hoc ultimo cap. Aritës quedā Theoremata ad oēs sensus perti:
nentia tradit et deinde quasdā questiones ad illorū ampliorem
intelligentiā necessarias pertractat

§. 2a

1m Theorema hoc ē sensus recipiunt spēes sine māā seu sensus
interveniente speciem ab obtis immutantr et per spēes seu imagines
res percipiunt huius Theorematis veritatē illustrat Aritës hac
similitudine ut cera effigiem sigilli vel annuli recipit ō autē
ipsius annuli vel sigilli māam sic ō necesse ē ut sensus ad
obti sui perceptionē obtum ipsū recipiat satis ē ut organo sensus
imprimatr et inuratr imago vel simulacrum rei cuius ope
obtum ipsū percipiatr

§. 3a

2m Theorema tale ē sensitiva potentia ē in sensorio ē quidē
in aīā tanquā in radice origine et principio sed ē in organo seu
sensorio tanquā in subto

§. 4a.

3m Theorema ita se habet vehemens sensibile et sensum et sensorium destruit rationem reddit Aristoteles quia organum consistit in proportione et moderatione quadam est autem temperatum ab intemperato moderatum ab immoderato pati et dissolui natum est obtinens autem vehementius et ad excessum vergens non solum organum laedit aut destruit sed etiam sensum aut potentiam sensitiuam hoc declarat Aristoteles tali exemplo quemadmodum in lyra aliisque musicis instrumentis si vehementiori quo par est ictu pulsentur fides destruitur concentus et harmonia quia concentus in mediocritate consistit omnis autem mediocritas a nimietate destruitur sic cum sensus in proportione et symmetria organi situs sit ab immoderatiori et vehementiori destruitur obiecto sic lux praefulgida oculum laedit et vehementior sonus aurem

§. 5a

Quaestiones etiam quasdam mouet Aristoteles quarum 1a est cur plantae non sentiant cum a primis 4or qualitatibus afficiantur calent enim frigent humectantur et exsiccantur Resp. Aristoteles plantas non sentire quia carent ea mediocritate temperaturae quae ad sentiendi functionem requisita est carent etiam organis sensui accomodatis non habent quoque animam sensitiuam

§. 6a.

2o quaerit an aliquid sensus expers possit a sensuum obiectis aliquid pati ut v.g. possitne lapis aut lignum aut plantae aut aliquid cuiusmodi sensu destitutum pati aliquid a colore sono odore aut sapore Resp. hoc fieri in quibusdam ut perspicuum patitur a coloribus recipiendo colorum imagines sic aer patitur ab odore nam aer recens odoriferarum odoribus imbutus bene olet sed quaerit Aristoteles cur ergo non odoratur aer si odorem recipiat Resp. Aristoteles quia aer tantum patitur odorem solum recipit sed olfacere non tantum est pati sed etiam actum olfaciendi elicere

§. 7a.

Ubi notandum sensum non esse potentiam omnino passiuam sed partim passiuam et partim actiuam passiua est quatenus recipit species ab obiecto actiua vero quatenus actum sentiendi elicit si sensus enim in passione tantum consisteret medium quod recipit obiecti species sentiret non sentit autem quia post speciei receptionem non elicit actum sentiendi ob defectum animae et facultatis sensitiuae

Finis commentarii
In 2m lib. de anima

Commentarius in 3.m lib. de aa

præfaõ

§. 1a.

aa naam et essentiã consideravit Arlis in cap. 1o et 2o lib. superioris et inde usq. ad finem lib. immoratus ẽ in investigandis et declarandis aa facultatibus in hoc lib. inceptũ prosequitur et inchoatam aa facultatum tractaõne ad finẽ usq. lib. producit

§. 2a.

huius autẽ lib. comodioris doctrinæ gratiã 4r distingui possunt partes in 1a quæ continetur cap. 1o ut absolvatur sensuũ externorũ tractaõ de illorũ numero disserit in 2a de sensibus internis agit a cap. 2o usq. ad 4m exclusive in 3a quæ incipit a cap. 4o et usq. ad 9m extenditur de illectu disputat in postrema a cap. 9 usq. ad finẽ lib. de progressu aalium et de facultate illorũ motrice disputaõne instituit

In cap. 1m

§. 1a.

In hoc cap. duo præcipue præstat Arlis 1o docet ẽ ee plures sensus externos quã 5e 2o raõne reddit cur invecta sit a naã sensuũ multitudo nec uno fuerit contenta

§. 2a.

Quod ad 1m ita argutatur Arlis si aalia perfecta habeant tantũ 5e sensus Er. sunt tantũ 5e nec plures nec pauciores atqui aalia perfecta 5e tantũ sensus habent Er. sunt tantũ 5e sensus nec plures nec pauciores

§. 3a.

Ex pluribus suppoõnibus ab Arle propositis quas nimis longũ eet et inutile proponere eliciti hoc pacto probaõ cons. ma aalia perfecta nec mutilata habent procul dubio oẽs sensus si Er. habeant tantũ 5e ẽ sunt plures illis

§. 4a.

at (inquit Arlis) videtur quod aalia perfecta oẽs sensus ẽ habeant talpa cui ẽ aal perfectũ et tamen visu caret Resp. Arlis

videri talpā oculos habere pelle quadā obductos varia sunt hac de re phorum sententia verisimile tamē ē talpā cū oculos habeat pelliculā quadā tectos visū aliquē licet imperfectum a obtusū obtinuisse à naā oculos autem pelle tectos habere quia in terra concavitatibus plerumq; degit offenderentur autem oculi nisi eos hac pelle naā munivisset

§. 5ª

In 2ª huiusce cap. part. docet Arīes cur naā plures ānalibus concesserit sensus a ideo dicit plures sensus dedisse naām ut consequentia a communia distinguantur per consequentia intelligit ea quae se mutuo consequuntur in eodē subito ut in lacte dulcedo a albedo at si dulcedo a albedo lactis per unū eundemq; sensū perciperentur ō facillime ea distingueremus sed quemadmodum sunt in eodē subito arbitraremur quoq; ēē idē naā sed cū per diversos percipiuntur sensus albedo per visū a dulcedo per gustum multo facilius discernuntur

§. 6ª

Per communia verò illigit Arīes obtā quae pluribus sensibus percipiuntur hac autē quia propria obtā semper comitantur ut mag: nitudo nunquā sine colore videtur multo melius discernuntur cū pluribus cognoscuntur sensibus ut quia magnitudinē tangimus a colore ō colore ideo facilē iudicamus magnitudinē ēē quid a colore diversū

In cap. 2um

§. 1ª

Egit huc usq; Arīes de sensibus externis nunc de sensibus internis tractat in hoc cap. de sensu communi a in sequenti de fantasia huius autē cap. 2ª sunt partes in 1ª de sensu communi dialecticē disputat a in posteriori de illo serio agit

§. 2ª

Quod attinet ad 1ām partē quia sensus communis praecipuū ēē munus a officiū ē percipere sensuū externorū operationes a de illis iudicare ideò quaerit Arīes utrū operationū sensuū exter: norū perceptio pertineat ad ipsos externos sensus an verò ad aliquē aliū v.g. utrū a visu videamus a visu sentiamus nos videre

§. 3ª

Quaestionis huius affirmativā partē sic pr. 1º Arīes si alio sensu perciperemus visionē perciperemus etiā colorē sed ō possumus alio sensu quā visu percipere colorē Ergo nec visionē pr. mi quia color

õ pt percipi nisi per speciem sed species õ pt ultra oculū produci quia ultrà oculū õ ē interius diaphanum õ ergo poterit sensus internus percipere colorē

S. 4.a

2.o Idē pr. Arlus hac ratione si alio sensu perciperemus colorem vel ille percipit suā sensaōnē vel aliude si aliud idē peta vel Er erit progressus in infinitū vel perveniatur ad sensū qui suā percipiat sensaōnē si Er. hoc ide huic inerit etiā visui a aliis sensibus externis

S. 5.a

Hic 2.us argutiis quae praecipuū sensus communis officium tollunt õ susp. Arlus sed nos ita illis satisfacimus ad 1.m dico species productas in sensibus exterioribus õ solū multiplicari in ipso organo sed etiā usq; ad interiorē sensū õ cum ibi det diaphanon sunt cum spiritus in nervis ipsis contenti qui specierū receptivi sunt sicut aer externus a per os usq; ad interiorē sensū diffunditur species per casq; pt sensus exterior cognoscere ad 2.m dico quamvis alius sensus sentiat sensaōnē sensus externi nempe sensus communis õ tamē dari progressū in infinitū quia uti tantū reflexione excedit naam sensus

S. 6.a

In alterâ huiusce cap. parte pr. Arlus dari sensū communē hoc pacto quærit a quoniam percipiantur diversorū obtorum dria ut quum aal percipit driam coloris a sapore quari pt per quā facultatem color a sapore secernatur docet Arlus hoc fieri per sensum aliquem a rāo ē quia quemadmodū oia sensibilia a sensu dignoscuntur ita omnium sensibiliū dria debent per sensum aliquem cognosci hoc cum õ excedit vires sensitivae facultatis

S. 7.a

Ostendit postrà Arlus has diversorū obtorum drias a sensibus externis õ percipi hoc modo aut pluriū obtorum dria uno a eodē sensu percipiuntur aut pluribus sed õ percipiuntur 1.o ab uno sensu si cum ab aliquo perciperentur potissimum id fieret per tactū qui ē communissimus a per totū aalis corpus diffusus sed tactus õ percipit diversorū obtorum drias cas enim tangendo perciperet quod fieri õ pt quia sonum a colore distinguimus nec sonum tamē aut colorem tangimus neq; etiā plures sensus externi id praestant quia unusquisq; sensus cognoscit tantū suū obtum Er. õ pt cognoscere obta aliena requiritur igitur unus aliquis sensus qui cognoscat diversa obta sensuum externorum eodē tempore

Hic autem sensus ē illa facultas quae vocatur sensus communis qui uno et eodē tempore diversa obta percipit et iudicat tanquam communis iudex et arbiter

§. 8a

At (inquit Arlis) si sensus communis simul et eodē tempore plura percipiat simul et eodē tempore diversis motibus afficietur quod fieri ō pt. Arlis huius instantiae responsionē petit a simi: litudine quae ē inter centrum et sensum communem hoc modo quemadmodū centrū a quo deducuntur lineae ad circumferentiam terminatae ē unū et multiplex unū reipsa quia ē punctum indi: visibile multiplex vero quatenus ē diversarū linearū terminus sic sensus communis ē unus reipsa quia ē unica facultas et unicū habet organū ratione vero multiplex ē quatenus ē centrū ad quod oēs sensus exteriores undiquaque terminantur ē igitur ō absurdū sensū communem qui ē unica facultas a pluribus moveri obtis quemadmodū ō ē absurdū centrū quod ē unum in medio circulo punctum plures et diversas terminare lineas

In cap. 3m

§. 1a

Tria in hoc cap. docentur ab Arle 1o examinantur ab illo veterum phorum opiniones 2o quid ō sit phantasia docetur et 3o quid sit tū ratione rei tum ratione nominis

§. 2a

Quod ad 1m attinet quia sensus et intellectus in hoc conveniunt quod utrique cognoscat et apprehendat proprium obtum ideo dicit Arlis putasse veteres phos sentire et intelligere unū et idē esse quemadmodū probat adducens in mediū Empedoclis et Homeri testimoniis

§. 3a

Hanc sententiā refutat Arlis quibusdā rationibus quarū 1a ita se habet si sentire et intelligere essent unū et idē quemadmodum oibus animalibus datum ē sentire sic oibus datum esset intelligere hoc autem falsū ē quia pauca sunt animalia quae intelligant solus scilicet homo 2o inter sensū et intellectum phantasia ē media ita ut sensus phantasiae subserviat phantasia autem intellectui intellectus autem dominus ē omnium aliarum facultatum nullique servit at sensus nulli imperat sed servit tantū tum intellectui tum imaginationi et imaginatio partim domina ē et partim serva servit intellectui sensus autem ei ministrat ō ē igitur idē intellectus et sensus cum inter eos media reperiatur imaginatio

§. 4ª

in 2ª huius cap. part. docet Aristoteles quid non sit phantasia et 1º ostendit phantasiam non esse illarum quae existimationem quae est species ratiocinationis idque duabus rationibus 1º imaginamur quando volumus quod probat exemplo desumpto ab iis qui utuntur memoria artificiali illi enim certa quaedam sibi fingunt depositoria et loculamenta in quibus pro nutu et arbitrio quaslibet reponunt et disponunt imagines sed opinari non est in nostra potestate quia vel vera vel falsa opinamur sed veris necessario assentimur et a falsis dissentimus

§. 5ª

2º cum aliquid molestum aut terribile opinamur non possumus non commoveri et contremiscere, ut si aliquis opinetur se a leonibus dilaniari non potest non turbari at cum aliquid terribile aut molestum nobis imaginamur non idcirco magis perturbamur quam si rem quam nobis imaginamur in tabella depictam videremus

§. 6ª

Postea ostendit Aristoteles imaginationem neque esse sensum neque scientiam neque intelligentiam nec opinionem quod non sit sensus sic ostenditur 1º si imaginatio reperitur ubi non est sensus imaginatio et sensus non sunt unum et idem sed imaginatio reperitur ubi non est sensus Ergo. mi. sic probatur in dormientibus viget imaginatio sensus autem cessant et otiantur 2º animalia recens nata non dum aliquid imaginantur actu tamen sentiunt 3º possumus actu aliquid imaginari etiam si actu non sentiamus ut obiectum absens possumus imaginari non autem sentire

§. 7ª

Quod autem imaginatio neque sit scientia nec intelligentia sic demonstratur scientia et intelligentia sunt habitus semper veri sed imaginatio plerumque falsa est deinde non est opinio quia opinionem semper sequitur fides nam quae opinamur credimus sed fides non sequitur imaginationem Ergo imaginatio non est opinio

§. 8ª

In 3ª huius cap. part. docet Aristoteles quid sit phantasia 1º ratione rei et 2º ratione nominis quod ad 1um ex quibusdam suppositionibus hanc elicit Aristoteles imaginationis definitionem imaginatio est motus factus a sensu qui est secundum actum

§. 9ª

1º imaginatio dicitur motus quia imaginationem definit ut est actio et operatio non ut est facultas operatio autem phantasiae dicitur facta a sensu quia a sensibus excitatur et movetur imaginatio cum enim sensibilium

imagines ad sensus exteriores deferuntur a sensibus quoque ad phantasiam transferuntur non tamen movetur phantasia a sensu nisi sit in actu quia sensus non agit in phantasiam nisi in eam transmittendo species et imagines ab objectis sensibilibus haustas transmittere autem eas non potest nisi prius eas actu habuerit sensus autem rerum sensibilium imaginibus imbutus et informatus dicitur esse in actu

§. 10°

Tandem explicat Aristoteles unde deducatur illud vocabulum phantasiae dicitur autem τὸ φάος quod lumen significat desumpta metaphora a visu dicitur enim phantasia visus quidam et quae nobis imaginamur dicuntur a nobis videri

In cap. 4um

§. 1a

Facultatibus animae vegetantis item animae sentientis hactenus perspectis et Aristoteles jam ad alias quae supersunt progreditur hae autem potissimum sunt intellectiva et locomotiva de intellectiva disserit Aristoteles in hoc cap. et in sequentibus usque ad cap. 9um

§. 2a

Huius autem cap. duae sunt partes in 1a declarat naturam et essentiam intellectus patientis in posteriori vero quaedam dubia proponit et solvit

§. 3a

Quod attinet ad 1am partem sciendum est intellectum trifariam posse considerari in potentia scilicet in habitu et in actu intellectus in potentia vocatur cum nullis consignatus est rerum cognitionibus sed meram tantum habet potentiam ad res cognoscendas 2o intellectus dicitur esse in habitu cum rerum habitibus informatus est non tamen actu cognoscit 3tio dicitur intellectus in actu cum actualem rerum cognitionem habet 1us est intellectus infantis qui est instar tabulae in qua nihil depictum est 2us sapientis cum dormit et 3us philosophi cum rem aliquam actu meditatur

§. 4a

Intellectus in potentia 1o persequitur Aristoteles naturam et essentiam cumque dicit consistere in 2ci immixtione 1a est ratione objecti percipiendi posterior vero ratione organi recipientis immixtio ratione objecti percipiendi est quia liber est intellectus et denudatus ab objecti sui qualitatibus immixtio organi recipientis est quia intellectus non insidet corporeo cuidam organo sed immediate recipitur in anima

§. 5a

2cam illam immixtionem persequitur Aristoteles quia in illa consistit natura et

essentia intellectus qui ē in potentiâ et probat 2ª ratione illorum debere ee denudatu a qualitatibus obti sui 1ª quod patit debet ee denudatū qualitatibus eius a quo patit sed intellectus patit ab obto suo debet igit ee denudatus qualitatibus sui obti quamuis habeat aptitudine ad recipiendas obti sui species et imagines 2ª rao quā idē probat hæc ē intellectus oia cognoscit Er. debet ee denudatus qualitatibus sui obti intus enī apparens prohibet extraneū idē quod semel receptum ē in potentiâ cognoscente impedit aliarū rerū cognitionem

S. 6ª

Deinde pr. Arlas intellectum ee immixtum ratione organi recipientis idē ō insidere corporeo cuidā organo sed immediatē recipi in ipsa aīa duabus autem præcipue probat raonibus intellectū ō ee mixtum cū corpore vel ō ee facultatē organicā quarū 1ª ita se habet si intellectus eēt cum corpore mixtus affectus eēt qualitatibus corporeis et ita ō perciperet oēs naas sensibiles et corporeas cons. ma: sic ostendit si intellectus resideret in aliquo corporis organo hoc corporis organū necessario qualitatē aliquā sensibili eēt affectū et ita ō perciperet intellectus saltem in quocumq: gradu qualitatis oēs sensibiles 2ª rao quā pr. intellectū ō ee virtutē organicam desumit a discrimine sensus et illarius sensus et intellectus dicunt quod sensus ab immoderatiori lædat obto at tantū abē ut rebsomey intelligibile intellectū lædat quin potius magis ac magis perficit rao discriminis ē quod sensus sit organica quædā facultas ac proinde consistens in proportione et symmetriâ ipsius organi oīs autem proportio et moderāo ab immoderato dissolui nata ē sed intellectus ō ē vis quædā organica sed immediatē residens in aā nullū igit ei nocumentū adferre pt

S. 7ª

Inde colligit Arlas quod notatu dignū ē intellectum ee separabile idē independentem a corpore ipsāq: aam ab hoc corporis ergastulo liberatam comitari

S. 8ª

Postquā Arlas egit de intellectu in potentiâ agit deinde de intellectu in habitu et illum intellectum in habitu vocat qui factus ē oīa idē qui rerū intelligibiliū speciebus et imaginibus iā consignatus ē

S. 9ª

In alterâ huius cap. parte questiones quasdā in medium proponit ad intellectus cognitione pertinentes 1ª questio quæ proponit hoc in loco ē de cognitione uniuersalis et singularis cui ita satisfacit Arlas

dicit intellectum cognoscere universalia et singularia, renda superior facultas cognoscit etiam omnia quae ab inferiori cognoscuntur ut sensus communis percipit omnia sensuumque externorum obiecta phantasia vero et omnia cognoscit quae a sensu communi dignoscuntur intellectus denique apprehendit omnia quae a phantasia et a sensu communi et a sensibus externis cognoscuntur et aliquid ulterius. Et cognoscit singulare et universale deinde intellectus proprium est universalia fabricare et universalia cognoscit intellectus quia vero universalia non fiunt nisi per abstractionem a singularibus necesse est ut intellectus singularia cognoscat

§. 10.[a]

2.[a] quaestio est quomodo intellectus ab obiecto pati possit nam agens et patiens debent in aliquo convenire et habere aliquid commune sed intellectus cum obiectis in nulla re convenit Resp. Aristoteles intellectum non habere aliquid actu commune cum rebus quas intelligit sed potentia tantum quatenus aptus est ad recipiendas omnium rerum intelligibilium imagines hoc autem satis est ut intellectus pati possit ab obiectis suis perfectiva scilicet et spirituali passione intellectum autem aptum esse ad res intelligendas hoc exemplo demonstrat quemadmodum tabella in qua nihil depictum est et descriptum in potentia est ad recipiendas quascunque figuras sic intellectus naturaliter est instar tabellae in qua nihil est depictum sed quae aptitudinem et inclinationem habet ad acquirendas quaslibet studio et diligentia cognitiones

§. 11.[a]

3.[a] quaestio quam exagitat Aristoteles talis est cum intellectus seipsum intelligat cur non seipsum semper intelligit huic quaestioni non satisfacit Aristoteles nos tamen ita Resp. dicimus causam cur intellectus seipsum semper non intelligat hanc esse quod intellectus seipsum 1.[o] et directe sed 2.[o] tantum et per actum reflexum dum scilicet per aliorum cognitionem actum suam in seipsum retorquendo suam operationem advertit hoc autem ut semper faciat nulla illum cogit necessitas praeterea oportet ut seipsum intelligat prius educi e phantasmatibus intellectus agentis lumine collustrata in actu sed phantasmata vel materiae defectu vel alio quovis modo non semper illi obversantur

In cap. 5.[um]

§. 1.[a]

absoluta tractatione de intellectu patiente aggreditur Aristoteles in hoc cap. tractationem de intellectu agente huius autem cap. duae sunt partes in priori declaratur necessitas intellectus agentis in posteriori vero eius officia et proprietates aliquot demonstrantur

§. 2.[a]

Quod spectat ad 1.[am] huius cap. membrum tali argumento colligit Aristoteles

necessitate intellectus agentis quemadmodum in universa natura reperitur principium aliquod scilicet materia quod omnibus subiicitur et fit omnia potestate receptionis alterum vero quod agit et fit omnia efficiendi potestate sic in anima nostra concedendae sunt duae facultates quarum una sit agens et patiens altera

§. 2a

In altera huius capitis parte declarantur attributa quaedam et proprietates intellectus agentis 1um attributum est intellectum agentem esse separabilem id est a corpore dependentem 2o non esse mixtum neque organi recipientis ratione non est autem virtus organica neque obiecti intelligendi 3um est esse impatibilem non solum corruptiva passione quod convenit etiam intellectui patienti sed etiam perfectiva nullomodo autem patitur sed coniunctus cum phantasmatibus agit in intellectum patientem

In cap. 6um

§. 1a

Postquam Aristoteles egit de intellectu agente et patiente disserit in hoc capite de duplici mentis operatione quarum 1a est simplicium apprehensio sine ulla affirmatione aut negatione ut cum hominem simplici mentis intuitu concipimus altera vero est connexio et divisio simplicium terminorum ad enunciationem faciendam quae affirmatio et negatio dicitur ut cum concipimus rem esse vel non esse talem

§. 2a

Quod praecipue docet Aristoteles in hoc capite est discrimen quod intercedit inter illas duas mentis operationes hae duae mentis operationes differunt 1o quod in simplici terminorum apprehensione nunquam sit veritas aut falsitas sed in posteriori semper sit veritas aut falsitas differunt etiam quod in hac posteriori mentis operatione sit quaedam compositio rerum in unum non autem in priori

§. 3a

Inde dicitur divisio intellectus in simplicem et compositum cuius membra non re sed ratione distinguuntur unus enim et idem intellectus pro variis et diversis operationibus modo dicitur compositus et modo simplex

In cap. 7um

§. 1a

Explicat Aristoteles in hoc capite aliam intellectus divisionem nempe in speculativum et practicum haec autem est divisio intellectus patientis in partes

ō reipsâ inter se distinctas sed sola mentis consideraône unus enim et idē Intellectus secundū diversas operaônes modò dicitur speculatiuus et modo practicus

§. 2.ª

Arles in hoc cap. comparaônē instituit inter sensū et Intellectū hoc pacto sicut obiectum sensibile deducit sensum de potentia in actu per quandā passionē perfectiuā sic obiectum Intelligibile ex Intellectu potentiali facit Intellectū in actu 2.º in facultate sensitiuâ ō tantum ē simplex apprehensio obiecti sensibilis quae fit per sensus externos sed etiā inuenitur apprehensio sub ratione Iucundi aut molesti conuenientis aut disconuenientis et haec apprehensio ē sensus interni sic etiā Intellectus obiecta sensibilia Intelligibilia percipit ō tantū per simplicē apprehensionē sed etiā per affirmaônē et negaônē unde proueniunt persecutio vel fuga

§. 3.º

Docet deinde Arles in hoc cap. Intellectū practicū moueri a phantasmatibus quia saepè fit persecutio aut fuga rei ō praesentis sensibus externis dummodò interueniente speciei in phantasiâ seruatae obiiciatur Intellectui

§. 4.º

Quod Arles declarat pulcherrimo exemplo desumpto a veterū consuetudine mos erat antiquitùs faces supra urbiū muros accendere quibus vicini et confederati certiores fierent de aduentu vel amici vel hostilis exercitus cū mouebantur faces signum erat hostem appropinquare motus enī ille tumultum indicabat cum verò ō quatiebantur faces sed immotae tenebantur signū erat socios et amicos aduenire ac proinde oīa pacata ēe et tranquilla dum et aliquis videt facem aliquis videt motum duo ei repraesentantur Ex. ignis quem videt deinde aduentus hostis quē ō videt ita quoque quando species in imaginaône seruatae obiicitur Intellectui practico de re absente Iudicat Intellectus practicus deliberando et consultando ac si illa praesens eet

§. 5.ª

In eodē cap. Arles instituit discrimen inter Intellectū contemplatiuū et practicū intellectus contemplatiuus ita in cognoscendis rerum naturis et essentiis occupatur ut eā cogniône ō referat ad ulteriorē finē sed in eā sistat Intellectus verò practicus dicitur quatenus res ita cognoscit ut in illâ cogniône ō sistat sed ulterius progrediatur eā referendo et ordinando ad opus utriusque Intellectus speculatiui et practici operaô ē cognitio speculatiui tamē finis ē cognitio simpliciter practici autē cognitio ad opus et actionē ordinata

In cap. 8^m

S. 1a

Ut tractationi de facultate sensitivâ et intellectivâ coronidem imponat Aristoteles in summam et compendium aliquod revocat ea quae hactenus dicta sunt

S. 2a

Huius autem cap. duae sunt partes in 1a declarat Aristoteles naturam et essentiam animae sensitivae et intellectivae tum respectu corporis tum respectu propriarum operationum in posteriori vero intellectum comparat cum imaginatione tum affinitatem et connexionem tum etiam differentiam intellectus et phantasiae demonstrando

S. 3a

Quod attinet ad 1am partem ponit Aristoteles animam esse omnia quod hac ratione confirmat res omnes vel sunt sensibiles vel intelligibiles anima ratione sensus fit res omnes sensibiles per intellectum autem fit omnia intelligibilia hic observandum res ipsas in animam non recipi ut lapis non recipitur in anima sed rerum species et imagines ideo anima non dicitur fieri res omnes materialiter sed notionaliter tantum et spiritualiter quia non materiales rerum formas sed intentionales tantum recipit

S. 4a

In alterâ huiusce cap. parte duo praestat philosophus 1o explicat affinitatem et connexionem maximam quae reperitur inter intellectum et phantasiam connexio et affinitas in hoc consistit quod intellectus intelligere non possit nisi operante phantasiâ quod sic probatur intellectus non intelligit nisi speciebus et imaginibus intelligibilibus informetur sed intelligibilia sunt in sensibilibus ideo species intelligibiles et immateriales non recipiuntur in intellectu patiente nisi producantur virtute intellectus agentis a sensibilibus speciebus in imaginatione existentibus ergo nemo potest intelligere nisi sentiat unde elicit Aristoteles hoc vulgatum dictum necesse est intelligentem contemplari phantasmata quod proprie de intelligente res physicas non vero spirituales intelligendum est

S. 5a

Deinde phantasiam distinguit 1o ab intellectu composito qui affirmat vel negat ex eo quod phantasiae non competat veritas aut falsitas complexa et enunciativa quia conceptus suos enunciando in affirmatione et negatione non componit sed simpliciter tantum obiecta sua apprehendit

S. 6a

Deinde ab intellectu simplici phantasiam separat quia simplices illius

conceptus ō sunt phantasmata quamvis ō sint sine phantasm:
atis ō sunt sine illis simplicia haec mentis noemata nam a
phantasmatis producuntr et Illectui imprimuntr ō tamen sunt
phantasmata quia haec in ipsâ phantasiâ illa vero in Illectu
locū habent haec potestate tantū et obiective illa vero actu et form:
aliter Illigibilia sunt

In cap. 9um

§. 1a

Absolvit hactenus Arlis tractatōnē facultatū vegetativae sensitivae
et Illectivae superest adhuc explicanda alia aīae facultas scilicet
facultas motiva quae nihil aliud ē quā virtus aīae quâ transfertr
aīal de loco in locū vel alicuius boni prosequendi caā vel cuiusdā
mali fugiendi gratiâ

§. 2a

In hoc cap. praecipue Arlis ostendit facultatem motricem neq. ēe
vegetativā neq. sensitivā neq. Illectivā neq. appetitivam

§. 3a

Quod ō sit vegetativa sic ostenditr facultas locomotiva ō ē sine
phantasiâ et appetitu quia aīal ō movetr de loco in locū nisi vel
ppter fugā mali vel ppter prosecutiōnē boni sed facultas vegetativa
cū reperiatr in plantis separatr a phantasiâ et ab appetitu ō ē
igitr facultas locomotiva deinde si facultas locomotiva ēet
vegetativa plantae moverentr de loco in locū et haberent organa
ad incessū accommodata quod ē absurdū

§. 4a

2o. facultatem locomotricē ō ēe sensitivā facultatē vel sensū aliquē
sic declaratr si facultas locomotiva ēet sensitiva tunc conveniret
oibus aīalibus sensū habentibus ō tamen convenit quia zoophyta
conchylia ostrea sensū quidē habent alimenti nempe gustū et tempe:
ramenti videlicet tactū nec tamen transferuntr de loco in locum

§. 5a

3o. quod facultas motrix ō sit Illectus sic probat et 1o. quod ō sit
Illectus speculativus quia facultas motrix ē in aīalibus aut
ppter fugā mali aut ppter prosecutiōnē boni sed talis Illectus versatr
tantū in nudâ rerū cogniōne nec spectat ad ea quae fugienda sunt vel
prosequenda quod autem ō sit Illectus practicus sic demonstratr
etiamsi Illectus practicus dictet aliquid fugiendū aut prosequendū
ō tamen sequitr motus ut apparet in incontinente qui videt meliora
probatq. deteriora tamen sequitr

§. 6ª

Deniq; quod facultas motrix ꝯ sit appetitus sic pr. ponas appetitũ ꝯ ẽ motus aalis continuus cũ ꝯ sequunt ea quae dictat appetitus sed dictamen raonis audiunt

In cap. 10.um

§. 1ª

Huiusce cap. duae sunt partes in 1ª declarat quae sint motus progressivi principia in posteriori vero docet quaedã ad hunc motũ concurrentia

§. 2ª

Quod attinet ad priorẽ partem duo motus progressivi principia statuit Arlēs Intellectum scilicet et appetitũ ubi notandũ 1º Arlem sub Intellectu comprehendere phantasiã hæc enim in brutis eandẽ obtinet proportionẽ atq; Intellectus in hoibus ut enĩ Intellectus iudicat de obto voluntatis sic phantasia de obto appetitus sensitivi observandũ 2º Arlem per Intellectum Intellexisse ꝯ Intellectum speculativũ sed practicũ raõ hæc ẽ quia moventur aalia vel ad noxia declinanda vel ad bona et convenientia prosequenda sed solus Intellectus practicus is ẽ qui res cognoscit cum ordine ad opus et ad actionẽ et ita diiudicat res ẽe bonas vel malas

§. 3ª

In alterâ huiusce cap. parte 3ª ad motũ aalium progressivũ concurrentia declarat Arlēs hæc autem 3ª sunt id quod movet id quod movetur et id quo aal movetur movens 2ᵒᵉ ẽ scilicet immobile et illud quod movetur movens immobile ẽ obtum quod ab Intellectu precognitũ et praeiudicatũ excitat appetitũ vel ad sui fugam vel ad sui prosecutionẽ movens autem motũ ẽ appetitus hic enĩ movet et movetur movet ipsũ aal vel ad noxia declinanda vel ad bona prosequenda movetur autem ab obto per Intellectum appreheнso id autem quod movetur ẽ aal illud vero quo aal movetur sunt organa et instrumenta ad incessũ accomodata nempe nervi musculi et articuli et coniunctiones ossiũ de quibus satis fuse egimus in compendio nostro phyo

In cap. 11.um

§. 1ª

In hoc cap. tractat Arlēs quasdã questiones ad clariorem doctrinae praecedentis intelligentiã necessarias 1º quaerit an aalia imperfecta ut vermes habeant principia motus progressivi appetitũ scilicet et phantasia

et huic quaestioni Resp. affirmative dicitq; istiusmodi aalia habere appetitum quia sentiunt dolorem et voluptatem si aut pungantur se contrahunt et dolorem sentiunt dum autem voluptatem sentiunt dilatantur at voluptas et dolor non sentiuntur sine appetitu 2º phantasiam habere docet sed indefinitam et indeterminatam tum ratione organi tum ratione obti ratione organi quia non occupat certam et determinatam in corpore sedem sed diffusa est per totum corpus ratione vero obti quia non movent ad certum et definitum obtum sed quasi temere obambulant et oberrant

§. 2ª

Deinde quaerit cur appetitus humanus non semper similis sit appetitui aliorum aalium sed aliquando similis et aliquando dissimilis cernatur Resp. phus id fieri propter duplicem appetitum qui est in hoe. hoo praeditus est appetitu sensitivo et rationali quandoq; sequitur sensitivum atq; ita fit similis belluis ut apparet in hoibus incontinentibus quandoq; adhaeret appetitui rationali et tunc appetitum habet dissimilem appetitui brutorum alternis igitur vicibus vincit modo hic appetitus modo ille sicut in pilarum ludo modo in hanc et modo in illam partem pila retorquetur

§. 3ª

Deniq; quaerit quis intellectus sit principium motus an speculativus an practicus an vero uterq; huic quaestioni ita Resp. dicit intellectum speculativum remote intellectum vero practicum proxime concurrere ad actiones facultatis locomotivae eliciendas et idcirco intellectum practicum dici absolute esse principium huiusmodi facultatis

In cap. 12m

§. 1ª

In hoc cap. instituit Arlis comparationem inter has aae facultatem nempe vegetativam sensitivam et intellectivam hac autem doctrina constat his theorematibus quorum 1m ita se habet aa vegetativa semper et oi viventi inest

§. 2ª

2m Theorema hoc est aa sensitiva non inest oibus viventibus quia plantae quae nullum habent sensum carent aa sensitiva

§. 3ª

3m Theorema tale est intellectus non pt esse sine sensu Er. quidquid habet aam intellectivam illud habet sensitivam coeli igitur non sunt aati aa intellectiva quia sensibus carent

§. 4ª

4m Theorema est huiusmodi oe aal sensu praeditum est praesertim gustu et a tactu alii non sunt ita necessarii quod gustus a tactus sint necessarii

sic probat ut aal conservetur debet habere tactū quia cū sit corpus aūti et qualitatibus praeditū tactilibus pt pati et corrumpi ab illis qualitatibus ut igitur earū excessus declinet debet habere tactū per quem illa discernuntur quod autem debeat habere gustū inde patet quia gustus ē quidā tactus quod vero alii sensus ꝯ sint simpliciter et absolutē necessarii aalibus sed tantū ut melius et commodius vitā degant hoc ex singulorū sensuū inductione ita manifestē patet ut nullâ probaone indigeat

In cap. 13.^m

§. 1.^a

Tota doctrina in hoc cap. contenta in summā contracta his duobus dictis continetur 1.us ē corpus aalis ꝯ constat ex uno elemento sed necessario ē mixtū et concretū ex pluribus hoc autem pt. ex ipso tactu qui percipit et diiudicat oēs 1.as qualitates elementares

§. 2.^a

2.^m dictum hoc ē aal perit si tactus totaliter amittatur dico totaliter quia pt tactus amitti in aliquo membro sine detrimento totius aalis

§. 3.^a

Sic igitur mentē Arlis in hoc opere de aā quantâ maximâ potuimus fide aperuimus supere dā ut in questionibus quae in 3.os hos doctissimos libros de aā moveri possunt enodandis aliquod temporis spatiū collocamus ut ita curriculo nostro phyo finē imponamus quod ardentibus votis ex Deo opt. max. expetimus et etiamnum exoptamus

finis commentarii
In 3.^m et ultimum lib.
de aā

Quaestiones de aâ

Quaestio 1.ª

an doctrina de aâ sit phyæ consideraonis

§. 1.ª

Cum aa sit veluti horizon aeternitatis et temporis intelligibilis corporeaq: naae nexus et confinium et secundu quosda totius mundi summa proculdubio doctrina de aâ veluti quodda reru divinaru et huanaru scie compendiu aliquod existit nosq: ad cum aliam veritatis noone preparat Augustinus olim dixit duas ee precipuas in phia quaestiones una de aâ et altera de Deo 1.am efficere ut nos ipsos cognoscamus et altera ut origine nostra probe teneamus

§. 2.ª

Cu haec ita se habeant nemini miru videri debet si postqua commentariu in 3.es illos eruditissimos de aâ lib. ab Arle conscriptos tradidimus in tractandis nobilissimis quibusda et utilissimis de aâ quaestionibus opera nostra collocemus

§. 3.ª

1.ª quaestio a nobis examinanda ē an doctrina de aâ sit phyæ consideraonis haec quaestio 1.ª omnium ee debet na si ad phyum ō pertineret de aâ agere male Ar. et extra rē de illâ hoc in loco quaestiones moveremus sed aæ contemplaone ad phyæ doctrina pertinere ex sequentibus patebit

§. 4.ª

haec quaestio ita a nobis determinatur 1.º constat secundum omnium sententia tractaone aæ vegetantis et sentientis ee phyi negotii quia cum ē sint maae inocenti et ex eius potentia educantur ad eum spectat de illis agere cui incumbit de maâ disputare at talis ē phyus

§. 5.ª

pertinet etia ad phyum de aâ raonali disputaone instituere 1.º quia quamuis sit immaaalis et spiritualis nihilominus tamen quatenus ē forma corporis ordine dicit ad maam 2.º eiusdem

ē agere de partibus et de toto cuius totius notitia haberi ō possit
incognitis partibus idcirq; cum physus agat de toto hoc debet
quoq; agere de illius partibus nempe de corpore et aā rāonali

§. 6º

Qui contrariā tuentr sententiā et doctrinā de aā ad Metaphysicū
pertinere existimant ita ut nullomodo sit physca consideraōnis
quædā argūta adferunt quæ a nobis sunt solvenda 1º. ita
argūtantr. Arlēs in 2º. lib. phys. ausc. cont. 4º et 5º dicit
3ª. ēē circa quæ versatr physicus naturā ens naāle et ens secundū
naturā sed aā ō ē naā nec ens naāle nec ens secundū naturā
Er. ō pertinet ad physicū quod ō sit ens secundū naturā notum ē
ō ē enī operaō aut affectio aliqua sed talia dicuntr ēē entia secun:
ō ē enī operaō aut affectio aliqua sed talia dicuntr ēē entia secun:
dū naturā ō ē etiā nec ens naāle quia ō ē substaā composita ō
ē quoq; naā cū ō sit principiū motus ē enī tantū intellectionis
principiū Resp. aām ēē naturā et ita illā nuncupare Arlēs
in 1º lib. de partibus aālium cap. 1º et in 8º lib. phys. ausc.
cont. 24º dic quoq; falsū ēē ō ēē principiū motus ē enim
motus localis principiū

§. 7ª

2º. si physicus ageret de ōi aā ageret de intellectivā sed si ageret de
intellectivā ageret de intellectu et de intellectu agere ō pt quia hoc
pacto consideraret ōia intelligibilia quandoquidem relatorū eadē
ē scia intellectus autem et id quod sub intellectum cadit relata
sunt Resp. id quod contemplatr intellectum contemplari etiam
intelligibile ō tamen quovis modo sed prout hæc se mutuo
respiciunt sibiq; respondent respondent autem sibi intellectus
ut ē potentia formæ physcæ consideratur de aā rāonalis
corpus informantis et intelligibile physicum item intelligibile
Metaphysicum et intellectus sumptus ut ē potentia substantiarū
separatarum 1º considaraō adscribenda ē pho naāli posterior
verò Metaphysico

§. 8ª

Quædā etiā alia argūta contrā sententiā nostrā adferuntr
quæ facile solvuntr si dicamus nos ō negare ad Metaphysicum
pertinere tractaōne instituere de aā sed tamē hoc ō debere
impedire quin physicus de eādē agat quia aliter Metaphysicus
agit de aā et aliter physicus Metaphysicus tractat de aā ut ē separata
a corpore disceptaō verū aē rāonalis eo modo sumptæ ad eandē

sciam pertinere debet ad quã mentes a mãe contagione prorsus liberæ pertinent sed physica agit de aã respectu corporis orga:nici cuius ẽ forma

Quæstio 2.a

an prior aæ definio sit accurata

§. 1.a

Ut hæc questio de aã recte pertractari possit 1.o ostendemus quot modis nomen aæ latine et ψυχῆς græce sumatur et in quo sensu hic debeat usurpari 2.o priorem aæ definionẽ ab Arlẽ in cap. 1.o lib. 2.i de aã allatam explicabimus et 3.o argumta quæ contra illã adferri possunt solvemus

§. 2.a

Ad 1.m quod attinet nomen aæ homonymum ẽ variaq; sortitur signãta 1.o enim hoc vocabulum sumitur pro vento ita Cicero ait aspera arteria excipit aãm cumq; a pulmone respirat et reddit aãm nominans æerem inspiratũ et expiratũ 2.o Plautus aãm foetidam pro anhelitu gravi et putido dixit 3.o apud Virgilium pro flatu follium sumitur his verbis

quantum ignis aãq; valent

4.o aã sumitur pro vitã cãa pro effectu unde aãm agere dicuntur morituri 5.o pro hõe ipso nomen hoc sumitur sic ad Rom. cap. 13.o dicit Apostolus oĩs aã subdita sit potestatibus idẽ oĩs persona aliquando etiã voluntatẽ seu desiderium et mutui amoris affectũ signat ut 1.o lib. Regum cap. 18.o aã Jonathæ Davidis aæ con:glutinata ẽe dicitur

§. 3.a

Vocabulũ etiã ψυχῆς diversimode sumitur 1.o illud vocabulũ valet idem quod refrigerans ψυχειν enim a αναψυχειν refrigerare signatur 2.o reperitur vox ψυχη posita pro naa atq; ingenio ut ψυχη φαυλη ψυχη αγαθη propriẽ tamen ψυχη græce et aã latine signat formã substãalem rerũ natarum et altera parte substæ hois et aati cuiusvis in hoc sensu usurpantur hæc duo nõa hoc in loco

§. 4.a

Quod ad 2.m quod ad huius questionis elucidaõnẽ proposuimus

tractandū aa ita 1° definit ab Arle aa ē actus 1.us corporis organici potentiā vitā habentis singula huius definitionis verba particulatī expendenda sunt

§. 5a

Haec definitio constat ex gre et drā quod in hac definitione ē actus ut in Cat. potenti sua ō significatione ōia actus comprehendit tā substāales quā accidentales et aa dicit ēē actus ad excludendam māam 1.am quae ē pura potentia et quaecunq; ō sunt simpliciter actus ut composita tā nālia quā artificialia 2° vocat actus 1.us ad reiiciendos actus 2.os et opāones 3° vocat actus corporis ad excludendas substāas separatas quae corpora ō informant 4° nuncupat actus corporis organici ut arceant formae rerū inātarum ut lapidis et ligni quarū māae ad exercenda vitae munia organis sive instrumentis destituitur ō sunt adduntur denique in hac definitione haec verba (potentiā vitā habentis) ut distinguat a formis cadaverū cadavera cū potentiā vitam ō habent ut corpora quae hic intelliguntur ita cū hic corpora dicuntur habere vitā potentiā ut illa facultas cū potentia sit coniuncta cū actu

§. 6a

Contra hanc definitionē sic breviter explicatā quaedā afferuntur ad quae Resp. 1°. videtur quod haec definitio ō sit accurata quia Arlis eā explicata se aam definivisse ἐν τύπῳ id ē in figurā dixit at figura aliquid definire nihil aliud ē quā ō exacte illud explicare translatione ducta a pictoribus 1° obscurius adumbrantis et deinde illustrius expressis Resp. quando Arlis ita locutus ē voluisse tantū dicere se ō speciatim singularū aarum sed aē gnaliter et in comuni acceptae nāam et quidditatem exposuisse sic enim aliquando sumitur figurā agere cū definire ut in 1° lib. de hist. aalium cap. 1° de aalibus (inquit) 1° figurā agemus deinde de unoquoque gre diligentius disquiremus dicit autem hic aarum nāae explicāo figurā tradita quia cum ō explicite descendat ad specialem cuiusq; aē quidditatem enodanda quandā earū umbrā et figurā exhibet

§. 7a

2° videtur quod aa ō sit actus 1.us quia Arlis vocavit eam ἐντελέχειαν quā vocem vertit Cicero lib. 1° Tusc. quaest. ἐνδελέχειαν id ē continuatā et perennē agitaonē et motionē quasi ἐντελέχεια nihil aliud sit quā ἐνδελέχεια at motio ē actus 2.us ō 1.us Resp. Arlem ō credidisse aam ēē talem

continuatā motionē vidimus, cū in expositione lib. 2ⁱ. de aīā illū refutare sententiā veterū phorum existimantiū aīam nihil aliud ēē quā atomos quasdā leves et rotundas per aevum perpetuo voli:tantes verum quomodo aīa possit ēē talis motus cum motus sit aliquid imperfectū semper consistens in fieri et nunquam desi:nens nisi forma fuerit acquisita sed aīa ō fit sed ē et unā cum mā compositū substantiale constituit et perficit

§. 8ª.

In vocabulo ἐντελεχείας haec continentur 1°. ἐν 2°. τέλος et 3°. ἔχειν idē unū finis et continere unū quia aīa dat ēē rei ac proinde facit ut unumquodq. sit unū finis seu perfectio quia aīa ē finis seu terminus generationis et ultima rei generatae perfectio cum sit compositi pars potior continere vero dicitur quia aīae munus et officium ē materiam continere idē perficere et a purā potentiā in actū revocare unde igitur vocatur ἐντελ:έχεια et secundū quosdā licet barbare significanter tamen per:fectihabia

§. 9ª.

3°. si aīa ē corpus ō ē forma corporis et actus sed aīa ē corpus quod sic pt. quia aīa patitur a corpore cum v.g. phreneticus vel ebr:ietas operationem turbat et corpus similiter patitur ab aīā ut cum ex verecundiā rubore afficimur ad mutuā autem actionē et pass:ionē requiritur contactus et hic ō nisi inter corpora intercedit quantitativus dari pt. Dicendū Ergo ē aīam ēē corpus Resp. ō ex quo: libet contactu unde colligi ea quae se contingunt ēē corpora sed ex mutuo contactu corporeo Ita aīa et corpus ita se ō tangunt sed contactu virtutis

§. 10ª.

Contra hanc etiā definitionē adferri pt. instantia desumpta ab angelis quando sibi assumunt corpora angelus enim cū corpore organis distinctū sibi effingit movetur motu progressivo loquitur comedit atq. alia vitae munia exercet Ergo definitio aīae tota illi competit et tamen ō ē aīa Ergo aīae definitio ō reciproc:atur cū re definitā et per consequens ō ē accurata Resp. definitionē aīae hic ab Arist. allatam ō convenire angelo quia ō ē actus seu forma talis corporis sed tantū motor in tali corpore ō ē forma informans sed tantum assi:stens ut nauta movet navim

Quaestio 3.a

an posterior āæ definitio ab Arle proposita bona sit

§. 1.a

Arles in cap. 2.o Lib. 2.i de āā ita etiā āam definit āa ē principium quo 1.o vivimus movemur sentimus et intelligimus hanc definitionē affirmamus ēē bonā sed quia quidā sunt qui contrariū tuentur argumenta quae contra illā adferri possunt a nobis refutanda erunt si prius eā breviter exposuerimus

§. 2.a

āa 1.o dicitur ēē principiū ō quod sed quo totū compositū ē 2.o āa ō tantū dicitur ēē principiū sed etiā principium 1.um ad dūarum facultatū naalium quae sunt accidentia quedā quibus tanquā instrumentis in suis operaonibus utitur 3.o notandū ē hunc ēē hujus definitionis sensū nempe quo dcunq. vivit locomovetur et intelligit id habere ab āā quamvis ō sit necesse id ōē quod āam habet simul vivere sentire et intelligere

§. 3.a

Contra hanc definitionē quedā objiciuntur ad quae Resp. 1.o videtur quod haec definitio competat Deo opt. max. a pe cons. sit vīa: osa pr. vero Deo competere quia Deus ē principiū quo 1.o vivimus movemur sentimus et intelligimus ut docet Apostolus Paulus in actis apostolicis Resp. hanc definitionē Deo ō convenire quia hic intelligitur principiū internū rē cujus ē principiū constituens et informans sed tale principiū ō ē Deus licet oibus rebus intime illabatur illis ēē confitemus

§. 4.a

2.o hic definitur āa in comuni ut in priori definitione et tamen haec definitio soli āæ raonali competere videtur cū et haec 4.r particulae simul sumptae duntaxat accomodari possint Resp. 4.r illas particulas ō ēē sumendas coniunctim sed per distributionē ita ut sensus sit āam ēē 1.m principiū quo viventia vivunt sentientia sentiunt quae locomoventur se movent et intelligentia intelligunt hoc ita tamen ō ē intelligendū per distributionē quasi dicendū sit āam ēē id quo vivimus aut sentimus aut locomovemur aut intelligimus

Sed ita ut disiunctio cum copulatione ad partem praecedentem fiat et dicamus anima est id quo vivimus aut etiam sentimus aut etiam locomovemur aut etiam intelligimus

S. 5a

3° videtur quod anima non sit principium quo intelligimus cum sit ipsa intelligens et principium quod intelligit. Resp. licet anima rationalis in se spectata sit id quod intelligit collata tamen ad compositum esse id quo intelligimus

S. 6a

Denique haec definitio videtur esse manca quia in ea non continentur nisi viventium gradus 4or cum tantum hic numerantur et tamen 5que sunt quum sint 5que animae facultates nempe praeter illas 4or hic enarratas facultas appetitiva. Resp. facultatem appetitivam non constituere viventium gradum distinctum a sentientibus quia ut docuit Aristoteles cap. 3° de anima appetitivum et sensitivum se mutuo consequuntur et simul reperiuntur ita ut unum ab altero separari non possit ita ut quod sentiens sit etiam quod appetens et vero sentiens etiam vi appetitiva praeditum sit

Quaestio 4a

An anima sit substantia an vero tantum crasis et temperamentum 4or 1arum qualitatum

S. 1a

Hanc quaestionem eo ordine pertractabimus 1° ostendemus animam esse substantiam 2° non esse temperamentum 4or 1arum qualitatum et 3° argumenta quae contra has duas conclusiones afferri possunt solvemus

S. 2a

Quod ad 1um haec conclusio a nobis ponitur anima est substantia. Hanc assertionem 1° Aristotelis authoritate confirmamus qui eam in cap. 1° lib. 2° de anima vocat actum substantialem

S. 3a

2° idem his rationibus stabilimus 1° forma est praestantior quam materia atqui materia non est accidens sed substantia cum sit 1um cuiusque subiectum. Ergo forma est substantia et per consequens anima quae forma est

S. 4a

2° compositum est substantia et per consequens anima est substantia quia aliter

substantia componeretur ex non substantia quod ridiculum est

§. 5ª

Sic igitur 1.am assertionem confirmavimus nunc refutanda est Galeni sententia qui existimabat animam nihil aliud esse quam temperamentum 4.r 1.arum qualitatum volebatque animam simili ratione constare in hoc quam concors modulatio constat in cantu et fidibus ita nimirum ut sicut nervi bene dispositi concentum efficiunt sic partium corporis firma coniunctio membrorumque omnium conservatione in unum vigor animalis motus faciat

§. 6ª

Haec opinio utpote impia et rectae rationi adversa a nobis reiicitur propter sequentes rationes 1.o ab anima oriuntur functiones alterius conditionis quam quae a 1.is 4.r qualitatibus proficiscuntur ab his enim solum emanant calefactio frigefactio humectatio et exsiccatio sed ab anima oriuntur actus sensationis et intellectionis quae operationes extra dubium perfectiores sunt quam 1.ae qualitates

§. 7ª

2.o anima rationis particeps prohibet motus in appetitu insurgentes sed hoc non potest fieri ab ipsa qualitatum turba ab ea enim potius talis motus excitantur quam compescuntur

§. 8ª

3.o si corporis temperamentum sit anima sequitur omne corpus esse animatum cum omnia corpora ex 4.r qualitatum contemperatione fiant et propterea illud in lapide ferro aliisque metallis anima existet

§. 9ª

Iam refutanda sunt 1.o argumenta eorum qui animam substantiam esse negant 1.o (inquiunt) quod non subsistit non est substantia atqui anima non subsistit ergo anima non est substantia quod vero anima non subsistat patet quia est ens incompletum Resp. animam substantiam non dici ab eo quod subsistit tanquam suppositum per se sed ab eo quod non est in alio inhaesive sic anima dicitur esse substantia

§. 10ª

2.o substantia secundum se substat accidentibus sed anima non est huiusmodi nam accidentia non insunt animae sed compositae substantiae Resp. substantiam in communi non sumi ab eo quod per se substat accidentibus id enim est proprium 1.ae substantiae sed ab eo quod non sit inhaerens alteri tanquam subiecto

§. 11ª

3.o quod est in aliquo tanquam in subiecto est accidens non vero substantia sed anima est in corpore tanquam in subiecto ergo non est substantia sed accidens Resp.

aiam esse in corpore tanquam in subiecto informationis aliud enim informat et perficit et vero ut in subiecto inhaesionis

S. 12a

Qui Galeni tuentur sententiam hic arguunt rationibus 1o a quocunque fiunt et exercentur aae actiones id ipsum est aa actiones enim sequuntur formam rei a crasi vero prodeunt et exercentur actiones aae ut ab incolumi temperatura cordis procedit integra et validas vis vitalis et animositas gignunturque spiritus qui eius sunt actiones aae Resp. maiorem Galeni veram esse de efficiente primario a quocunque enim efficiuntur actiones aae tanquam a causa primaria et forma id ipsum sine dubio est aa sed a temperamento hae actiones fiunt non tanquam causa primaria sed tanquam causa organica utcunque Ergo sequitur quod propterea crasis sit aa sicut non sequitur cum dico a quocunque fit sensio aut visio illud est aa sensitiva sed ab oculo fit sensio visus Ergo oculus est facultas sensitiva cum oculus sit facultatis visivae duntaxat organum

S. 13a

2o id videtur esse aa quo pereunte moritur aal sed abolita et dissociata temperie cordis etiam est aal interire Ergo Resp. maiorem esse falsam alioqui cum laeso corde aal moriatur dicendum esset cor esse aam

S. 14a

3o ex diversa corporum temperie oriuntur in nobis diversi affectus melancholici enim v. g. procliviores sunt ad tristitiam colerici ad iram huiusmodi vero affectus ab aa ut a fonte manant quare aa nihil aliud est quam praedicta temperies Resp. ai affectus et perturbationes attribui qualitati temperaturae ut causae disponenti et provocanti etenim frigiditas melancholica sicut corpus reddit languidum et torpidum ita ad tristitiam inclinat et calor flavae bilis uti corpori ad operandum acrimoniam confert sic ad iram facilius adducit verum istiusmodi actiones aliunde tanquam a fonte et principali causa quae non est accidens sed substantia oriuntur nempe ab aa

Quaestio 5a

an in uno vivente sint plures aae

S. 1a

Constat in plantis aiam duntaxat vegetativam reperiri tota difficultas est

de belluis et hoibus utru illis plures aæ insint

§. 2.ª

Nos ita quæstionē determinamus dicimus in belluis unā tantū ēē aāmam nempe sensitiuā et in hōe unicā nempe rāonalem sed ita tamen ut sensitiua vegetantem et rāonalis tū sensitiua tū vegetantem eminenti quadā rāone contineat atqi ita unicam in uno et eodē viuente ēē aāmam

§. 3.ª

In huius quæstionis determinaone diximus aāmam sensitiuā vegetantē et aāmam rāonalē sensitiuā virtute continere illud quomodo intelligendū sit breuiter ē explicandū sciendū ergo ē aliquid rē aliquam bifariam continere formaliter scilicet et virtute illud dicitur aliquid continere formaliter quod illud actu in se habet ut mā formam 2.º virtute aliquid dicitur rē aliam continere dupliciter vel quia rem illam producere pt quo pacto effectus in suis caūs et rēs oēs in Deo virtute dicuntur contineri quia Deus præpotenti suo verbo res oēs producere pt 2.º aliquid dicitur virtute rē aliā continere quia et se solā pt oēs operaones exercere quas pt illa quo pacto sol dicitur virtute calorē continere quia quidquid pt calor illud et sol pt

§. 4.ª

Dicendū ergo ē imperfectiores aās in nobilioribus et altioris gradus aābus ō formaliter sed virtute contineri ō quidē formaliter quia una tantū ē aā in uno quoqi supposito sed virtute quia perfectior et altioris gradus aā oēs exercere pt operaones quas inferior exercet sic aā vegetatiua in sensitiuā virtute continetur quiā quidquid pt vegetatiua illud et pt sensitiua operaones aā vegetatiuæ sunt nutritio accretio grāo harū autem oīum principiū ē aā sensitiua in brutis sic aā sensitiua in rāonali virtute continetur quia oēs operaones aæ sensitiuæ etiā nobilius et excellentius ab aā rāonali proficiscuntur aæ aūt sensitiuæ præcipuæ operaones sunt motus et sensus quarū aā rāonalis principiū ē in hoibus

§. 5.ª

hoc ita explicato sententiā nostrā nempe in uno et eodē viuente ēē unā tantū aāmam et solā sensitiuā in brutis et rāonalē in hoibus 1.º authoritate Arlis et 2.º validis rāonibus confirmamus ad hanc veritatem stabiliendā multa suppetunt Arlis testimonia præcipuè duo 1.º cum in lib. 1.º de aā Platonē reprehendit quod plures in uno hoē statueret aās et in lib. 2.º de aā docet inferiorem aāmam ut vegetatiuā in sensitiuā et sensitiuā in rāonali contineri sicut numerus minor in maiori et figura trigona in quadratū continetur idē virtute

§. 6.a

2.o eandē sententiā his raōnibus confirmamus 1.o aā rē informat eamq; ab aliis rebus distinguit Ergo una tantū ē aā in unoquoq; vivente nā si plures eent v.g. aæ in hoīe hoō ō eet unus sed m:
onstrū a hegaminus Geryon Ergo plures aæ in uno vivente ee ō
possunt

§. 7.a

2.o si in hoīe eet aā vegetativa distincta a sensitivā et a raōnali hoō ō solū eet hoō sed etiā planta et brutum quoniā illa plantā hæc brutum constituit cum aūt in hoīe ō eent tot naæ specifice constitute per tot illas aās sicuti sunt in tribus aliis viventibus distinctis videlicet plantā, bruto, et hoīe.

§. 8.a

3.o si in bruto duæ eent distinctæ formæ et in hoīe tot duobus inter:
itibus obnoxiū eet brutū et hoō tribus raō cons. ē quia unus subst:
antialis interitus unius substantialis formæ destructione aut separatione terminatur quod vero brutū duobus interitibus sit obnoxium et hoō tribus hoc ita ridiculū ē ut nihil absurdius cogitari possit

§. 9.a

4.o si in bruto aā vegetativa et sensitiva sint aæ distinctæ brutum quā brutum et secundū suā propriā naām ō grabit brutū nam propria naā bruti ē aā sensitiva et potentia generatrix ē aæ vege:
tative Ergo nisi aā sensitiva in bruto haberet virtutem grandi bru:
tum quatenus bruti ō grares bruti et secundū propriā raōnem
quod tamen prorsus ridiculū ē

§. 10.a

his raōnibus addamus testimoniū Augustini qui inter errores Manichæorū etiā hunc fuisse testatur quod docuerint duas ee aās in hoīe unā sensitivā et alterā rtelativa

§. 11.a

Jā breviter solvenda sunt argumenta quæ sententiæ nostræ obēē videntur
1.o affertur Arlis testimoniū desumptū ex 1.o lib. de graone aalium cap. 3.o ubi dicit foetum humanum in utero materno 1.o vivere vitā plantæ idē aā vegetante 2.o vitā aalis idē vitā sensitivā et 3.o vitā hoīs cū aā raōnali inde qui contrarium sentiunt tot ēē aās in foetu humano et per consequens in hoīe inferunt Resp. hic Arlm ō locutum ee de essentiā aæ sed de eius operaōnibus voluisseq; dicere aām raōnale in subto apto receptā 1.o incipere operari secundū gradū vegetandi deinde secundū gradū sentiendi tande ō nisi annis aliquot a nativitate elapsis secu:
ndū gradū raōcinandi operari

S. 12a

2º. quae habent operationes diversi generis et inter se diversa sunt sed animae sentientis et rationalis operationes sunt diversae. Ergo hae animae quoque diversae sunt. Resp. 1º maiorem non esse simpliciter veram nam aqua non habet geminam formam substantialem quamvis humectet et refrigeret et si propter distinctas operationes ponenda essent animae distinctae ponenda esset anima videns audiens gustans et fermentans 2º. dico rationem et sensum non esse facultates contrarias sed sibi invicem subordinatas contrarietas autem illa non ex natura potentiarum sed ex accidente est sicut etiam pugna spiritus et carnis non est substantialis sed accidentalis

S. 13a

3º. ubi est operatio propria alicuius formae ibi ipsa quoque est forma sed in hoc praeter rationem reperiuntur etiam operationes propriae aliarum animarum Ergo etiam aliae animae insunt Resp. ad maiorem propositionem. ubi propria est operatio formae ibi etiam propria est forma aut secundum se essentialiter aut secundum virtutem seu virtualiter in hoc Ergo sunt operationes vegetantis et sentientis animae sed ipsa formae et animae non nisi virtualiter adsunt quoniam ab intelligente tanquam altioris gradus anima virtute continentur

S. 14a

4º. partes viventis corporis animati diversae sunt speciei Ergo habent diversas animas antecedens probatur quia caro sentit ossa minime Ergo non possunt habere eandem animam Resp. hae partes ut sunt partes totius unius corporis dicuntur eandem habere speciem quia ab eadem anima informantur ut autem sunt organa variis actionibus inservientia differre non essentialiter sed accidentaliter et propter illud non necesse esse speciem substantialem variari

Quaestio 6a
an anima sit ex traduce

S. 1a

haec quaestio valde difficilis est Augustinus Epistola 157a in hanc rem ita loquitur si animae origo nos lateat dum tamen redemptio clareat periculum non est non enim in Christum credimus ut nascamur sed ut renascamur quomodocumque nati fuerimus haec Augustini verba animae originem esse investigatu difficilem ostendunt sicut et hi duo Lucretii versus ex illius 1º lib. decerpti

Ignoratur enim quae sit natura animai
nata sit an contra nascentibus insinuetur

huius tamen quaestionis difficultas nos non debet ab instituto nostro deterrere itaque ad huius determinationem hae sunt ponendae conclusiones

§. 2a.

1a in plantis et brutis est vis seminalis et virtus genitalis et formatrix quae non tantum organorum et partium diversitatem efformat ex potentia materiae sed etiam ex eadem potentia animam plantae vegetativam et bruti sensitivam educit atque ita plantarum et brutorum animae dicuntur propagari ex traduce quia traducuntur ex grantibus in granum quemadmodum traduces ac propagines vitis dicuntur quae radicitus resecari et vit in loco alio separatim plantari ac nova vitis fieri fructusque ferre possunt haec conclusio ita est nota et certa ut confirmatione non indigeat

§. 3a.

2a conclusio anima humana non ita sunt ex traduce neque enim ex anima parentum neque ex illorum semine gignuntur sed a Deo infundendo creantur et creando infunduntur haec assertio tres habet partes quarum 1a est animas filiorum a parentum animabus non gigni 2a animas filiorum non gigni a semine parentum et 3o esse animas a Deo infundendo creari et creando infundi hae tres partes a nobis singulatim confirmandae sunt

§. 4a.

1a pars a nobis ita confirmatur si anima filii generatur ab anima patris vel transiret tota vel per partes si tota tunc desineret esse patris cum generaret filium non per partes cum anima sit impartibilis et indivisibilis deinde vel a patre tantum propagabitur vel a matre solum vel ab utroque simul non ab alterutro tantum cum utrique generet corpus cum unus generaret animam et alter non generaret si ab utroque oporteret duas animas et duarum animarum particulas in unum confundi et sic non erit simplex sed composita ex pluribus

§. 5a.

2a praecedentis conclusionis pars ita a nobis stabilitur 1o nulla vis corporea substantiae effectionem spiritualis potest attingere sed facultas seminalis est vis corporea et anima rationalis est substantia spiritualis non ergo potest eam producere

§. 6a.

2o cuius gradus alicuius est causa cur aliquid sit eius dissolutio est causa cur aliquid pereat atqui dissolutio corporis non affert interitum animae rationali siquidem immortalis est ut postea ostendemus ergo neque corporis gradus quae habet pro causa seminis transfusionem causa est cur esse incipiat

§. 7a

3o. et agens naale sicut agit dependenter a maa ita ō producit
nisi quod a maa dependet sed aa huana ō ita se habet cū extra
corpus subsistere possit Ev. ab agente naali ō producitur sed aliā
habet originis suae causam

§. 8a

4o. si aa ō dependeat a corpore in operando Ev. neqe etiā in ee
at prius ē verū quia separata a corpore intelligit Ev. et posterius

§. 9a

His raonibus addamus quaedā patrū Ecclesiae testimonia 1o. Aug:
ustinus in lib. de haeresibus Cap quod vult Deum] eorum
qui aam ex traduce grari existimabant sententiā erroneā ee dicit
Hilarius pictaviensis episcopus traducem etiā damnat lib. 1o. de
trinitate et Hieronymus lib. 2o. adversus Rufinū et tomo 2o.
hanc etiā opinionē refutat

§. 10a

2a conclusionis praecedentis pars in duas alias dividitur partes
1o. qui probanda ē aas a Deo immediate creari a 2o. ō extitisse
ante corpora quod ad 1m certū ē aas a Deo immediate creari
illudq; confirmamus multis sacrae scripturae testimoniis Eccle:
siaste cap. 12o. hac verba habentur corpus revertitur in pulverem
unde sumptū ē et spiritus redit ad dominū qui dedit illum
cum in his verbis distincte fiat mentio variae originis corporis a a
ae corporis ex caā 2a a terrestri maā aae vero ex caā 1a absq;
maā inde sequitur aas a Deo immediate creari Zachariae 12o
dicitur dixit dominus fingens spiritū in hoie in eo de creans
eius aam et in cap. 2o. Genesios hac verba continentur Deus
in nares Adami sufflavit spiritū vitae at eadē ē rao aae et
Adami et nostrarū

§. 11a

Posterior vero pars nempe aas infundendo creari et creando infundi
et ō extitisse ante corpora ita a nobis pr. unicuiq; formae naale
ē corpori uniri alioquin constitutū ex maā et formā eet ali:
quid praeter naam prius autem tribuitur unicuiq; quod ei secu:
ndū naam quā quod praeter naam competit quod aut convenit
alicui praeter naam convenit ei per accidens et quod secundum
naam inest per se at quod per accidens inest posterius ē eo quod
ē per se sic igitur aa prius convenit unita ee corpori quā a
corpore abiuncta ō sunt Ev. aa ante corpora quibus uniuntur

§ 12a

2o. Si aae ant. corpora extitissent cum naa in mundo nihil otiosu ee patiatz utiq habuissent in eo statu aliquam rerum sciam sed o ita e cu plane constet longo studio et labore a nobis acquiri scias Er. aae o fuerunt ant. corpora sic igitz refutata e Platonis sententia in Timeo qui finxit Deum sic aas humanas ant. corpora simul creasse illasq celestium reru tedio et terrenaru amore captas ut tanti sceleris pænas luerent in corpora tanquā in carcerē fuisse coniectas

§ 13a

Iā refutanda sunt argumenta eoru qui aām ee ex traduce existimant 1o. ita argumentatz cāa attingens ultimā alicuius rei dispōnem habet vim eiusmodi formæ producendæ sed hoc attingit ultimā præparatōnē ad introducendā aām rationalē cum o modo qualitatum apparatū in mām induceat sed ipsa quoq organa ministerio virtutis formatricis delineet Er. producit ipsa aām Resp. id quod mae ultimā dispōnē tribuit habere etiā vi efficientem formā si forma eiusde sit condōnis cum dispōnibus quod in re proposita o accidit siquide āa illustrius e spiritualis substāa independens quod ad suum ee a corpore et supra mae condōnē eminens

§ 14a

2o. cetera aālia excitant suæ soboli formas ex potentiā mae sed hoc o debet hac in re ee deterioris condōnis aa igitz humana ab ipso hoc producitz Resp. quod hoc inter cetera aālia formā o elicit e potentia mae id o ex illius imperfectione sed ex aae illustrius dignitate provenire quæ ut præstantioris notæ e ita altiore originē poscit

§ 15a

3o. si aa o sit ex traduce o pt dici generare homo quia eius præcipuā partem o gnat Resp. o desinere illud facere quia 1o. disponit organa ad recipiendā aām et 2o. aām cu corpore coniungit et ita genito subsistentiā largitz

§ 16a

4o. si aām o ee ex traduce dicamus dicendū e Er. Deū aām creare sed si hoc e cum aliquis nascitz ex adulterio Deus coop: eratz adulterio atq ita peccati author vel saltem comprobator ee videtz Resp. duo in adulterio ee spectanda 1o. actionē naalem generationis humanæ cui cooperatz Deus quia e per se bona et 2o. vitiū quo adulteri contra legē Dei generatōnē perficiunt cui Deus o cooperatz

proinde nec eius author nec comprobator dici pt sic cu Deus
e furtiuo coitu quod ptra mandatu e o minus quam ex
nuptiis ubae sequens elicit o e dicendus author aut comprobator
furti S. 17.a

5.o adfert locum ex cap. 46.o lib. Geneseos ubi dicit quod fuerint
egressae aiae ex femore Jacobi Resp. de hebraica synecdoche totius
qua per aias personae intelligunt quod ta obuiu e in scriptura
ut nullu exeat probadone S. 18.a

6.o Geneseos q.o aa dicit ee in sanguine Et sicut traducit sanguis
sic etia aa per semen hois praesertim cu sperma nihil aliud
sit qua sanguis bene decoctus Resp. substaam aae neq; sangui:
ne ee neq; in sanguine immersa neq; ab illo pendere sed dicit
aa ee in sanguine suo effectu ide vita vita enim quae e effectus
aae maxime sanguine nutrit atq; servat
S. 19.a

7.o Deus dicit requieuisse 7.o die ab opere creationis ut constat
ex cap. 2.o lib. Geneseos inde concludunt traducia patroni
aas singulorum hoim qui quotidie fiunt a Deo o creari Resp.
hoc male inferri ex hoc loco nam verba contraria qui obiiciuntur
excludunt tantu creatione nouaru specierum aa autem huana
quae quotidie creant o pertinent ad noua speciem sed ad noua
individua speci antea creatae in Adamo et Eua
S. 20.a

ultimo adfert obiectio valde ardua desumpta a peccato originali
quomodo eni peccatu originale in aam si o sit ex traduce
propagat quin et corpori attribuat vis in aam et Deus qui ea
coniungit cum corpore author aliquo modo peccati ee o videat
et iniuste agere S. 21.a

Ad 1.m absurdu sic Resp. o sequit aa ex coniunctione cu corpore
in peccatis concepto labe peccati inficit Et aa quae e substaa
spiritualis patit a corpore et corpus vim habet in aam
o eni aa inficit a corpore per contactu physicum quo solet
infici corpus a corpore ut vinu coniectu in vas acetosu ab ipso
inficit vase ppter contactu sed ideo dicit infici aa quia stati
atq; ex corpore immundo et aa per se munda iustitia tame originali

privatā factus ē hōo atq; filius Adami inobedientia Adami huic hōi imputatz ut sua quia ꝓpter illā 1am inobedientiam cuius reatu implicita ē aīa ipsa naē corruptio et ad malū propensio in ipsā aīam cum corpore coniunctā derivatz ex iustissima Dei ordinatione deinde certissimū ē sicut corpus ab aīa afficitz ita aīam aliquomodo affici a corpore nā v. g. qui flavâ bili abundant aīo solent eē iracundo

§. 22a.

Ad 2m. absurdū sic Resp. dico Deum ō eē peccati authorem licet aīam coniungat cum corpore nā culpam et labem quā aīa inde contrahit Deus ō facit neq; aīæ immittit instillatve sed ex coniunctione sequitz sed ō per se sed per accidens si enim Adā ō peccasset copulasset tamen Deus aīas corporibus ut ex utroumq; copulâ fierent hōes neq; tamē infecti fuissent peccato quod igitz Deus coniungit unū cū altero hoc ē per se quod vero inde sequatz aīæ labes hoc ē ex accidente ō ē igitz Deus author peccati

Quæstio 7a

an oēs aīæ sint mortales

§. 1a.

huic quæstioni Resp. negative dicimusq; oēs aīas ō eē mortales quoniā intellectiva et rāonalis oīs immortalis ex pura ē

§. 2a.

Sed quia assertio nostra a quibusdā Epicuri de grege porcis negatz ideo 1o eam quibusdā Scripturæ testimoniis confirmabimus 2o. Aristis et aliorū phorum authoritate 3o. etiā validis rāonibus et deinde argumenta quæ contra sententiā nostrā adferri possunt refutabimus

§. 3a.

Quod ad 1m. innumera sunt sacræ Scripturæ testimonia quibus aīæ immortalitas pr. nos pauca tantū seligamus 1m desumptū ē ex cap. 12o. Ecclesiastæ ubi hæc verba habentz cor: pus revertitz in pulverē et spiritus redit ad dominū qui dedit illū unde manifesti constat ō solum Deum aīas hūanas creasse (ut antea vidimus) sed etiā incorruptibiles eē eū ō redeant in pulverē ut corpora sed ad

Deum revertantur unde originem suam immediate traxerunt 2º dominus noster J. C. in cap. 10º Evangelii secundum Mathæum ita loquitur nolite timere eos qui corpus quidem interficiunt sed animam non possunt his verbis J. C. aperte discrimen facit inter corpus et animam et dicit corpus posse interfici et mori animam vero minime quod si anima interfici non possit nomine inde sequitur manifeste eam esse immortalem 3º J. C. dixit latroni ad dexteram suam collocato hodie mecum eris in paradiso ut constat ex cap. 23º evangelii secundum Lucam hoc autem non potest intelligi nisi ratione animæ cum corpus eius cruci affixum esset anima igitur post interitum corporis superstes manet atque ita est immortalis

§. 4ª

Illud etiam variis locis ex Aristotele depromptis stabilitur in lib. 2º de anima textu 21º intellectum a ceteris animæ facultatibus differre dicit ut æternum a caduco in lib. 1º textu 67º intellectum esse divinum quid et impatibile disertis pronuntiat et in lib. 2º de generatione animalium cap. 3º ita loquitur restat ut sola mens extrinsecus accedat solaque divina sit nihil enim cum eius actione communicat actio naturalis denique in lib. 12º Metaph. dicit mentem corrupto corpore permanere

§. 5ª

His aliis locis addamus 1º authoritatem Platonis qui variis in locis hanc animarum immortalitatem dicteriis confirmavit argumentis spectatim in Phædro in 1º de Republica in Gorgia et in Timæo 2º Phocillidis poetæ antiquissimi qui in suis de vita degenda præceptis hæc verba profert

ψυχὴ δ' ἀθάνατος καὶ ἀγήρως ζῇ διὰ παντός

Deinde anima est immortalis et nunquam senescens vivit semper 3º etiam adferamus Ciceronis testimonium qui in 1º lib. Tusc. quæst. sententiam nostram quibusdam argumentis stabilire conatur

§. 6ª

His authoritatibus addamus testimonia quarundam gentium Ægiptii crediderunt animæ immortalitatem ut testatur Herodotus item Druides et Galli veteres teste Cæsare lib. 6º suorum comment. item Græci et Romani teste Cicerone de amicitia his testimoniis male opponitur sententia Epicureorum non paucorum hominum male feriatorum somnia non extinguunt lumen rationis quod in natura non Cyclopicis irradiat

§. 7ª

Ad idē confirmandū sunt etiā validæ raones quarū 1ª ita se habet mens hūana percipit et Judicat res immaales incorruptibiles et æternas et quamvis apprehendat maaliter hoc ē cū phantasmatibus Judicat tamen immaaliter discernens res maales ab immaalibus Er. ipsa quoq; ē immaalis incorporea et incorruptibilis cons. pt. quia inter percipientem et rē perceptā aliquā oportet ēē proportionē et similitudinē ō igitur pt āa aliquid immaale cognoscere nisi ipsa quoque sit immaalis

§. 8ª

2º. dc corruptibile quantò magis inveterascit tantò magis etiā deficit in virtute suā actione et usu quod patet omnium rerū physicarum nempe corporū hōinum plantarū et brutorū inductione idē cernitur in potentiis affixis organo corporeo deficiunt enī visus et auditus in senectute sic ō deficit nec diminuitur intellectus in senectute imo perficitur intelligunt hōies qui diutius vivunt Er. corruptioni ō ē obnoxia āa hūana

§. 9ª

3º nihil per se subsistens pt corrumpi naaliter nisi substāa aliqua pariter generetur quemadmodū Aris. docuit in lib. 1º. de generatione cap. 4º. sed āa raonalis ē per se subsistens ut constat ex 2º. lib. de āa cap. 1º. neq; cū ipsius corruptione coniuncta ēē pt alicuius substāæ gen̄ao cum simplex sit entitas āa igitur raonalis corrumpi ō pt.

§. 10ª

4º. differentiam inter sensū et intellectum una hæc ē quod excellens sensibile corrumpit sensū id verò intellectui ō accidit ō enim debilitatur aut offenditur neq; corrumpitur excellentibus operaonibus sed magis perficitur quod autē tale ē incorruptibile ē

§. 11ª

5º. substāa carens quantitate ō pt corrumpi a caā quantitatē habente sed āa substāa caret quantitate nequit Er. corrumpi ab ullā caā seu virtute corporeā quæ semper cū quantitate coniuncta ē

§. 12.ª

6.º corruptio et interitus ō ē nisi ubi ē contrarietas aa autem spiritualis ō habet contrariū nec ex contrariis composita ē ideo interitui ō ē obnoxia

§. 13.ª

7.º si aa huana eet mortalis sequeretur naalem appetitum ee irritū et vanū sed hoc dici ō debet Deus enim et naa nihil frustrā faciunt Sā autem hōo naa duce expetit beatitudinē ipsāq; Deum beatitudinis authorē nisi quis forte om̄ huanitatē exuerit nihilq; saperet dicimū sed tantū belluarum more appetitu sensitivo ō vero rāone regatur nihilq; hōo magis habet in votis quā ut post obitū suū vivat perpetuo qui appetitus cū in hac vitā expleri ō possit futura erit alia in quâ expleri valeat

§. 14.ª

8.º si aa huana eet mortalis sequeretur inde Deum nullam rerū huanarū curā gerere et iniustissimū ee (absit verbi blasphemia) nomie iniquissimū ē ut boni et pii perpetuo opprimantur a malis et semper sint miseri et contrā impii et blasphemi beatā vitā degant hoc autem ita se habet in hoc mundo si igitur praeter hanc vitā nullū aliud ē seculū in quo aa superstites maneant et si bene se gesserint felicitate aliquâ afficiantur et si scelerate et impie debitis poenis puniantur nonne sequitur Deū nullā iusti et iniusti curā tangi et iniustissimū ee sed hoc ē absurdissimū et plane impiū Ergo et illud

§. 15.ª

Deniq; aut Deus ō pt aut ō vult aut pt et ō vult aut vult et ō pt aut pt et vult ut aa huana sit immortalis si ō pt arguitur impotentiae quia nullā implicat contradictionē aam huanā ee immortalē si ō vult ē iniustus quia ō vult quod Justitia postulat quia bonis bene debet ee et malis male quod ō fit nisi in alterâ vitâ si pt et ō vult idē absurdum sequitur si vult et ō pt ē aliquis defectus relinquitur Ergo ut possit et velit suscitare aam hōis post mortem

§. 16.ª

Jā breviter solvendae sunt quae quidā contra aae immortalitatem rāones adferunt et ita arguitur illud quod naaliter pati pt naaliter etiā corrumpi pt sed aa vivunt hoc v. g. tristitia

pati pt e igit corruptibilis Resp. cu corruptio proprie dicta ex 4r. 1m qualitatu pugna proveniat aam his qualitatibus carentem n posse dici corruptibile nec corruptibilitatem inferri posse ex eo quod aa tristitia quandoq patit quia tristitia ex sola rerum moestaru cognitione excitari pt et n e passio corporea sed spiritualis

§. 17a

2o. afferunt locu ex Ecclesiaste cap. 3o desumptu ubi habent hac verba unus e interitus hois et bruti et aequa utriusq condio sicut morit hoo ita etia bruta moriunt Resp. docere ibi Salomonem quod talis hoo ex his quae cadunt sub sensus Judicat nihil aliud qua aequa ee condione hois et bruti cum hoc et bruta ex aequo moriant ceteru hoc Judiciu n fuisse Salomoni probatu patt ex ultimo cap. eiusde lib. ubi hac spiritus Dei pronuntiat in morte hois corpus redire in pulvere spiritu autem ad Deum

§. 18a

3o. quando hoo morit (inquiunt illi) nihil videmus e corpore exire Er. aa huana cu corpore extinguit Resp. nihil miru hic ee cu aa sit substa incorporea et invisibilis nos nihil videre exedi ab hoc aam agunt cu invisibilia videri nequeant n sequit tamen aas n manere superstites na si hoc habere locu negandus etia eet Deus cu a nobis videri n possit

Quaestio 48a
an oes aa sint divisibiles

§. 1a

Quando querimus an aa sit divisibilis. sciendu e hanc questione diversis modis illigi posse na 1o. hic pt ee sensus an aa dividat in partes subjectivas 2o. an aa dividi possit in facultates et 3o. an dividat secundu quantitatem de diversis huiusce questionis sensibus mens nostra aperienda e.

§. 2a

Itaq 1o. dicimus aam in gre sumpta dividi in vegetativa sensitiva et intellectiva tanqua in species et partes subjectivas nec obstat quod aa intellectiva constituit speciem specialissima nempe hoiem et vegetativa et sensitiva species specialissimas n constituunt n eni

necesse ē ut oīa cuiusqꝫ divisionis membra aequaliter distent ab individuis res clara ē in divisione ãalis quæ ãal dividitr in hoīem et brutum brutū enī ē species subalterna hõo verò species specia-
lissima nec obstat quod tria sint in hac divisione membra nā
1º. divisiones trimembres bonæ sunt quamvis ñ sint ita accuratæ
ut bimembres 2º. hac divisio trimembris ad bimembrē revocari pt
hoc pacto oīs ãa vel ē rãonalis vel irrãonalis rãonalis ē formale
principiū hõis irrãonalis dividitr in vegetativā et sensitivam nec
impedit quod superior ãæ gradus includit inferiore id enī ñ tollit
æquivocatione una enī species pt eminenter et virtualiter includere oēs
perfectiones alterius quamvis ñ possit una species includere altera
formaliter

§. 3ª

2º. dicimus ãam dividi in 4r. facultates nempe in vegetativā sensi-
tivā locomotivā et electivā ut patet ex 2ª. ãæ definitione quæ a
nobis proposita fuit et examinata imò a partibus ꝯ Thomæ stantis
contra Scotū dicimus has potentias et facultates distingui ab ãa
realiter

§ 4ª

Rãones quibus sententiā nostrā confirmamus hæ sunt 1º. realis
ē distinctio inter cãam et cãatū atqui substãa ãæ ē cãa ðeun
facultatū Er. hæ facultates distinguuntr realiter ab ipsā

§. 5ª

2º. nullū accidens pt ēē reipsā idē cū substãa quia id implicat
contradictionē id quod ē in subito identificari cū eo quod ñ
ē in subito sic enī sequeretr illud ēē et ñ ēē in subito sed facul-
tates sunt accidentia ãæ Er. ñ sunt idē cum ãæ essentiā

§. 6ª

3º. si potentia eēt reipsā idē cum substãa sequeretr ãam agere
per suā essentiā immediatè atqui nullū ens creatū immediatè
agit per suā essentiā sic enī eēt actus purus et a Deo in opera-
ando ñ differret

§. 7ª

Deniqꝫ ãa et potentia sunt sub diversis quibus nā ãa ē sub-
stãa et potentia ē qualitas Er. dnt realiter

§. 8ª

At contrà 1º. ãa ē principiū operandi Er. ñ eget potentiā in-
termediā Resp. ãam ēē remotū principiū suarū operãonū po-
tentiā verò proximū

§. 9ª

2º. ãa ē immediatū principiū suarū potentiarū Er. et operãonū

Resp. negando sequelā ō enī ē par rāō potentiarū et operaōnū nā potentiæ fluunt ab essentiâ aæ per simplicē emanaōnem ō autem per verā et realem actionē sed operaōnes aæ ō sine actione exeunt, oīs enī actio præsupponit potentiā activā idcirco inter essentiā aæ et eius operaōnes interveniunt potentiæ seu facultates

S. 10ª

Quæstio longē difficilior ē de divisibilitate aæ secundū quantitatē sed ut hæc quæstio recte intelligatur sciendū ē 1º quid sit divisibilitas respectu quantitatis 2º quot modis alicui rei accidere possit

S. 11ª

Quod ad 1ᵐ divisibilitas secundū quantitatē ē illa quæ exercetur per partes integrales materiales et quantitativas 2º notandū ē illā divisibilitatē posse competere alicui rei vel per se vel per aliud posteriori sensu quæritur an oēs aæ sint divisibiles per aliud nempe per materiam quā informant

S. 12ª

His ita explicatis hanc quæstionē his sequentibus conclusionibus determinamus aæ vegetativæ in plantis et sensitivæ in animalibus imperfectis sunt divisibiles hæc divisibilitas clarissima ē in plantis ramus enī ab arbore excisus vivit adhuc hoc etiam manifestū in quibusdā brutis ut serpentibus quælibet enī pars separata vivit

S. 13ª

2ª conclusio talis ē formæ aalium brutorū perfectorū sunt etiam divisibiles quia dividuntur divisione sui subiecti ut hoc autē intelligatur sciendū ē formā bifariam dividi posse divisione sui subiecti vel quia manet in partibus subiecti divisis vel quia interit per divisionē sui subiecti formæ aalium brutorū perfectorū priori sensu ō sunt divisibiles nā si ab aali bruto v. g. pedē detrahamus ō manet forma in eā parte sed illicò absqꝫ ullo sensu et vitā hanc partē relinquit sed posteriori sensu divisibiles sunt per divisionē enī sui subiecti in pristinū nihil rediguntur

S. 14ª

3ª assertio hæc ē aa raōnalis ē indivisibilis hoc ē quod phi innuunt quandò dicunt aam raōnalē eē totā in toto et totam in qualibet parte hæc assertio pr. quia sicut oē materiale ē corporeū et per consequens quantū et extensū ita oē immateriale ē incorporeū et inextensū et per consequens indivisibile sed aa humana ē immaterialis ē igitur inextensa et indivisibilis

S. 15ª

Contrà hanc ultimã assertionẽ quædã obiectiones adferuntur quibus
Resp. ē 1º si aa sit tota in una parte n̄ erit tota in alia quia
cũ totũ ē alicubi nihil illius ē extra Resp. quum totũ ē alicubi
tanquã in subto suo adæquato et perfectibili nihil illius ee
extra sed cum aa v.g. sit in digito ibi n̄ ē tanquã in subto
adæquato et perfectibili sed tanquã in parte falsũ ē igitr aam
n̄ ee totã in aliã parte quia singulæ partes simul unitæ totale
et adæquatũ subtum perfectibile constituunt

S. 16ª

2º hoc videtr implicare contradictionẽ totũ ee in toto et totum ee
in qualibet parte quia totũ n̄ ē pars neqe pars etiam ē totum
Ex. quod ē totũ in toto n̄ ē totũ in parte Resp. nullã ee contradict:
ionẽ quia totũ dupliciter accipi solet primo pro eo cui respondent
partes in quas actu dividitr et sic sumitr positivè 2º negativè
pro eo quod n̄ pt dividi in partes sic dicimus aam rationalẽ ee
totã in toto et totã in qualibet parte quia n̄ dividitr in partes sic
dicimus angelũ ee in loco definitivè totũ in toto et totũ in quã:
libet parte per quandã præsentiã localẽ

S. 17ª

3º videtr inde sequi digitũ v.g. intelligere Resp. n̄ opus ee ubicunqe
aa ē originaliter sive radicaliter ut ibi exerceat oes suas functiones
aa igitr ut in digito ē n̄ exercet in illo actionẽ intelligendi sed alias
operationes nempe vegetandi et sentiendi

S. 18ª

4º si aa eet tota in toto et tota in qualibet parte tunc aliquã
parte amputatã aa n̄ superesset atqui hoc ē absurdũ Ergo illud
Resp. in hoc casu aam propterea corpus n̄ relicturã sed cessaturã
ab informatione illius partis amputatæ

S. 19ª

5º aa ē tantũ in cerebro quia congruit ut id quod totius cor:
poris regimẽ obtinet in cerebro tanquã in arce habitet deinde
quia in solo capite excubant simul oes interni externiqe sensus
qui rerũ intelligendarũ instrumentũ et apparitores sunt Resp. ex
hoc n̄ concludi aam quod ad suã substãtiam n̄ ee in singulis
partibus corporis sed duntaxat quod ad aliquas eius functiones
peculiari modo quibusdã eius partibus inesse ut capiti quod ad sen-

sensus externos excepto tactu qui per oĩa corporis membra
permeat itemq; quod ad internas sentiendi facultates pertinet
famulas et adiutrices

§. 20ª

6º aā dumtaxat ē in corde quia cor ē fons vitæ cuius
beneficio oēs vitæ actus administrantur et a quo calor per sin:
gulas corporis partes diffusus oĩa membra fovet suisq; viribus
instruit tū quia cor ad vehementes aē commotiones ut irā timo:
rem cupiditatē vehementius inflammatur Resp. hoc argumentum tan:
tū concludere aām ēē in corde ut in fonte caloris spirituū
officinā ac sede appetitus sensitivi a quo variæ perturbaōnes
oriuntur ñ vero illic dumtaxat secundū informaōnē ēē

Finis quæstionū de aā in gñe

Quæstiones quædā de aā vegetatiuā

§. 1ª

1ª quæstio quæ a nobis ē pertractanda talis ē quæritur quotnā
sint aæ vegetantis facultates Resp. tres ēē nempe altricē auctricē
et genitricem tot enim sunt potentiæ aæ vegetatiuæ quot sunt harū
operaōnes sed aæ vegetatiuæ tres operaōnes recensuit Aristoteles in lib.
2º dr aā cap. 4º quæ a tribus facultatibus supra nominatis
promanant nempe nutritio accretio et graō quarū 1ª pertinet ad
conservaōnem individui 2ª ad eius perfectionem secundū molem
corporis et 3ª ad propagaōnē et conservaōnē speciei

§. 2ª

Inter has tres potentias ñ mediocre discrimen ē 1º quod obiectum nu:
tritionis ē alimentū prout ē substaā accretionis prout ē quantū
graōnis prout ipsius interventu aliquid viventi simile gigni pt
deinde quod virtus nutritiua toto tempore vitæ perseveret auctrix
desistat ubi vivens ad ætatem consistentiæ pervenerit genitrix vero
deficiat in iis quorū ætas iā effœta ē denique tū altrix quam
auctrix facultas per totū corpus diffusa ē genitrix vero certam et
definitā sedē obtinet

§. 3ª

At videtur quod hæc divisio facultatū aæ vegetatiuæ ñ sit bona 1º
quia si facultas augmentatiua ēēt species facultatis vegetatiuæ

ubicumqi foret augmentatiua ibi foret vegetatiua sed contrarium docet experientia nã in igne ĉ facultas augmentatiua secundũ nĩ maam obtam ignis augetr ideo veteres Ægiptii representa: bant ignẽ per sene baculo innitentem et tamen in igne ñ ĉ fac: ultas vegetatiua Resp igni accretionẽ tribui ñ proprie sed me: taphorice ignis nã proprie ñ pt dici augeri cum ñ habeat condiõ: nes quae requiruntr in accretione proprie dicta quarũ mentione fecimus in compendio nostro phyo

§. 4.ª

2º. facultas generatiua ñ videtr ee speces facultatis vegetatiuae quia ñ conuenit sibus quae predita sunt facultate vegetatiuã ut patet exemplo muliarũ infaecundarũ Resp facultatẽ quandoqi ee sine operatione nempe quando obiicitr aliquod impedimentũ nec tamen physicã formã datas ee ut patet exemplo puerorũ et senũ

§. 5.ª

2º. queritr quid sit nutritio et quomodo fiat 1º. questioni sic Resp dico nutritionẽ ita posse definiri nutritio ĉ conuersio alimenti in substãam corporis ãati assumentis illud quae perficitr per potentiã nutritiuã ac ope natiui caloris coquentis et instrum: entorũ concoctionis ut instauraõ fiat in eã illius quod in corpore absumi caperat

§. 6.ª

2ª. questioni sic satisfacio dico ut alimentũ conuertatr in substãam corporis aliti tres subire concoctiones 1ª. fit in ventriculo (nã masticaõ et permansio cibi in ore ñ ĉ concoctio sed preparaõ ad concoctione) illa concoctione alimentũ vertitr in chilũ et physica illa concoctio apellatr chilificaõ 2º. ubi alimentũ per angustas mesenterii vias in hepar per venã maiore deducitur ĉ vi caloris huic parti insidentis 2ªm subit concoctionẽ et conuertitr in humorẽ quendã cruentũ qui chimus dicitr et haec 2ª. concoctio apellatr chimificaõ 3º. sibus excrementis purgatus sanguis in amplã quãdã venã cauã nuncupatã recipitr quae quia varius ĉ et diffusa ramalis in corporis partes excurrens his sibus alim: entũ distribuit postquã alimentũ ita distributũ ĉ a minutes quasqi corporis partes subiit in illis 3ªm et perfectã concoctionẽ assequitr immediatẽqi in viuentis substãam conuertitr et haec 3ª. concoctio apellatr alimenti per corporis partes dispersio

§. 7.ª

3º. queritr quid sit augmentaõ huic questioni sic Resp. accretio

ē motus vitalis ab aā vegetante ortus beneficio facultatis augmentatiuæ et caloris naālis quo suscepto intusqꝫ digesto alimento idē numero viuens a minori ad maiorē promouetꝫ quantitatē ut sue naē consonanteè operari possit

§. 8.ª

4º quæritꝫ quid sit facultas gñatiua et quid sit gñāo singulis
Resp. et dico 1º potentiā genitricē nihil aliud ēē quā facultatem aā vegetantis per quā a re aātā producitꝫ res alia viuens eiusdē speci cum gñante gñāo verò ē actus eiu opus quod fit a potentiā gñante quo corpus aātum perfectū ex genitali maā siue semine procreat aliud aātum sibi similes ut propagatio et perpetuitas speciērū in viuentibus conseruetꝫ

Finis quæstionū de aā vegetatiuā

Quæstiones de aâ sensitiuâ

Quæstio 1.ª
De speciebus sensibilibus

§. 1.ª

Quædā quæstiones de speciebus sensibilibus quæ vulgò intentionales vocantꝫ a nobis exagitandæ sunt ut ad aliquā earū cogniōnē peruenire possimus

§. 2.ª

1º quæritꝫ an tales species necessario sint admittendæ huic quæst. sic resp. dicimus species necessario requiri ad sentiendū idqꝫ hoc modo probamus 1º obiectum longinquum ō pt percipi sine medio quorsū autem illud mediū nisi aliquid deferat ad sensum hoc autē quod deferꝫ per mediū ē species intentionalis

§. 3.ª

2º cognitum debet ēē aliquo modo in cognoscente atqui obiectum

cognoscitur a facultate &c. debet esse aliquo modo in facultate cognoscente atqui non est in facultate materialiter ut sibi notum est &c. est in facultate cognoscente per species intentionales

§. 4.a

3.o constat experientia oculum per specilla concava acutius videre cuius rei alia causa reddi non potest nisi quod in centro magis uniantur species et ad repraesentandum aptiores reddantur quemadmodum solares radios in cavitate vitri magis uniri comperimus est

§. 5.a

4.o unusquisque nostrum in se experitur si quem videat hominem quem antea nunquam viderat formari in illo notitiam quandam quam ante illam visionem non formasset &c. aliquid procedit ab obiecto in quo fundatur ista notitia a illud est species intentionalis

§. 6.a

Quaestionem an sit sequitur quaestio quid sit ideo post quaestionem an dentur species sensibiles intentionales nuncupatae sequitur quaestio quid sint tum ratione nominis tum ratione rei

§. 7.a

Quod ad 1.m sciendum est vocari species quia sunt quaedam imagines et formae veluti spirituales earum rerum quae sensibus nostris obiiciuntur 2.o notandum appellari intentionales duplici de causa 1.o quia magis sunt immateriales quam obiecta quae repraesentant 2.o quia per ipsas sensus tendit in obiectum v.g. cum oculus percipit colorem distantem dicunt philosophi in oculo esse eum recipi similitudinem quandam ipsius coloris hoc est qualitatem aliquam quae ab ipso colore per intermedium aerem propagata et in ipso sensu visus recepta vim habeat ipsum colorem repraesentandi

§. 8.a

Quod ad 2.m spectat tenendum est species intentionales ita definiri posse species intentionalis est quaedam imago et similitudo obiecti sensibilis per se quae ab obiecto ad sensorium propagatur et movet facultatem ad obiectum sibi congruum percipiendum

§. 9.a

3.o quaeritur utrum illae species sint corporeae an incorporeae non enim videntur esse incorporeae nam si tales essent non haberent proportionem cum organo corporeo deinde moventur per medium ut patet in sono quidquid autem movetur corporeum est et ex altera

parte illae species non videntur esse planè corporeae quia in momento vel saltem brevi temporis spatio deferuntur ad sensorium ut videre est in speciebus sensibilibus per quas astra è longinquo cernimus

§. 10.ª

Dicendum has species esse medias cuiusdam naturae inter naturam corpoream et incorpoream sunt enim rarae tenues imò et incorporeae et immateriales si conferantur cum rebus sensibilibus quas repraesentant proportionem etiam habent cum organo quatenus repraesentant obiecta organo proportionata et sunt vera signa et simulacra rerum obiectarum et hoc respectu possunt dici aliquo modo materiales

§. 11.ª

4.º quaeritur a quonam producantur species intentionales sensibiles Resp. produci ab obiectis in medio bene disposito et intra sphaeram activitatis eorum constituto quod sic illustratur sicut ignis intra sphaeram suam vim habet producendi calorem in subiecto idoneo et corpus luminosum diffundendi lumen ita etiam existimandum est obiecta sensibilia vim habere ad producendas suas species in subiectis aptè dispositis et intra eorum sphaeram constitutis et sic colores in medio bene disposito speciem suam producere sapores suam et sic de caeteris

§. 12.ª

At hoc non videtur esse verum quia species sensibiles multò nobiliores sunt quam obiecta a quibus transmitti dicuntur non ergo ab iis gigni possunt alioquin effectus causam sua dignitate vinceret pr. vero species esse nobiliores obiectis quia hae species mediae naturae sunt inter materialia et spiritualia accidentia utpote defaecatioris materiae quam illa et crassioris quam ista Resp. negando species esse nobilioris naturae quam obiecta quae illae repraesentant et a quibus effunduntur reverâ enim color perfectius aliquid est quam eius imago et propterea hanc rationem esse imaginum intentionalium de diminutum et imperfectum nuncupatur nec species absolutè dicendae sunt formae mediae inter materialia et spiritualia accidentia quasi inter illa medium dignitatis gradum obtineant sed quia aliquantulum emergunt è materia et non cadunt sub sensum ut ea quorum similitudines sunt et tamen ad spiritualem naturam non pertingunt

§. 13.ª

5.º quaeritur in quonam sint illae species tanquam in subiecto Resp. esse in medio et in organo subiectivè at (inquies) sequeretur inde accidens migrare de subiecto in subiectum Resp. negari illud inde non sequi quia species producta in subiecto non migrat per partes medii ita ut 1.º sit in unâ parte deinde in alterâ

sed diffunditur simul et semel per totum medium sicut lumen a luce producitur uno veluti momento extenditur per totum aerem Ex. una et eadem numero species est in medio et in organo et cum recipitur ab organo non desinit esse in medio

§. 14a

2o videtur illud fieri non posse ut eadem species sit in medio et in organo sic enim accidens unum numero esset in pluribus subiectis Resp. nihil incommodi esse dicere accidens aliquo modo spiritu: ale posse esse in pluribus subiectis partialibus quae sibi invicem continua et contigua sunt

§. 15a

Denique quaeritur an species sensibiles et intentionales etiam a sensibus percipiantur v. g. an species coloris ab oculo videatur sicut ac color ipse Resp. species nullo pacto a sensibus percipi quia nihil est q. visu percipitur nisi coloratum et luminosum species vero visibiles nec sunt coloratae nec luminosae sed tantum coloris et luminis repraesentativae

§. 16a

At (inquies) interposito vitro quodcumque ultra illud intuemur videtur eodem affectum colore nec tamen verus ille color est Ex. tantum erit species et imago coloris quae visum terminabit et sic ipsa species sensibilis percipitur Resp. colorem qui videtur in rebus ultra vitrum existentibus in illis reipsa non esse sed esse ipsius vitri colorem quem tamen visus in alio subiecto cernens sic judicat quod mirum videri non debet cum sensus plerumque errent in ap: plicatione subiecti ad locum

Quaestio 2a

De numero sensuum externorum et inter illos ordine

§. 1a

In praecedenti quaest. materia de speciebus sensibilibus valde abs: trusa et multis involuta difficultatibus a nobis fuit exposita nunc agendum de sensibus externis 1o in hac quaest. horum numerus est indagandus

§. 2ª

Asserimus 5ᵉ ee sensus externos nec plures nec pauciores nempe visum auditum olfactum et tactum hic ~~tamen~~ autem numerus 1º ostenditur ex quibus sensibilium 2º. ex 5ᵉ sensus organo quaenam autem sint illa sensibilia quaenam etiam organa ex compendio nostro physico constet

§. 3º

Contra hunc numerum hoc obiici 1º gustum non distingui a tactu sed ee tantum tactus speciem atque ita inde sequi 4ᵒʳ ee tantum sensus externos Resp. gustum non distingui a tactu late et communiter sumpto sed stricte et proprie hoc enim modo ponitur tactus tanquam diversa facultas a gustu ob diversum obiectum formale

§. 4ª

2º. Si 5ᵉ essent sensus externi illi in singulis animalibus existerent sed aliter se res habent nam talpa visu carent itemque Balena si fides adhibenda sit Plinio lib. 9º de hist. anim. cap. 12º etc. Resp. quamvis anima sentiens in omnibus animalibus existat non tamen opportet necesse ee ut in omnibus illis suas omnes facultates exerceat quia in omnibus illis non reperit organa disposita v. g. in talpa organum visus quare ut 5ᵗᵘᵐ externorum sensuum numerum retineamus satis est quod in aliquo animali illi 5ᵉ sensus reperiantur et in nullo plures sint

§. 5ª

Quod spectat ad sensuum inter se ordinem 2ᵘˢ praesertim ordo inter illos cernitur unus necessitatis et alter dignitatis ordine necessitatis praecedit tactus deinde gustus olfactus auditus et visus contra vero ordine dignitatis praecedit visus deinde auditus et postea olfactus gustus et tactus ceteros omnes longe antecellit visus tum ob admirabilem organi fabricam tum ob nobilitatem obiecti tum etiam modum percipiendi obiecta qui omnium promptissimus et celerrimus est

Questio 3ª

Quomodo fiat visio an per emissionem radiorum ex oculo an vero per specierum receptionem

§. 1ª

Hactenus de sensibus externis in communi nunc de singulis

quæst. pertractanda sunt et 1° de visu ut omnium nobilissimo et hæc 1° quæstio exagitanda an visio fiat per extramissionem idē an aliquid ab oculo emittatur et foras producatur ad obiecta visibilia an verò visio fiat per intromissionē ita ut nihil ab oculo emittatur sed ad ipsū ab obiectis aliquid amandetur ipseq; sit receptaculū specierum visibiliū

§. 2ª.

Plato in Timæo docuit affectū ē affici imagine aliquā a re visā effluente sed emicare ex oculis lucē quæ unā cum lumine externi aëris obiectum quasi manibus prehendat ipsumq; suo contactu divisibile efficiat tū verò refundi eū lucem ad oculū affectā alteratione alterati visibilis et ubi in pupillā insederit fieri visione

§. 3ª

Contrariā sententiā nos tenemus dicimusq; visionē n̄ fieri per radiorū ex oculis emissionē sed per specierum receptionē hancq; sententiā 1° variis Aris authoritatibus confirmamus 2° quibusdā rationibus stabilimus quod ad 1m Aris in cap. 7° lib. 2i. de aīā textu 67° et lib. 3° cap. 12° et in lib. de sensu et sensili cap. 2°. in his inquā oībus locis asserit visionē tanquā fieri per specierum receptione

§. 4ª

Variis his Aris authoritatibus quasdā ad illud confirmandū rationes addamus 1ª ita se habet credibile ō ē ex tam exiguā pupillā tantam exilire lucem ut obiectum ingentis magnitudinis utpote cælum colluster illudq; faciat divisibile imò hoc ē prorsus impossibile

§. 5ª

2° lux illa ex oculo egressa ad obiectum v. g. ad cælū perducta usq; ad oculi pupillā resilire ō pt cum solares radii longè validiores sint ut tamen a terræ densitate repercussi ad mediā usq; aëris regionē reflectuntur

§. 6ª

3° si spiritus visivi ex oculo emitterentur sequeretur ex hac continuā spirituū ab oculis consumptione et effusione corpus debilitari oīaq; vires enervari rō cons. ē quia in qualibet aliâ spirituum effusione ut v. g. sectione venæ id contingit

§. 7ª

4° si ex oculis nostris manet lumen quo apprehendantr obta illud lumen diurno lumine aut fortius ē aut infirmius fortius ee nequit quia ō datr maior fulgor quā solis si sit infirmius ubi currit quod aliis obtus conuire manifestum ē ut dia parua lumina a magnis offuscantr et ob id interdiu ō luceant. nocte autem videntr. quia a nullo maiore lumine opprimuntr sic Er. nihil interdiu videremus

§. 8ª

5° quidquid subtum destruit id ab eodē subto recipiatr necesse ē at nimis excellens aspectabile perimit instrumentū visus Er. ab instrumento visus tanquā subto recipi debet

§. 9ª

Denique cū alii sensus percipiant sua obta patiendo ō agendo quidni idē dicamus de visu cum omnium sensuū videatr par ee rao pt. verō reliquos sensus percipere obta sua patiendo quia cum audimus olfacimus gustamus et tangimus nihil emittimus ad sensilia sed potius sensilia emittunt aliquid ad sensus sic cum vox venit ad aures aēr odore infectus ad nares res sapida ad linguā et res tactilis ad tactū

§. 10ª

Superest ut quibusdā angustiis quae contra sententiam nostrā afferuntr breviter Resp. 1° si visio fiat recipiendo speciem in oculum etiā magnitudo recipiatr necesse ē at hoc ē absurdū et fieri nequit quomodo enī v. g. magnitudo montis adeo angustae pupillae foramine recipi pt Resp. ō percipi ipsā montis magnitudinē materialem ō enī per foramen tā paruum quantū pupilla ē recipi pt sed eius imaginē et speciem quae aliquo modo immaterialis et spiritualis ē

§. 11ª

2° res imposita pupillae ō videtr idque propterea accidit quia radius impeditr quominus extra sese effundat Er. visio fit per emissionē radiorū Resp. hanc ō ee raonē sed mediū illustrari debet ad deferendā speciem

§. 12ª

3° verisimile ō ē imagines innumerabiliū pene rerū quas uno ictu videmus simul oculis illabi et tā exiguam pupillā tantam

influentium imaginum copiam habere quin se mutuo perturbent et impediant praesertim cum nihil sit quod eas componat et distinguat ne perturbatam congeriem habeant Resp. has species sibi impedimento non esse posse nec se degravare nec sua mole aut contrarietate se excludere cum non sint corpora nec contrarium habeant nec se perturbare quia ubicumque existunt nam suam distinctionem et significandi vim retinent

§. 13°

4° Si visus non fieret per extramissionem nulla animalia nocte aliquid cernerent atqui multa animalia cernunt in tenebris feles enim v. g. nocte vident et mures apprehendunt Ergo cernunt extramittendo Resp. felium oculorum substantiam esse aliis oculis lucidiorem proinde aptiorem ad recipiendos et videndos colores quod vero mures capiant causa est praecipue odoratus qui in illis est acrior

§. 14ª

5° Si visus extramittendo non fieret nullum animal videndo laedere et interficere posset at plura animalia quaedam videndo perimunt v. g. basiliscorum radii optici venenati emissione laedunt et interficiunt teste Plinio lib. 8° cap. 20° Resp. si hoc verum sit de basilisco non spiritu ab oculis manante sed venenato quodam vapore ab ore egrediente et in aerem evectato hoc interficere

§. 15ª

6° radios ex oculis prosilire iudicant per specilla illorum quibus visus acutus non est nam admota oculis radios debiles firmant ac deducunt ulterius Resp. specilla illa fungi munere oculi et imagines obiectorum recipere

§. 16ª

Denique adferuntur duo loci ex Aristotele deprompti 1us depromptus est ex 3° Meteorologico ubi agens de Iride pareliis et virgis dicit fieri refractionem visus cum radiorum visualium et ita fatetur visionem fieri per emissionem radiorum ab oculo per rem visam 2m testimonium desumptum est ex 3° lib. de caelo cap. 2° hic cum rationem adfert cur quidam nuncupatus Antiphon propriam suam imaginem in aere tamquam in speculo cerneret causam esse ait quod ob visus infirmitatem visuales radii in propinquo aere essent fracti unde illi erat aer pro speculo a quo radii visivi reflectebantur Resp. in his locis Aristotelem non ex sua sed ex aliorum loqui sententia cum enim Aristotelis tempore opticorum doctrina de modo videndi notissima esset et quam vulgares etiam hanc sequerentur ipseque suam nondum tradidisset in doctrina Meteorologica

ad Iridē et alia Meteora declaranda cā retinere maluit quā suam profiteri opinionē in lib. autem de sensu et sensili et in aliud locis antea laudatis ubi ex professo hanc pertractat materiam suā cumq; veriorem sententiam aperit

Quæstio 4ª
De medio et obiecto visus

§. 1ª

Hactenus de modo quo visio fit egimus nunc de medio et obiecto visus dicendū ē et 1º de medio quod ē perspicuum perspicuū autē ita ab Arist. definitur perspicuum ē quod ñ sub proprio sed sub alieno cernitur colore

§. 2ª

Ut hæc definitio perspicui perspicua reddatur sciendū ē perspicuum bifariam sumi apud Aristotelem 1º pro quolibet corpore transparenti qualia sunt aer aqua quod vocari solet perspicuū indefinitū sive interminatum quod nimirū aspectus in illius extremitate ñ subsistat sed ulterius videndo commeet ac totū pervadat 2º. sciendū ē perspicuum accipi pro corpore quod lumen in se habet nec tamen translucidū ē ob admixtā videlicet densitatem ideoq; terminatū dicitur cuiusmodi sunt astra cæteraq; res coloribus imbutæ

§. 3ª

Rursus advertendū ē perspicuū secundū priorē rationem 2ª esse unū quod proprio lumine collucet alterū quod alieno Aristotelis in illâ perspicui definitione complexus ñ ē perspicua terminata quod hæc traiiciendis ad oculū speciebus minimè inserviant nec oīa perspicua interminata sed ea tantū quæ ab externo corpore lumen accipiunt et interdū lustrata sunt interdū vero ñ ut aer aqua Chrystallus vitrū aliaq; id genus

§. 4ª

Hæc de perspicuo quod mediū est visus exsistit nunc de obiecto illius quotuplex ē nempe lumen et color lumen ita definitur ab Aristotele lumen ē actus perspicui quatenus ē perspicuū hæc definitio ut clara sit lumine indiget lumen 1º dicitur esse actus quia ē forma quædā accidentaria subiectum actuans et perficiens 2º. dicitur actus perspicui interminati quod ñ in exteriori tantū superficie lumen suscipit sed illud oīno imbibit ita ut aspectui se penetrari sinat ut sum

vitrū āer aqua aliaq; corpora per quæ lumen ad oculū meat
præterea sciendū ē aliud ēē perspicuū potentiā et aliud actu
perspicuū potentiā vocatꝫ quod licet nullo lumine perfundatꝫ
ad illud tamen imbibendū potentiā retinet tale perspicuū ē v. g.
āer in media nocte et profundā caligine perspicuū verò actu
diciꝫ quod se toto lumē recipit ut cum idē āer radiis solari
bus ē collustratus hic perspicuū in actu īteligendū ē ita ut hic
sit sensus huius definitionis lumen ē actus corporis actu tran:
sparentis quatenus ē transparens

S. 5.ª

Quod attinet ad colorē sciendū ē Aristotelem duas definitiones
coloris attulisse 1.ᵃᵐ in lib. 2.º de āiā cap. 7.º hoc pacto color ē
motivū perspicui in actu 2.ᵃᵐ in lib. de sensu et sensili cap. 4.º
hoc modo color ē terminus perspicui in corpore terminato prio:
ris definitionis hic ē sensus color immissione specierum immutat
quod actu perspicuū ē posterioris verò talis sensus ē color ē in
superficie corporis quod transluscidū n̄ ē v. g. parietis

S. 6.ª

Contrà utramq; definitionē quædā afferuntꝫ quibus breviter
Resp. contra 1.ᵃᵐ afferꝫ instantia desumpta a luce solis et
reliquorū sydꝫrū quæ movet actu perspicuū cū per ipsū ima:
ginē suā ad aspectū emittat neq; tamen lux color ē Resp.
colorē movere perspicuū actu n̄ tamen vī habere ad faciendū
actu perspicuū quā vī soli ac reliquis astris inēē constat color
igiꝫ et lux in hoc differunt quod lux facit ut perspicuū sit actu
perspicuū color verò supponit illud perspicuum ēē tale actu ut
illud movere possit

S. 7.ª

2.º videꝫ quod hæc definitio n̄ conveniat oī colori et per conse:
quens n̄ sit bona n̄ convenit enī colori atro nā color ater ē
privatio candoris sed privatio ē expers activitatis n̄ pt igitur
movere perspicuū Resp. Aristotelem colorē atrū vocasse privationē
abusu vocabuli quia si nigredo cū candore conferatꝫ quasi
privatio illius ē propterea quod sit deterioris notæ sic enī Aristoteles
ē duabus speciebus eā quæ ab aliā dignitate superatꝫ nuncupat
3.º contrà posteriorē definitionē afferꝫ illud nempe colorem
cū oriatꝫ ex permixtione 1.ᵃʳū qualitatū quæ corpus totū permeant
n̄ in extimā tantū superficie sed in intimā etiam residere

Resp. quamuis color in solâ superficie ō sit in superficie tantū videri et hic definiri ut ē visibilis

Quaestio 5ª

an visio fiat in humore Chrystallino

§. 1ª

Quidā inter quos fuit Avicenna existimant visionē fieri in congressu nervi optici nos verò visionē 1º in oculo fieri dicimus 2º in humore oculi qui chrystallinus dicit͂ȝ praeserti͂ visionem fieri affirmamus quia hic humor ē in medio omniū aliorū humorū collocatus cuiq; laeso amittit͂ȝ visio 2º haec pars oculi maximè splendida et conspicua ē et nullo proprio colore affecta quoad videndi actionē apprimè inservit

§. 2ª

Qui verò visionē in humore Christallino fieri negant et in nervi optici congressu perfici affirmant hic utunt͂ȝ rationibus 1º humor christallinus ē coloratus cum sit corpus vivum atq; adeò constans 1arū qualitatū permixtione quā color necessario sequi videt͂ȝ ō pt igit͂ȝ esse idoneū visus instrumentū pr. cons. quia alioquin perpetua in oculis hallucinationes contingerent siquidē nobis omnia eo colore affecta apparerent sicut qui per viride intuent͂ȝ vitrū omnia viridia existimant Resp. ō universaliter ex qualibet 1arū qualitatū permixtione colorē oriri sed in iis tantū corporibus in quibus opacū et densū affatim abundat humorem verò Christallinū ō ita se habere sed rarū et translucidū esse

§. 3ª

2º. quod visio in nullâ oculi parte fiat hunc in modum pr. saepe accidit integro oculo et nullomodo laeso utpláq; imagine ō videri a nobis rem praesentem hoc aut͂ nequaquā eveniret si visio in oculo perficeret͂ȝ, quia cū ea actio naalis sit positâ caā ō impeditā ex câ confestim dimanaret effectus alia igit͂ȝ facultas interior in quâ visio fiat danda ē Resp. cum aa aliis rebus nimis intenta ē ita ut nullomodo rem visā advertat ō dari visionē quia ō dat͂ȝ integra illius caā deficiente videlicet applicaõne illius facultatis ex quâ videndi actio manat

§. 4a

3°. adspectus fit in congressu nervi optici ē igitur in oculis pr. vero in tali congressu fieri quia nisi in ea nervi coniu:gatione perficeretur deberent nobis gemina apparere ea quae sim:plicia sunt utpote per geminatam visionem a 2ce imaginem conspecta Resp. hanc ē esse ratione experientia cui compositum ē etsi illi nervi dissocientur ut aliquando accidit simplicia ō videri gemina quod vero illud experientiā constat patet ex Vesalio qui cap. 4°. lib. 4i. de fabricā corporis humani quendam se dissecuisse dicit cuius nervi visorii a cerebro ad oculos usq; divisi pervenirent qui tamen geminata ex simplicibus internoscebat Resp. itaq; licet in utroq; oculo rei visibilis sit perceptio in oculis tamen de sensibilibus ō fieri iudicium sed in ipso cerebro sensum communem residentem de his censere a iudicare sic autem cum unicus sit unicus etiam spiritus a alius quo tanquam organo utitur rem visibilem utroq; oculo apprehensam unam a ō gemi:natum iudicat alii Resp. licet duae sint oculorum acies utrumq; tamen terminari ad idem punctum rei visibilis ita ut ab illo ad utriusq; oculi centrum recta lineae porrigantur

Vesalio

Quaestio 6a

Complectens varias quaestiones de auditu nempe de obiecto auditus vide:licet sono de medio nempe de aere aut aquā a de organo scilicet aere innato et congenito

§. 1a

Sub hoc titulo varia de auditu comprehenduntur quaestiones ē. quaeritur quaenam sit potentiae audiendi praestantia Resp. inter sensus externos 2m dignitatis locum auditum obtinere certissimum quidem ē visum eos alios sensus antecellere sed post visum indubitatum ē auditum aliis sensibus praestantiorem esse revera magna ē auditus praestantia is cum auditus disciplinae caelestis fidei capessendae inservit siquidem fides ex auditu ē auditus vero ex verbo Dei ut apostolus Paulus cap. 10° ad Rom.

nos doctos vult

§. 2ª

2º. ea quae auribus excipiuntur vehementes affectus movent praesertim si numeris musicis constent cuius rei inter alia exempla e illud Pythagorae qui iuvenem phrygio modulo (quod harmoniae genus erat) ad continentiam flexit legimus aut tibicinem de mensâ prosilire et arma poscere fecisse Alexandrum magnum quod plus e sacra scriptura testatur malum spiritum a Saule recessisse quoties audiret Davidem citharâ canentem 3º. cond: ucit plurimum auditus ad artes et scientias comparandas hac ratione cum Aristoteles lib. de sensu et sensili auditum disciplinae sensum vocavit

§. 3ª

2º. quaeritur quomodo fiat sonus obiectum auditus Resp. fieri ex collisione duorum corporum soliditate et duritie quadam praeditorum sonus enim non est ipse motus illorum corporum quando enim Aristoteles sonum nuncupavit motum illud ita e intelligendum sonum fieri ex motu nuncupavit motum illud ita e intelligendum sonum fieri ex motu renovatur enim sonus non potest esse motus motus enim est sensibile commune pluribus percepti sensibus at sonus solo auditu percipitur per se deinde motus et sonus habent essentiales differentias et species diversas Ev. non sunt idem quod vero habeant essentiales differentias et species diversas patet quia motus non dicitur acutus et gravis at sonus

§. 4ª

tandem dicendum est sonum fieri ex motu duorum corporum et illorum collisione sed hoc non videtur semper esse verum nam auriga flagello et virgâ aerem percutiunt et sonum excitant neque tamen duo corpora solida tunc colliduntur Resp. ex motu violento qui virgae aut flagelli aerem qui alioquin tenuis e in angustum locum trudi et praeter naturam condensari et quivis resistit habet rationem solidi et percuti virgâ autem esse corpus percutiens alterum vero aerem qui non ita condensatur sed qui e circa condensatum et habet rationem medii in quo fit et recipitur strepitus

§. 5ª

3º. quaeritur quodnam sit soni subiectum Resp. soni subiectum non esse aliquod corpus soni efficiens sed ipsum medium ratio haec e quia si sonus

ēēt in sonante cū 2.ex sit sonans vel sonus ēēt in uno vel
in utroq; ō in uno cū ō sit maior rāo quare potius in illo
quā in altero sit ut cum duae manus se percutiunt ō in
utroq; simul quia sonus ē ē unū accidens simplex quod
in diversis subiectis ēē ō pt. ait Ev. in corpore medio

§. 6.a

4.o quaeritur quomodo fiat Echo Resp. quod ō Echo fiat hoc
pacto āēr repercussus per idē spatium per quod progressus
fuerat revocedit ad locū sonantis quemadmodū pila lusoria
proiecta ad parietem resilit ad proiicientē vel ut in angustis
fontibus circuli ab iniecto lapillo excitati cum in parietem
aut ripā impingunt reflectuntur ac retro meant versus centrū
contrario motu 1.mi motui

§. 7.a

5.o quaeritur quodnā sit auditus mediū Resp. ēēm āērem tū aquā
ut docet Arist. in lib. 2.o de aā textu 79.o de āēre quidem
plana res ē de aqua vero etiā constat quia pisces sub aqua
audiunt cū vocibus terreantur imò et silentiū piscatoribus
marinus et quin etiā scribit Plinius lib. 10.o naturalis historiae textu 70.
pisces plausu congregari solitos ad cibū in quibusdā vivariis
et in piscinis Caesaris tū grā pisciū tū etiā singulos ad
nomina venisse deinde Delphini ō audire tantū sed etiā
symphonia cantus mulceri dicuntur sciendū tamē hic ē ex
Arist. in problematibus secti 11.a multò liquidius faciliusq; sonos
per āērem traduci quā per aquā obtunduntur cū et obturantur
crassitudine aquae sed videtur quod āēr et aqua ō sint tantū
media auditus nā terra etiā tale mediū ē talpae cū sub terrā
audiunt Resp. talpas per āērem in terrae poris inclusū audire

§. 8.a

Denique quaeritur quodnā sit auditus organū Resp. āērem
congenitū auribus membrana inclusū ne foras expiret neve
externis iniuriis pateat ēē verū ac propriū audiendi instru-
mentū illudq; 1.o Arist. authoritate confirmamus qui in
2.o lib. de partibus animalium cap. 1.o id disertis verbis asserit
deinde sicut id quod potissimū recipit et transmittit sonos ē
elementū aeris ita ad eosdē secundū ēē intentionale recipiendos
maxime idoneus ē praedictus āēr nobis insitus

§. 9.ª

Sed obiicit aliquis vel ille aer aurium meatibus inclusus est eiusdem naturae cum elemento aeris vel alterius si eiusdem non est aptus atque adeo auditoriam potentiam informari non potest si diversae non igitur ad recipiendas sonorum species idoneus est Resp. ad audibiles species recipiendas non necesse esse sensorium auditus esse eiusdem naturae cum aere elementari sufficit enim quod cognatio et convenientia sit in raritate et subtilitate.

Quaestio 7.ª
De olfactu

§. 1.º

hic etiam varia de odoratu moventur questiones 1.º quaeritur unde gignatur odor qui est olfactus obiectum Resp. odorem resultare in mixtis corporibus ex 1.arum qualitatum commixtione dominante siccitate calorem humidum decoquente et excitante

§. 2.ª

1.º certum est odorem nasci ex siccitate dominante arguto est 1.º quia constat aridos et fervidos terrarum tractus ut Arabia et Sibiae optimorum odorum esse ferracissimos item quod res odorifera si nimium humectentur odorem amittunt ideoque in Ægipto flores minime odorati sunt quia incubat illis roscidus et nebulosus aer a Nilo flumine et econtra rosa sereniis diebus collecta maiorem odoris fragrantiam reddit

§. 3.ª

2.º ut odores gignantur diximus calorem debere humidum decoquere verum non est odor nisi caloris vis accedat quae quasi dilueat humidum et attenuat hac causa est cur allia iuxta rosas consita eas magis odoratas reddant videlicet quia solum calfaciunt et exsiccant atque ita odorem promovent experimur etiam aquam rosarum stillatitiam dum igne sensim incalescit halitum spirare suaviorem

§. 4.ª

Contra dicta hoc obiici potest in eadem cibi parte reperiri simul saporem et odorem Ergo in odore vel non debet praedominari siccitas vel in sapore non praedominatur humiditas alioquin in eadem subiecti parte simul praedominarentur siccitas et humiditas Resp. si contingat

cibū et saporē et odorē exhibere habiturū necessario partes sicciores et humidiores atq; secundū sicciores odores efflaturū secundū vero humidiores sapores emissurū

§. 5.ª

2.º queritz quodnā sit odorū mediū Resp. illud mediū 2.ᵉˣ ee nempe aerē et aquā quod 1.º ostendimus Arist. authoritate lib. 2.º de aā cap. 9.º et lib. 4.º de aal. cap. 8.º 2.º speciatim illud probamus 1.º de aere 2.º de aqua aerem ee odoris mediū ex eo patet quod terrestria volatiliaq; aīalia per aerem odores captant quod vero etiā aqua mediū sit constat ex piscium in aquis odoratu compertū cū ē pisces esca antiqua eā comedant olfactu explorare narratz etiā Polypum quum a saxo cui adhaerescit divelli nequeat sed tunc cedere potius se patiatz herbae cuiusdam Pulicariae dictae proximus resilire odore

§. 6.ª

At (inquies) quomodo aer et aqua sunt idonea media odorum cū odores fiant sicco et calido dominante aer autem sit humidus et aqua frigida Resp. ad primeuā odorū productionē requiri calidū et siccū ē vero ad eorū traductionē

§. 7.ª

3.º queritz quodnā sit olfactus organū Resp. odoratū ē residere in cerebri ventriculis 1.º quia cerebri substantia ē apta ad muniā exteriorū sensuū obeunda neq; etiā ee in naribus per nares expanso quia nariū nervi sunt instituti ad tangendi ē olfaciendi munus ad eandē ē requirunt tactus et olfactus temperiem nequ etiā residere dicimus in osse illo foraminoso quod etiamsi et multis foraminibus pateat duos tamen habet meatus insignes duobus nasi foraminibus respondentes quod ob ppter similitudinē quā cū spongiā et cribro obtinet et cribrū et os spongiosū dici consuevit ratio cur in hoc osse odoratus ē sit haec ē quia ossa ppter concretionē terrestrem aut nihil aut vix sentiunt

§. 8.ª

Dicendū Er. ē organū odoratus ee duo tubercula mamillarū similitudine quae ob id carunculae mamillares seu papillares vocantz quae in superiori extremitate nariū eminent cum nulla rerū praedictarū tale organū sit deinde ē apparet ad quod aliud

munus naa quae nihil frustra molitur huiusmodi tubercula instituerit

§. 9.ª

At (inquies) quomodo tales carunculae mamillares possunt ee odoratus organum cum sint eiusdē substae cū cerebro quod antea diximus ō posse ee olfactus organum Resp. has carunculas mamillares constare ex maā aliquantulū simili substae cerebri simplicitr tamen diuersa ut potè magis compacta et minus frigida atqi ita ad olfaciendi munus aptiori

Quaestio 8.ª

De gustu

§. 1.º

Quae hic de gustu quaest. a nobis exagitabuntur 1.º quae requiruntur ad gradonem saporū qui sunt sensus gustus objectum Resp. tria potissimū concurrere ad saporū gradonē siccitatē terrestrē aqueam humiditatē et calorē 1.º siccitas debet ee terrea ō ignea quia siccitas ignea et calorē ē in maā nimium tenui atqi ita euanida ē et parū apta ad gustū efficiendū debet etiā humiditas ee aquea ō aërea quia in eo tantū humido quod alendi vim habet atqi adeò compacta densamqi maam obtinet sapor excitatur tale verò ordinariū ē humidū aqueū ō aëreum quod facilè euanescit sed ita requiritur humidū ut sicco dominetur quia ut odor magis in sicco quā in humido ita sapor magis in humido quā in sicco consistit postremò requiritur ad saporis procreadonē calor quia sapor nonnisi praeeunte sicci et humidi concoctione per quā humidū aptè cū sicco commiscetur oriri solet haec autem concoctio vi ac ministerio solius caloris fit

§. 2.º

At videtur quod humor ō sit maa saporū quia gingiber et piper habent saporē acutū nec tamen habent humiditatem 2.º si humor eet saporū maa de alimentū eet humidū quod falsū ē quandoquidē fames ē appetitus alimenti et 2.º de aā cap. 3.º definitur appetitus calidi et sicci ad 1.m Resp. etsi gingiber et piper secundū sensus crassiores ita res calidae et siccae videantur ut nihil habere in se humoris appareat nihilominus tamen saltem potentiā aliquā humiditatē continent qui potentiā ad actū deducitur linguae humore ad 2.m Resp. quamuis alimentū ab Arist. vocetur calidū et siccū nihilominus tamen ō ee prorsus siccū sed in eo ee partes siccas et partes humidas et secundū partes humidas et raone illarū ee sapidū

§. 3.ᵃ

2.º quaeritur quodnam sit organum gustus Resp. linguam esse tale organum cuius talis fabrica est ad radicem quae faucibus cohaeret osse valido nititur tunicâ porosa cingitur nonem constat musculis quos media linea ad dexteram laevamque dividit venis duabus majusculis totidemque arteriis duobus item nervorum coniugiis altero molliore dignoscendis saporibus destinato altero duriore motui subserviente intexitur

§. 4.ᵃ

Talis est linguae structura quae extra controversiam est gustus organum sed dubitatur an gustus fiat in mucrone linguae an vero in eius radice quidam existimant in radice fieri quia ibi maior est salivae copia sed inde tamen inferri non potest in eâ gustum fieri remotâ exquisitissimus gustus non est in radice linguae quia cibus positus super radicem linguae non ita sentitur et gustatur sed in mucrone quia ibi tendunt nervi sensorii

Quaestio 9.ᵃ

De tactu

§. 1.ᵃ

Ut huius sensus natura valde scitu difficilis a nobis explicetur quaedam de illo quaestiones exagitandae sunt

§. 2.ᵃ

Itaque 1.º quaeritur quodnam sit obiectum tactus proprium Resp. esse 4.ᵒʳ 1.ᵃˢ qualitates nempe caliditatem frigiditatem humiditatem et siccitatem et etiam 2.ᵃˢ ex illis ortas

§. 3.ᵃ

Nec obstat quod visus aliquid cognoscit de re calidâ de quâ fumum videt elevari aut de gravitate et magnitudine id enim fit per accidens nam potius illud est iudicium rationis quam visionis ratio enim id illa a tactu didicit

§. 4.ᵃ

2.º quaeritur an tactus sit unus sensus an vero multiplex Resp. esse unum tantum sensum quia unum est tantum organum quamvis per totum animalis corpus diffusum unicum medium unicum etiam obiectum

§. 4.ᵃ

At dices unicum non est obiectum Ergo tactus non est unus quod vero non

sit unicū obiectum patet quia percipit plures contrarietates nempe calidū frigidū humidū et siccū res autem non ita se habet in aliīs sensibus nā oīs sensus exterior percipit tantū unā contrarietatē sui subiecti visus albū et nigrū auditus graue et acutum olfactus bene olens et fætens gustus dulce et amarum Resp. obiectum tactus materialiter spectatum eē multiplex et sic multas contrarietates complecti formaliter tamen et in ratione tactilis eē unū ac proinde ut sic oīs contrarietatis capax eē

§. 6.ª

3º. quæritur an tactus quodā medio externo indigeat Resp. non necesse eē inter tangens et tactū semper intercedere mediū aliquod corpus aëreum aut aquā nā 1º saltem aere et aqua immediate tactu percipiuntur quid enī intercedit inter aërem et manū tangentem aut inter aquā et manū 2º si duo corpora inanimata possunt se immediate tangere mediū illud externū non erit necessarium ad tactum sed duo corpora inanimata possunt se immediate tangere quid enī intercedit inter cerā et sigillū nihil prorsus aliter nulla fieret impressio figuræ quid etiā inter serrā et lignū quod scinditur nihil omnino

§. 7.ª

Qui contrariā tuentur sententiā adferunt testimonium Aristotelis desumptū ex lib. 2º de aīā cap. 11º ubi phus dicit in tactu mediū externū eē necessariū Resp. Aristotelem 1º id quærendo non vero affirmando dixisse Resp. 2º hunc Aristotelis locū debere intelligi de corporibus inæqualium superficierū certū enī ē corpora dura quæ alias partes cauas alias vero eminentes habent non posse ita tangi ut non sit in medio aliquod corpus alioquin daretur vacuū

Quæstiones quædā de sensibus internis

§. 1.ª

Hucusque varias scituque dignissimas de sensibus externis pertractauimus quæst. nunc quædā de sensibus internis erunt breuiter exagitandæ

§. 2.ª

1º. quæritur an detur sensus communis Resp. certissimū eē dari talem sensum 1º solet naa quantū fieri pt multitudinē ad unitatem reuocare communis Er. ē ut oēs sensus externos in unū quasi sensū coniungat in quē ut lineæ a circumferentiā ad centrum

ita undiq; e singulis aliorū sensuū organis sensibiliū imagi:
nes confluant 2º. v. g. oculus videt diā colorū gra sonos
tamen aut odores ō videt ideò inter illa ō pt distinguere hæc
Er. discretio debet fieri ab aliquo vi interna et illa vis interna
ē sensus communis 3º. sensus externi ō percipiunt suas sensationes
nā v. g. oculo utroq; destructo hoc sentit se ō videre sed hoc ō
fit nisi beneficio sensus communis

§. 3ª.

At (inquies) si alio sensu perciperemus visione etiā perciperemus
colore sed ō possumus alio quā visu percipere colore Er. nec visione
pr. mi. quia color ō pt percipi nisi per speciem et species ō pt extra
oculū produci quia ultra oculū interius ō ē diaphanū ō Er.
potuit sensus interior percipere colore Resp. species productas in
sensibus exterioribus ō solū multiplicari in ipso organo sed etiā
usq; ad interiore sensū ō cū ibi det diaphanon sunt enim
spiritus in ipsis nervis contenti qui specierum receptivi sunt et
per hos usq; ad internū sensū diffunduntur species

§. 4ª.

2º. quæritur an sensus communis a phantasiâ distinguatur Resp.
sensū comune et phantasiā eē res distinctas probo cū actione
sensus communis quæ ē cognio omnium sensibiliū et notitia discri:
minis quod inter illa intercedit experimur nos habere alias
operationes a superioribus distinctas nosq; multas fingere res com:
ponere disiunctissimas et coniunctissimas distungere quod phanta:
siæ beneficio præstamus

§. 5ª.

At (inquies) phantasia habet idē cū sensu communi obiectum Er.
sunt idē pr. ant. quia phantasia percipit sensibilia per sensus
exteriores sicut ipse sensus communis Resp. licet sensus communis
et phantasia habeant idē subiectum ō tamen eodē modo circa
illud versari sensus cū communis per sensus exteriores immutatur
ab illo obiecto sed phantasia mediante ipso sensu communi deinde
aliā habet actione nempe species ō sensatas hoc ē a sensu exteriore
ō receptas percipere

§. 6ª.

3º. quæritur in quonā tanquā organo reponendi sint sensus
interni Resp. cerebrū eē horū sensuū organū his mot[ivis] rationibus
1º. ubi ē origo nervorū ibi ē principiū et fons sentiendi sed a

cerebro ē origo nervorum quemadmodū anatomica inspectio certissime demonstrat sicut et id quod nervi quanto sunt cerebro propinquiores tanto latiores et maiores conspiciuntur Er. ex cerebro sua sumunt originē 2° quo membro leso sensus perit id merito ē organum sensus sed cerebro leso nullā factā iniuriā cordi sensus internos ledi et interire videmus Er. cerebrū ō cor ē principium horū sensuū

S. 7ª

at Cinquies nulla pars ab aliis discontinuata pt ēē principium sentiendi cū enī principium ēē debeat virtutē communicare aliis sensus necessario per aliquod debet iis continuari sed cerebrum ē pars discontinuata ab aliis ē enī veluti aliquod in vase contentū Er. ō pt ēē principium sensus Resp. negando cerebrū ō ēē continuum cū aliis partibus ē enī continuum cū ipso nervo qui ē eiusdē subste cū ipso

S. 8ª

Denique queritur an memoria inter sensus internos reponi possit Resp. nihil obstare at Cuius 1° sensus obiectum suū percipit et cognoscit sed memoria nihil percipit verū tantū conservat et quasi promptuarium ē Er. memoria ō ē sensus Resp. posse dici memoriā rerū species recipere quomodo enī aliter eas conservaret 2° phantasia rerū formas quas sensus prebuerunt continet Er. memoria videtur ēē supervacanea Resp. phantasiam rerū species ō constanter nec diu retinere in memoriā verò diutius easdē veluti insculptas manere deinde memoria tantū circa preterita versari phantasiā verò etiā circa presentia

Questiones de Illectu

Questio 1ª

De Speciebus Intelligibilibus

S. 1ª

Hue usque dr aī iū gū et speciatim de aā vegetatiuā et sensitiua varias exagitauimus questiones nunc etiā quedā de Intellectu mouendae sunt rerumā si de aliis quasdā pertractauimus potiori

ratione de cā ut omnium praestantissimā tractationem instituere debeamus

§. 2ª

1º examinabimus questiones quasdā valdè difficiles de speciebus Intelligibilibus et quia quaestio an sit ē omnium 1ª ideo hanc questionē tractabimus an dentur tales species huic questioni resp. affirmatiuè et sententiā nostrā ita confirmamus

§. 3ª

1º dantur species sensibiles Er. multò magis species Intelligibiles cons. sic pr. ad Intellectiua ē magis eleuata supra māam quā sensitiua Er. multò magis requirit species immaāles atqui phantasmata ō sunt omnino immaāalia Er. ō sunt actu intelligibilia ideirco necesse ē ut fiant species Intelligibiles actu et proportionatae nostro Intellectui

§. 4ª

2º Intellectus et Intelligibile sunt vnū Er. aliqua ratio et vinculū huius unionis quià res Intelligibiles sunt extrà Intellectum atqui nullo alio modo fieri pt haec vnio quā per speciem Intelligibilē impressā Intellectui Er. dantur species Intelligibiles

§. 5ª

3º agens ō agit in patiens remotū sine medio atqui obiecta Intelligibilia quae extrà animam existunt agunt in Intellectum nā obiectum mouet facultatem Er. per aliquod mediū atqui illud mediū ō pt ēē aliud quā species Intelligibilis

§. 6ª

4º Intellectus ē quasi tabula noua cui nihil quicquā inscriptū ē sicut māa 1ª suā nāā in potentiā ē ad formas naāles ita Intellectus in potentiā ē ad res Intelligibiles sicut Er māa ō actuatur a se-ipsā sic neqi Intellectus debet igitur habere aliquid quo actuetur quod autem actuat Intellectum ē species

§. 7ª

at videtur quod ō sit species Intelligibilis quia ut se habet bonū ad affectū ita verū ad Intellectum bonū autem ō ē in affectu per speciem aliquamuè sui similitudinē Er. neqi verū in Intellectu

Resp. disparē ēē ratioē quia facultas appetens determinatur ad operandū a notitiā obti facultas autē cognoscens ō habet a quo determinetur

ideoq; opus ē illi spēē tanquā principio determinant

S. 8.a

2.o Si darent in Illectu species Illigibiles cum eæ ponant ut naalis caā Illectionū nunquā posset Illectus ab earū usu cessare sempq; Illectus occuparet in percipiendis rebus quas per eas representant quod experientiæ repugnat Resp. sic Illectum concurrere ad Illectione ut oporteat illū primo exciteri vel a phantasmate vel a voluntate vel ab utroq; vel aliā caā huiusmodi

S. 9.a

2.o quærit quanā sint caæ specierum Illigibilium Resp. duasce nempe Illectum agentem et phantasiā Illectus ō pt formare speciem Illigibilē sine imaginatione multo minus imaginatio sine Illectu Illectus ē caā principalis a imaginatio quæ suppeditat phantasmata ē caā instrumentalis imaginatio ō pt sola efficere speciem Illigibilē quia facultas ē maalis neq; etiā Illectus agens pt producere speciem Illigibilem sine phantasiā quia Illectus versat circa phantasmata a inde producit speciem Illigibilē

S. 10.a

3.o quærit quid sit species Illigibilis Resp. speciem Illigibilē ē simplicē et indelebilē ad habitū in Illā impressū qui rē extra Illectum existentē repræsentet sub rā proportione qua Illectui Resp. pt vocat 1.o habitus simplex ut distinguat ab habitibus complexis dicit indelebilis ē absolute sed comparatē quia ubi semel impressa ē Illectui servat in memoriā Illectivā neq; ita evanescit ut species sensibilis quæ ō percipit a sensu nisi objecto præsente 3.o quando dicit ee habitus impressus per eā particulā distinguit a spēē expressā nā species Illigibilis ō ē species expressa ab Illectu pariente ut verbum ō ē terminus qui producit per Illectione ut verbum mentis sed ē species impressa nempe purū et immaalē simulacrū et repræsentamen rei extrā animū existentis quod ex phantasmate elicit

S. 11.a

4.o quærit an Illectus Illigat speciem Illigibilē Resp.

Intellectum ita Intelligere duobus modis nempe directe et reflexe Species Intelligibilis ut est principium Intelligendi et cognoscendi non Intelligitur directe sed reflexe quia non Intelligibile directe est Intelligibile ut quod sed Species est Intelligibilis ut quo idcirco non potest cognosci directe sed reflexe at vero eadem Species ut est accidens inhaerens Intellectui Intelligitur directe tanquam Intelligibile ut quod quia est ens et non ens quantum habet entitatis tantum habet Intelligibilitatis

§. 12a

At videtur quod Intellectus non possit Intelligere suam Speciem quia sensus non potest suam sentire. Resp. diversam esse naturam sensus et Intellectus nam Intellectus est facultas reflexiva quia Intelligit se Intelligere sed sensus talis facultas non est nam v.g. sensus visus non sentit se videre. Intellectio assimilatur motui circulari nam quemadmodum talis motus redit in orbem ab eodem puncto in idem punctum sic Intellectio ab Intellectu procedit et ad Intellectum revertitur sed sensus est ut linea recta quae directe fertur ad obiectum et ibi terminatur non enim redit in seipsum neque operationem suam considerare potest.

Quaestio 2a

De anima Intellectiva an sit unica Intelligens quae omnibus hominibus assistat

§. 1a

Averroes existimavit dari tantum unum Intellectum distinctum re a singulis hominibus unitum tamen illis per phantasmata illisque praeesse atque assistere docuit

§. 2a

Haec sententia refutatur 1o ex variis locis ab Aristotele depromptis 1o Aristoteles lib. 2o de anima cap. 1o docet animam non quodlibet corpus informare sed determinatum sibique proprium et in lib. 12o Metaphysicae negat ullam animam antecedere, corpus autem antecederet si una tantum foret et in problematibus sect. 30a quaestione

4.ª aperte dicit plures ee aias in pluribus hoibus

§. 3.ª

2.º eadem sententia refellitur sequentibus rationibus 1.º unus homo una persona e uno corpore et una aa constanti, b eet autem unus si aiam rationale propria sibi o haberet

§. 4.ª

2.º peccatum unius hois eet peccatum alterius si oes una mente uterentur et intelligerent sic etiam fides unius eet fides alterius et ita sequeretur confusio et iniustitia in poenis impiorum et praemiis bonorum sanctorum

§. 5.ª

3.º intelligente uno hoe futurum eet ut oes hoies intelligerent quod quam sit absurdum oes vident ut cum ego oculis alterius hois cernere o possum nec pedibus alterius currere ita intellectu alterius intelligere nequeo

§. 6.ª

4.º sequerentur plura alia absurda unica aa data uno in hoe eet sapiens dicenda in alio fatua in uno iusta beataque in alio iniusta et damnata in uno verax et sciens et in alio mendax et errans et ita in uno intellectu simul habitus contrarii adesse eent eodem tempore

§. 7.ª

5.º si haec opinio locum haberet exsuscitatio mortuorum o pertineret ad singulos proprie nisi quod ad corpora quinimo tamen resurrectio ita futura sit ut singulorum aae cum singulorum corporibus coniungi debeant

§. 8.ª

Denique blasphema e ista opinio in sanctissimam incarnationem Dei nostri I. C. si hoc enim eet verum quale aiam tribueremus Salvatori nostro

§. 9.ª

at (inquit Averroes vulgo commentator dictus sed hac in re commentitor) 1.º multitudo o convenit nisi formis quae procedunt a maa quinimo Er. aa rationalis a intelligentia o pendeat a maa unica statuenda e Resp. illud negando o enim principium naalis distinctionis a sola maa petitur

§. 10.ª

2.º ad illustrandum oia aspectabilia sufficit una lux Solis Er. ad illustrandum oia intelligibilia sufficit lux unius communis intellectus Resp. negando consequentiam

§. 11^a

3° communiter natae notiones in quibus omnes consentiunt, ō aliunde quā ex uno et communi Intellectu videntur provenire. Resp. ideo omnes easdem habere communes notiones et eadē communia effata quia hac ipso Intellectus lumine conspicua sunt

§. 12^a

Denique si ō essent eadē omnium Intelligibilia neque praeceptor docere neque discipulus addiscere quidquā posset vel enim eadē numero scientia communicatur discipulo vel diversa ō diversa alioquin una scientia aliā procrearet quod tribuendū ō ē nisi rebus physicis communicatur igitur eadē scientia ac proinde unus idemq; ē praeceptoris et discipuli Intellectus. Resp. scientiam quae ē in praeceptore et discipulo partim esse eandē et partim diversā eandē ratione objecti circa quod versatur, diversā quod ad species Intelligibiles et quod ad ipsū scientiae habitum dicendū itaq; ē unā scientiam generare aliam ō tamen eodē modo quo res physicae generantur praeceptor enim communicat discipulo scientiam offerendo ei sensibilia exempla aliaq; similia quibus ille phantasmata ad rei Intellectionē idonea effingat proponendoq; effata communia principiaq; illi nota eaq; ad particulares conclusiones applicando atq; ita ipsū ad Intelligibiles conceptiones et ad rei ignotae notitiam quasi manuducendo

Quaestio 3.^a

De anima Intellectiva

An anima Intellectiva sit vera hominis forma

§. 1^a

Plato in Alcibiade asserit animam Intellectivā ō coniungi corpori ut formā naturae sed ut motorē dumtaxat mobili habereq; se animam Socratis ad Socratem ut gubernatorē ad navem quatenus Intelligentia et rationis artificio quasi clavo movet corpus eiusq; actiones inflectit et moderatur

§. 2^a

Haec sententia 1° Aristotelis authoritate refutatur Aristoteles enim in cā animae definitione quā animam definit per actum seu formam corporis comprehendit animam in communi ut ipse ibi profitetur et per consequens Intellectivā

§. 3^a

2° haec sententia hac ratione refellitur illud vera cuiusq; rei forma ē quod rē in certa specie constituit et ab aliis disiungit atqui ita se habet anima Intellectiva respectu hominis ē igitur vera eius forma prima assumptio hoc namq; habet cū belluis caeterisq; compositis sublunaribus commune siq; naturae beneficio

requit ab iis spec. dystingui aut certā obtinere speciem quare reliquū ē ut per aiam intellectiuā aliud sortiatr

§. 4ª

Qui contrariū sentiunt arg. 1° arguitur forma q̄ ē sine formato sed aa ē sine corpore Ergo q̄ ē aūd forma Resp. aiam quatenus ē forma nunquā ee sine corpore formato quando aūt exit e corpore q̄ amplius obtinet rōnem formæ sed simpliciter ē substā spiritualis

§. 5ª

2° si aa ē forma incipit cū corpore et per consequens q̄ manebit post corpus nā ōe quod habet initiū habet quoq; finē teste Arist. in Lib. de cælo text. 102° Resp. vera ee Aristis sententiā de rebus ex maā generatis aa autem rationalis extrinsecus aduenit ut constat ex 2° de gñone aalium cap. 3°

§. 6ª

3° si aa ē forma hōis ē etiā forma corporis Ergo corpus etiā intelligit quia actio formæ tribuitr etiā habenti formā sed hoc ē falsū quia aa rōnalis nullo modo corpus cui unitr reddit intelligens sed illud tantū facit aiatum vegetans et sentiens Resp. 1° actionē formæ tribui tantū habenti formā a potentiā ex quā immediatè oritr actio 2ā aūt corpus q̄ habet eā potentiā nec aptū ē ut possit fieri intelligens et spirituale sed tantū efficitr vegetans et sentiens Resp. 2° aam suo corpori ee suū substāale communicare per ōēs suas partes sese intime insinuando esse q; dando Resp. 3° intellectionē posse dici toti composito commune quatenus intellectio aē in corpore pendet a sensibus quæ sensuū ministerio acquiruntr et oportet intelligentē contemplari phantasmata

Quæstio 4ª

De quibusdā intellectus diuisionib.

§. 1ª

hic de duabus præcipuis intellectus diuisionibus agemus et 1° de diuisione intellectus in agentē et patientē ut autem hæc diuisio rectè intelligatr sciendū ē ab ōibs intellectus agens necessitatē intellectus agentis demonstratr hoc pacto nullum

mãale per se propriaq; virtute agit in immãale sed phantasma
ẽ mãale cum sit in phantasiã quæ ẽ virtus mãalis
Ĩllectus autẽ ẽ immãalis a incorporea facultas in eum
Er. õ agit propriã virtute nisi ulterã modũ propria nãa
per Ĩllectũ agentẽ clarũ

§. 2ª

At dices quemadmodũ sensibilia obta actione suã propriã
imprimunt suã speciem in sensuũ organis ita etiã Ĩlligibilia
agunt in Ĩllectum patientẽ a per se imprimunt illi suas
formas a sic de potentiã in actũ educunt unde sequitur Ĩllectũ
agentẽ ẽẽ supervacaneũ Resp. parẽ õ ẽẽ rãone nã sensi:
bilia obta acta sunt sensibilia cumq; mãa sunt ut nullã
re aliã indigeant ut sentiant quã quod per mediũ tantũ
ad organa deferant quibus suas imprimunt spẽs a
perficit sensãs at verò Ĩlligibilia cum sint mãalia õ
possunt agere in patibile Ĩllectũ qui immãalis õ a spiri:
tualis nullumq; mãale habet organũ ppterea rerum spẽs
illi imprimi õ possunt neq; etiã Ĩlligi nisi separent a
abstrahant a conditionibus mãa quod cum Ĩllectus pa:
tibilis õ efficiat sed agens tantũ præstet proculdubio sup:
ervacaneus õ ẽ

§. 3ª

2º Si daret Ĩllectus agens a patiens necessariũ foret
dari 2ª voluntatẽ unã agentẽ quæ actiones edere a alterã
patientẽ quæ easdẽ reciperet quod tamen omni phõu sen:
tentia repugnat Resp. superfluũ fore voluntatẽ agentem
cum voluntas õ egeat speciebus alioue principio operandi
quod sibi aliundẽ conferri debeat cumq; ei satis sit pro:
poni ab Ĩllectu ipsã rem ut in eã ferat

§. 4ª

3º vel Ĩllectus agens diiudicat de re Ĩlligibili vel õ si
õ dabunt duæ potentiæ Ĩllectivæ per quas iudicium
de rebus fiat quod superfluũ videt si posterius conceden:
dũ erit Ĩllectũ passibilẽ ẽẽ agentẽ præstantiorẽ cũ tamẽ
Arist in lib. 3º de aã cap. 5 textu 19º docuerit semper
id quod agit patiente nobilius ẽẽ Resp. solũ Ĩllectum
passibilẽ õ verò agentẽ iudicare a Ĩlligere a ad illud
quod ex Arist. obiicit Resp. agens ẽẽ patiente nobilius
si unũ præcise quã rãone patit alterũ verò prout agit
spectat

quandoquidē agere quā pati praestantius verū id ō obstare quo: minus patiens si secundū proprias actiones quas edit expendat agenti simpliciter praeferri debeat verum Intellectus patiens agente nobilior ē 1.º quia Intellectus agens ē quasi administer patientis cū totus occupet in educendis speciebus quibus ille utat 2.º ea facultas praestantior ē cuius operao nobilior ē sed Intellectio nobilissima ē hoīs operao quae ē effectus Intellectus patientis

§. 5.ª

2.º quaerit quid sit Intellectus agens Resp. talē Intellectum ita posse definiri Intellectus agens ē interior aīae rāonalis vis quae juncta phantasmatibus ea reddit actu Intelligibilia et una cū illis producit in Intellectu patiente speciem immaterialem et spiritualē

§. 6.ª

3.º quaerit quomodo distinguat Intellectus agens a patiente Resp. ō ee sola raone differre rāo ē quia ō sunt res absque necessitate multiplicandae sed nulla cogit necessitas 2.º ponere Intellectū quandoquidē eductio specierū Intelligibiliū e phantasmatibus quā curas agens sive Intellectio ab unâ eademque vi Intellectivâ revocari possunt

§. 7.ª

At cinquies | semper id quod disponit reipsa distinguit ab eo quod disponit sic ignis distinguit a ligno quod calefacit aqua a manu quā refrigerat color caeteraque obīa sensuum externorū ab ipsis sensibus externis quibus sui similitudinē inurunt et sensus interni ab externis ad quos rerū a se perceptarū species mittunt atque ita in caeteris res sic habet Resp. in rebus corporeis verū ēe id quod disponit ēe reipsa diversū ab eo quod disponit ō verō in rebus spiritualibus

§. 8.ª

4.º quaerit quibus nōibus insigniat Intellectus patiens Resp. varias sortiri appellaones 1.º vocat possibilis quia a speciebus Intelligibilibus quibus fit Intellectio patit materialis quandoque dicit quoniā instar materiae varias species et formas rerū Intelligibiliū sibi imprimi sinit dicit etiā Intellectus potentialis quod nimirū potestate oīa quae possunt Intelligi Intelligat nihilque actu contineat eorū quae Intelligenda sunt antequā Intelligant dicit Intellectus in habitu

quando species intelligibiles acquisitas habet tamen de ea re quam intelligit non cogitat nuncupatur etiam intellectus in actu quando scilicet operatur et intelligit et scit se intelligere horum omnium nominum expositio aliquo modo ad intellectus patientis cognitionem nos deduxit

§. 9a

2o. dividitur intellectus in contemplativum et practicum hic quaeritur quomodo differant hi intellectus, et quid sint Resp. quando intellectus in speculativum et practicum dividitur non existimandum esse hac divisione diversas potentias signari sed unum tantum esse intellectum qui prout circa diversa obiecta est occupatus istas appellationes sortitur quatenus enim in meditatione rerum contemplatione versatur vocatur Theoreticus nihil enim est Theoreticus intellectus nisi vis humanae mentis qua quid verum sit quidue falsum contemplamur et practicum nihil quaerimus quatenus vero intellectus est in rebus agendis est occupatus vocatur practicus et nihil aliud est hic intellectus quam facultas qua quid bonum quidue malum quid prosequendum quidue fugiendum sit novimus

Epilogus Expositionis
Aristotelicae Physicae a nobis traditae

Tandem Ex. dd. huius mundi vastos sinus et recessus devolvimus superiora media infima caelum aerem terram et quae intra eam continentur lustravimus tandem Deo duce et praecursore immensum spatio confecimus aequor si in harum rerum disquisitione profecimus aliquantulum sic aliquid hausimus cognitionis et scientiae, sciamus hic non esse sistendum tanquam in ultimo fine hanc non esse ultimam metam ad quam niti debeamus sed ulterius progrediendum ad creatoris usque cognitionem his Ex. gradibus viam nobis praemuniamus ad celebrandum illius nomen eiusque laudes sugitur decantandas quod si in istis naturae arcanis excutiendis experti sumus nos in plerisque caligare et multarum abstrusarum et latentium causarum nos fugere cognitionem sciamus voluisse Deum ista occulta nobis esse tum ne nobis nimis blandiamur et placeamus tum ut discamus anhelare et aspirare ad caelestem illam patriam a qua exulat omnis ignorantia interim Deo opt. max. gratias toto pectore agamus qui curriculi huius physici ad finem perducendi gratiam nobis concessit et ad tantum opus perficiendum et tot exantlandos labores vires largitus est Deo igitur nostro

benedicto in aeternũ Patri, Filio, et Spiritui Sancto sit laus honor et gloria in saecula saeculorũ Amen

Finis curriculi Physici

Cap. 1.um

De Variis Metaphysicæ noibus

§. 1.a

Turpe est et indecorum hoi sciam aliquam profiteri cuius nomen ignoret ideo Metaphysicam compendiose tractaturi 1.o raonem diversorum nomum quibus indigitatur et variorum Titulorum quibus insignitur afferemus

§. 2.a

1.o ab Arist.e in lib. 6.o Metaph. cap. 1.o vocatur aliarum sciarum princeps et domina et supremaritò sola enim ἐγκέφαλος est et sine eâ ceteræ ἀκέφαλοι sunt ab eâ enim subtiem ex parte mutuantur inquantum harum unaquæq; aliquam entis particulam sibi præscindit

§. 3.a

2.o ab eodem Arist.e apellatur phia in 4.o Metaph. textu 5.o quia virtualiter est tota phia sicut semen est virtualiter tota arbor quatenus continet fundamenta videlicet comunissimos totius phiæ terminos

§. 4.a

3.o ab eodem pho nuncupatur 1.a phia in loco antea laudato nempe in lib. 6.o Metaph. cap. 1.o quia præstantissima est phiæ pars cum sit sciarum apex vel quia de 1.is rerum principiis et attributis agit

§. 5.a

4.o ab eodem pho in lib. 1.o Metaph. cap. 2.o Sapientiæ titulo insignitur quia de rebus abstrusissimis difficillimis et a sensu remotissimis agit et principia hac conclusione respicit

§. 6.a

5.o in lib. 11.o Metaph. et cap. 6.o dicitur Theologia naalis 1.o dicitur Theologia quia ad ipsius Dei cognitionem assurgit et de Deo ac de rebus divinis tractationem instituit 2.o apellatur naalis quia de Deo non secundum lumen revelationis sed secundum evidentiam raonis disserit

§. 7.a

Denique Arist.is interpretes huic sciæ Metaphysicæ nomen indiderunt et desumpserunt ex inscriptione lib. in quibus phus hanc disciplinam explicat est autem 2.ea huius apellationis raon nam μετὰ duo significat nempe supra et post secundum priorem huius particulæ significationem

hac scia ita apellatz quia de rebus quae sunt supra naam agit secundu vero posteriore ita nuncupatz quia post phyam inventa e hocq cu (ut docet Arias) in 1o lib. Metaph. cap. 2o. 1. rebus Ethicis anim applicuerunt deinde mundu intuiti sunt et tande altius ascenderunt et Metaphyam invenerunt apellatz Et hac disciplina postphya solu quod ad ordine inventionis e quod ad ordine dignitatis et naa eius cu de Deo et de angelis agat reliquas oes dignitate superat et cum de rebus universalissimis tractatione instituat oes alia scia qa sunt naa posteriores.

Cap 2m

De definione Metaphyae et eiusdem divisione

S. 1a

Postquā in praecedenti cap tradidimus raonem diversoru titulorum quibus Metaphya insignitz ordo postulat ut ad eius definitionem essentiale accedamus et de illius divisione aliquid dicamus

S. 2a

Quod ad 1m Metaphya ita definitz Metaphya e scia reru oium et maxime divinaru inquantu sunt et inquantu a nobis naali lumine cognosci possunt

S. 3a

Singula huius definitionis verba particulati examinanda sunt 1o. Metaphya dicitz ee scia quia illa e vera scia in qua sunt vera et proprie dictae demonstraones at dantz in Metaphya vera et proprie dictae demonstraones Ergo Metaphya e vera et proprie dicta scia ma. patz ex lib. de demonst. et ex lib. 6o Ethica ad Nicom: aeternum mi. vero pr. hac cu e vera demonstrao de ens e unu verū bonū sed substa e ens Ergo e una vera bona ut in hac demonstraone de subjecto nempe de substa demonstrantz proprietates nempe unitas veritas et bonitas per ens tanquā causam

S. 4a

2o. dicitz ee scia reru oium per res hic intelligendae sunt entia realia e vero entia raonis entia per se e vero per accidens de entibus

cui ratio et de entibus per aliquam tractatione ō instituit Metaphysica nisi 2.ario et indirecte Sciendum etiam ē res in Metaphysica considerari prout sunt abstracta a materia vel re vel ratione

§. 5.a

3.o dicitur esse Scientia rerum divinarum praecipue quia Deus ē praecipuum huiusce disciplinae obiectum quamvis ō sit adaequatum

§. 6.a

4.o dicitur esse Scientia rerum omnium prout sunt quia Metaphysica considerat et speculatur ens quatenus ē ens

§. 7.a

Denique asserimus esse Scientiam rerum quatenus naturali lumine a nobis cognosci possunt ut ita distinguatur a sacra Theologia quae Dei et angelorum cognitione ō investigat naturali lumine sed supernaturali

§. 8.a

hactenus de definitione Metaphysicae nunc de eius divisione breviter dicendum itaque variis reiectis illius divisionibus eam dividi posse dicimus in universalem et particularem universalis pars agit de principiis entis de variis eius conceptibus, de diversis illius divisionibus et proprietatibus particularis vero de Deo opt. max. et de angelis tractatione instituit

Cap. 3.m

De principiis entis

§. 1.a

Sub fine praecedentis cap. diximus in tractatione 1.ae Metaphysicae partis nos acturos de ente ideo in hoc cap. de illius principiis dicendum erit

§. 2.a

principia entis vel sunt incomplexa vel complexa principium simplicissimum supremum et 1.m ē Deus qui ē causa earum et entitatis omnium aliarum rerum

§. 3.a

Praeter Deum sunt alia duo principia simplicia nempe essentia et existentia Aristoteles in cap. 4.o lib. 7.i Metaphysicae ita definit essentiam essentia ē illud quod per se et 1.o de re dicitur

§. 4^a

Singula huiusce definitionis verba examinanda sunt 1º essentia debet de re per se praedicari non autem accidentario quia essentia est illud per quod resp. ad interrogationem propositam de aliqua re quid sit sed si interrogamus quid sit res non resp. per illa attributa quae accidentario sed quae per se de re praedicantur in hac definitione addita est particula 1º ut per eam excludantur proprietates ab essentia quamvis enim illae per se de re afferantur non tamen de essentia dicuntur 1º sed 2º loco

§. 5^a

Existentia vero ita definitur existentia est actus 1us impressus a Deo cuilibet enti creato quo 1º illud constituitur extra facultatem suarum causarum

§. 6^a

In hac definitione 1^a particula est actus quia mediante existentia ea quae erant potestate reducuntur in actum ut rosa quae tempore hyemali est tantum potestate per existentiam in tempore verno constituitur in actu 2^a particula est 1us per quam separamus existentiam ab operatione quae est actus 2us 3º existentia dicitur esse actus impressus a Deo quia quamvis v. g. hoc granum producit illud 1º sed 2^rio non virtute sua sed virtute a Deo sibi tributa 4º existentia dicitur esse actus impressus cuilibet enti creato per quam particulam exprimitur subiectum existentiae quod est id quod est productum per se subsistens in categoria substantiae nomine autem entis creati quodlibet ens productum intelligimus sive sit vere creatum ut (angelus) sive nova generatione productum ut (Leo) ultima particula est (quo 1º constituitur extra facultatem suarum causarum) hac particula constituit rationem formalem existentiae eum enim res qualibet ante existentiam sit in facultate solarum causarum et sit veluti latens in eis adveniente existentia eodem temporis momento erumpit extra talem facultatem et a parte rei per eam constituta subsistit in propria natura abscissa et divisa a suis causis

§. 7^a

Principia complexa sunt propositiones et sententiae 1^ae et communes a quibus scientiae constituuntur ut (impossibile est idem simul esse et non esse) (quidquid habet esse est unum verum bonum) (totum est maius sua parte)

Cap. 4m
De conceptu entis

§. 1a

Postquã egimus de principiis entis nunc de eius conceptu aliquid dicendũ ẽ hic 1o notandũ ẽ conceptũ ẽẽ 2ce formalẽ videlicet et obiectivũ formalis ẽ similitudo secundũ actũ rei intellectæ conceptus vero obiectivus ẽ res quæ intelligitur per conceptũ formalẽ ut sunt cælũ elementa et quæ ex illis conflantur oĩa enĩ illa medio aliquo conceptu formali cognoscuntur diximus in definitione conceptus obiectivi eũ ẽẽ rẽ prout intelligitur quia conceptus obiectivus nihil aliud ẽ quã res ipsa quatenus sua attributa essentialia cognita ab intellectu

§. 2a

2o sciendũ ẽ alium ẽẽ conceptũ formalẽ simplicem et alium coniunctũ simplex vocatur ille qui unã rẽ tantũ significat et exprimitur unã voce coniunctus vero dicitur qui multa significat et multis vocibus declaratur

§. 3a

His ita explicatis dico 1o in ente constitui debere unũ aliquẽ conceptũ obiectivũ ad oĩa quæ sub illo continentur relatũ quia subiectũ cuiuslibet sciẽ obtinere debet communẽ aliquẽ conceptũ et unã ratiõẽ ad sua inferiora sed ens ẽ obiectũ Metaphysicæ ergo debet habere unũ communẽ conceptũ

§. 4a

2o dico in ente constitui debere præter conceptũ obiectivũ unum aliquẽ conceptũ formalẽ ad oĩa entia ut ad Deum et ad creaturas ad substantiam et accidentia quia oĩa similia eâ ratione qua similia sunt repræsentari possunt per unũ conceptũ formalẽ qui ẽ naturalis similitudo harũ rerũ quas repræsentat sed substã et accidentia Deus et creatura assimilantur in ente ergo repræsentari possunt per eundẽ conceptũ formalem

§. 5a

3o assero in ente dari aliquẽ conceptũ formalẽ præcisum abstractum et secundũ rẽ distinctũ a conceptũ Dei creaturarũ substã et accidentiũ nã intellectus potest concipere ens ẽẽ id quod ẽ

ē cogitans sitne substantia vel accidens Deus vel creatura sed hic ē formalis conceptus entis Er. conceptus formalis entis reipsā distinguitur a conceptu suorum inferiorum.

Cap. 5m

De variis entis divisionibus

§. 1a

Variæ sunt entis divisiones nā 1o aliud ē ens reale et aliud ē ens rationis ex Aristotele in 6o Metaphysicæ cap. 2o. ens reale ē illud quod ē a parte rei citra operationem intellectus ut sunt cælum elementa et corpora mixta ens vero rationis dicitur esse illud quod tantum habet esse beneficio intellectus et ab illo dependet obiective ita ut ō sit nisi quando intellectus de eo cogitat sicut imago vultus ō ē in speculo nisi quamdiu vultus speculo obiicitur talia sunt quæ species attributum antitudinis consequens

§. 2a

2o aliud ē ens quod appellatur universale et aliud quod nuncupatur singulare universale 3ex ē ante rem in re et post rem 1m dicitur universale Metaphysicum 2m physicum et 3m logicum 1m dicitur ante multa 2m in multis et 3m post multa universale ante rē ē Idea in mente divinā existens universale in re ē natura communis in multis existens universale post rem ē conceptus in eo positus collectus ex individuis singulare vero dicitur quod ē unum numero vel cuius proprietates simul collectæ in nullo alio reperiri possunt

§. 3a

3o aliud ē ens actu et aliud potentia actus vel ē 1us vel 2us actus 1us ē forma actus 2us ē operatio 2o actus vel ē Metaphysicus vel physicus ille ē substantia separata ut angelus iste vero forma coniuncta ut anima rationalis 3o actus vel ē signatus vel exercitus ille ē formalis hic vero virtualis infans habet rationem in actu signato licet ō habeat in actu exercito

§. 4a

Potentia vel ē activa vel passiva vel obiectiva obiectiva ē respectus rei possibilis ad suum agens a quo pōt effici sic oia ante creatione habebant talē potentiā potentia activa ē vis aliquid pro:

ducendi

potentia passiva ē quae habet respectū ad formā a cui substernit

§. 5a

4o. aliud ē ens dependens et aliud independens independens vel ē tale simpliciter vel secundū quid independens absolute ē quod nec a causā nec a subiecto nec a termino dependet talis ē Deus opt. max. independens secundū quid ē quod in certo genere ab alio non dependet sic substantia non dependet a subiecto dependens dependet 3er dependentiā nempe effectivā subiectivā et obiectivā dependentia effectiva ē quae requirit aliquod agens ante se quo sit vel fiat sic omnia creata dependent a Deo dependentia subiectiva ē quā aliquid dependet a subiecto inhaesionis sic et accidens dependet a substantiā dependentia obiectiva ē qua aliquid dependet ab alio terminative hoc pacto relationes dependent a suis fundamentis hoc pacto etiam entia rationis dependent ab intellectu

§. 6a

5o. aliud ē ens incorruptibile et aliud corruptibile ens incorruptibile vel ē a causā intrinsecā ē Deus angelus anima humana corruptibile vel ē a causā intrinsecā ut sunt illa quae habent in se causam corruptionis intrinsecam nempe contrarias qualitates vel a causā extrinsecā ut sunt illa quae a potentiori ente quā ipsa sunt corrumpuntur

§. 7a

6o. aliud ē ens simplex et aliud compositum ens simplex ē quod omnem respuit compositionem tale ens ē Deus opt. max. ens compositum vel componitur compositione Metaphysicā quae ē ex ente et essentiā ex actu et potentiā ex genere et differentiā ex subiecto et adiuncto ex naturā et supposito tale ens ē angelus vel compositum compositione physicā quae ē ex materiā et formā talia composita sunt corpora naturalia

§. 8a

7o. ens dividitur in ens per se et ens per accidens ens per se ē illud cuius partes in eadem categoriā continentur ita tamen ut una obtineat ratione potentiae et altera ratione actus ut docet Aristoteles in 8o lib. Metaphysicae cap. 6o. huius generis sunt homo caelum et elementa quae omnia ex materiā et formā constant ens vero per accidens ē vel subiectum cum accidente ut (homo albus) vel accidens cum accidente ut (album Musicum) aliud quoque ē ens

ens per accidens ratione causae quod scilicet nullam habet certam et determinatam causam talia entia per accidens sunt effecta fortuita

§. 9.ª

8.º aliud est ens relatum et aliud absolutum relatio vel est transcendentalis quae est modus entis et essentialiter includitur in eo ad quod refertur qualis est relatio inter personas sacrosanctae trinitatis vel est secundum dici quae est inter ea quae habent naturam absolutam et 2.do referuntur ad aliud talis est relatio inter scientiam et scibile vel est relatio rationis talis est relatio inter genus et speciem vel est relatio realis et praedicamentalis qualis est relatio inter patrem et filium ens vero absolutum est quod talibus relationibus caret

§. 10.ª

9.º ens dividitur in permanens et successivum ens permanens est quod habet totam suam essentiam simul positam sine partium fluxu et successione successivum vero est cuius partes sibi invicem succedunt ut prius ens est linea posterius vero tempus

§. 11.ª

10.º aliud est ens finitum et aliud infinitum finitum dicitur quod est limitibus et finibus circumscriptum est infinitum vero quod huiusmodi finibus caret ens prioris generis est creatura quaelibet posterioris vero est Deus

§. 12.ª

11.º aliud est ens necessarium et aliud contingens necessarium est quod non potest aliter se habere est potest contingens vero est quod potest esse vel non esse contingens vel est raro contingens ut hominem nasci deformem vel plerumque ut hominem convalescere a morbo vel aequabiliter ut hominem nasci album vel nigrum

§. 13.ª

12.º ens dividitur in substantiam et accidens substantia est ens per se existens accidens vero est quod est in aliquo non tanquam pars neque ab eo in quo est separari potest

Cap. 6.^m

De Unitate

§. 1.^a

Proprietatum entis quædam sunt absolutæ quædam vero relativæ ab entis proprietatibus absolutis incipiemus quarum 1.^a est unitas

§. 2.^a

Unitas est proprietas entis qua res est indivisa in se et divisa a quo: libet alio per unitatem res dicitur esse indivisa in se quia unius quidditas est essendi indivisibilitas v. g. homo dicitur unus essentialiter quia secundum propriam et adæquatam rationem non est divisus in essentiam deinde per unitatem res dicitur esse divisa seu distincta a quolibet alio secundum essentiam

§. 3.^a

alia est unitas quæ vocatur prædicamentalis et alia quæ nuncupatur transcendentalis prior est principium numeri categorici posterior vero est affectio entis et cum ente reciproquatur

§. 4.^a

varia quoque sunt unius species aliud est unum secundum principium aliud secundum totum aliud secundum analogiam aliud secundum genus aliud secundum speciem et aliud secundum numerum

§. 5.^a

Unum principio vocantur illa quæ ab uno principio derivantur ut sunt rivi qui ab uno fonte promanant unum toto dicuntur illa quæ in eodem toto unita continentur ut caput pedes braechia et reliquæ partes integrantes sunt unum toto quia in eodem toto unita continentur unum analogiâ vocantur illa quæ inter se retinent aliquam analogiam et proportionem ut sunt rector in civitate et gubernator in navi unum genere vocantur illa quæ sub uno et eodem genere continentur ut sunt homo et brutum quia illa duo sub animali tanquam sub genere continentur unum dicuntur specie quæ sub eadem specie continentur et comprehenduntur ut Petrus et Paulus sub homine denique illud est unum numero quod habet naturam per circumstantias individuantes terminatam sic Petrus est unum quid numero

Cap. 7.m

De Veritate

§. 1.a

Vt doctrina de veritate nobis innotescat sciendum 1.o verit: atem sumi vel materialiter vel formaliter materialiter sumitur veritas pro rebus veris formaliter verò pro ipsâ veritate

§. 2.a

2.o notandum est 3.es esse veritatem formalem nempe veritatem signi mentis et rei veritas signi est adaequatio quaedam et conf: ormitas vocis cum rebus

§. 3.a

Veritas mentis seu conceptus est conformitas et adaequatio intellectus et rei intellectae non rei ad intellectum sed intellectus ad rem hic observandum in rebus arte factis veritatem pendere a nostro intellectu et nostrum intellectum esse earum mensuram in rebus verò naturalibus intellectum pendere a veritate rerum

§. 4.a

Veritas rei definitur conformitas cum natura sua principiis et maximè cum archetypo et intellectu divino dico maximè cum intellectu divino quia tum demum res vera est cum est conformis conceptui quem Deus habet de re habet et ratio est quia veritas rei est conformitas cum prima sui mensura sed divinus intellectus est prima rerum omnium mensura cum sit unus simplicissimus et perfectissimus Ex. veritas rei est confor: mitas cum intellectu divino vel cum propriis rationibus et exemplaribus uniuscuiusque rei in mente divinâ

Cap. 8.m

De bonitate

§. 1.a

Bonitas ita potest definiri bonitas est naturae congruitas cum appetitu

hic observandu appetibile vel posse sumi pro relatione et hab:
itudine ad appetitu vel pro fundamento appetibilitatis
in utroq: sensu in hac definitione pt Intelligi

§. 2ª

2º Sciendu e bonu dividi in bonu morale naale et trans:
cendentale bonu morale nihil aliud e quā virtus bonum
naale e conformitas nae vel perfectio cuiusq: entis quia
tale e producta ex his quae requiruntur ad finē illius entis
bonitas transcendentalis e entis proprietas et recurrit cū
ente

§. 3ª

bonu etiā dividit in honestū utile et Iucundū bonu hon:
estū e quod rationi congruit et naam perficit bonu delecta:
bile vocat quod sistit appetitum per amica aliquā compla:
centiā in aliquo obto bonu utile e quod in emolumento
fundatū e hic notandū membra huius divisionis ō sumi
maaliter nā una et eadē res pt ee honesta utilis et Iucunda
sed formaliter nā v. g. honestū qua tale e ō e delectabile

Cap. 9um

De duratione

§. 1ª

Inter proprietates entis absolutas numerat etiā duratio quae
nihil aliud e quā permanentia entis in actu existentis

§. 2ª

Vulgo dividit duratio in aeternitatē aevū et tempus Boetius
in lib. 3º de consolatione phiae ita definit aeternitatē aeterni:
tas e interminabilis vitae tota simul et perfecta possessio huius
definitionis verba singulatim examinanda sunt 1º appellat per:
fecta possessio quia neq: incipit neq: desinit neq: mutat sed
e perfecta fruitio 2º dicit ee tota simul quia oīs successionis
capax e atq: ita in hoc differt a tempore quod e cum success:
ivu interminabilis dicit et a parte anteriori et a parte
posteriori haec aeternitas soli Deo competit

§. 3ª

Aevum est duratio habens initium a parte ante et carens fine a parte post ab aeternitate distinguitur quia aeternitas caret initio sed aevum principium habet differt quoque a tempore quia tempus finem habet sed hoc aevum fine caret angeli et animae rationales tum in statu informationis sed in statu separationis sunt in aeviterna

§. 4ª

Tempus est numerus motus per prius et posterius quomodo haec definitio intelligenda sit intempestivum est hic docere quia in logica et in physica illud fuit a nobis abunde declaratum

Cap. 10.m

De proprietatibus entis relativis

§. 1ª

Variae sunt proprietates entis relativae quas omnes persequi nimis longum esset ex iis tantum quasdam seligemus easque praecipuas

§. 2ª

1º igitur agendum est de principio et principiato ut sciamus quid sit principiatum inveniendum est quid sit principium principium ex Aristotele est id unde res fit est aut cognoscitur ex qua definitione elicitur divisio principiorum in principia fiendi essendi et cognoscendi principia etiam secundum philosophum sunt quae neque ex alio neque ex se invicem sed ex iis omnia fiunt unde scire possumus quid sit principiatum est nempe illud quod a principio dependet

§. 3ª

2º. agendum de causa et causato causa est principium per se influens in effectum distinctiones causarum generales sumuntur vel ex ordine causandi vel ex modo operandi vel ex natura et conditione ipsarum causarum

§. 4.ª

Secundum ordinem causandi alia est causa 1.ª et alia est causa 2.ª alia est causa mediata et alia immediata secundum modum operandi alia est causa per se et alia est causa per accidens ex natura rei alia est univoca quae effectum sibi similem formaliter producit alia vero est aequivoca quae effectum producit sibi dissimilem formaliter

§. 5.ª

Specialiter causa dividi potest in intrinsecam et extrinsecam intrinseca vel est materia vel forma extrinseca vel est efficiens vel finis materia est ex qua res est forma est per quam res est efficiens est a qua res est et finis propter quam res est

§. 6.ª

3.º agendum de signo et signato signum est ens sensibile cognoscenti signatum repraesentans signum est ens sensibile quia per aliquem sensum externum cognoscitur additur cognoscenti Ideo de sentienti et intelligenti

§. 7.ª

aliud est signum naturale et aliud arbitrarium naturale dicitur quod ex naturae ordinatione habet vim aliquid significandi sic fumus est signum naturale ignis arbitrarium vero est quod ex institutione voluntaria vim habet aliquid significandi tale signum est hedera appensa denotat enim vinum vendibile ex institutione voluntaria hominum

§. 8.ª

4.º aliquid dicendum est de subiecto et adiuncto subiectum est cui prachabentia aliquid adiungitur estque 2.ex vel recipiens vel occupans subiectum recipiens vel est inhaerentiae quod adiunctum in se recipit vel adhaerentiae quod adiunctum circa se recipit subiectum occupans circa adiunctum occupatur et vulgo vocatur obiectum

§. 9.ª

Quot modis dicitur subiectum tot modis etiam dicitur adiunctum aliud est adiunctum recepti et aliud occupanti recepti vel est inhaerentiae vel adhaerentiae

§. 10.ª

Ultimo loco agendum est de identitate et diversitate identitas

& convenientia unius entis cum alio oritur ex unitate alicuius 3.ii quod utriq. competit diversitas verò est dissensio unius entis ab alio orta ex 3.° in quo comparantur pluralitate est q. vel distinctio vel oppõ

§. 11.a

distinctio vel est rãonis vel realis rãonis vel est rãonis rãocinantis vel rãonis rãocinatae distinctio rãonis rãocinantis nullũ habet in rebus fundamentũ sed tantũ pendet ab intellectu concipiente talis est distinctio Socratis a se ipso in propõne identica distinctio verò rãonis rãocinatae fundatur in rebus sic virtus exsiccativa et calefactiva distinguuntur in sole

§. 12.a

realis latè sumpta comprehendit sub se realẽ strictè sumptã formalem et modalem realis strictè sumpta est inter rem et rem ut inter hoĩem et lapidẽ distinctio formalis est inter diversas essentias sibi subordinatas sic superiora et inferiora in eadẽ categoriã formaliter distinguuntur distinctio modalis est quã res distinguitur per suos modos vel modi inter se vel modi a re cuius sunt modi

§. 13.a

opposita verò sunt quae neq. de alio neq. de se invicẽ sub eadẽ rãone praedicari possunt oppõ 4.ex est nempe relativa privativa contraria et contradictoria õ est quod de his oppositorũ speciebus hic agamus quia id abundè a nobis praestitũ fuit in logã

Finis partis Communis Metaphy.ae

pars Metaphysicae propria

Cap. 1.m de Deo

§. 1.

Hucusque generalem et communem Metaphysicae partem exposui: nunc sequitur pars specialis in qua de substantia et accidente ... differitur accidens dividitur in 9 genera quae tot classes eius ... seorsim constituunt de variis accidentium generibus in logica abunde egimus in praedicamentorum expositione substantia vel est corporea vel incorporea de corporea in physica egimus de substantia incorporea nunc pro de Deo et angelis breviter dicendum est

§. 2.a

Imprimis constat Deum esse, infinitae erant argumenta quibus haec veritas probari posset congerere nos ex iis pauca quaedam seligimus

§. 3.a

1.a ratio ita se habet si datur ens increatum ergo datur Deus atqui prius est verum ergo et posterius prius esse verum ita pr. omne ens vel est factum vel non factum sive increatum sed non possunt omnia entia quae sunt in hoc universo esse facta ergo necessarium est esse aliquod ens non factum sive increatum maior est evidens quia necesse est ex duobus contradictoriis alterum cuilibet enti convenire; minor vero pr. quia omne ens factum est ab alio factum quoniam quod efficitur non supponitur esse sed potius supponitur non esse antequam fiat in ipso autem non esse non potest esse virtus ad seipsum efficiendum hoc ita pr. nunc pro omne factum ab alio factum esse ita arguo vel illud a quo eius factum est est etiam factum vel non si non est factum datur ergo aliquod ens increatum quod intendimus si vero illud etiam

factu ē oportebit ab alio factu ēē de quo ulterius idem in:
quirendu erit et ita aut tandē sistendu erit in ente ñ facto aut
procedendu in infinitu a quo nāa abhorret sistendu Ergo ne:
cessario in ente ñ facto et illud ens ñ factu ē Deus

§. 4.ª

2º. ōe ens quod ē in mundo ē finitu sive essentiā ipsius
sive agendi virtutem spectes Jā quod ē finitum ab alio finiri
necesse ē cum nihil seipsu finire possit sed cum in nullo
reru ordine et gre detr progressus in infinitu necesse ē ut
tandē perveniamus ad unu aliquod ens quod ab alio ñ finiatr
sed suā nāā et virtute sit infinitu illud autem ē Deus

§. 5.ª

3.ª rao desumitr a dependentiā necessariā cāe 2.ª a 1.ª imp:
ossibile enī ē inter cāas per se subordinatas dari 2.ª absq;
1.ª tum quia nāa requirit ut 1.ᵐ antecedat 2.ᵐ tu quia
ñ datr progressus in infinitu cum igitr in gre cāarum
tu efficientiu tu finaliu. multae dentr cāae per se subord:
inatae necesse ē quoq; dari cāam aliquā 1.ᵃᵐ tu efficientem
tum finalē quae aliā se priorem ac superiore cāam ñ
agnoscat illa autem nulla alia ēē pt quā solus Deus

§. 6.ª

4.ª rao talis ē huiusce mundi pulchritudo et ordo satis
declarant unu ēē prius ens a quo ōia originē ducunt
cum aūt totius huiusce universi dispōnē situ et elegantiā
internumque aptamq; in ipso cāarum et effectorum seriem
et mirā reru varietatem contemplamur dubitare ñ possu:
mus quin praesit potentissimus aliquis conditor et sapienti:
ssimus moderator tanti operis cuius et opportunitā rerumbari
et sapientiā admirari et bonitatem amare debeamus in hui:
usce rei confirmatione quedā afferemus patru testimonia
Justinus interrogatus quest. 6.ª gentiu unde sciri pt sitne
Deus eleganter ac breviter resp. ex corum quae sunt con:
cretione constitutione et stabilitate Eusebius Caesariensis
lib 7.º de preparatione Evangelicâ cap. 2.º ita loquitr sicut
Domus sine artifice aut pannus sine textore fieri ñ pt ita

nec universū hoc sine authore Gregorius Nazianzenus
parte 2ª de Theologiā exemplo Citharæ utitr et concentus
eius ordinatissimi et pulcherrime constituti nā sicut talis
concentus ō pt concipi sine perito citharedo ita neq; huius
universi aptissima constitutio sine Deo

§. 7ª

5.° idē pr. ex panoribus malæ conscientiæ sæpissime
eni experiuntr hoīes in patratione flagitiorum conscientiā
suā quam maxime anxiā eē sibiqde pænā criminum
metuere unde illud Juvenalis

pæna autem vehemens et multo gravior illis
quas et Seditius gravis invenit et Radamanthus
nocte dieq; suū gestare in pectore testem

hoc judiciū conscientiæ in potentissimis principibus etiā ut
in Nerone Caligulâ indicat + eē aliquē huiusmodi
flagitiorū vindicē et hic ē Deus

§. 8ª

6.° ōium populorū consensus ad colendū Deum quamvis
diverso modo Deum eē manifestē ostendit hoc ē quod decla:
rat magnū illud Romani fori lumen ac columen Cicero
quando dicit nullā eē gentem tā ferā tā barbarā tam
immanem quæ aliquā divinitatē ō agnoscat

§. 9ª

2.° certū ē unū tantū eē Deum hanc autem assertionē
his sequentibus raōibus confirmamus

§. 10ª

1.° summum bonū unū tantū eē debet. sed Deus ē summū
bonū Ergo unus ē tantū Deus ma. ita pr. si præter illud
eet aliud etiā summum bonū vel eet maius vel minus
vel æquale si maius aliud ō eet summū si minus
ō eet Deus si æquale neutrū eet summū nec per conse:
quens Deus quia ō possunt eē plura summa

§. 11ª

2.ª raō petitr ab unitate causæ simplicitr i.e tā efficientis quā finalis

fieri aut̃ ꝯ pt ut in gr̃e caarũ vel efficientiũ vel finaliũ sint plures caa simpliciter 1ª sive totalis sive partialis Er. cum caa efficiens et finalis simpliciter 1ª sit una tantũ numero Deus autem sit caa efficiens et finalis simpliciter 1ª sequitr Deũ ee unũ tantũ numero

§. 12ª

3º ꝯ possunt ee plura infinita Er. ꝯ possunt ee plures Dii ant. patet 1º quia si plura eent infinita nullũ illorũ eet infinitũ quoniã unumquodq; illorũ careret aliquã infinitã perfectione eã scilicet quæ foret in altero infinito et quã ab illo distinguerer oporter aut̃ unumquodq; infinitũ distingui ab alio infinito Er. habebit aliquid quod ꝯ habebit alterũ 2º si plura darentr infinita nullũ ubiq; eet ac proinde unus tantũ Deus ẽ statuendus

§. 13º

4º si plures sint dii vel sunt ociosi vel mundũ administrant si ociosi nihil ad nos si mundũ administrant tunc Er. vel in solidũ vel per partes si in solidũ vel consentienter vel dissentienter si consentiunt quorsũ plures statuere qui nihil agunt quã quod aliũ ꝯ ctiã dissentienter eũ id repugnet naæ Dei si per partes vel prius convocato consilio a sic inuehitr sympósia poëtarũ si ꝯ convocato quorsũ plures cũ unusquisq; sufficiat

§. 14ª

his rãonibus addamus testimonia Ethnicorũ et inter alia Socratis Platonis et Aristis Socrates morti addictus fuit quod dixerit numina quæ suo tempore colebantr ee falsa et unũ tantũ ee verũ Deum colendũ Plato epistolã 13ª scribens ad Dionysiũ ita loquitr hinc discas scribã ego serio necne quum serio ordior epistolã ab uno Deo cum joco a pluribus et de Aris narratr quod paulò ante obitum suũ hæc verba protulerit ens entiũ miserere mei quibus verbis se credere unũ tantũ ee Deum manifeste professus ẽ

§. 15ª

hactenus vidimus Deum ee et ee unicũ nunc ostendendũ quid sit

Deus perfecte definiri non potest quod omnis definitionis perfectae capax est debet constare ex genere et differentia Deus autem omnis compositionis expers est quamvis autem Deum perfecte definire non possimus ita tamen a nobis breviter describi potest Deus est essentia infinita

§. 16.^a^

1.º Deus dicitur essentia quam ens quia abstracta simpliciora sunt concretis et Deus simplicissimus est 2.º dicitur essentia infinita 1.º ratione durationis sicut enim initium vitae non habuit ita finem non habebit et est aeternus a parte ante et a parte post et 2.º ratione virtutis et operationis

§. 17.^a^

Postquam breviter declaravimus quid sit Deus nunc de quibusdam eius attributis dicendum est et 1.º de eius simplicitate Deum esse simplicissimum et compositione tum physica tum metaphysica carere his rationibus evincitur 1.º si Deus est compositus partes ex quibus est compositus Deo saltem ordine naturae priores sunt nullum enim compositum aut esse aut concipi potest quod non sit partibus ex quibus componitur aliquo modo posterius essentia vero divina nullam re posterior esse potest 2.º in quolibet rerum genere quanto aliquid est nobilius et perfectius tanto simplicius est aurum v. g. est perfectius aliis metallis et minus habet mixturae ex illis sed Deus est perfectissimum ens Ergo et simplicissimum 3.º si Deus compositus est in ea dissolvi potest sua natura ex quibus etiam est compositus certissima enim regula est eadem esse principia compositionis et resolutionis sed Deus sua natura est immutabilis et indissolubilis est igitur omnino simplex

§. 18.^a^

2.º Deo tribuitur omnipotentia potentia enim Dei est infinita 1.º in se sive natura sua quia potentia Dei est ipsamet Dei essentia 2.º respectu obiectorum sive effectorum quia producere potest infinita effecta nam Deus extra se nunquam tam multa operatur quin adhuc multa operari possit 3.º est infinita ratione modi operandi quia si Deus vellet potentius extra se posset agere quam agit haec tamen Dei omnipotentia cum his exceptionibus intelligenda est 1.º Deus potest facere quidquid vult non tamen vult quidquid potest posset enim hoc momento mundum destruere et tamen non vult 2.º Deus non potest facere ea quae implicant contradictionem videlicet quae pugnant cum essentia rei et eius proprietatibus essentialibus

v. g. Deus pt quidem ex lapidibus filios efficere Abrahae sed
ō pt efficere ut illi filiū sint filiū Abrahae ac lapides simul
quia hoc manifestā implicat contradictionē 3.º Deus ō pt
efficere ea quae impotentiā potius denotant quā potentiā ut Deus
ō pt mori mentiri seipsū abnegare.

§. 19.ª

Scriptura sacra quoq; Deo tribuit ubiquitatē et Iure merito
nā si essentia Dei loco determinari et mensurari posset finita
eet certamq; haberet figurā quod ē absurdū 2.º si Deus
ubiq; operatz necesse ē ipsū ubiq; ee saniores inter Ethnicos
hanc veritatē agnoverunt nā Hermes docet Deum ee
circulū cuius centrū ubiq; circumferentia vero nullibi
et Arist. in lib. 1.º de partibus animalium cap. 5.º affert
et laudat illud insignis cuiusdā phi dictum ne ab exiguâ
domunculâ abeas Deum hic pertinet quod Xerxes in
Graeciam traiiciens oia Deorum templa Magis authoribus
combussit quod nullū in locū Deorū numen includere
nefas ee dicerent

§. 20.ª

Theologi quoq; Deo tribuunt immutabilitatē qui cū ē actus
purissimus ita ut nihil habeat admixtē potentiae passivae
proculdubio immutabilis ē deinde vel Deus in melius vel
in deterius mutari posset ō in melius quia ē summum
bonū ō etiā in deterius quia sic ō maneret Deus Ergo ē im-
mutabilis

21.ª

Deo quoq; tribuitz cognitio quia 1.º Deus cognoscit seipsum
2.º novit oia et singula quae entitatē qualēcunq; habent
habitura sunt et habuerunt et oium et singulorū inter se
ordinē et connexionē respectusq; varios quos habent aut hab-
ere possunt distincte īlligit novit oia possibilia agnoscit ne-
cessaria contingentia bona mala universalia singularia
praesentia praeterita et futura excellentia vilia substantialia
accidentaria externa dicta facta internas consultaones et
cogitaones eaq; oia cognoscit ō per species īlligibiles sed
per suā essentiā hanc veritatē agnoverunt Ethnici Plautus
in captivis ait profecto Deus ē qui quae nos gerimus audit
videtq; sic Orpheus de Deo dicit oia videt oia audit et oia
remunerabat

et Cicero in lib. 8° de natura Deorum dicit obscurius Deo nihil esse pt

§. 22a

Deo quoque attribuitur voluntas quâ in obiectum fertur aut secundum modum naturae aut secundum modum libertatis secundum modum naturae tendit in obiectum 1m hoc est in modo seipsum vult secundum vero modum libertatis in omnia alia fertur et actus suae voluntatis est 1° est simplicissimus 2° aeternus est 3° immutabilis et 4° infinitus

Cap 2m

De Angelis

§. 1a

De Deo Opt. Max. breviter et perspicue egimus nunc etiam de angelis quaedam eadem brevitate et perspicuitate dicenda sunt

§. 2a

Itaque ut hanc partem Metaphysicae incipiamus id certum est et indubitatum dari angelos hoc autem his rationibus confirmamus 1° ad perfectionem universi requiruntur omnes species possibiles unde si deessent angeli mundus perfectus non esset ad perfectionem mundi pertinebat ut in eo essent creaturae visibiles tantum invisibiles solum et partim visibiles et partim invisibiles creaturae visibiles tantum sunt creaturae non intelligentes ut caelum et elementa partim visibiles et partim invisibiles sunt homines visibiles ratione corporis invisibiles ratione animae invisibiles vero tantum sunt Angeli 2° in essentiâ angelicâ repraesentatur maxima similitudo eius Deo nam nulla creatura est quae plus participet de attributis divinis sed non est credibile ullo modo Deum cum alias res viles intulerit mundo vide non addidisse angelos tanquam nobilissimum sui speculum in quo tot divinae perfectiones reluceant

§. 3a

2° Sciendum est unde deducatur nomen angeli hoc nomen graecum est ἀπὸ τῆς ἀγγέλλειν id est ab annuntiando dictum quia angelus est spiritus creatus qui a Deo mittitur ad annuntiandam suam voluntatem

§. 4a

3° Sciendum est angelos esse substantias et substantias spirituales

3° sunt substantiae quaedam cum illis tribuuntur quae nonnisi substantiis convenire possunt dicuntur enim nuntii et ministri dicuntur custodes et vigiles psalmo 103° et 4° Jobi 1° et 2° psalmo 91° Danielis 4° deinde angelis tribuuntur actiones et passiones personis convenientes ut sunt loqui mutare locum apparere hominibus Christo servire laetari tristari vel laedere hostes peccare et damnari ut patet ex Genes. 18° et 19° ad Hebraeos 2° versiculo 2°. Danielis 7° versiculo 9° 10° Mathaei 4° versic. 11° Lucae 15° versic. 10° Mathaei 18° versic. 10° et cap. 22° versic. 30° 2ª Petri 2° cap. versic. 4° et Judae versic. 6° 2° angeli sunt substantiae spirituales nec obstat quod aliquando corpora sibi assumpserint nam Angeli corpora illa regebant ut nauta movet navem non ut anima corpus informat

§. 5ª

4° asserimus magnum esse Angelorum numerum ex Danielis cap. 7° versic. 10° ubi habentur haec verba millia millium ministrabant ei et decies millies centena millia assistebant illi dicimus tamen illum numerum quamvis magnus sit non esse infinitum nam nullus est numerus quantuscunque sit quo non possit dari maior ut ex Arist. in 3° lib. physicae ausc. cap. 6°

§. 6ª

5° dicimus nos ~~[illegible]~~ ordinem inter Angelos agnoscere quamvis quisnam sit nos lateat datur inter illos ordo nam illa nomina Cherubini Seraphini Principatus Dominationes Sedis Throni dari inter illos ordinem satis demonstrant datur ergo ordo inter illos sed huius ordinis notitia nos fugit et nihil mirum cum latuerit Augustinum qui ita loquitur Sedes Dominationes Principatus in caelestibus apparatibus firmissime credo et indubitatam fidem teneo sed cur me contemnas quem magnum putas esse doctorem quaenam illa sint et quomodo inter se distant nescio nec eam ignorantiam periclitari me puto si ~~quae~~ inobedientia si non domini praecepta neglexero

§. 7ª

6° asserimus neque tempus illis neque locum proprie tribui posse

ē tempus sed aeū ē locum sed ubi ē cui sunt in aliquo loco per circumscriptionē sed in ubi per definitionem essentiæ

§. 8.ª

7º de Illectu Angelico quædā proponenda sunt 1º Illectū Angelicū cognoscere seipsum quod cuī naæ āæ hūanæ concedit ē ē naæ Angelicæ denegandū 2º unū angelum cognoscere aliū dicimus nā quidquid in hūana Illectione perfectionis ē oportet ut sit in Illectu angelico sed unus hōo cognoscit aliū Ex. potiori raōne unus angelus alium cognoscit 3º aaduertendū ē Angelos posse cognoscere futura quæ pendent ex causis necessariis ē vēo ea quæ sunt prorsus casualia a fortuita ut collapsuras ædes ppter procellā 4º notandū Angelos ē cognoscere cogitaones hūanas prout sunt in Illectu sed raōne effectus

§. 9.ª

Deniqi dicimus Angelis inesse voluntatē libertate arbitrii præditā quod cuī quidā Angeli a vēo bono defecerunt illud ab iis factū ē libere sed Jā mali angeli in malo sunt indurati boni vēo in bono sunt confirmati faxit Deus opt. max. ut bonis Angelis similes fiamus atqi ita eius laudes in æternū celebremus a decantemus

Finis compendiū Metaphyæ

Observaones in Theses publicas et 1° in logas

In 1am

§. 1°

In 1â Thesi logâ mentio fit Academiæ Academia erat auditoriū in quo Plato docebat philosophiam sicut lyceum erat locus in quo Athenis Aristoteles publicè legebat et philosophiam docebat Stoa vero erat porticus in quâ Zeno acutissimus philosophus philosophiam etiā publicè profitebatur ex hoc nõe deducitū ē nomē Stoicorum quorū secta inventor fuit ille Zeno

§. 2a

Sensus 1us hujusce Thesis verborū hic ē sicut olim in auditorio in quo Plato philosophiam docebat quod Academia nuncupabatur hæc verba erant inscripta nemo qui Geometriæ cognitione imbutus ō sit hunc locū ingrediatur sic in his auditoriis in quibus hodie superiores disciplinæ docentur hæc verba inscripta ee deberent nemo eo ingrediatur qui logâ cognione præditus ō sit

§. 3a

In eadem Thesi comparamus logam cum Hermis Hermæ autem erant statuæ Mercuriales quæ in vestibulis ædium et in publicis viis super columnas ornatus gratiâ vel in biviis constitui solebant has statuas 1° ab Hyparcho Athenis erectas Plato in dialogo de lucri cupiditate docet earumq; usum ibi adjungit celebrem sensus hujusce comparaonis hic ē sicut viator in compitis constitutus et anceps quam viam ingredi debeat illarū ope ab oi perplexitate facillime liberatur ita loga quâ viâ incedendū sit in cursu litterario nos docet

§. 4a

2°. loga comparatur in hac Thesi circino et normæ sicut enī Geometræ hæc instrumenta adhibent ad mensurandū ita etiā logâ utimur ad sciarū acquisitionē

§. 5a

3° et dicimus ee similē Mnagogo seu conductori extraneorū

quemadmodū enī qui peregrè proficiscunt̃ ubi ad urbes hōium celebratas pervenerunt eos quos vocant Xenagogos adhibere solent qui eos ad loca harū urbiū memorabilia deducant et res cuiusq; loci visendas demonstrent sic nos in hac vitæ litteraria peregrinantes logâ uti debemus tanquā Xenagogâ quæ aditus nobis parat ad ea in altissimarū disciplinarū penetralibus speculanda quæ cognitu necessaria sunt

§. 6ª

Cæterū ex his comparationibus facile elicit̃ intentio nostra in hac Thesi intendimus ostendere maximā eē logæ necessitatē ad scientiarum comparatione quæstio de logæ necessitate a nobis fusè pertractata fuit in prolegomenis in logicam hunc locum consulere poteritis ut ita argutiis quæ contra eam adferri possunt respondere possitis

In secunda

§. 1ª

In hac Thesi proponimus summā eorū de quibus logā tractatioē instituit nempe in eâ agit̃ 1º. de terminis simplicibus nempe de prædicabilibus et prædicamentis 2º. de enunciatione et 3º. de argutatione et de variis eius speciebus tā perfectis quā imperfectis hic tantū observandū ē nos ō sumere nomē logæ pro logâ in totâ suâ amplitudine consideratâ prout sub suo ambitu ratione definiendi dividendi argutandi et res legitimo ordine disponendi ostendit sic enī considerata de aliis rebus agit quā de p̄ terminis simplicibus di enu: neiatione a argutatione agit enī præterea de definitione de divisione ac ordine et methodo * hic tantū Ev. loga consideratt̃ prout ab Arīlē tradita ē qui enī consulet organū logicum ab Arīlē conscriptū inveniet eum agere tantū de prædica: mentis de enuneratione et de discursu

In tertiam

§. 1ª

Ad huius Thesis intelligentiā hoc tantū notandū ē gnā et speciem duobus modis considerari posse vel 1º. intentionaliter pro rebus quæ sunt gnā et species vel 2º. intentiona: liter pro rationibus gnum et specierū vel aliter gnā duplex ē

unū Metaphysicum et alterū Logicum quia Metaphysicum considerat iuxta sua attributa essentialia v. g. aal quatenus ē corpus aatū sentiens hac cui sunt illius attributa essentialia qua logicus considerat iuxta totā suā amplitudinē prædicandi qui priori ratione spectatū in unicā spēe conservari pt posteriori verò modo consideratū plures ad sui conservatione spēes requirit idē dicendū de spēe

In quartā

§. 1.[a]

Ut possitis Resp. argutiis quæ contra hanc 4.[am] Thesim adferri possunt hæ distinctiones tenendæ sunt

§. 2.[a]

1.[a] Drīæ constituentes sunt in gre ō verò dividentes [actu]

§. 3.[a]

2.[a] Drīæ dividentes sunt actu in gre prout ē actu contractū ō verò prout ē contrahibile

§. 4.[a]

3.[a] Drīæ sunt actu in gre per modū copulationis ō per modū inclusionis ita ut sint attributa essentialia

§. 5.[a]

4.[a] quidquid continet continens continet etiā contentū ō tamen eodē modo

§. 6.[a]

5.[a] Incompossibilia ō possunt ēe in eodē subiecto at tales sunt Drīæ

§. 7.[a]

6.[a] Principiū ō ē semper nobilius principiato ut patet exemplo seminis si cū arbore compares

In quintā

§. 1.[a]

Dic. duo de proprio 4.[o] modo sumpto idē de eo quod oī soli et semper subiecto competit cū eoq; reciprocatur dicimus 1.[o] illud ēe ἀκοινώνητον

ide incommunicabile hoc patet exemplo risibilis respectu hominis risibile enim nulli alteri quam homini communicari potest si enim aliquando poetae dixerunt prata ridere illud sumendum est Metaphorice inquantum flores emittunt.

§. 2a

Quod 2o loco dicimus de tali proprio est illud non posse a suo subiecto separari et ita nos hanc Thesim intelligimus nempe proprium 4o modo sumptum neque posse naturaliter nec supernaturaliter a subiecto separari ut hanc partem Thesis propugnare possitis distinctiones sequentes tenendae sunt

§. 3a

1a prius potest esse sine posteriori si posterius sit non tantum natura sed etiam tempore non vero si sit posterius tantum natura non vero tempore ut patet exemplo lucis respectu Solis

§. 4a

2a falsum quod non dependet ab aliquo posse esse sine illo nam caninus non dependet a facultate latrandi et tamen non potest esse sine illa facultate deinde subiectum non dependet a proprietate physice et secundum existentiam sed Metaphysice et secundum essentiam

§. 5a

3a quod efficiens potest separare separatione complexa quae nihil aliud est quam negatio unius de alio Deus potest separare realiter non vero quod separat separatione simplici sic Deus separat proprium a suo subiecto

§. 6a

4a actus 2us caloris in fornace Babylonica fuit cohibitus sed calor remansit in igne in actu 1o actus quidem 2i in agentibus liberis possunt impediri sine miraculo non vero in agentibus naturalibus

Iam 6am

§. 1a

Hic 1o notandum est nos non dicere substantiam perfecte definiri sed tantum non male describi quia substantia cum sit summum genus perfecte definiri non potest quoniam ut aliquid perfecte definiatur debet constare ex genere et differentia sed genus summum ex genere constare non potest sic enim genus haberet supra se atque ita non esset summum

§. 2.ª

Quod 2.º loco observandū ē ē istud nempe substãm dici no per se existere inquantū ō ē in aliquo tanquã in subjecto inhæsionis

§. 3.ª

3.º videndū quo sensu 2.æ substæ sint in 1.is et 1.æ in 2.is 2.æ substæ sunt in 1.is ut partes essentiales in toto essentiato et 1.æ substæ sunt in 2.is tanquã partes subjectivæ in toto attributivo

§. 4.ª

Caterū hæc quæstio an sit bona definio substæ qua substãa dicitr ee ens per se existens a nobis tradita fuit in quæstioni in catego: riam substæ ideoq. locus consulendus erit

In septimam

§. 1.ª

In hac Thesi nos dicimus eos qui Angelos ex prædicamentis arcent eorū nãam iniquã examinare statuã ideo ō considerare exacti et ut dixi eorū nãam renuã cum Angeli ex gre et dĩã conflent quid impedit quominus sint substæ prædicamentales

§. 2.ª

Ad solutionē argutorū quæ contrã sententiã nostrã adferri possunt sequentes distinctiones tradendæ sunt

§. 3.ª

1.ª Angeli sunt actus puri respectu compoōnis phyæ ō vero Metaphyæ

§. 4.ª

2.ª Angeli carent potentiã ad corruptionē ō vero ad ulteriorem perfectionē

§. 5.ª

3.ª gñs proportione quadã respondet mãæ dĩã vero formæ

§. 6.ª

4.ª quando phus dixit corruptibile et incorruptibile differre gñe gñaliter spcē ideoq. dicendū ē ee errorē typographicū

§. 7.ª

5.ª Angeli suscipiunt contraria accidentia perfectiva ō corruptiva

§. 8.ª

6.ª substã quæ ē communis rebus corporeis et incorporeis neq. ē corporea neq. incorporea sed abstrahit ab utrãq.

In octavam

§. 1a

In hac Thesi nos dicimus diuas substantiam esse substantias. Sic 1o obseruanda est ratio qua utimur ad illud confirmandum dicimus ex Aristotele in physica omnes partes substantiae esse substantias et hanc rationem reddimus quia alioquin substantia componeretur ex non substantiis ratio est quia partes debent esse eiusdem naturae cum toto inde inferimus diuas substantiarum esse substantias quia sunt partes substantiarum nempe specierum substantialium

§. 2a

2o Sciendum est diuas substantiarum ita esse substantias ut non in recta linea substantiae sed in collaterali collocentur

§. 3a

Caeterum haec questio an diuae substantiarum sint substantiae a nobis tractata fuit in questioni in cap. de substantia

In nonam

Ad huius Thesis intelligentiam distinctiones sequentes tenendae sunt

§. 2a

1a extensio non sumitur pro actione extendendi sed pro situ et positione partium

§. 3a

2a quando Aristoteles dicit 5o Metaphysicae cap. 15 quantitatem esse divisibilem in ea quae insunt non proponit definitionem essentialem quantitatis sed eius tantum descriptionem

§. 4a

3a habere partes extra partes competit substantiae corporeae beneficio quantitatis

§. 5a

4a quando Aristoteles probat orationem et magnitudinem esse quantitates per mensurabilitatem probatio est a posteriori

§. 6a

5a partes loci extensae sunt ad continendum corpus locati et partes superficiei sunt extensae ad terminandum quodlibet corpus siue locans siue locati

§. 7a

6a linea superficies et corpus distinguuntur per divisibilitatem tanquam per proprietatem

§. 8a

7a divisibilitas est ratio formalis quantitatis sumpte pro radice unde fluit proprietas, non ut sumitur proprietas et aptitudine ut aliquid dividatur.

In decimam

§. 1a

Hic 1o observandum est habitum vel considerari ut refertur ad obiectum vel ut relationem habet ad subiectum cui inest priori respectu est quid relatum 2a vero ratione est 1a qualitatis species

§. 2a

2o sciendum est naturalem impotentiam non esse quid negativum sic enim non esset in categoricum sed tantum denotare potentiam debilem.

§. 3a

3o tenenda est ratio cur Aristoteles dicat a passione nos non denominari quales non denominamur quales ab illa simpliciter sed tantum secundum quid non tanquam a qualitate diu permanente sed cito transeunte

§. 4a

4o observandum est per formam nos intelligere non formam substantialem et internam sed accidentalem et externam

In undecimam

§. 1a

Ad huius Thesis intelligentiam hoc tantum tenendum est relata duobus modis considerari posse vel ut sunt accidentia vel ut sunt praecise relata si priori modo considerentur illorum esse est esse in alio tanquam in subiecto quia accidentis esse est inesse si vero posteriori modo spectentur illorum tota natura et essentia in hoc posita est ut referantur ad aliud tanquam ad terminum de hac re egimus in quaestioni in relata

In duodecimam

§. 1a

In hac Thesi duo dicimus 1o enunciationem componi ex terminis simplicibus quod difficultate caret

§. 2a

2o definitionem enunciationis hoc pacto proponimus enunciatio est oratio veri vel falsi significativa

§. 3a

Contra hanc definitionem haec obiiciuntur 1o haec definitio traditur per contraria nempe per verum et falsum et per consequens non est bona Resp.

definitione tradita per contraria coniunctim ee vitiosa o verò cam
que traditr per contraria divisim ut ē ista

§. 4ª

2º. hac enunciaō scripta   que ita se habet (hac enunciaō
ē falsa) ē legitima enunciaō sed illa neq. verū neq. falsū signat
ō signat verū quia ipsamet indicat se signare falsū neq. signat
falsū quia illa propoō que signat rem ut ē, ō signat falsum et
talis ē ista propoō Resp. hanc propoōne ee falsā quia ō ē absoluta
ut hoc ē aal sed reflexiua reflectitr enī supra suā falsitatem et
se falsā ee declarat

§. 5ª

3º. in hac definitione ō ponitr gēnus proximū nempe oraō perfecta
Resp. quandoq. gnus remotū sufficere quum dria connotat gnus
proximum et talis ē hac que in hac definitione ponitr.

§. 6ª

4º. veritas et falsitas ō competit enunciaōni quum competat
rebus Resp. veritatē et falsitatē ee in rebus fundamentaliter et in
oraōne tanquā in signo

§. 1ª Dn 13.ᵃᵐ

Duo hic dicimus de syllogismo 1º eum ex enunciaōnibus constare
hoc aūt difficultate caret et 2º demonstraōnem que ē precipua
eius species quum ex necessariis constet gignere sciam. hoc ultimū
ō ē sine difficultate sed ut solvantr argūta que contrā hanc partē
adferri possunt sequentes distinctiones sunt tenenda

§. 2ª

1ª ō quamlibet sciam gignit demonstraō διότι de quā hic agitr
sed sciam eius sit   §. 3ª

2ª. scia considerātr vel ut ē actu comparata vel ut ē compar
anda ut ē actu comparata ē effectus demonstraōnis et ut compa:
randa ē finis   §. 4ª

3ª. eius rei pt gigni ab eius raōnis tanquā a caā instrumentaria

Observationes in Theses morales

In 1.am

1.° nihil habet in se difficultatis a continet tantu laudes a. necomia philosophiae moralis ideoque nihil hic observandum.

In 2.am

In hac Thesi nos reiicimus opinionem Stoicorum qui olim ἀπάθειαν introduxerunt

Ad eorum argumenta respondebimus si dicamus 1.° quosdam affectus esse vitiosos ut Invidiam superbiam et ambitionem et hos a viro sapiente avellendos esse nos libenter admittere 2.° si notaverimus nos non loqui de motibus appetitus sensitivi turbulentis et plus aequo incitatis et extra limites rationis prodeuntibus, has enim motiones agnoscas a recta ratione pravas et vitiosas et animi morbos dicimus non debere cadere in virum sapientem cum cum de sede tranquillitatis deturbent

In 3.am

In hac Thesi dicimus virtutem in medio sitam esse et illud liberalitatis exemplo confirmamus quae sita est inter prodigalitatem et avaritiam prodigalitatem in excessu et avaritia in defectu

hic observandum 1.° nos non loqui de medio rei vel arithmetico sed de medio rationis vel geometrico illud affirmamus esse verum non solum de Justitia distributiva sed etiam de commutativa nam nomine habetur ratio diversorum locorum in quibus merces venduntur

Ad solutionem argumentorum quibus quidam utuntur ad ostendendum quamlibet virtutem in medio sitam non esse duae sequentes distinctiones tenendae sunt

1.a quamvis Justitia habeat tantum unum extremum nominatum nempe injustitiam tamen habet duo extrema iniustus enim peccat in excessu et in defectu ad nimium et parum inclinat dans uni plus eo quod dare debet et alteri minus

2a magnanimitas et magnificentia versantur in summis ratione obiecti et materiae non vero ratione circumstantiarum

In 4.am

In hac Thesi nos asserimus virtutes Ethnicorum imo et splendidissimas et Heroicas fuisse splendida peccata hoc difficultate non caret ideoque argumenta e sacra Scriptura deprompta quibus quidam contrarium ostendere conantur solvenda sunt

Exodi 2o versic. 22o narratur de obstetricibus Aegiptiacis quod Deus eis domos aedificavit quod filios Israelitarum pepercerint Resp. hoc opus obstetricum ratione substantiae fuisse bonum ideoque Deum illud remuneratum fuisse non mercede aeterna sed temporali

2o Daniel postquam predixisset regi Nebucatnezari gravem paenam propter peccata ab eo commissa illum horbatur ad Elemosinas dandas quibus redimat sive avertat paenam illam temporalem peccatis suis debitam Ergo donatio Elemosynae etiam ab infideli facta est opus bonum Resp. vocem Chaldaicam qua utitur propheta significare proprie abrumpere ita ut sensus sit abrumpe moram peccatorum tuorum elemosynis

3o qui faciunt quae sunt legis bonum opus faciunt sed gentes faciunt quae sunt legis ut patet ex cap. 2o Epistolae ad Romanos Ergo bonum opus faciunt Resp. gentes facere ea quae sunt legis quod ad substantiam in quibusdam officiis externis sed numquam quod ad circumstantias fontis medii et finis

4o Cornelius fuit gentilis et non regenitus quia non credidit in Christum sed tamen eius Elemosynae laudantur ut bonae ut patet ex actorum cap. 10o Ergo non regenitus etc bona opera perficere Resp. per negationem maioris nam antequam a Petro doceretur habuit notitiam Christi sed venturi et loco citato dicitur pius et Deum innocasse ipsiusque preces exauditas fuisse atqui ipsius preces exauditae fuissent nisi in Christo mediatore fundatae et Deo oblatae fuissent ac proinde renatus fuit etc.

5o Athenienses non erant regeniti at illis Apostolus Paulus in actis apostolicis tribuit pietatem quae vero bonum opus est Resp. Apostolum tribuere illis pietatem non veram sed pietatis speciem

extrene cum viderentur piū eū maxime superstitiose idola colerent
quā pietatē damnat ipse Apostolus

In 4.am

hic tantū observanda ꝑ Justitia definitio qua dicitur eē perpetua et constans suū unicuiq; tribuendi voluntas

hīc tenendū 1.o per voluntatem nos n. intelligere ipsā facultatem quae voluntas dicitur, sed ita sic habitus cū facultate confunderetur per voluntatem nos intelligimus tantū habitū voluntatis

2.a observandū ē Justitiā dici perpetuā et constantem voluntatē n. quod Justus perpetuo et constante Justitia careat sed quia si Justitia leges observaret illud perpetuo facere deberet.

3.o notandū n. solū in Justitia distributiva sed etiā in commutativa ē Jus suū debere unicuiq; tribui.

Observationes in Theses physicas

In primam

In hac Thesi dicimus physicam eē philosophiae contemplativae partem et hoc infertur physicam eē scientiam contemplativā

Videtur tamen hoc n. eē verū quia 1.o in physicā agitur de actionibus Illicitis et voluntariis de utraq; specie impressā et expressa quae oīa fiunt a nobis. Resp. quamvis actiones Illicitae et voluntariae et utraq; species impressa et expressa fiant a nobis et sint operabiles n. tamen physicam eē practicā quia n. tendit in has actiones modo practico sed speculativo docet enī tantū quae sit earū natura et quaenā sint earū proprietates

2.o cognitio quā habemus rerum physicarū tendit ad amorē Dei. Er. physica ē scientia practica. Resp. physicam ut physica ē harū rerum cognitione contentā eē et n. ulterius progredi

Caeterum haec quaestio an phia contemplativa recte dividatur in Metaphysicam Mathematicas disciplinas et physicam a nobis pertractata fuit in prolegomenis in physicam

In 2^am

In hac Thesi dicimus quaecumque tractantur in physica vel esse principia vel proprietates vel species corporis naturalis sed hoc dubitatione non caret nam agitur v. g. de infinito et de vacuo Aristoteles enim de his duobus in libris acroamaticis tractando: nec infinitum sed dici non potest infinitum et vacuum esse principia aut species aut proprietates corporis naturalis Resp. est quaecumque primo et directe in physica tractantur esse vel principia vel proprietates vel species non vero quae 2° et indirecte ita de his duobus agitur in physica nam de infinito agitur ut ostendat Aristoteles nullam esse magnitudinem infinitam actu et de vacuo ut ostendatur nullum esse locum vacuum

In eadem Thesi asseritur corpus naturale esse physicae subiectum haec quaestio a nobis fuse exagitata fuit in quaestionibus in physicam

In 3^am

In hac Thesi dicitur 1° ex nihilo nihil fieri, hoc intelligendum est naturae viribus non supernaturaliter et per potentiam divinam omnia ex nihilo facta fuere

2° mentionem facimus materiae ubi notandum per materiam nos intelligere materiam 1^am quae in omni generatione substernitur tanquam fundamentum vicissitudines contrariorum sustinens

Caeterum haec quaestio a nobis exagitata fuit in quaestioni in 1^m lib^m acroomaticum an detur materia 1^a

In 4^am

In hac Thesi asseritur formam esse principium generationis ubi notandum per formam nos intelligere formam substantialem de qua dicitur quod sit rei complementum et ultimus actus non 2us sed 1us respectu 2^orum qui ab ea promanant dicitur etiam quod materiae nuditatem et deformitatem occultet quia materia in seipsa considerata est rudis deformis et impolita omni pulchritudine et venustate carens sed formae beneficio politur et ornatur

am

Hic tria dicimus 1º privatione non esse principium constitutionis naturalis corporis quia adveniente forma recedit ideoq. in suo esse rem constituere non potest

2º dicimus esse principium generationis rerum naturalium inquantum est terminus a quo

In eadem thesi dicimus tria esse generationis rerum naturalium principia

Contra hanc ultimam partem thesis quamplurima obijci possunt 1º 4r causae requiruntur ad generationem ergo etiam efficiens et finis sunt principia. Resp. generatione in suo conceptu formali quatenus est mutatio a non esse ad esse non includere causam efficientem sed quatenus est actio et finem internum generationis qui nihil aliud est quam forma esse generationis principium non finem externum rei genitae

2º exemplar videtur etiam esse principium quia concurrit ad generationem Resp. si concurrat concurrere extrinsice non intrinsece

3º Si formae sive principium generationis plura sunt principia tribus quia duae sunt formae una quae amittitur et altera quae introducitur idem dicendum de privatione una enim est quae antecedit et altera quae sequitur Resp. forma quae amittitur non esse principium generationis quia generatio est processio ad novam formam introducendam Resp. 2º de privatione non esse parem rationem inter privationem antecedentem et subsequentem quia privatio subsequens non tantum respectu rei sed etiam respectu generationis est causa per accidens sed privatio antecedens respectu rei est quidem causa per accidens non vero respectu generationis sicut enim est principium per se et terminus a quo incipit generatio

4º Si forma esset principium tunc compositum quoque principium dicendum erit formae enim dicitur principium quia terminat generationem nec sed idem fuerit compositum Resp. compositum esse terminum quod totale et adaequatum forma vero esse terminum quo et inadaequatum inter propterea dicendum compositum esse principium quia 1º et per se generationem non terminat

sed tantum mediate per formam quatenus forma 2a introducta et unita cum materia resultat compositum

5.o Arist. in lib. 1.o phys. ante contextum 60. dicit principia semper manere Ergo non sunt tria principia Resp. 1.o Aristotelem loqui de principiis semper manere quia non resolvuntur in alia principia 2.o Aristotelem locutum fuisse indefinite et voluisse tantum dicere in omni generatione remanere semper aliquod principium Resp. 3.o Aristotelem loqui de generatione terminatam per formam in qua semper remanet materia et forma

6.o unio videtur esse principium Resp. unionem esse illud quo compositum fit non ex quo componitur

aliae obiectiones quae contra numerum principiorum 3.rium adferri possunt videntur in hac quaestione an tria sint rerum naturalium principia

In 6.am

Sensus huiusce Thesis hic est sicut magnitudo in infinitum augeri potest mathematice et potentia diviso non in partes aequales sed in partes proportionales non tamen potest in quamcumque molem excrescere physice

Contra illud quod postremo loco diximus haec obici possunt 1.o viventia sunt affecta quantitate continua sed quantitas nullos habet terminos cum possit dividi in infinitum non igitur certum aliquem terminum obtinent Resp. ea non habere terminum ut quanta mathematice sed physice et ratione formae terminata esse

2.o elementa possunt augeri in infinitum Ergo etiam corpora viventia Resp. neg. 1.o ant. nisi aliquod extrinsecum impediat nempe calor 2.o dico non esse parem rationem quia viventia augentur a calore naturali qui habet certam et definitam materiam at vero elementa per materiam extrinsecus appositam

3.o damus hominem qui sit tantae staturae quantae potest esse si ille hoc morsum patiatur venenatum cum calor intenditur sed in iis quae tument quantitas extenditur quantitas igitur illius hominis extenditur quamobrem non dabitur certus terminus magnitudinis quin ille quem maximum ante constituebamus superetur ab
his causis extrinsecus veli homini advenientibus

Resp tale bonum mensurã maiorẽ contra illius naam nam talis timor disponet hoem ad intellectum at quando agimus de cognis Ciuilibus rerum naalium agimus de illis secundum illarum naam

Gn 7am

In hac Thesi duae quaestiones continentur quarum prior est an detur motus et posterior an motus recte sit definitus ab Aristotele actus entis in potentia quatenus est in potentia

hae duae quaestiones a nobis exagitate fuere in curriculo nostro physico, locus consuli potest

Gn 8am

In hac Thesi 1o dicimus eos qui corpus sine Loco ponunt illud quantum esse negare ratio est quia si corpus sit quantum per consequens est extensum et si sit extensum partes illius corporis locum occupare debent et 2o dicimus eos qui plura corpora simul in eodem loco proprio ponunt dimensiones confundere nempe illorum corporum posterior quaestio an duo corpora possint esse in uno et eodem loco proprio simul et eodem tempore a nobis exagitata fuit in quaestio in 4m lib. physice auscult.

Contra 1am partem huius Thesis quaedam obiici possunt ad quae Resp 1o caelum supremum est in loco quia locus est superfi: ciei corporis ambientis ex Aristotele sed illud caelum nullum habet corpus supra se Ergo est corpus quod non est in loco Resp. caelum supremum non esse in loco extrinseco sed in loco intrinseco qui est finis substantiae cuiusque rei

2o Si locus potest separari a corpore Ergo corpus potest esse sine loco sed corpus potest separari a substantia sed locus est acci: dens Ergo potest separari a substantia ac proinde a corpore Resp. quia est accidens potest separari a substantia ac proinde a corpore Resp. accidens individuum ut est hic vel ille color hic vel ille locus posse separari a corpore non vero accidens indefinite sumpto ut est locus in communi

3º. qd posterius pt separari a priori sed locus ē posterior corpore Ergo pt ab eo separari Resp. 1º negari ma. nā etsi Sol sit prior suā luce Lux tamen a Sole separari ō pt 2º. nego mi. quia locus tempore ō ē posterior corpore

4º. ō repugnat ut corpus sit sine loco Ergo hoc pt fieri pr ant. 1º. quia occupare locū ē posterius ipsā magnitudine nihil autem posterius ē de essentiā prioris Ergo ō repugnat essentia 2º. magnitudo pt intelligi sine loco 3º. ita se habet re- spectio ad magnitudinē ut gravitas ad corpus grave sed ō ē de essentiā gravis ponderare quia in propria regione elementa ō ponderant Resp. 1º. occupare locū ēē poste- rius ratione sed reipsā et actu ēē simul ad 2m. verū ēē ma- gnitudinē posse intelligi sine loco ō vero rē magnā ad 3m. dico deprimere alia corpora ō ēē de essentiā gravia sed seipsa deprimere et tendere deorsum et sic se res habet in elementis

5º. hac ratio quae a nobis adfertur nulla ē quia quaedā sunt in loco quae ō sunt quanta ut Deus et angeli Resp. Deum ēē in loco repletivè Angelos in loco diffinitivè et ea quae sunt in loco hoc 3º. modo debere ēē quanta

In 9am

In hac Thesi tractatur questio an detur vacuum dicimusq. si mundus sit unus si pulcher si perfectus et incolumis ō debere dari vacuum ratio ē quia si mundus sit unus eius partes debent ēē continuae et contiguae et per consequ- ens ō datur vacuum si etiā sit pulcher et perfectus ō dabitur vacuum quiā si daretur vacuum aliquis eēt defectus incolu- mitas etiā mundi requirit ut ō detur vacuum quia si eēt vacuum spatiū inter caelū et nos influentiae caeli et sydera usque ad nos pervenire ō possent

Caeterū haec questio an detur vacuum a nobis exagitata fuit in questio. in 4m. lib. phys. arist.

In 10am

Variae quaest. quae de tempore et de momento exagitavit ille Phus sane Bellagar Theria veritate confirmant et ostendunt tempus a nobis difficulter cognosci posse

In 11am

Hic quaedam observanda sunt 1o quando ... partitione non dividimus corpus nale in simplex et mixtum per corpus simplex nos Intelligere corpus quod est ullo modo compositum nam tale corpus ex mãa et formâ constat sed Intelligimus corpus quod ex aliis corporibus compositum est.

2o Notandum est quando nos dicimus 4or esse elementa et inter illa nominamus aërem ignem per ignem sciendum est nos Intelligere ignem elementarem hae quaestio an detur talis ignis a nobis exagitata fuit in hac quaestione an dentur 4or elementorum numerus

3o notandum est mundum ita esse unum ut tamen per potentiam divinam plures possint esse mundi.

4o sciendum est rao cur mundus sit magnitudine finitus rao est quia oes partes mundi finitae sunt Er. totus mundus debet esse finitus

5o In hac Thesi dicimus mundum esse dibus numeris absolutum contra quaedam obiectiones adferuntur quibus Resp. est 1o si mundus esset dibus numeris absolutus Mundus esset Deus Resp. est nos simpliciter dicere mundum esse omnigena perfectione perfectum sed in suo gre

2o mundus deest pulchritudo Er. et perfectio cons. pr. quia perfectum et pulchrum reciprocantur aut vero ostenditur 1o quia in mundo reperiuntur monstra 2o peccata 3o quia in eo deficit pax ut ex elementorum lite constat Resp. singulis 1o monstra deesse essentiali perfectione 2o ad universitatis elegantiam facere quatenus alia ex eorum collatione pulchriora apparent Resp. ad 2um peccata quamvis seorsum se praecise spectata dedecoriae nota mundo inurant conferre tamen ad mundi ornamentum quatenus ex eorum comparatione

virtutis splendor enitet praetereà Deus e malis bona elicit dum mala recte ordinat et peccati deformitatem emendat pœnâ peccati ad 3m dico elementa si ex unâ parte dissideant ex alterâ conveniunt et illorum contentione et pugnâ ordine non tollitur quià ordo naturae illud postulat.

3o. videtur quod mundus non sit perfectus quia imo quamplurima superflua sunt vermes enim caeteraque alia bestiola et alia multa quae hominibus non modo utilitatem nullam pariunt sed frequenter nocent et molesta sunt superflua omnino videntur huic obiectioni Resp. ex S. Augustini in lib. 3o. de genesi ad litteram eas bestiolas trifariam homini commodas esse vel quia ipsum salubriter exercent vel quia utiliter probant vel quià ignorantem docent

4o. si mundus perfectus esset sequeretur aggregatum ex Deo et rebus creatis esse quid Deo perfectius hoc autem admitti non potest. Ex. nec illud pr. cons. quia plura entia perfecta plus in se perfectionis continent quam unumquodque eorum; praeterea quod ex iis coalescit perfectius evadit mi. pr. quod Deus nihil eo perfectius hoc pacto quià quocumque modo spectetur excogitari potest. Resp. tunc aggregatum ex pluribus entibus perfectis esse quid perfectius quam unumquodque eorum per se sumptum cum unum eorum non continet in alio eminenter perfectius quam in se sed hoc pacto creaturae continentur in Deo

5o. mundus non est pulcher omni ex parte Ex. neque perfectus et quia sunt multa deformia et indecora. Resp. materiam primam quia per se informis et indecora est, non desinere tamen quamvis ex se media sit et informis [illegible] cuiusdam more varias formas induit quibus universitas naturae informatur

In Thesim 4am

In hac Thesi dicimus elementa in corpore mixto non disperire funditus sed alterari et sub formae mixti ditionem redigi hoc

hec quaestio a nobis exagitata fuit in lib. 2o. de ort. et int. quando quaesivimus an elementa maneant in mixto

Theses sequentes nempe 13.a 14.a 15.a 16.a 17.a et 18.a nihil
difficultatis in se habent

In 19.am

In hac Thesi duae proponuntur animae definitiones quae a nobis exa-
minatae fuere in quaest. de an. utrobique poterit locum consulere

In 20.am

In hac Thesi nos dicimus infirmitatem multum laborare eos qui
existimant animam esse 4.or primarum qualitatum temperamentum haec
questio a nobis excogitata fuit in quaest. de an.

In 21.am

In hac Thesi proponitur divisio animae in vegetantem
sentientem et intelligentem et 2.o animae vegetativae in facultates
auctricem altricem et genitricem et 3.o officium uniuscuiusque
harum facultatum a nobis declaratum haec etiam pertractata
sunt a nobis in quaest. de an. vegetativa

In 22.am

In hac Thesi dicimus duo de sensibus externis 1.o 5. esse
numero et 2.o tres ex illis sensibus esse sensus commoditatis
et duos necessitatis tres sunt tantum commoditatis sensus
nempe visus auditus et olfactus nam animal illis tribus sensibus
destitutum non desinit vivere non sunt ergo illi tres sensus necessarii
ad esse sed tantum ad bene esse duo vero posteriores sunt nec-
essarii ad esse quia si animal non gustaret et tangeret non viveret
contra 5.um horum sensuum externorum numerum haec adferuntur 1.o
sufficit una eademque virtus in cerebro quae in oculis exerat
actum videndi et in auribus audiendi Resp. cum sensuum operationes
tendant in obiecta specie distincta et quae secundum modos diver-
sos species sensus ipsos immutent necessario ex iis argui
distinctionem specificam in sensibus certum negamus sensus
externos esse virtutes influentes sed esse potentias ingenitas
organis in iisque fixas asserimus

2°. cerebrū ē tantū instrumentū sensuū quia perceptio sensibiliū ō fit nisi in cerebro quod in visione et iū ostenditꝛ
quia interdū sano et integro oculo impeditꝛ actio videndi ꝑpter
solā obstructionē nervi optici cerē nonnisi quia tunc ō datꝛ
transitus speciei visibilis ad cerebrū sine qua facultas ibi
residens visionē efficere ō pt sed cerebrū unū tantū ē in quolibet
aīali Er. et unus sensus Resp. obstructionē nervi optici impedire visionē quia impedit transitū spirituū aīalium e
cerebro quorū defectu torpet visus ō autem quod inhibeatꝛ
traiectio specierum visibiliū ab oculo ad cerebrum

3°. ut se habet intellectus ad intelligibilia ita sensus ad sensibilia atqui unus intellectus comprehendit oīa intelligibilia Er.
unus sensus oīa sensibilia Resp. ō ēē parē raōnē nā cum
facultas intellectiva sit multō altioris ordinis pt ea quae per
plures sensus sparsa et distributa sunt in unū colligere
complectiqꝫ

4° tot sunt sensus quot sunt in aīalibus perfectis sed 5. ō
sunt in oīs ut patet exemplo Talpae et Balenae Resp.
negando Talpas et Balenas ēē aīalia prorsus visu destituta

5° necessario danda ē aliqua facultas sentiens cui incumbat advertere ad obtectū in quod singuli sensus feruntꝛ quia
saepe oculi rei visibilis spēē consignatꝛ ō tamē percipiunt visionē quā ō advertimus Resp. hanc ēē caūam quia in rē alia
vehementi applicaōne intenti sumus

6° gustus ō viditꝛ distingui a tactu cum sit quidam tactus
Resp. ō distingui a tactu communiter et late sumpto sed
speciatim pro sensu quod habet pro obto 4r 1as qualitates

In 23.am

Hac Thesin nihil habet in se difficultatis officiū tantum
sensus comunis et phantasiae in illā declaratꝛ diciturqꝫ
quod phantasia varia et vera idola sibi fingat ide nova
et vana ut hyppocentauros chimeras montes aureos

In 24.am

Hic docemus ex Aristotele quænam sint illa quæ requiruntur ad motum animalem quæ in hac Thesi habentur nullam in se habent difficultatem

In 25am

In hac Thesi nos affirmamus unicam esse animam in unoquoque hoc nempe animam intellectivam quæ virtualiter et eminenter reliquas animas sub se complectitur hæc questio a nobis exagitata fuit in quæst. de anima sub hoc titulo an in uno viventi sint plures animæ solum hic observandum est quando nos dicimus in hac Thesi si unicum hoc vos habere animas tergeminum fore Geryonem nos alludere ad quendam Regem Hispaniæ Geryonem nuncupatum qui tanquam tricorpor depingitur quia tribus insulis præfuit

In 26.am

In hac Thesi nos dicimus animam humanam esse immortalem hæc quæst. a nobis tractata fuit sub hoc titulo an omnes animæ sint mortales

Observationes in Theses Metaphysicas

In 1.am

In hac Thesi laudes et encomia Metaphysicæ proponuntur et in ea dicitur quod reliquæ disciplinæ ab ea subiectum mutuantur ex parte ratio est quia Metaphysica agit de ente in communi reliquæ vero de hoc vel illo ente ut v. g. physica de corpore naturali

In 2.am

In hac Thesi dicimus Metaphysicam contemplari ens quatenus ens est in sua tota sua amplitudine quia de quolibet ente disserit sub ratione entis

In 3.am

hic observandum est quamvis Deus sit maxime intelligibilis nihilominus tamen difficulter a nobis intelligi quia debet esse proportio inter intellectum et rem intellectam at inter infinitum et finitum nulla proportio est dicendum tamen Deum a nobis intelligi posse 3o via nempe via eminentiæ via causalitatis et via remotionis via eminentiæ

inquantū attribuimus Deo virtutes que in nobis sunt eminentiori modo ut sapientia et bonitatē via causalitatis quando a creaturis ascendimus usq; ad creatorē et via remotionis quando a Deo removemus et de illo v. g. quando dicimus Deum ñ posse mentiri ñ posse mori

In 4.am

Hic observandū nos dicere Deum immediatē concurrere cum causa 2.da immediatione virtutis et immediatione suppositi immediatione virtutis quia ñ agit virtute aliunde sibi cōmunicata immediatione suppositi quia nihil inter Deum et creaturā agentē interponitur hac quaest. a nobis exagitata fuit in 2.do lib. moralis ausc.

In 5.am

In hac Thesi asserimus unicū eē Deum et huiusce rei ratione reddimus quia tunc plura ēent infinita ratio ē quia Deus ē infinitus huic veritati ñ obstat quod Angeli psal. 8.o etc. nuncupentur Dii ita enī apellantur propter potentiā qua prediti sunt nec etiā quod magistratus vocentur dii psal. 81.o ita enī apellantur ñ proprie sed καταχρηστικῶς et abusive quia Dei imaginē prae se ferunt

In 6.am

In hac Thesi dicimus angelorū sciam eē finitā et huiusce rei ratione reddimus quia scia infinita ñ pt cadere in essentiā finitā qualis ē Angelica

In ultimam

In hac Thesi duo de Angelis dicimus 1.o illorū numerū magnū eē ñ tamen infinitū quod illorū numerus magnus sit patet ex variis locis qui a nobis allati fuere in compendio nostro phyo 2.o dicimus de Angelis nos ~~illi~~ ignoscere ordinē nec tamē illorū seire his verbis reiicimus errorē eorū qui ausi sunt designare diversos ordines qui sunt Angelos quod falso tribuitur Dionysio

Finis observaonum in Theses publicas

432 page written on 232 (ult)

Bt. Hodgson May 1815

rc. 10
bl. 4
bed. 3
fi
li 4 6

trois
ou il y a ~~deux~~ il y en a deux
trois et deux font cinq

Doncq.

